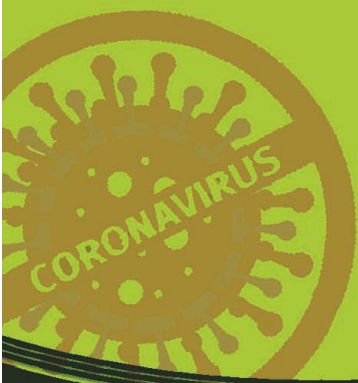

NAKHON LAMPANG BUDDHIST'S JOURNAL

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

NBJ

ISSN:2350-9953 (Print)
ISSN:2672-9830 (Online)
Vol.10 No.2 (May - August 2021)

หลักการและเหตุผล

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ถือเป็นแหล่งรวบรวมผลงานทางวิชาการ และองค์ความรู้ที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ความคิดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนความเคลื่อนไหวในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ ของมหาวิทยาลัย

ในการนี้ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคม และการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคม และการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม
2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
3. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

หมายเหตุ

1. บทความทุกบทความได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายนอกมหาวิทยาลัย และบทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์จะไม่ส่งคืน
2. บทความ ข้อความภาพประกอบ และตารางใด ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่ใช้ความรับผิดชอบของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว
3. บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามี剽窃 (การคัดลอก) ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

การจัดพิมพ์ ปีละ 3 ครั้ง ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม)
ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

ชื่อ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
(Nakhon Lampang Buddhist College's Journal)
ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม 2564 – สิงหาคม 2564)
Volume 10 No.2 (May 2021– August 2021)
ISSN 2350-9953 (Print)
ISSN 2672-9830 (Online)

ที่ปรึกษา

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดี	พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการ
พระเทพพรเมธี, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร		ต่างประเทศ
พระสุวรณ์เมธาทิพย์, ผศ.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รศ.ดร.สุพล สุยะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
พระเมธีธรรมจารย์, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผน และพัฒนา	พระราชเชมามากร,รศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตแพร่
พระเทพเวที, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต	พระครูปริยัติกิตติธำรง,รศ.ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์
พระครูโสภณพุทธิศาสตร์, ผศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่าย ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่	พระราชธรรมมาลังการ	ที่ปรึกษาผู้อำนวยการวิทยาลัย สงฆ์นครลำปาง

บรรณาธิการ พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ. (พระมหาภาณุวัฒน์ ปฏิภาณเมธี)

ผู้ช่วยบรรณาธิการ ดร.ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์

กองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผศ.ดร.สุทธิพร สายทอง
ผศ.เกศรา สว่างวงศ์
ดร.ณภัทสรณ์ เหมาะประสิทธิ์

หน่วยงานภายนอก

รศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
รศ.ดร.อธิปัตย์ บุญเหมาะ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
รศ.วิภาวรรณ ปัญจรัตน์	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
รศ.อุมาภรณ์ คงอุไร	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผศ.ดร.อนันต์ อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผศ.ดร.รักษ์ศรี เกียรติบุตร	มหาวิทยาลัยพะเยา
ผศ.ดร.สุพัฒนา หอมบุปผา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
ผศ.บุรินทร์ รุจจนพันธุ์	มหาวิทยาลัยเนชั่น
ดร.กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ดร.ปานณนา ศักดิ์ศิริคุณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ วิทยาเขตปทุมธานี

ออกแบบปก พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปัญโญ, ดร., นางสาวมุกกรวี นิยมพะเนาว์

นิติกร อาจารย์พรณรงค์ บวรชัยธรรม อาจารย์พารินทร์ พิทยะลีพงษ์

เว็บไซต์: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/index> ; อีเมล: silawatchaiwong30@gmail.com

สำนักงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

เลขที่ 662 หมู่ 2 ตำบลศาลา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง 52130

โทรศัพท์/โทรสาร 0 5420 9454

จำนวนที่พิมพ์: 500 เล่ม

ที่พิมพ์: จีระนันท์การพิมพ์ ถนนรัชฎา ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. โทร. 08 3515 9154

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ
วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

1. พระชยานันท์มณี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
2. พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
3. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปัญญา, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระครูวิมลศิลป์กิจ, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
5. พระมหานันทวิทย์ ชีรภาโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปัญญา, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. รศ.ดร.สุพล สุยะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. รศ.ดร.อภิรักษ์ จันทะนี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. รศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
12. รศ.ดร.ธีรยุทธ พึ่งเพียร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
13. รศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
14. รศ.พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่
15. รศ.ดร.วรกฤต เกื้ออนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
16. ผศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
17. ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
18. ผศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
19. ผศ.ดร.อักรเดช พรหมกัลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
20. ผศ.ดร.ฐิติวุฒิ มั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
21. ผศ.ดร.อนุวัติ กระสังข์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
22. ผศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
23. ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
24. ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
25. ผศ.ดร.สมควร นิยมวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

26. ผศ.ดร.กมลาส ภูวนาธิกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
27. ดร.ลำพอง กลมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
28. ดร.สุวัฒน์ รักขันโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
29. ดร.ภารดี พูลประภาเอี่ยมเจริญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
30. ดร.พงษ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

1. พระครูปลัดสุราวุธ จันทมโม, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
2. พระศรีวินญาณภรณ์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. ศ.เกียรติคุณ ดร.สุมานพ ศิวารัตน์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. รศ.ดร.สุวิญ รักษัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
6. รศ.ดร.อธิปัตย์ บุญเหมาะ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี
7. รศ.วิภาวรรณ ปัญจรัตน์	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
8. รศ.อุมาภรณ์ คงอุไร	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
9. รศ.ดร.นัยทิยา น้อยจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
10. ผศ.จริยา วิไลวรรณ	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
11. ผศ.ดร.ชัชวาล แอร์มหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
12. รศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
13. ผศ.ดร.อนันต์ อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
14. ผศ.ดร.ธนกร สิริสุคันธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
15. ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
16. ผศ.ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
17. ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
18. ผศ.ดร.สุริยา สัมจันทร์	มหาวิทยาลัยพะเยา
19. ผศ.ดร.ภิรวัฒน์ นนทะโชติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
20. ผศ.ดร.ชูวงศ์ อุบลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
21. ผศ.ดร.ประชัน ชะชีกุล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
22. ผศ.ดร.สุพัฒนา หอมบุปผา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
23. ผศ.ดร.รักษศรี เกียรติบุตร	มหาวิทยาลัยพะเยา
24. ผศ.ทรงวุฒิ ศรีวิไล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

25. ผศ.ธนากร สังเขป	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
26. ดร.ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์	มหาวิทยาลัยบูรพา
27. ผศ.ดร.วีรวิทย์ ปิยนนทศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
28. ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
29. ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
30. ดร.ประสงค์ พรหมศรี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
31. ดร.สุรรัฐ แลสันกลาง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
32. ดร.ชัยณรงค์ เครือนวน	มหาวิทยาลัยบูรพา
33. ดร.นิชภา โมราถบ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
34. ดร.กฤษณพันธ์ เฟื่องศรี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
35. ดร.อนุกุล ศิริพันธ์	วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง
36. ดร.อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
37. ดร.จตุพันธ์ ขวัญเนตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
38. ดร.สิตางค์ เจริญวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
39. ดร.ชานิกา จัตรสูงเนิน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง
40. ดร.ปานณนาถ ศักดิ์ศิริคุณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ วิทยาเขตปทุมธานี
41. ดร.สายชล ปัญญชิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
42. ดร.ภคพล เส้นขาว	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
43. ดร.ภัทรเดช ปันชนาธาตูล	โรงเรียนกำเนิดวิทย์
44. อาจารย์วัชรภรณ์ ลวดลาย	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
45. อาจารย์รัชชัย ทำทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
46. อาจารย์ฐาปกรณ์ เครือระยา	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
47. อาจารย์ยุทธภูมิ มั่นตรง	นักวิชาการกรมศิลปากร
48. อาจารย์เพ็ญกานต์ นามวงศ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง
49. อาจารย์ศิริขวัญ ปัญญาเรียน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง
50. อาจารย์เกสรสิริ ลีลาลัย	สำนักงานต่างประเทศ สำนักงานอัยการ สูงสุด

อนุโมทนาถา

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2564) เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนานำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาในสังคม การนำเสนอผลงานทางด้านวิชาการ เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่ ความรู้ความสามารถทางด้านการบริการวิชาการแก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ในโลกยุคปัจจุบัน เป็นโลกยุคของการแข่งขัน แสวงหาเฉพาะประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ดังนั้นการส่งเสริมให้มีการนำหลักการและวิธีการของพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ในชีวิตประจำวัน จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งในการช่วยลดความขัดแย้ง ความเห็นต่างทางด้านความคิด ซึ่งมักจะมองแต่ประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักการส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการเรียนการสอน อาทิเช่น การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ การศึกษา และการบริหารองค์กรภาครัฐ จึงเป็นการเหมาะสมและสมควรอย่างยิ่ง ซึ่งตรงกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยคือ “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”

วารสารฉบับนี้เป็นวารสารที่เปิดโอกาสให้คณาจารย์ นิสิต และผู้ที่สนใจได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์และองค์ความรู้ทางวิชาการ รวมไปถึงประสบการณ์ในการศึกษาวิจัย ในประเด็นหัวข้อการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติ อันจะนำไปสู่ความสำเร็จด้านวิชาการ และการสืบทอดพระพุทธศาสนา ให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไป

ในนามของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ขออนุโมทนาขอบคุณ คณะผู้จัดทำวารสาร และนักวิชาการทุกรูปทุกท่านที่ได้เขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

พระครูสิทธิธรรมบัณฑิต, ผศ.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บทบรรณาธิการ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางฉบับนี้ ได้จัดพิมพ์เป็นปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2564) อย่างต่อเนื่องกัน โดยมีผู้ให้ความสนใจและสอบถามถึงความคืบหน้าของบทความเป็นจำนวนมาก โดยวารสารฉบับนี้ได้รับเกียรติจากคณาจารย์ นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิจากทั้งภายในและภายนอก นำเสนอบทความมาตีพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งทางกองบรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ขอขอบพระคุณทั้งผู้ที่สนใจเข้ามาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานและผู้อ่านที่สนใจวารสารฉบับนี้ มา ณ โอกาสนี้

สำหรับวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มีบทความประจำฉบับนี้ นำเสนอทั้งสิ้น 20 บทความ ประกอบด้วย

บทความที่หนึ่ง บทความของ พระมหาทองล้อม สุเมโธ (อินทะสร้อย), พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, พิลิฎฐ์ โคตรสุโพธิ์ เรื่อง “รูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ” เป็นบทความที่กล่าวถึง การพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ในสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษากลุ่มจังหวัดแพร่ พบว่า รูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ โดยพุทธบูรณาการ จากการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษา มีอยู่ 5 ด้าน เรียกโดยย่อว่า KOSAI MODEL ได้แก่ 1) K ที่มาจาก Knowledge (ความรู้) 2) O ที่มาจากคำว่า Occasion (โอกาส) 3) S ที่มาจาก Support (สนับสนุน) 4) A ที่มาจากคำว่า Active (การตื่นตัว) และ 5) I ที่มาจากความหมายของคำว่า Ict (เทคโนโลยีข้อมูลและการสื่อสาร) รูปแบบนี้มุ่งส่งเสริมคุณลักษณะเพื่อเป็นสามเณรต้นแบบฯ อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

บทความที่สอง บทความของ เมทินา อีสริยานนท์, สกฤติ อีสริยานนท์ และศักดา ศิลากรเรื่อง “แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี” เป็นบทความที่กล่าวถึง ทบทวนสถานการณ์ในการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา และเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี สู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองอย่างยั่งยืน โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสำรวจเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า จากการทบทวนสถานการณ์ในการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาพบว่า จากอดีตจุดเริ่มต้นของชุมชนเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของประเทศ สู่การลงหลักปักฐานของแรงงานรับจ้างตัดไม้ในพื้นที่ และการอพยพโยกย้ายเข้ามาของประชากรต่างถิ่นที่เข้ามาในชุมชนพื้นที่ป่าประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มในการดำเนินงานและขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์นั้น สามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ได้แก่ ประชาธิปไตยชุมชนและการมีส่วนร่วม การพัฒนาความมั่นคงทางสังคม การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทุนมนุษย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้สู่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย

บทความที่สาม บทความของ เพ็ญภา หายุกุล และคณะ เรื่อง “แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด” เป็นบทความที่กล่าวถึงคุณลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราดมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน คือ 1) พลวัตการเรียนรู้ของคนในองค์กรคือ การตระหนักรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปรับตัว และการพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ 2) การปรับเปลี่ยนองค์กรคือ การปรับโครงสร้างและกลยุทธ์องค์กรให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กร 3) การเพิ่มอำนาจบุคคลในองค์กรคือ การมอบหมายงานให้เหมาะสมกับแต่ละคน ให้อำนาจในการตัดสินใจในงาน และการให้กำลังใจเสริมแรงทางบวก 4) การจัดการความรู้ในองค์กรคือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ และการถ่ายโอนและใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม และ 5) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของคนในองค์กรคือ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการติดต่อสื่อสารในองค์กร เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ และเพื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ 2. แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด สามารถสรุปตามบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทบาทของครูที่ต้องตระหนักในการพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม บทบาทของผู้บริหารในการจัดการองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ และบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

บทความที่สี่ บทความของ พชรนันท์ อาตมียะนันท์, ชรินทร์ มั่งคั่ง และเชษฐภูมิ วรรณไพศาล เรื่อง “การบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษาสำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่” เป็นบทความที่กล่าวถึง ออกแบบการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่บูรณาการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา และพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สำหรับผลการประเมิน 5 สาระ จำนวน 12 แผน ใช้เวลา เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม 2559 โดยรวมผลการประเมินโดยรวมทุกแผนมีความเหมาะสมมาก ($\mu=4.47$) ทุกแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 12 แผน จากความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน S.D. เท่ากับ 0.38 คือ เหมาะสมมากที่สุด และผลการประเมินความสอดคล้ององค์ประกอบสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมของข้อความและตรงความเที่ยงตรงเพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของแบบประเมินแล้วเลือกข้อคำถาม ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป จากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน เท่ากับ 1.00 ซึ่งมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้

บทความที่ห้า บทความของ ปณตนันท์ เกียรติประภากุล และคณะ เรื่อง “การพัฒนาแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง” เป็นบทความที่กล่าวถึง สภาพบริบทของผู้สูงอายุ มีระดับสมรรถภาพทางกายในระดับต่ำ และสุขภาพจิตมีระดับสุขภาพจิตต่ำคนทั่วไป ส่วนการสร้างและการพัฒนาแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ มีความต้องการสร้างและพัฒนาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพใจ และรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การพัฒนาแบบพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายตามหลัก 3 อ องค์ประกอบสุขภาพกายดี ได้แก่ อ ที่ 1 ออกกำลังกาย อ ที่ 2 อาหาร และ อ ที่ 3 อติเรกการดูแลสุขภาพใจโดยการปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการ และพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพใจของผู้สูงอายุ ในภาพรวมมีคุณภาพด้านความเหมาะสม และความสอดคล้อง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$) ($\bar{X} = 5.00$) ในส่วนของผลการสังเคราะห์และติดตามประสิทธิผลของรูปแบบ พบว่า ผู้สูงอายุมีการ

ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลสุขภาพทั้งทางกายและใจ ผลคะแนนประเมินสมรรถนะทางกายกับสมรรถนะทางใจของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กันในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทความที่หก บทความของ พระมหาอุทัยทิไกร วุฑฒินาโณ (วงศ์มุต), พระครูสุตชยาภรณ์ และ สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ เรื่อง “รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” เป็นบทความที่กล่าวถึงกล่าวถึง การดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีการใช้รักษาด้วยสมุนไพรที่ได้เรียนมา รักษาเบื้องต้น ได้นำต้นกล้วยพันธุ์พืชสมุนไพรมาปลูกเองและซื้อจากร้านขายยามาผสมเอง นำมาผสมน้ำผึ้งเป็นลูกกลอนทานมาดื่มทานเอง การศึกษาความรู้และวิธีการดูแลสุขภาพเชิงพุทธตามแบบภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านในการใช้สมุนไพร วิธีการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านได้มีการนำสมุนไพรไปต้มกินเอง ใช้วิธีการเป่าคาถาใส่จุดที่เจ็บป่วย นารากไม้มาบ้นยาให้มีละอองอ่อนๆ มาผสมน้ำในการรักษา ดื่มกินแก้อาการปวดหลังปวดเอว ตามอาการที่ป่วยว่าใช้ควรใช้ยาสมุนไพรชนิดไหนในการถามอาการ และหมอพื้นบ้านจึงดูแลตามที่ตนเองที่ได้รับการอบรมสอนมาจากปู่ตายาย รูปแบบการดูแลสุขภาพเชิงพุทธตามแบบภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านจากการสังเกตอาการและหมอพื้นบ้านวิเคราะห์อาการก่อนหาตัวยาสสมุนไพรไปต้ม และมีการใช้ยาสมุนไพรที่รักษาระหว่างสมุนไพรและยาสมัยใหม่ ซึ่งหมอพื้นบ้านมักจะไม่ใช่กรองเอาคำรักษา เป็นที่ยอมรับของผู้คนในหมู่บ้าน สมุนไพรมีความปลอดภัย แต่ควรใช้ควบคู่ยาปัจจุบัน โดยยาสมุนไพรต้องมีความพอดีไม่มากหรือน้อยจนเกินไป

บทความที่เจ็ด บทความของ ณรงค์ บัดแก้ว และคณะ เรื่อง “ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง” เป็นบทความที่กล่าวถึง องค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3 แห่ง จากวัดทั้ง 3 วัด ใน 3 อำเภอ ของ จังหวัดลำปาง ได้แก่ (1) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง (2) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา และ (3) วัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอแม่ทะ มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองทั้งองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา และองค์ความรู้ด้านการจัดการชุมชนนอกจากนี้ควรผลักดันให้เกิดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ สารสนเทศ กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัย

บทความที่แปด บทความของ พัฒนภาณุ ทูลธรรม และคณะ เรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพในการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก” เป็นบทความที่กล่าวถึง เครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลเผชิญกับปัญหา อุปสรรค และความท้าทายในการดำเนินงานคือ การเดินทางของผู้สูงอายุ การทำงาน การเข้าถึงข้อมูล ปัญหาสุขภาพ ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ติดบ้าน การขาดการประเมินความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุในบางกิจกรรม ทั้งนี้กิจกรรมครอบคลุมผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 7 ของจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดของตำบล ยังขาดการมีส่วนร่วมทำให้ไม่สามารถส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านและติดเตียงได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานบูรณาการกิจกรรมต่อยอดสู่การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนประจำปีงบประมาณ 2563 ได้ชุดกิจกรรมกว่า 30 กิจกรรม ครอบคลุมมิติสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพทางสังคม สุขภาพทางจิตวิญญาณ สุขภาพทางเศรษฐกิจและภูมิปัญญา และสุขภาพทางสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพทั้งภายในและภายนอก

ชุมชน ข้อเสนอแนะในการออกแบบกิจกรรมคือ ควรมีกิจกรรมลักษณะที่ออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) ทั้งด้านภาษา การสื่อสาร เทคโนโลยี การค้นหาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลอย่างยั่งยืน

บทความที่เก้า บทความของ อรอนงค์ ตุ่มนาค และดวงจันทร์ เตี้ยวิไล เรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1” เป็นบทความที่กล่าวถึง การพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีหน่วยการเรียนรู้ 5 หน่วย ได้แก่ 1.หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับพื้นฐานชีวิต 2. ปัจจัย 4 คุณค่าที่แท้จริงกับสิ่งลวงตา 3. บำบัดตนดูแลชีวิต 4.ดูแลรักษาพึ่งพาตนเอง และ 5.รู้จัก รู้ใช้ เข้าใจเศรษฐศาสตร์ หลักสูตรมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$, $S.D = 0.46$) เอกสารประกอบหลักสูตรค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, $S.D = 0.64$) และผลการใช้หลักสูตร คือนักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} 25.03$, $S.D = 7.34$) และคะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} 16.41$, $S.D = 3.28$)

บทความที่สิบ บทความของ ชุมพล เฟ่งศิริ เรื่อง “การส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา” เป็นบทความที่กล่าวถึง สภาพการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา และการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในด้านหมั่นประชุมกันเป็นประจำ ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม ด้านปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ ด้านเคารพนับถือผู้ใหญ่ ด้านการไม่ลุแก่อำนาจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีลักษณะของการไม่ลุแก่อำนาจ ด้านรักสันติภาพ จัดเวทีทางการเมืองเพื่อสร้างสันติภาพพิจารณาความคิดเห็นของทุกคนด้วยความเป็นกลาง และด้านตั้งใจสนับสนุนคนดี การสร้างเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนเพื่อปกป้องและรักษาคนดีส่งเสริมคนดีให้เข้ามามีบทบาททางการเมือง

บทความที่สิบเอ็ด บทความของ ภัทรพล โพธิ์หิรัญ, ชรินทร์ มั่งคั่ง และเชษฐภูมิ วรรณไพศาล เรื่อง “การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย โดยใช้โครงงานเพื่อบริการชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรดิตถ์” เป็นบทความที่กล่าวถึง การพัฒนาและประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ และสร้างและประเมินแบบวัด แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ทุกแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 5 แผน คือ แผนที่ 1 ความหมายและลักษณะของโครงงานเพื่อบริการชุมชน แผนที่ 2 วิธีการเขียนโครงงานและการวางแผนโครงงานบริการชุมชน แผนที่ 3 ลงมือปฏิบัติโครงงานเพื่อบริการชุมชน แผนที่ 4 ตรวจสอบผลโครงงานเพื่อบริการชุมชนแผนที่ 5 การบริการชุมชนอย่างยั่งยืน

บทความที่สิบสอง บทความของ กนกพร บุญล้อม และประจักษ์ น้อยเหนือย เรื่อง “ผลการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการฟัง การพูด และพฤติกรรมทางสังคมสำหรับเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1” เป็นบทความที่กล่าวถึง การเปรียบเทียบความสามารถด้านการฟังหลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจอง

ประกอบภาพ และเปรียบเทียบความสามารถด้านการพูดหลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ ตลอดจนเปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมหลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพความสามารถด้านการฟังของเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองสูงขึ้น ความสามารถในการพูดของเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองสูงขึ้น และพฤติกรรมทางสังคมของเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพมีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

บทความที่สิบสาม บทความของ สุกัญญาณัญญู อบสิน, จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และสุพล สุยะพรหม เรื่อง **“การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง คือ ปัจจัยด้านจิตวิทยาการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งประกอบด้วย ความสนใจทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง การกล่อมเกลางทางการเมือง ค่านิยมทางการเมือง และอุดมการณ์ทางการเมือง และการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่างโดยบูรณาการตามหลักพุทธธรรม คือ กิจกรรมที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมทางการเมือง เป็นต้นว่าการเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกันทางการเมือง การมีความพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง การยึดมั่นในหลักและอุดมการณ์ทางประชาธิปไตย

บทความที่สิบสี่ บทความของ ณัฐดนัย แก้วโพนงาม เรื่อง **“ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิ”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของจังหวัดชัยภูมิ ซ้อนทับกันอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนาและอุดมการณ์ เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวพันกันเป็นระบบตั้งแต่ในอดีตต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงในปัจจุบัน โดยจังหวัดชัยภูมิมีคอนพอยมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมากเนื่องจากมีพื้นที่ป่าและเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำชีมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิเกี่ยวข้องกับ การแสวงหาถิ่นที่อยู่ใหม่ที่อุดมสมบูรณ์ วัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ วิถีชีวิต หนีภัยสงคราม และโรคระบาด ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ซึ่งจังหวัดชัยภูมิมีพัฒนาการ มีการเคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า มีพลวัต มิใช่สังคมที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ โดยพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีขั้นมีตอน มียุค มีระยะ ประวัติศาสตร์ในอดีตต่างเชื่อมโยงกับปัจจุบัน หากจะมองย้อนไปในประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิโดยเริ่มตั้งแต่อดีต ซึ่งในอดีตเคยเป็นชุมชนโบราณที่คนอยู่อาศัยจำนวนมากตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี ต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจังหวัดชัยภูมิได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ทั้งนี้ควรมีการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิให้คนชัยภูมิและคนโดยทั่วไปได้รู้จักประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิอย่างแพร่หลาย

บทความที่สิบห้า บทความของ จดิกา คุ่มเรือน และคณะ เรื่อง **“การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ศักยภาพด้านพื้นที่มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.96 รองลงมา คือ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ค่าเฉลี่ย

เท่ากับ 3.89 ด้านการจัดการ ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.69 และด้านการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.61 และพบว่า ศักยภาพอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้พบว่าควรให้ความสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม ระหว่างคนในชุมชนในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการออกแบบกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี

บทความที่สิบหก บทความของ พิศาล แก้วอยู่, ประกอบศิริ ภักดีพินิจ และ วารัตน์ มัธยมบุรุษ เรื่อง **“ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยว แบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในภาพรวมมากที่สุด คือ แรงจูงใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$) (S.D. = 0.95) รองลงมาคือ การเรียนรู้และประสบการณ์ ($\bar{X} = 3.77$) (S.D. = 1.13) การรับรู้ ($\bar{X} = 3.61$) (S.D. = 1.00) และทัศนคติ ($\bar{X} = 3.25$) (S.D. = 1.40) ตามลำดับ ส่วนปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในภาพรวมมากที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.51$) (S.D. = 0.81) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านกลุ่มอ้างอิง ($\bar{X} = 3.35$) (S.D. = 0.91) และด้านสังคม ($\bar{X} = 3.03$) (S.D. = 1.19) โดยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ ทั้งนี้ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกจุดหมายปลายทางพบว่า ปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวกับตัวแปรการเลือกจุดหมายปลายทางมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.744 และตัวแปรปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวกับตัวแปรการเลือกจุดหมายปลายทาง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.439

บทความที่สิบเจ็ด บทความของ ทองบริบูรณ์ หน่อทอง และสรวิศ อ่องสกุล เรื่อง **“ทุนนิยมกับงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง (พ.ศ. 2557 – 2563)”** เป็นบทความที่กล่าวถึง การจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดซื้อวัสดุที่เกี่ยวข้อง และจัดจ้างบริษัท ห้าง ร้าน เอกชน เข้ามาดำเนินการ อีกทั้งมีการสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมประเพณีด้วยการมอบเงินรางวัลแก่ทุกหน่วยงาน สถานศึกษาและชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การประกวดสะเปาลอยน้ำ การประกวดประดิษฐ์กระทงเรือสำเภา “สะเปา” อันเป็นอัตลักษณ์ประเพณีดังกล่าว เพื่อยกระดับงานประเพณีท้องถิ่นสู่งานเทศกาลการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจภายในจังหวัด

บทความที่สิบแปด บทความของ โสภณ จาเลิศ และพระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวัฑฒโน เรื่อง **“อาสนันกรรม”** เป็นบทความที่กล่าวถึง อาสนันกรรม เป็นกรรมชนิดหนึ่งใน 4 ชนิด จากการแบ่งประเภทของกรรมโดยการพิจารณาจากน้ำหนักของกรรมนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 1) คุรุกรรม คือกรรมหนัก ทำให้ตกไปสู่อบายภูมิ 2) พหุกรรม หรือ พหุกรรม คือกรรมที่ทำมาก ๆ จนเคยชิน 3) อาสนันกรรม คือกรรมที่ทำเมื่อใกล้จะตาย ในขณะที่จิตดับ 4) กตัตตวาปนกรรม คือกรรมที่ทำด้วยการสะเพร่า อาสนันกรรมเป็นเรื่องสำคัญ เพราะมีผลต่อผู้ตายว่าจะไปสู่สุคติ หรือจะตกไปสู่อบายภูมิ ขณะที่จิตดับ เมื่อจิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง ก็ไปสู่สุคติภูมิ หากจิตเศร้าหมองไม่ผ่องใส ก็ตกไปสู่อบายภูมิ ดังนั้น ระหว่างที่มีชีวิตอยู่ จึงควรทำความดี สร้างบุญกุศล ซื่อสัตย์ โอบอ้อมอารี มีเมตตาอยู่เป็นนิจ สร้างกุศลกรรมไว้มาก ไม่กระทำความผิดศีลธรรมอันดี ไม่คดโกง โหดร้าย ใจดำ โกรธแค้น พยาบาท ไม่สร้างอกุศลกรรมต่าง ๆ เมื่อใกล้ตาย จิตจะได้เห็นแต่ภาพความดีที่ได้เคยกระทำ ทำให้จิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง ทำให้จิตวิญญาณไปสู่สุคติ ดังพระบาลีกล่าว

ไว้ว่า จิตเต อสงกิลฺลิจฺเจ สุตติ ปาฏิกฺกขา (เมื่อจิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง สุตติเป็นที่ไป) จิตเต สงกิลฺลิจฺเจ ทุกฺคติ ปาฏิกฺกขา (เมื่อจิตเศร้าหมองไม่ผ่องใส ทุกฺคติเป็นที่ไป)

บทความที่สืบเก่า บทความของ พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ) ดีเยี่ยม เรื่อง **“บทบาทพระสงฆ์ กับการสำเร็จในการบริหารเชิงระบบในองค์กรศาสนา”** เป็นบทความที่กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ที่มีส่วนสำคัญในร่วมจัดการบริหาร และเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน เพราะพระภิกษุผู้มีหน้าที่ในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง สร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน โดยบทบาท หน้าที่ของพระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยให้การบริหารเชิงระบบผ่านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ความสำเร็จให้ยั่งยืนถาวรสืบไป และมีประสิทธิภาพนั้น คือการที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา จึงมีการร่วมกันขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา และให้มีการนำแนวทางไปปฏิบัติ ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ นำไปสู่ 1.การช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป 2.ช่วยให้บุคลากรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จและความล้มเหลวล้มเหลวต่อเป้าประสงค์ขององค์กร 3. ช่วยส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance) 4. ช่วยยกระดับระบบการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance-based Budgeting) และ 5. ช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

บทความที่ยี่สิบ บทความของ ณัฐนันท์ จิรภินิมิตร เรื่อง **“วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ในสังคมประชาธิปไตยประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะชุมนุมและเคลื่อนไหวทางการเมือง ทั้งสนับสนุนและคัดค้านการกระทำของรัฐบาล การชุมนุมการเคลื่อนไหวทางการเมือง จึงถือว่าการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย หากแต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่มักเกิดความคิดที่เชื่อว่าประเทศมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยทั้ง ๆ ที่จริงแล้วเป็นการปกครองประชาธิปไตยในคราบของเผด็จการ ทำให้กลุ่มนักศึกษา ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองด้วยความเชื่อว่า สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเป็นของประชาชน ให้ไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จะเห็นได้ว่า ด้วยขบวนการของกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่ที่ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการรัฐประหารในช่วงดังกล่าว ไม่ได้มีลักษณะเป็นขบวนการที่มีขนาดใหญ่ หรือมีองค์กรนำอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด หากแต่เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะเครือข่ายของกลุ่มกิจกรรมนักศึกษาเล็กๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหวพร้อมๆ กันอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเน้นบทบาทไปที่การเรียกร้องประชาธิปไตยและเสรีภาพทางการเมือง ผ่านการสื่อสารทางออนไลน์

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

กองบรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจตุประกายมิตการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ต่อนิสิตบรรพชิต/คฤหัสถ์ และผู้สนใจทั่วไป หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะหรือติชมประการใด กองบรรณาธิการขอโน้มรับไว้ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง

พระครูสิทธิธรรมบัณฑิต, ผศ.

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

อนุโมทนาภคา

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย:

1. รูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบในโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ.....	1
(พระมหาทองล้อม สุเมโธ (อินทะสร้อย), พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)	
2. แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน ของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี.....	15
(เมทินา อีสริยานนท์, สกฤติ อีสริยานนท์ และศักดา ศีลากร)	
3. แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดตราด.....	31
(เพ็ญภา หายูกุล และคณะ)	
4. การบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสังคม ศึกษาสำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่.....	43
(พัชรนันท์ อาตมียะนันท์, ชรินทร์ มั่งคั่ง และเชษฐภูมิ วรรณไพศาล)	
5. การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลวอแก้ว อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ	54
(ปณตนันท์ เกียรติประภากุล และคณะ)	
6. รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง.....	67
(พระมหาวิมลคุณทิพย์ วุฑฒินาโณ (วงศ์มุต), พระครูสุตชยาภรณ์ และสมจันท์ ศรีปรีชยานนท์)	
7. ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง	79
(ณรงค์ ปัดแก้ว และคณะ)	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทความวิจัย (ต่อ):	
8. การพัฒนาเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพในการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุ ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก..... (พัฒนาภาณุ ทูลธรรม และคณะ)	93
9. การพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1..... (อรอนงค์ ตุ่มนาค และดวงจันทร์ เดี่ยววิไล)	109
10. การส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา (ชุมพล เพ็งศิริ)	125
11. การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย โดยใช้โครงงานเพื่อ บริการชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตร วิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุดรดิตถ์..... (ภัทรพล โพธิ์หิรัญ, ชรินทร์ มั่งคั่ง และเชษฐภูมิ วรรณไพศาล)	137
12. ผลการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อ ส่งเสริมความสามารถด้านการฟัง การพูด และพฤติกรรมทางสังคม สำหรับเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 (กนกพร บุญล้อม และประจักษ์ น้อยเหนือ)	149
13. การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของ จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง (สุกัญญาธัญญ์ ออบสิน, จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และสุรพล สุยะพรหม)	165
14. ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิ (ณัฐดนัย แก้วโพนงาม)	176
15. การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี..... (จิติกา คุ่มเรือน และคณะ)	189
16. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน ที่เดินทางท่องเที่ยว แบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา..... (พิศาล แก้วอยู่, ประกอบศิริ ภัคดีพิณิจ และ วารัตต์ มัธยมบุรุษ)	199

สารบัญญ (ต่อ)

	หน้า
บทความวิชาการ:	
17. ทุนนิยมกับงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง (พ.ศ. 2557 – 2563) (ทองบริบูรณ์ หน่อทอง และสร้อยดี อ่องสกุล)	215
18. อาสน์นกรรณ (โสภณ จาเลิศ และพระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวัฑฒโน)	230
19. บทบาทพระสงฆ์กับความสำเร็จในการบริหารเชิงระบบในองค์กรศาสนา (พระครูปลัดเถรานุวัฒน์ (สุเทพ) ดีเยี่ยม)	241
20. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่ (ณัฐนันท์ จีรกีจนิมิตร)	253
ภาคผนวก	
ผู้เขียน	269
แบบประเมินบทความตีพิมพ์ลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง	273
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง	276
คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ	277
ใบสมัครสมาชิก	284

รูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบในโรงเรียนพระปริยัติ
ธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ

THE DEVELOPMENT MODEL TO ENHANCE THE PROTOTYPE NOVICE'S
CHARACTERISTICS IN GENERAL EDUCATION DIVISION OF PHRA
PARIYATIDHAMMA SCHOOL BY INTEGRATED BUDDHISM

พระมหาทองล้อม สุเมธ (อินทะสร้อย) *

Received: 2021-06-11

Phramaha Thonglom Sumedho (Inthasoy)

Revised: 2021-08-5

พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์**

Accepted: 2021-08-31

Phrakrusiripariyatyanusath

พิสิฐ โคตรสุโพธิ์***

Phisit Kotsupho

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎี การพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะ สามเณรต้นแบบ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 2) เพื่อศึกษาหลักธรรม ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 3) เพื่อวิเคราะห์เสนอรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเชิงปริมาณ

ผลวิจัย พบว่า

1. ด้านสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ในสำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษากลุ่มจังหวัดแพร่ มีอยู่ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความพอใจ ใส่ใจ คบคนดี 2) ความพยายามเรียนในเรื่องที่มีประโยชน์ 3) ความคิดริเริ่มและมีจินตนาการสร้างสรรค์ และ 4) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองแล้วนำไปใช้ดำเนินชีวิต โดยรวมผลการประเมิน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก

* นิสิตปริญญาเอก บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, E-mail:

Pm.thonglom01@outlook.co.th

** บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

*** บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

2. ด้านการบูรณาการหลักธรรมในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ระดับชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 4-6 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่ พบว่า ได้ดำเนินการตามหลักพุทธธรรม โดยนำมาบูรณาการในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาทางกาย วาจา ใจ สติ สมาธิ ด้วยการเลือกคบคนดี สัตบุรุษ สัปบุรุษ 2) ด้านความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์ สัทธัมมัสสนา 3) ด้านความคิดริเริ่มและมีจินตนาการ จิตตะ ด้วยตรีกตรองความจริงที่มีประโยชน์ โยนิโสมนสิการ 4) ด้านศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง วิมังสา ด้วยการปฏิบัติดี สมควรเป็นแบบอย่างได้ ตามความสามารถ ธรรมานุวัตรปฏิบัติ

3. รูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ โดยพุทธบูรณาการ จากการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษา มีอยู่ 5 ด้าน เรียกโดยย่อว่า KOSAI MODEL ได้แก่ 1) K ที่มาจาก Knowledge (ความรู้) 2) O ที่มาจากคำว่า Occasion (โอกาส) 3) S ที่มาจาก Support (สนับสนุน) 4) A ที่มาจากคำว่า Active (การตื่นตัว) และ 5) I ที่มาจากความหมายของคำว่า Ict (เทคโนโลยีข้อมูลและการสื่อสาร) รูปแบบนี้มุ่งส่งเสริมคุณลักษณะเพื่อเป็นสามเณรต้นแบบฯ อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

คำสำคัญ: รูปแบบ การพัฒนา การส่งเสริม สามเณร พุทธบูรณาการ

ABSTRACT

There are 3 objectives in this research: 1) to study theoretical concept in developing characteristics of prototype novices grade 10-12 (M. 4-6) Phra Pariyatti Dhamma School, General Education Department, 2) to study the principles in developing characteristics of prototype novices grade 10-12 (M. 4-6) Phra Pariyatti Dhamma School, General Education Department, and 3) to present the development's model to enhance the characteristics of prototype novices grade 10-12 (M. 4-6) Phra Pariyatti Dhamma School, General Education Department, by integrating Buddhism. Research It is a combination of both quantitative and qualitative research.

Quantitative research found that:

1. The general state in developing characteristics of prototype novice grade 10-12 (M.4-6) Phra Pariyatti Dhamma School, in Phrae Province, are 4 aspects: 1) Satisfaction, caring, associating with good people, 2) An effort to learn about useful topics, 3) Initiative and creative imagination, and 4) Self-study and use them in life. Overall assessment results all aspects are at a very high level.

2. Integration of Dharma principles in developing characteristics of prototype novice grade 10-12 (M. 4-6) Phra Pariyatti Dhamma School, General Education Department, Phrae provincial group found that it has followed the principles of Buddhism by integrated in the development to promote the prototype novice characteristics in 4 areas as follows: 1) In physical and verbal development, Chanda, satisfaction, attention, pleasure, ambitiousness together with Sappurismseva, choosing to associate the good

people, faithful people. 2) In the effort to learn, Viriya, together with Saddhammassavana, listening to useful subjects. 3) In the creative thought, Citta, the initiative and imaginative, together with Yonisamanasikara, critical reflection. 4) On Education, Vimamsa, a study and doing research by oneself, together with Dhamma Nu Dhamma Patipatti, having the good practice being suitable model according to one's ability.

3) The development model, promote characteristics of prototype novices in Phra Pariyatti Dhamma School, General Education Department by Buddhist integration from the studying analysis, there are 5 aspects, abbreviated as KOSAI MODEL, which are: 1) K for Knowledge, 2) O for Occasion, 3) S for Support, 4) A for Active, and 5) I at Derived from the meaning of the word ICT (Information and Communication Technology).

The results of the experimental model showed that a total of 146 samples had behaviors according to the characteristics of prototype novices Phra Pariyatti Dhamma School, General Education Department, by integrating Buddhism covers all aspects, both pre-test and post-test of Buddhist integration activities. This format therefore aims to promote the characteristics of being a prototype novice to be more completely.

Keywords: Model, Development, Promotion, Novice, Integration Buddhist

1. บทนำ

การศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้เยาวชนพัฒนาทั้งทางด้านปัญญาบุคลิกภาพ และช่วยให้เยาวชนมีความสำเร็จในชีวิต ทุกประเทศจึงหาทางส่งเสริมการศึกษาให้มีคุณภาพ มีมาตรฐานความเป็นเลิศ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยพัฒนาผู้เรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยตรง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่ง ที่บ่งบอกถึงคุณภาพทางการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งนับตั้งแต่กระทรวงศึกษาธิการได้กระจายอำนาจ การวัดและประเมินผลทางการศึกษาสู่ระดับสถานศึกษา การประเมินผลสัมฤทธิ์ผู้เรียนทั้งในระดับการเรียนการสอน¹

มนุษย์จึงต้องรู้จักบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาตนเอง เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมใหม่ได้อย่างเหมาะสม การศึกษาจึงมีบทบาทในการพัฒนามนุษย์ในประเทศให้มีคุณภาพ รู้จักคิด รู้จักใฝ่หาความรู้ หาประสบการณ์ด้วยตนเอง รู้จักปรับตัว รู้จักแก้ปัญหา ฝึกทักษะในการทำงาน มีค่านิยมที่ดีงาม และส่งเสริมความเป็นเลิศใน

¹ ขวัญใจ โพธิ์ทองนาค, ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โรงเรียนช่องพระนาวิทยา จังหวัดราชบุรี, สารนิพนธ์ กศ.ม.จิตวิทยาการแนะแนว, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547), หน้า 1.

ความสามารถ ความถนัดของแต่ละบุคคล ตามศักยภาพที่มีอยู่² นอกจากนี้ ยังมีความจำเป็นที่ต้องพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้สอดคล้องกับ“พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 หมวดที่ 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตราที่ 6 ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข³ ซึ่งในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทย เนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยก่อนที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์ อันชัดเจน ชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่า ประวัติของประเทศไทยเป็นประวัติ ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลัก ความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ตลอดเวลายาวนานวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทย เป็น แหล่งคำสั่งสอนการฝึกอบรม กิจกรรมส่วนใหญ่ที่มีความสำคัญของรัฐกิติ ของชุมชนกิติ จะมีส่วนประกอบด้วย พระพุทธศาสนาเป็นพิธีการเพื่อเน้นย้ำความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจ⁴ แต่เนื่องด้วยภาวะสังคมไทยใน ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงตามกระแสยุคโลกาภิวัตน์ หรือที่เรียกกันว่ายุคโลกอันไร้พรมแดน

การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า มีเสถียรภาพมั่นคง และทรัพยากร มนุษย์เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ การที่มนุษย์จะเป็นผู้ที่มีความมีประสิทธิภาพได้นั้นย่อมขึ้นอยู่กับ กระบวนการจัดการศึกษาของรัฐ เพราะการศึกษาเป็นรากฐานต่อการพัฒนาประชาชนในประเทศให้มีความสามารถ พัฒนาชีวิต เศรษฐกิจสังคม และส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพ เศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีที่ปรากฏออกมาในรูป เครื่องมือใช้ได้ มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ ประการ เช่น ทางด้าน เศรษฐกิจการเมือง เทคโนโลยีสมัยใหม่ ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น จนทำให้เยาวชนหรือผู้เรียนในสังคมไทย โดนแทรกซึมสิ่งดังกล่าวเหล่านั้นไปด้วย จึงทำให้เกิดคุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การขาดระเบียบวินัย การ ไม่เคารพรักประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ปัจจุบันหลายหน่วยงานในสังคมไทย จึงมีความคาดหวัง เป็นอย่างมากที่จะนำหลักพุทธธรรม และแนวทางการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเข้าไปช่วยเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้ เป็นผู้มีความคุณลักษณะที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน หากได้มีการนำเอาหลักหลักธรรมมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ของการพัฒนากายวาจา และจิตใจด้วยหลักภาวนา⁵ ซึ่งประกอบด้วย กายภาวนา การพัฒนาทางกายภาพ สิลภาวนา การเจริญศีลพัฒนา ทางความประพฤติ จิตภาวนา การเจริญจิตพัฒนาทางจิต ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญาพัฒนาทางปัญญา เป็น

² พนมม แก้วกำเนิด, หลักการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2533), หน้า 1-2.

³ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545), หน้า 14.

⁴ กรมวิชาการ, การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษา พุทธศักราช 2544, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2545), บทนำ.

⁵ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหมิตรพ รินตังแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2551), หน้า 112.

ต้น มาเป็นแนวทางใช้วัดผลการพัฒนาแบบรอบด้านทุกทิศทางได้ น่าจะเป็นวิธีคิดที่เป็นทางเลือกและเป็นทางรอดได้

แนวทางการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนนั้น มีการนำหลักธรรมและแนวคิดของพระพุทธศาสนามาเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสถานศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการปรารถนาให้เป็นจุดสำคัญของการนำคุณค่ามหาศาลของพระพุทธธรรมมาสู่สังคมไทย โดยผ่านการจัดสภาพและการเรียนรู้ของโรงเรียนที่มีความชัดเจน พร้อมทั้งจะนำหลักธรรมมาปฏิบัติในโรงเรียน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย 8) มีจิตสาธารณะ⁶ เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข⁷ เห็นได้จากผลสำเร็จในการเรียนและการพัฒนาตนเองของสามเณรเหล่านี้ มีทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ เช่น จีน พม่า ลาว ศรีลังกา เขมร และเนปาล เป็นต้น ที่สำคัญมีสามเณรนักเรียนเรียนบางรูปสอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยค จนกลายเป็นศาสนทายาทที่ดี มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชน สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงมีพระประสงค์ที่จะพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่มีความพร้อมจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นโรงเรียนต้นแบบ ในการสร้างศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม และมีคุณลักษณะของโรงเรียนพระปริยัติสามัญที่พึงประสงค์ รวมทั้งสามารถจัดการศึกษาสายสามัญเพื่อผลิตคนดีสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพโดยตรง และยังเป็นประโยชน์ต่อการจรจรของพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไปอีกด้วยทางหนึ่ง ให้พระพุทธศาสนาคงอยู่คู่กับประเทศไทยสืบไป

โรงเรียนพุทธโกตยวิทยา จังหวัดแพร่ เป็นโรงเรียนในโครงการตามพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทำการจัดการเรียนสอนให้กับสามเณรในหลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมต้นแบบ หนึ่งในโรงเรียนที่ทางสำนักงานโครงการสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามการประชุมสัมมนาวิชาการ กรอบแนวทางในการสร้างสามเณรต้นแบบ สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาต้นแบบ เมื่อปี พ.ศ. 2556 ที่โรงเรียนพุทธวิเศษวิทยาวัดพระแก้ว ที่จังหวัดเชียงราย เพื่อให้สามเณรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้มีความประพฤติที่ดี และเป็นศาสนทายาทที่ดีเพียบพร้อมด้วยจริยวัตรว่าเป็นอย่างไร ก็จะตอบการพัฒนาสามเณรนักเรียนให้เป็นสามเณรต้นแบบได้ และทางโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ยังมีประเด็นปัญหาอยู่อีกมากทั้งที่เกี่ยวกับงบประมาณ หลักสูตรการจัดการให้เป็นนักเรียนต้นแบบ รูปแบบกระบวนการจัดกิจกรรมการอบรมการเรียนรู้ให้เป็นสามเณรนักเรียนต้นแบบ โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเพื่อมาปรับประยุกต์ใช้หลักธรรม ในการทำให้เป็นสามเณรนักเรียนต้นแบบตามพระราชประสงค์ต่อไป

⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2552), หน้า 7.

⁷ อารี พันธุ์มณี, “จากการสอนสู่การจุติประกายความใฝ่รู้”, วารสารการศึกษา กทม., ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม 2545), หน้า 15.

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นนี้เอง ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษารูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ และนำไปใช้ลงมือปฏิบัติตาม โดยบูรณาการเอาหลักพุทธธรรม มาพัฒนาทำให้ทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งบรรพชาเป็นสามเณร เพื่อเรียนหนังสือในระดับมัธยมศึกษา ให้เจริญขึ้น รุ่งเรืองขึ้น มีศักยภาพมากขึ้น จนกลายเป็นทรัพยากรมนุษย์ ที่มีคุณค่าในสังคม และประเทศชาติต่อไปในภายหน้า พร้อมกันนั้นนั้น เพื่อให้ได้ทราบรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยพุทธบูรณาการว่าจะมีรูปแบบเป็นอย่างไร มีขั้นตอนนำไปใช้พัฒนาสามเณรนักเรียนให้เป็นต้นแบบได้อย่างไร และเพื่อนำรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ ไปใช้กับโรงเรียนพระปริยัติสามัญแผนกสามัญศึกษาโรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

2.2 เพื่อศึกษาหลักธรรมในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

2.3 เพื่อวิเคราะห์เสนอรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยมีวิธีการศึกษาดังนี้

3.1) การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 แล้ววิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารรวบรวมข้อมูลจากงานนิพนธ์ของนักปราชญ์สำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนา และศึกษางานของนักวิชาการ เช่น หนังสือ วารสารทางวิชาการ ข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรม ในการนำมาบูรณาการการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบด้านต่าง ๆ ของนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6

3.2) การสร้างเครื่องมือในการวิจัย จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงแนวคิด ทฤษฎีและข้อมูลเชิงประจักษ์ ในขั้นตอนที่ 1 นำมา สร้างชุดฝึกอบรมกระบวนการเป็นรูปแบบการส่งเสริมคุณลักษณะของสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ เครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอบรม คือ ชุดฝึกกิจกรรม 2) เครื่องมือ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลและประเมินผล แล้วนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่วิจัยสร้างขึ้น นำไปหาคุณภาพ เครื่องมือโดยให้ผู้เชี่ยวชาญ

ตรวจสอบและแก้ไขตามข้อเสนอแนะเพิ่มเติม หลังจากนั้นนำไปทดลองใช้ กับกลุ่มตัวอย่าง (Pilot study) และนำผลการทดลองมาแก้ไขและปรับปรุงก่อนการนำไปใช้กับกลุ่ม ตัวอย่างจริง

3.3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 รูป/คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพระสงฆ์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม จำนวน 3 รูป กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 3 รูป/คน กลุ่มผู้นำหลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้ในหน่วยงาน จำนวน 3 รูป/คน และกลุ่มผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ที่ดำเนินการพัฒนาสถานศึกษาโดยพุทธบูรณาการ จำนวน 3 รูป/คน

3.4) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มย่อย ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักพุทธธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสายการศึกษา และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาผู้เรียน รวมทั้งสิ้น จำนวน 12 รูป/คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

3.5) การทดลอง (Experiment) ผู้วิจัยได้นำรูปแบบกิจกรรมการพัฒนาสามเณรนักเรียนที่สร้างขึ้น มาทดลองใช้กับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่ ของสำนักงานเขตการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เขต 6 ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 1 ภาคการศึกษา คือ ภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2561 จำนวน 1 โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ สามเณรนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนพุทธโกศวิทยวิทยา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่ จำนวน 146 รูป โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) และแสดงเป็นขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

4. ผลการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี การพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

จากคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 1 สรุปผลได้ดังนี้

1.1 ผลการศึกษาการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเฉพาะการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่ สำนักงานเขตการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 6 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ด้านการพัฒนาทางกาย วาจา ใจ ขอบใจ ฉันทะ ด้วยการเลือกคบคนดี สัตบุรุษ สัปบุรุษสังเสาะ
- 2) ด้านความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์ สัทธัมมัสสนา
- 3) ด้านความคิดริเริ่มและมีจินตนาการ จิตตะ ด้วยตรีกตรองความจริงที่มีประโยชน์ โยนิโสมนสิการ

4) ด้านศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง วิมังสา ด้วยการปฏิบัติดี สมควรเป็นแบบอย่างได้ตามความสามารถ ธรรมานุวัตรปฏิบัติ เป็นหลักธรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะสามเณรต้นแบบที่ดี

1.2 ผลการศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่ สำนักงานเขตการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 6 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และสามเณรนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในด้านความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์ สัทธัมมัสสวนะ ของนักเรียน โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2. การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่

จากคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 2 สรุปผลได้ดังนี้

2.1 ผลการศึกษาหลักพุทธธรรมที่นำมาพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนนั้น มีอยู่หลากหลายหัวข้อ ได้แก่ หลักภาวนา 2 หลักสิกขา 3 หลักปัญญา 3 หลักอิทธิบาท 4 หลักกุศลธรรม 4 หลักภาวนา 4 หลักพหูสูต 5 และสัปปริยธรรม 7 จากหลักพุทธธรรมที่ค้นพบ ผู้วิจัยได้คัดเลือกหลักพุทธธรรมที่มีความเหมาะสม สามารถนำมาพัฒนาสามเณรนักเรียน ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่ แก่สามเณรนักเรียนได้ คือ หลักอิทธิบาท หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จ แห่งผลที่มุ่งหมาย และหลักกุศลธรรม หมายถึง คุณธรรมที่จะทำให้ผู้นำไปใช้มีแต่ความเจริญรุ่งเรือง โดยใช้ผสมเข้าด้วยกัน มีอยู่อย่างละ 4 ประการ ได้แก่

1) ด้านการพัฒนาทางกาย วาจา ความพอใจ ชอบใจ จันทะ ด้วยการเลือกคบคนดี สัตบุรุษ สัปปริยสังเสวะ

2) ด้านความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์ สัทธัมมัสสวนะ

3) ด้านความคิดริเริ่มและมีจินตนาการ จิตตะ ด้วยตรีกตรองความจริงที่มีประโยชน์ โยนิโสมนสิการ

4) ด้านศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง วิมังสา ด้วยการปฏิบัติดี สมควรเป็นแบบอย่างได้ตามความสามารถ ธรรมานุวัตรปฏิบัติ

2.2 ผลการบูรณาการหลักพุทธธรรม ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่ ผู้วิจัยได้นำหลักพุทธธรรมที่ศึกษาค้นพบมาบูรณาการ ใช้ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ผลสรุป ดังนี้

1) การพัฒนาทางกาย วาจา ความพอใจ ชอบใจ จันทะ ด้วยการเลือกคบคนดี สัตบุรุษ สัปปริยสังเสวะ หมายถึง พฤติกรรมของสามเณรนักเรียน ที่แสดงออกถึงการเอาใจจดจ่อในการเรียน เอาใจใส่ในการเรียนอย่างตั้งใจ มีสมาธิในการเรียน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ทำงานได้รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ

และใช้สติปัญญาแก้ปัญหาจนสำเร็จลุล่วง รวมทั้งรู้จักควบคุมการแสดงอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์

2) ความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์สัทธัมมัสสนะ หมายถึง พฤติกรรมของสามเณรนักเรียน ที่แสดงออกถึงความมีมานะ ขยันขันแข็ง เพียรพยายามในการศึกษาหาความรู้ หรือ ทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย โดยไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และพยายามศึกษาค้นคว้าเรื่องที่สนใจจนกว่าจะสำเร็จตามจุดมุ่งหมายอย่างเต็มความสามารถ

3) ด้านความคิดริเริ่มและมีจินตนาการ จิตตะ ด้วยตรีกตรองความจริงที่มีประโยชน์ โยนิโส มนสิการ หมายถึง พฤติกรรมของสามเณรนักเรียน ที่แสดงออกถึงการนำความคิดเห็น ความรู้สึกนึกคิด และการกระทำของตนเอง นำมาพัฒนาเพื่อเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รับรู้รวมถึงการพัฒนาแนวคิดวิธีการใหม่ ๆ มาประกอบการใช้ในการกิจกรรมการเรียนรู้ และดำเนินชีวิตของตนเองได้

4) ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง วิมังสา ด้วยการปฏิบัติดี สมควรเป็นแบบอย่างได้ ตามความสามารถ ธรรมานุวัตรปฏิบัติ หมายถึง พฤติกรรมของสามเณรนักเรียน ที่แสดงออกถึงความสนใจ ที่จะเล่าเรียน ฟีกฝน อบรม ค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ และแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ จากแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา

3. การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียนต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยพุทธบูรณาการ

จากคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 3 สรุปผลได้ดังนี้

3.1 ผลการเสนอรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียนต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาโดยพุทธบูรณาการ

การวิเคราะห์ข้อมูลผลการศึกษา ผู้วิจัยได้เสนอรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียนต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ ออกเป็น 5 ด้าน หรือเรียกโดยย่อว่า KOSAI MODEL สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) K ที่มาจาก Knowledge (ความรู้) (K) คือ ความรู้ คือ วิชาความรู้ หมายถึง องค์ความรู้หรือความรอบรู้ จากสิ่งที่สามเณรนักเรียนได้รับผ่านกระบวนการ การจัดกิจกรรมพัฒนาการนักเรียน ตามคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ

2) O ที่มาจากคำว่า Occasion (โอกาส) (O) คือ โอกาส หมายถึง โอกาสที่ดี ที่เกิดเป็นเส้นทางชีวิตทางการศึกษา ที่ทางสถานศึกษา ครูผู้สอน มอบให้สามเณรนักเรียน ทั้งที่ขาดโอกาส และด้อยโอกาส ไปแล้ว ให้กลับมาเป็นผู้ได้โอกาสที่ดีอีกครั้ง

3) S ที่มาจาก Support (สนับสนุน) (S) คือ การสนับสนุนของสถานศึกษา ครูและสามเณรนักเรียน

4) A ที่มาจากคำว่า Active (การตื่นตัว) (A) คือ การตื่นตัวด้วยธรรมะ เป็นผู้ตื่น รู้ เบิกบาน ด้วยธรรมะ โดยได้นำหลักพุทธธรรมดังกล่าวนี้ มาบูรณาการพัฒนานักเรียนเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 4 ด้าน ประกอบด้วย

(1) ด้านการพัฒนาทางกาย วาจา

- (2) ด้านความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์
- (3) ด้านความคิดริเริ่มและมีจินตนาการ จิตตะ ด้วยตรึกตรองความจริงที่มีประโยชน์
- (4) ด้านศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
- 5) I ที่มาจากความหมายของคำว่า Ict (เทคโนโลยี)

3.2 ผลการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ

ผลการทดลองพบว่า พฤติกรรมการแสดงออก ตามการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ของสามเณรนักเรียน โดยภาพรวมทุกด้าน ก่อนการจัดกิจกรรมพัฒนาสามเณรนักเรียน โดยพุทธบูรณาการ มีระดับพฤติกรรมในด้านความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์ สัทธัมมัสสวนะ อยู่ในระดับมาก แต่เมื่อได้จัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน โดยพุทธบูรณาการแล้ว พบว่า พฤติกรรมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ของสามเณรนักเรียน โดยภาพรวมทุกด้าน มีคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม ของสามเณรนักเรียนที่ดีขึ้น ระดับพฤติกรรมในด้านความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์ สัทธัมมัสสวนะ อยู่ในระดับมากที่สุด

5. อภิปรายผล

1) การศึกษาและการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่

ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีอยู่ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาทางกาย วาจา ใจ สติ สมาธิ ขอบใจ จันทะ ด้วยการเลือกคบคนดี สัตบุรุษ สัปบุรุษ 2) ด้านความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์ สัทธัมมัสสวนะ 3) ด้านความคิดริเริ่มและมีจินตนาการ จิตตะ ด้วยตรึกตรองความจริงที่มีประโยชน์ โยนิโส มนสิการ 4) ด้านศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง วิมังสา ด้วยการปฏิบัติดี สมควรเป็นแบบอย่างได้ ตามความสามารถ ธรรมานุวัตรปฏิบัติ และผลการศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่ ของสำนักงานเขตการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 6 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พบว่า

ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และสามเณรนักเรียน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับมากนั้น อันสืบเนื่องมาจากผู้วิจัยได้ศึกษาตามกระบวนการพัฒนารูปแบบ และขั้นตอนของการวิจัยอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลและพัฒนางานความรู้ จากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ค้นพบจากเอกสาร ตำรา จากนักวิชาการการศึกษาหลายท่าน จึงได้ข้อมูลตามประเด็นการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ ซึ่งการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะ

สามเณรนักเรียน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ทั้ง 4 ด้าน โดยไปสอดคล้องกับพระราชวรณีน (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ถึงคุณลักษณะที่ดีเหมาะที่จะใช้กล่าวสนับสนุนเป็นคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ได้ด้านความพยายามใฝ่เรียนรู้เรื่องที่ดีมีประโยชน์ ตามหลักธรรมสู่ความสำเร็จ คือ อิทธิบาท 4 ไว้ว่า 1) สร้างความพึงพอใจ (ฉันทะ) เป็นผู้ที่มีความต้องการจะกระทำหรือใฝ่ใจรักที่จะกระทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป 2) ใช้ความเพียรพยายาม (วิริยะ) เป็นผู้มีความขยัน ความพยายาม ความเข้มแข็ง ความอดทน การเอาธุระใส่ใจต่องานที่รับผิดชอบไม่เกียจคร้าน 3) ความมีสติตั้งมั่น (จิตตะ) เป็นผู้มีความคิด ความตั้งใจรู้ในสิ่งที่ตนทำ ทำสิ่งนั้นด้วยความคิด มีจิตใจจดจ่อ ไม่ฟุ้งซ่านล่องลอย และ 4) หมั่นไตร่ตรองด้วยเหตุผล (วิมังสา) เป็นผู้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองครุ่นคิด ใคร่ครวญ ตรวจสอบตรวตราหาเหตุผล ตรวจสอบข้อบกพร่องในสิ่งที่ทำ รู้จักวางแผน คิดค้นตลอดจนหาวิธีปรับปรุงแก้ไข เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งหมดที่กล่าวมายังทำให้เห็นความเข้ากันได้ของอริยธรรม 4 อีกด้วย คือต้องคบหาคนดีครูดี แล้ว ต้องมีความพยายามค้นหาเรียนรู้รับฟังเรื่องมีประโยชน์ แล้วนำมาใคร่ครวญไตร่ตรอง แล้วจึงไปลงมือปฏิบัติ ให้สำเร็จตามความสามารถของตนเอง และยังทำให้เห็นไปถึงความสอดคล้องกับ สุภาพร มากแจ้ง ได้สรุปที่ใกล้เคียงกับการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ซึ่งตรงกับด้านความพยายามใฝ่เรียนรู้เรื่องที่ดีมีประโยชน์ ตามแนวพระราชจริยวัตรและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งแจ้งไว้อยู่หลายประการ นั่นคือ ด้านมีความอยากรู้ มีความตั้งใจจริง มุ่งมั่นที่จะรู้ มีความรักเรียน มีเหตุผล มีความคิดริเริ่ม มีการฝึกฝนค้นคว้า รักการอ่าน และมีความขยันหมั่นเพียร ซึ่งผลของงานวิจัยดังกล่าวยังได้สอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณพร วรรณลักษณ์ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาและการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่นเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร จำนวน 1,595 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่น เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามุกดาหาร ที่มีคะแนนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตั้งแต่เปอร์เซ็นต์ที่ 25 ลงมา จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ แบบสอบถามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่น และโปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่มเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะที่ดี เหมาะแก่การเป็นต้นแบบเป็นตัวอย่างของผู้อื่นได้สรุปไว้ว่า 1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่นโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (M เท่ากับ 3.40) และ 2) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่นก่อน และหลัง การเข้าร่วมโปรแกรมการให้คำปรึกษากลุ่ม และระยะติดตามผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่าการให้คำปรึกษากลุ่มมีผลให้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

2) การบูรณาการหลักพุทธธรรม ในการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรนักเรียน ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มจังหวัดแพร่ ของสำนักงานเขตการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 6 สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

จากการศึกษาพบว่า หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาผู้เรียนเพื่อเสริมสร้างให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านการใฝ่เรียนรู้ได้ คือ หลักอิทธิบาท 4 และหลักอริยธรรม 4 ผสมกัน ได้แก่ ฉันทะ สัมปสิริสังเสวะ วิริยะ

สัทธัมมัสสนะ จิตตะ โยนิโสมนสิการ วิมังสา ธรรมานุวัตรปฏิบัติ โดยนำมาบูรณาการการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการพัฒนาทางกาย วาจา ใจ ชอใจ ฉันทะ ด้วยการเลือกคบคนดี สัตบุรุษ สัปรีตสังเสวะ 2) ด้านความพยายามในการเรียนรู้ วิริยะ ด้วยการฟังเรื่องที่มีประโยชน์ สัทธัมมัสสนะ 3) ด้านความคิดริเริ่มและมีจินตนาการ จิตตะ ด้วยตรีกตรองความจริงที่มีประโยชน์ โยนิโสมนสิการ 4) ด้านศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง วิมังสา ด้วยการปฏิบัติดี สมควรเป็นแบบอย่างได้ ตามความสามารถ ธรรมานุวัตรปฏิบัติ ซึ่งหลักพุทธธรรมดังกล่าวได้สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านได้อธิบายคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย คือ อิทธิบาท ไฉว่าหมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง จิตตะ ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตผูกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ และวิมังสา ความไตร่ตรองหรือทบทวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง และยังได้สอดคล้องกับการสังเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาแต่ละขั้นนั้น จะต้องประกอบด้วยคุณธรรมที่สร้างเสริมความสุข สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุณ) และคณะ ซึ่งได้อธิบายสรุปไว้ว่า กระบวนการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาแต่ละขั้นนั้นจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมที่สร้างเสริมความสุขในขณะการเรียนรู้ต่อผู้เรียนที่เรียกว่า “อิทธิบาท 4” ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุขได้ โดยหลักอิทธิบาท 4 จะเป็นหลักคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายในการศึกษา ดังนี้ 1) ฉันทะ ความพอใจ เรียกคุณธรรมขั้นนี้ว่า “ขั้นความสุขในการเรียน” หรือเรียกอีกอย่างว่า “ขั้นพอใจใฝ่รู้” 2) วิริยะ ความเพียร ขั้นนี้เรียกว่า “ขั้นขยันหมั่นเพียร” 3) จิตตะ ความคิดมุ่งไป ขั้นนี้เรียกว่า “ขั้นสมาธิจดจ่อ” และ 4) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทบทวน ขั้นสุดท้ายเรียกว่า “ขั้นตรวจสอบและประเมินผล”

3) การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ

สืบเนื่องจากการวิเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ ออกเป็น 5 ด้าน หรือเรียกโดยย่อว่า KOSAI MODEL ได้แก่ 1) K ที่มาจาก Knowledge (ความรู้) 2) O ที่มาจากคำว่า Occasion (โอกาส) 3) S ที่มาจาก Support (สนับสนุน) 4) A ที่มาจากคำว่า Active (การตื่นตัว) และ 5) I ที่มาจากความหมายของคำว่า Ict (เทคโนโลยี) ทั้งพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ผลการทดลองใช้รูปแบบพบว่า พฤติกรรมการแสดงออก ตามการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยภาพรวมทุกด้าน ก่อนการจัดกิจกรรมพัฒนาสามเณรนักเรียน โดยพุทธบูรณาการ มีระดับพฤติกรรมในการใฝ่เรียนรู้ในระดับมาก แต่เมื่อได้จัดกิจกรรมพัฒนาสามเณรนักเรียน โดยพุทธบูรณาการแล้ว พบว่า พฤติกรรมคุณลักษณะสามเณรนักเรียนต้นแบบ โดยภาพรวมทุกด้าน มีทิศทางพัฒนาที่เป็นไปตามกระบวนการพัฒนา เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ดีขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยโดยรวมทุกด้านของระดับ

พฤติกรรมในด้านความพยายามใฝ่เรียนรู้ของสามเณรนักเรียน อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการพัฒนาสามเณรนักเรียน โดยพุทธบูรณาการ ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้วิจัยได้สร้างรูปแบบตามกระบวนการ และมีการทดลองใช้อย่างถูกต้องตามขั้นตอนของกระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนาสามเณรนักเรียน ประกอบกับกิจกรรมพัฒนาสามเณรนักเรียน โดยพุทธบูรณาการ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เป็นกิจกรรมที่ทำให้สามเณรนักเรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดและตามความสามารถของตนเอง จึงทำให้นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสามเณรนักเรียน โดยพุทธบูรณาการ ตามแนวรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการ มีพฤติกรรมตามการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดีขึ้นตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ วีรชัย อนันต์เรียม ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมสำหรับเยาวชนไทย ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณโดยแบ่งกลุ่มผู้ตอบออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มเยาวชนที่กระทำผิด จำนวน 350 ชุด และกลุ่มผู้ปกครองของเยาวชนอีก 350 ชุด ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 20 ท่าน ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นปัญหาของเยาวชน คือ ปัญหาทางร่างกายของเยาวชน ปัญหาทางด้านอารมณ์ และจิต ปัญหาครอบครัว ปัญหาเพื่อนและบุคคลใกล้ชิด ปัญหาด้านแรงบันดาลใจและเป้าหมายในชีวิต ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ๑ ปัญหาประวัติการทำผิด ปัญหาภูมิหลังและโอกาสของการศึกษา ปัญหาด้านพฤติกรรมเบี่ยงเบน และปัญหาด้านระบบการศึกษาของชาติปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลกระทบการทำผิดของเยาวชนมีปัจจัย 4 ด้าน คือ ปัจจัยด้านสังคม เช่น สภาพสังคม เพื่อนของเยาวชน ชุมชนที่อยู่อาศัย การเข้าถึงสิ่งผิดกฎหมายและอบายมุขได้ง่าย ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เช่น ความต้องการเงินปัจจัย 4 ค่าครองชีพสูง การขาดโอกาสในการทำงาน เป็นต้น ปัจจัยด้านครอบครัว เช่น ลักษณะการเลี้ยงลูก ลักษณะครอบครัว ลักษณะพ่อแม่ เป็นต้น และปัจจัยด้านตัวเยาวชนเอง เช่น ลักษณะของพันธุกรรม วุฒิภาวะที่ยังไม่พัฒนา ปัญหาการเจ็บป่วยของเยาวชน เป็นต้น โดยปัจจัยทั้ง 4 ด้านนี้ส่งผลต่อเยาวชนแตกต่างกันไป วิธีการนำหลักธรรมมาใช้กับเยาวชน ทำได้ใน 2 มิติ คือ การประยุกต์วิธีการสอนหลักธรรม เช่น การเปิดใจเยาวชน กิจกรรมนอกหลักสูตร การเข้าค่ายต่าง ๆ และการขัดเกลาจิตใจ เช่น การทำให้เยาวชนมีโอกาสเข้าใกล้ศาสนา การสร้างสำนึกที่ดีให้กับเยาวชน เป็นต้น กลยุทธ์การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้หลักธรรมที่เหมาะสมสำหรับเยาวชน ได้แก่ หลักเบญจศีล อริยสัจ 4 มรรค พรหมวิหาร 4 และได้ค้นพบแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาเยาวชน 4 แผน คือ แผนกลยุทธ์ด้านการอยู่ร่วมกับเพื่อน ๆ และบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข แผนกลยุทธ์ด้านการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านจริยธรรมของเยาวชนและค่านิยมที่ถูกต้อง แผนกลยุทธ์ด้านการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมและกฎกติกาสังคม และแผนกลยุทธ์ด้านการสั่งสอนให้มีแนวคิด ในการดำเนินชีวิตที่ดี

6. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้เห็นคุณค่าและข้อค้นพบใหม่ ๆ จากงานวิจัยในครั้งนี้ จึงมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ในการนำรูปแบบการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา โดยพุทธบูรณาการเพื่อนำไปปรับใช้ในหน่วยงาน หรือสถานศึกษาต่าง ๆ ได้ในอนาคต ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติและการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารสถานศึกษา ควรสนับสนุนและส่งเสริมการจัดโครงการพัฒนาครูผู้สอน หรือบุคลากรทางการศึกษา เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน โดยพุทธบูรณาการ เพื่อให้ครูผู้สอนนำความรู้หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ หรือสอดแทรกกับกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 เนื่องจากผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ โดยพุทธบูรณาการ เพียงด้านเดียว การวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาการพัฒนาเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะสามเณรต้นแบบ ด้วยบูรณาการพุทธด้านอื่น ๆ เช่น ด้านผู้นำ ด้านความอดทน ด้านความเป็นครู ฯลฯ

6.2.2 ควรจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้งานช่างประเภทอื่น ๆ หรือรายวิชาต่าง ๆ เช่น วิชา ศิลปะมาบูรณาการกับหลักธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา โดยพัฒนาขึ้นมาใหม่ ที่มีความทันสมัย ตามเวลา เพื่อให้การเรียนรู้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. การจัดการเรียนพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2545.
- ขวัญใจ โพธิ์ทองนาค. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ โรงเรียนช่องพระนาวิทยา จังหวัดราชบุรี. สารนิพนธ์ กศ.ม. จิตวิทยาการแนะแนว. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.
- พนอม แก้วกำเนิด. หลักการของหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2533.
- พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต. สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2551.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2552.
- อารี พันธุ์ณี. “จากการสอนสู่การจุดประกายความใฝ่รู้”. วารสารการศึกษา กทม. ปีที่ 26 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2545, หน้า 15

**แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน
ของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี***

**COMMUNITY DEVELOPMENT OF COMMUNITY STRENGTH TO
SELF-ORGANIZATION COMMUNITY OF THUNG PHO SUB-DISTRICT,
NA DI DISTRICT, PRACHIN BURI PROVINCE**

เมทินา อีสริยานนท์**

Methina Isariyanon

Received: 2021-07-1

Revised: 2021-08-12

สกกฤติ อีสริยานนท์***

Sakrit Isariyanon

Accepted: 2021-08-31

ศักดา ศิลากร***

Sakda Silakorn

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทบทวนสถานการณ์ในการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา และเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี สู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองอย่างยั่งยืน โดยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ จากการสำรวจเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า จากการทบทวนสถานการณ์ในการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาพบว่า จากอดีตจุดเริ่มต้นของชุมชนเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากนโยบายการสัมปทานป่าไม้ของประเทศ สู่การลงหลักปักฐานของแรงงานรับจ้างตัดไม้ในพื้นที่ และการอพยพโยกย้ายเข้ามาของประชากรต่างถิ่นที่เข้ามาในชุมชนพื้นที่ป่าประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มในการดำเนินงานและขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง สำหรับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์นั้น สามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ได้แก่ ประชาธิปไตยชุมชนและการมีส่วนร่วม การพัฒนาความมั่นคงทางสังคม การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นฐานการจัดการ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

** อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, เบอร์โทร: 0879372522,
E-mail: Methina_p@hotmail.com

*** อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

*** นักวิชาการอิสระ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทุนมนุษย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้สู่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน และการเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย

คำสำคัญ: ชุมชนเข้มแข็ง, ชุมชนการจัดการตนเอง, ทุนชุมชน, ตำบลทุ่งโพธิ์

ABSTRACT

This research article objective is to review the past community development situation, and propose guidelines for community development in Thung Pho Sub-district, Na Di District, Prachinburi Province to become a strong community with sustainable self-management. It is a qualitative research study from document surveys, interviews and non-participant observations. The results of study revealed that from a review of the past community development situation, it was found that from the past, beginning of community. It was a community formed by country's forest concession policy, to settle down of logging workers in the area and the migration of foreign populations into forest communities Most of the population is engaged in agriculture. The community has established groups to operate and drive activities continuously. For the development of strong communities towards sustainable self-management in Thung Pho Sub-district, it can be divided into 7 areas: Democracy, Community and Participation. social security development economic stability Building food security based on natural resource and environmental management human capital development Local wisdom and knowledge management to community learning centers and linking network partners

Keywords: strong community, self-managed community, community capital, Thung Pho Sub-district

1. บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยได้มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้มีความก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาชาติ โดยหลงลืมไปว่าพื้นฐานของสังคมและชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย คือ สังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในชุมชนการผลิตขั้นพื้นฐานทางเกษตรกรรมมากกว่าการผลิตทางอุตสาหกรรมที่จะนำพาให้สังคมและประเทศชาติมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มีการขยายตัว ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เกิดค่านิยมการบริโภควัตถุตามแบบอย่างในสังคมตะวันตก เน้นการผลิตเพื่อส่งออกมากกว่าการผลิตเพื่อยังชีพ รวมทั้งการมุ่งเน้นพัฒนาสังคมและประเทศในลักษณะก้าวกระโดดส่งผลให้เกิดช่องว่างทางชนชั้นในสังคมที่นำไปสู่ปัญหาสังคมหลายประการ¹ ซึ่งการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวจะสามารถแก้ไขให้ครอบคลุมรอบด้านต้องให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วม (People Participation) ในการแก้ปัญหของเมืองและชุมชน จากการร่วมคิด ร่วมทำ

¹ วรนิดา เสร็จกิจ, "การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในบริบทของการพัฒนาประเทศ", วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน พ.ศ. 2563), หน้า 81-106.

ร่วมกันวางแผน และร่วมตัดสินใจ ตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นนโยบายจนถึงการประเมินผลนโยบาย เพื่อให้ประชาชนจะสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้ตรงตามความต้องการ และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (Self-reliance)²

การพัฒนาประเทศโดยยึดพื้นที่ชุมชนเขตเมืองเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้เป็นเมืองที่น่าอยู่เหมาะต่อการกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทั่วถึงและเป็นการสร้างฐานทางเศรษฐกิจและรายได้จากพื้นที่เศรษฐกิจใหม่มากขึ้น สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) การพัฒนาพื้นที่ โดยเฉพาะในเขตเมืองเพื่อเชื่อมโยงเชิงกายภาพสู่การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจและชุมชนตามแนวระเบียงเศรษฐกิจต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการกระจายความเจริญในการพัฒนาชุมชน จังหวัด และเมือง ตามแนวระเบียงเศรษฐกิจ รวมถึงพื้นที่จังหวัดที่กำลังเติบโตเป็นเมือง ซึ่งจะเชื่อมโยงกับจังหวัดอื่นภายในประเทศ³ และตามยุทธศาสตร์ที่ 9 การพัฒนาภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ โดยการขับเคลื่อนทุกภาคส่วนในระดับพื้นที่ ท้องถิ่น และชุมชน ในการรองรับการขยายตัวของประชากรในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ไปสู่การพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองที่น่าอยู่และมีศักยภาพรองรับการค้าการลงทุน การพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ได้ โดยคาดหวังการดำเนินการของภาครัฐนั้นอาจไม่เพียงพอต่ออาศัยความเข้มแข็งของชุมชนเป็นฐานสำคัญในการลดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต ที่ต้องใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ชุมชน” ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่จะพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งของเมืองให้น่าอยู่ได้อย่างยั่งยืน⁴

คำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” นั้น เป็นคำจำกัดความที่หมู่บ้านหรือชุมชนต่าง ๆ ต้องการที่จะพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่สิ่งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของคนในชุมชนว่ามีความสามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ซึ่งชุมชนเข้มแข็ง นั้นคือ ชุมชนที่ประชาชนมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน สมาชิกในชุมชนใช้ความสามารถในการพึ่งพาตนเอง ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือในการทำงานระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกในชุมชนมีจิตอาสาและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เพราะทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบร่วมกัน กล่าวคือ “ชุมชน” ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่อยู่รวมกันตามพื้นที่ตามภูมิศาสตร์ หรือกลุ่มคนที่อยู่รวมตัวกัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่ทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน โดยมีโครงสร้างและวัตถุประสงค์การดำเนินการของสมาชิกในชุมชนที่ชัดเจนและต่อเนื่อง สมาชิกในชุมชนมีความตระหนักในเอกลักษณ์ของชุมชนและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน⁵ สมาชิกในชุมชนเองมีส่วนในการกระทำต่อสภาวะแวดล้อมทางกายภาพให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของตนเอง โดยปรับปรุงแก้ไขสร้างที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์ หรือทำลายความเป็นชุมชน ในความเป็นชุมชนก็มีบริบทที่แตกต่างหลากหลายกันไปตามสภาพของสังคมและความเจริญของชุมชนนั้น ๆ โดยสามารถแบ่ง

² โกวิทย์ พวงงาม, “การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น”, (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2553)

³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ. 2560-2564)”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

⁴ รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี, การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหารคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2559

⁵ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, ชุมชนนิยม: ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย, (กรุงเทพมหานคร: ชัดเชสมิเดีย, 2544)

ความเจริญเติบโตของชุมชนได้เป็น 2 ประเภทตามจำนวนประชากรและความเข้มข้นทางเศรษฐกิจของชุมชน คือ ชุมชนชนบทและชุมชนในเมือง⁶

ในปัจจุบันชุมชนของประเทศไทย โดยเฉพาะบางองค์กรชุมชนยังไม่สามารถร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและของชุมชนได้ ซึ่งชุมชนขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ทั้งด้านเงินทุน และด้านบุคลากรที่จะมาให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือมาฝึกอบรมให้แก่สมาชิกในชุมชน ขาดแนวกระบวนการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชุมชน ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชนมาจัดการปัญหาในชุมชน เนื่องจากสมาชิกของชุมชนยังขาดความสามารถในการจัดการชุมชน จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน⁷ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ หากไม่มีการแก้ไขอย่างจริงจัง หรือขาดแนวทางการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในตนเอง ชุมชนก็จะไม่สามารถสะท้อนปัญหาที่แท้จริงออกมาได้อย่างชัดเจน การแก้ไขปัญหา ก็จะทำได้เฉพาะบางเรื่อง บางจุดที่เร่งด่วน ไม่มีการบูรณาการแก้ไขปัญหาในระยะยาวแบบภาพรวม (Holistic) จึงทำให้ระบบความคิดในการแก้ไขปัญหาไม่ได้เชื่อมโยงไปสู่แนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง⁸

ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ “ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง” เป็นชุมชนที่มีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการรวมกลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้นำมีคุณธรรม มีวิสัยทัศน์และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน มีโอกาสหาความรู้เพิ่มเติม มีอาชีพสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ครอบครัวมีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดองกัน มีความอบอุ่น รักใคร่ปรองดองกัน อยู่พร้อมหน้าและมีสุขภาพที่แข็งแรง สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาภายในชุมชนได้ด้วยการมีส่วนร่วม⁹ นอกจากนี้ ชุมชนเข้มแข็ง สมาชิกในชุมชนจะต้องมีความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมและมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาหรือร่วมกันพัฒนา เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกในชุมชน โดยสามารถบริหารจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ หรือดำเนินกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ได้ด้วยชุมชนเอง รวมถึงความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในชุมชนได้¹⁰

ในการศึกษาตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี จะเป็นการนำเอาแนวทางการพัฒนาชุมชนชนบทท้องถิ่นเพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาของตนเอง ผ่านการดำเนินงานในพื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งจะประกอบได้ด้วย 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านแหลมไผ่ บ้านทุ่งโพธิ์ บ้านทุ่งแฝก บ้านคลองตาหมื่น บ้านคลองเตย บ้านคลองปลาตุกลาย และบ้านนิคมสหกรณ์ ซึ่งเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักบนพื้นที่ราบเชิงเขา แต่กลับพบว่า ชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนิน

⁶ รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี, การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจจากสาธารณะ สำหรับนักบริหารคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2559

⁷ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544).

⁸ รพีภัทร์ สุขสมเกษม, ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี, การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจจากสาธารณะ สำหรับนักบริหารคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2559.

⁹ โกวิท พวงงาม, “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน”, (ม.ป.ท., 2545).

¹⁰ สุริดา บัวสุขเกษม, แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาตำบลหนองปรือ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2554.

กิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มไม้ดองนอกฤดู กลุ่มสวนผลไม้ กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเตาซูเปอร์ฮีโร่ กองทุนสวัสดิการ สถาบันทางการเงินชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนมีการตัดสินใจแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม และเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพและรายได้ต่อครอบครัวที่เพียงพอ รวมไปถึงการได้รับการสนับสนุนการดำเนินการต่าง ๆ จากหน่วยงานภายนอกอีกด้วย ดังนั้น แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี จึงเป็นการศึกษาถึงสถานการณ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรีที่ผ่านมาว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรีอย่างไรบ้าง ที่จะให้ชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์มีความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาทบทวนสถานการณ์ในการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี

2.2 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี สู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองอย่างยั่งยืน

3. ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี เกี่ยวกับสถานการณ์ในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 - 2562 รวมทั้งข้อเสนอแนะแนวทางต่อการพัฒนาตำบลทุ่งโพธิ์ ที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน

4. แนวคิดของการวิจัย

4.1 แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งถือว่าเป็นกลไกที่สำคัญยิ่งในการพัฒนา ทั้งนี้ เพราะความเข้มแข็งของชุมชนจะแก้ไขปัญหาทั้งในระดับชุมชน และพัฒนาที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศไปพร้อมกันอย่างบูรณาการ ความเข้มแข็งของชุมชนนี้เป็นรากฐานที่สำคัญของประชาสังคม (Civil Society) ที่ทุกคนเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกัน มีการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนและสังคมร่วมกัน และยังเห็นว่าการพัฒนาชุมชนและสังคมไม่อาจสำเร็จได้ โดยการกระทำเป็นเรื่อง ๆ แยกกันไป แต่ต้องทำเชื่อมโยงอย่างมีบูรณาการ พร้อมกัน โดยมีความเข้มแข็งของชุมชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนาจนผู้บริหารและนักพัฒนาได้กล่าวว่าเป็น “ทางเลือกสังคมไทย: คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน/ชุมชน” หรือ “การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องสร้างพลังให้ชุมชนในท้องถิ่น”¹¹ โดยที่ความเข้มแข็งของชุมชนจะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับชุมชนนั้นมียุทธศาสตร์ชุมชนที่เข้มแข็งเพียงใด ทั้งนี้องค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะต้องมีการเตรียมคนและชุมชนด้วยการเสริมสร้างให้มีความเข้มแข็ง เพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ปัญหาและการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพร้อมกันทุก ๆ ด้าน โดยมีหน่วยงานทั้งของภาครัฐ

¹¹ โกวิท พวงงาม, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, (ม.ป.ท., 2545)

องค์กรพัฒนาเอกชน และภาคีการพัฒนาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ผันกำลังดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ด้วยการกระตุ้นและสร้างกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมให้ชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และมีการเรียนรู้ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว¹²

4.2 แนวคิดชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองถือได้ว่าเป็นการบริหารจัดการทุน (คน องค์กรชุมชนทรัพยากร ฯลฯ) เพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนตนเองไปสู่เป้าหมายอย่างยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่นมีจิตสำนึก สาธารณะ รู้เป้าหมาย เชื่อมมั่นวิถีและพลังชุมชน มีความสามารถในการจัดการชุมชน และจัดความสัมพันธ์กับภาคี ใช้แผนการจัดการความรู้ และทุนชุมชนแก้ไข ปัญหา และพัฒนาตนเองทุกด้านอย่างเป็นระบบ เพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและการพัฒนาอย่างยั่งยืน¹³

4.3 แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาที่ยั่งยืนถือว่าเป็นยุทธวิธีการพัฒนาที่ช่วยจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งการจัดการทางการเงินและวัสดุอุปกรณ์ทางกายภาพต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความร่ำรวยและชีวิตความเป็นอยู่ การพัฒนาที่ยั่งยืนเปรียบเสมือนเป้าหมายที่ปฏิเสธนโยบายและการดำเนินงานของกิจกรรมใด ๆ ที่ส่งเสริมมาตรฐานความเป็นอยู่และการครองชีพในปัจจุบันด้วยการทำลายฐานการผลิตและทรัพยากรธรรมชาติ โดยปล่อยให้ผู้นุชนรุ่นหลังประสบสภาพการณ์ที่ย่ำแย่กว่าและเสี่ยงภัยมากกว่าในสภาพปัจจุบันที่กำลังประสบอยู่ แนวทางและทางเลือกของการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมยั่งยืน เศรษฐกิจยั่งยืน วัฒนธรรมยั่งยืน สังคมยั่งยืน และการเมืองยั่งยืน¹⁴

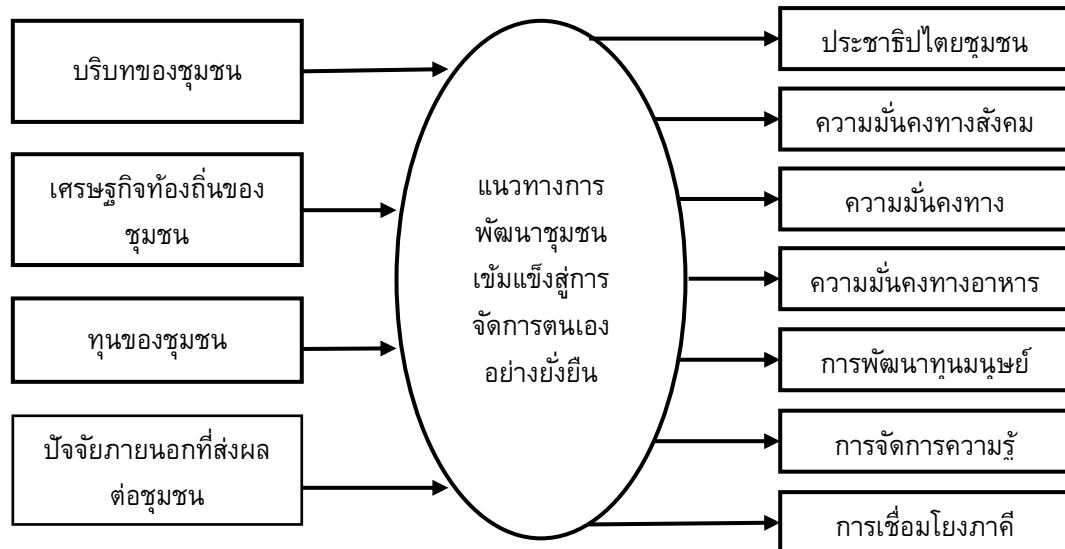
5. กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี” จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาจัดทำเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

¹² ชาติชาย ณ เชียงใหม่, การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการนโยบายพื้นฐานแห่งชาติ, 2543)

¹³ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, คู่มือสนับสนุนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2558).

¹⁴ เรื่องเดียวกัน

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดของการวิจัย

6. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีรูปแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ 3 วิธีการ คือ หนึ่ง การสำรวจเอกสาร โดยเป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลดิบ หรือเป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์มาแล้วระดับหนึ่ง และเพื่อช่วยให้สามารถการวิเคราะห์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สอง การสัมภาษณ์ เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างมุ่งรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาอ้างอิงและอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของงานวิจัย โดยผู้วิจัยจะใช้วิธีการเข้าไปหาข้อมูลในพื้นที่ และสัมภาษณ์จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก และสาม การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม จะเป็นการการเฝ้าสังเกตอยู่รอบนอก ไม่เข้าไปร่วมทำในกิจกรรมต่าง ๆ ที่สมาชิกของชุมชนดำเนินการอยู่ เช่น การเข้าร่วมรับฟังการประชุม การลงพื้นที่สำรวจสถานที่จริง เป็นต้น

การศึกษานี้มีวิธีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยจะใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) โดยใช้วิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนต่างกัน ในการวิจัยนี้จะให้ผู้ให้ข้อมูลที่มีจุดยืนหลากหลายได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีจุดยืนในฐานะผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่รัฐท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่นชาวบ้าน และสภาองค์กรชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ เป็นต้น

2. การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน ในการวิจัยนี้จะใช้แหล่งข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์มาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

3. การตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลเดียวกันในช่วงเวลาที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น การลงไปสัมภาษณ์ 2 ครั้ง ในช่วงเวลาที่ห่างกัน 2 สัปดาห์หรือหนึ่งเดือน แล้วนำมาเปรียบเทียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ว่าคงเส้นคงวาหรือขัดแย้งกัน

4. การตรวจสอบโดยการเก็บข้อมูลเดียวกันในสถานที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวกันในสถานที่สัมภาษณ์แตกต่างกัน เช่น สัมภาษณ์ที่ร้านอาหาร สัมภาษณ์ที่บ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก สัมภาษณ์ที่ทำงาน และนำมาพิจารณาว่าข้อมูลมีความคงเส้นคงวาหรือขัดแย้งกันของข้อมูล เป็นต้น

7. ผลการวิจัย

1. การทบทวนสถานการณ์ในการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี การพัฒนาที่ผ่านมาของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ได้มีสถานการณ์ที่สำคัญใน 4 ประเด็น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 บริบทของชุมชน และประวัติความเป็นมาของชุมชน

ในอดีตแรกเริ่มนั้น พื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่ป่าสงวนที่ได้รับการสัมปทานจากรัฐบาลในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2529 จากการให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชนดังกล่าว ได้เข้ามาตัดโค่นต้นไม้ขนาดใหญ่และขนาดกลางนำไปใช้ประโยชน์จนเกือบหมด จนทำให้กลุ่มแรงงานที่เข้ามาจับจองตัดไม้ในพื้นที่สัมปทานเข้ามาจับจองพื้นที่ สร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย และสร้างพื้นที่สำหรับการเพาะปลูกในเวลาต่อมา จากบ้านเรือนเพียงไม่กี่หลัง ค่อย ๆ กลายเป็นชุมชน การเพิ่มจำนวนของชาวบ้านในชุมชนเกิดจากการอพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่อาศัยจากประชากรต่างถิ่นที่เข้ามาแสวงหาพื้นที่การเกษตรที่มีความอุดมสมบูรณ์และสามารถจับจองพื้นที่ขนาดใหญ่ได้ง่ายมากกว่า จนเกิดเป็นชุมชนต่าง ๆ กระจายอยู่ภายในพื้นที่ป่าสงวนที่เคยเป็นพื้นที่สัมปทานป่าไม้ ซึ่งชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ก็ถือเป็นชุมชนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์สัมปทานป่าในครั้งนั้น¹⁵ ในปัจจุบันชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี อยู่ภายใต้การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์ ทั้งนี้มีการแบ่งการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านแหลมไผ่ หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งโพธิ์ หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งแฝก หมู่ที่ 4 บ้านคลองตาหมื่น หมู่ที่ 5 บ้านคลองเตย หมู่ที่ 6 บ้านคลองปลาดุกกล้วย และหมู่ที่ 7 บ้านนิคมสหกรณ์ พื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่ราบลุ่มที่ราบลุ่มเนินเขา บางส่วนติดกับเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ มีอาณาเขตทิศเหนือติดต่อกับตำบลบุพราหมณ์ อำเภอนาคู ทิศใต้ติดต่อกับตำบลหนองก้อ อำเภอกบินทร์บุรี ทิศตะวันออกติดต่อกับตำบลแก่งดินสอ อำเภอนาคู และทิศตะวันตกติดต่อกับตำบลนาดี อำเภอนาคู¹⁶

1.2 เศรษฐกิจท้องถิ่นของชุมชน

ตำบลทุ่งโพธิ์มีเนื้อที่ชุมชนทั้งหมดประมาณ 94,655 ไร่ เป็นพื้นที่สำหรับการเกษตรกรรมจำนวน 31,644 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง 14,587 ไร่ ยูคาลิปตัส 4,690 ไร่ ไม้ยาง 3,865 ไร่ อ้อย 1,236 ไร่ ข้าว 1,167 ไร่ และผลไม้ต่าง ๆ อีก 1,713 ไร่ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 24,887 ไร่ เนื่องจากเป็นพื้นที่ติดต่อกับอุทยานทับลานและอุทยานเขาใหญ่ ดังนั้น จึงได้มีการประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดินทั้งตำบล มีบางหมู่บ้านในพื้นที่เป็นเขตนิคมสหกรณ์ ที่ได้รับการจัดสรรที่ดินให้แก่เกษตรกรจาก กสน.3 กสน.

¹⁵ ผู้นำเครือข่ายชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2562.

¹⁶ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์, แผนพัฒนาชุมชน, (ปราจีนบุรี: องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์, 2560)

5 เป็นที่ นส.3 นส.3ก รวมถึงที่ดินมีโฉนดบางส่วนที่ส่วนใหญ่เป็นที่ย่อยอาศัย โดยมีพื้นที่ถือครองในเขตปฏิรูปที่ดินที่ได้รับ ส.ป.ก.4-01 มีจำนวน 1,365 ไร่ นอกจากประชากรบางส่วนในพื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ ยังประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ โดยส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็ดเนื้อ ไก่เนื้อ กระบือ โค หมู เป็นต้น โดยจากการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของประชากรในตำบลในภาคเกษตรกรรม พบว่า มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 81,499 บาทต่อปี¹⁷

1.3 ทุนของชุมชน

ทุนที่เป็นเงินตราของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ มีการเกิดขึ้นของกองทุนต่าง ๆ ที่เข้ามายังชุมชนและหมู่บ้าน เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนชุมชน กองทุนวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ทั้งยังมีการจัดสวัสดิการชุมชน ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา เริ่มแรกมีสมาชิกเพียง 300 คน แต่ในปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 2,500 คน นอกจากนี้ยังมีการก่อตั้งสถาบันการเงินชุมชนในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2553 อันเป็นจุดเริ่มต้นของการบริหารจัดการทางการเงินของชุมชน โดยธนาคารออมสินเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการถ่ายทอดความรู้และทักษะในการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน รวมทั้งสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ทางการเงิน ทั้งนี้ยังมีสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินเข้ามาสนับสนุนความรู้ในด้านบันทึกทางการเงินต่าง ๆ ของชุมชนให้เกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น¹⁸ ส่วนทุนที่ไม่ใช่เงินตราของชุมชนนั้น ประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์ ชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ มีผู้นำชุมชนและบุคลากรของชุมชนที่มีความตั้งใจในการพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ให้เกิดความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมถึงการเข้ามาสนับสนุนความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนจากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามายังชุมชน (2) ทุนสังคม จากการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 (และได้มีการจดทะเบียนในปี พ.ศ. 2551) ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มของชุมชนภายในตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี สู่การพัฒนาจากฐานรากของชุมชน ด้วยการพยายามแก้ไขปัญหาท้องถิ่นด้วยตนเอง โดยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน องค์กร และเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน (3) ทุนกายภาพ จากสภาพแวดล้อมของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ถือได้ว่าเป็นเส้นทางเชื่อมโยงระหว่างภาคตะวันออกไปสู่จังหวัดนครราชสีมาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านการคมนาคมบนทางหลวงแผ่นดินสาย 304 และ (4) ทุนธรรมชาติ เนื่องจากชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ เป็นชุมชนที่มีพื้นที่อยู่ระหว่างอุทยานทับลายและอุทยานเขาใหญ่ พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเป็นที่ราบเชิงเขาและบางส่วนก็เป็นที่ราบ ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากการอาศัยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดังกล่าว¹⁹

1.4 ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อชุมชน

ที่ผ่านมาการพัฒนาของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์มีความพยายามที่จะกำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเองมาโดยตลอด แต่ถึงอย่างไรก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า การพัฒนาของท้องถิ่นหรือท้องถิ่นต่างก็ได้รับอิทธิพลมาจากการกำหนดแผนงาน/การดำเนินการ/นโยบายจากรัฐบาลส่วนท้องถิ่นและรัฐบาลส่วนกลาง ในการได้มาซึ่งงบประมาณในการพัฒนาประเทศที่จำเป็นจะต้องสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในภาพรวม ซึ่งในส่วนนี้เอง การเข้ามาหรือการขอรับความช่วยเหลือจึงเป็นไปในลักษณะของหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ

¹⁷ ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลทุ่งโพธิ์, “แผนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี ประจำปี 2562 – 2566”, (ปราจีนบุรี: ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลทุ่งโพธิ์, 2549)

¹⁸ ผู้นำเครือข่ายชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2562.

¹⁹ ผู้นำเครือข่ายชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2562

เข้ามาดำเนินการในพื้นที่มากกว่าเป็นความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ สิ่งที่ชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ยังจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึง ก็คือ ประเด็นในเรื่องของสภาพปัญหาเกี่ยวกับที่ดินซ้อนทับระหว่างพื้นที่ชุมชนและพื้นที่อุทยาน ซึ่งยังคงเป็นปัจจัยภายนอกของชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการจัดการความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนของชุมชน²⁰

2. แนวทางการพัฒนาตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี สู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองอย่างยั่งยืน สามารถเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ได้ใน 7 ประเด็น มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ประชาธิปไตยชุมชนและการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาในการเสริมสร้างการเรียนรู้ในเรื่องของกระบวนการประชาธิปไตยให้แก่สมาชิกในชุมชน โดยเริ่มจากการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายเชิงการพัฒนาาร่วมกัน การกำหนดวิธีการทำงานร่วมกัน การสร้างความเข้าใจและยอมรับในหลักการประชาธิปไตย โดยอาจดำเนินการผ่านสภาองค์กรชุมชน เพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็งในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการส่งเสริมและการประสานงานความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ และองค์กรอื่น ๆ ที่เข้ามาพัฒนาชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้สภาองค์กรชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ หนึ่ง การส่งเสริมความเข้มแข็งของสมาชิกองค์กรพัฒนาชุมชน สอง การเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนกับภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคเอกชน สาม การจัดทำความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ และสี่ การจัดทำความร่วมมือกับภาคเอกชน

2.2 การพัฒนาความมั่นคงทางสังคม ประกอบด้วย (1) การจัดการสวัสดิการชุมชน บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ เพื่อเป็นการสร้างหลักประกันและความมั่นใจของคนในชุมชน ทั้งนี้ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีการดำเนินการจัดการสวัสดิการในด้านเศรษฐกิจและสังคมแล้ว จึงควรมีการขยายฐานของสวัสดิการออกไป เช่น สวัสดิการฐานกลุ่มออมทรัพย์ สวัสดิการฐานวิสาหกิจชุมชน สวัสดิการฐานทรัพยากรธรรมชาติ สวัสดิการฐานศาสนา วัฒนธรรม และประเพณี สวัสดิการฐานชุมชนท้องถิ่น สวัสดิการฐานผู้สูงอายุ สวัสดิการฐานผู้ยากลำบาก เป็นต้น อันจะทำให้การจัดการสวัสดิการของชุมชนมีการต่อยอดและมีความกว้างขวางในชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้จากการดำเนินงานของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อาจมีการดำเนินการเพิ่มเติมจากการจัดสวัสดิการที่มี ดังนี้ หนึ่ง การขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนด้วยการขยายฐานจำนวนสมาชิกอย่างทั่วถึงและครอบคลุม สอง การขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนด้วยการขยายกิจกรรมหรือการดำเนินการให้มีความครอบคลุมในทุกด้านของชีวิต อย่างการเพิ่มเติมสวัสดิการชุมชน เช่น จาก 5 อย่าง เป็น 7 อย่าง เป็นต้น และสาม การจัดทำแผนด้านสวัสดิการชุมชน (2) การจัดการความมั่นคงด้านที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ถือได้ว่าเป็นการสร้างโอกาสในการเข้าทรัพยากรและการบริการทางสังคมรูปแบบหนึ่งที่จำเป็นในการคำนึงถึงการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ เพื่อเป็นการสร้างความเสมอภาคและเท่าเทียมในการสนับสนุนให้เกษตรกรรายย่อยที่ไร้ที่ทำกินและยากจนของชุมชนมีสิทธิการมีที่ดินเป็นของตนเอง ที่มีการจัดสรรตามความจำเป็นและมีความเหมาะสมตามการพัฒนา หรือการสนับสนุนการจัดหาที่อยู่อาศัยหรือซ่อมแซมปรับปรุงที่พักอาศัยของผู้มีรายได้น้อย เพื่อสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยและการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนที่มีแตกต่างกันทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งนี้ชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ หนึ่ง การจัดการ/แก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตและ

²⁰ ผู้นำเครือข่ายชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2562

การประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชน สอง การกำหนดนโยบายการบริหารจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินร่วมกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำมาสู่ความเข้มแข็งของชุมชน และสาม การจัดให้มีการจัดการทรัพยากรที่ดินและการวางแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกันในชุมชน (3) การรวมกลุ่มทางสังคม เพื่อเสริมสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน มีความสามารถในการเจรจาต่อรองและประสานงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังมีการบริหารจัดการทุนต่าง ๆ ภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ทุนทางสังคม ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ หรือทุนวัฒนธรรม ที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ของชุมชน รวมไปถึงถึงการที่สมาชิกภายในชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้ในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีความมั่นใจที่จะแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ มีความต้องการร่วมคิดร่วมทำ และมีความต้องการพึ่งพาตนเองในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น ชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ หนึ่ง การจัดทำกระตมความคิดของชุมชนในพื้นที่ เพื่อออกแบบการจัดการเศรษฐกิจชุมชนร่วมบนพื้นฐานของสังคมและทรัพยากรที่มีร่วมกัน สอง การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพขององค์กรพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างการยอมรับในองค์กรของรัฐและเอกชน

2.3 การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย (1) สถาบันการเงินชุมชน จากเป้าหมายของสถาบันการเงินของชุมชนที่มีความต้องการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ เพื่อก่อให้เกิดการส่งเสริมให้ประชาชน อันเป็นฐานรากของชุมชน มีโอกาสทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นจากการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชุมชน เพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ ด้วยการส่งเสริมการออมและการให้สินเชื่อแก่สมาชิกภายในชุมชน ทั้งนี้ สถาบันทางการเงินชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ หนึ่ง การปรับกฎระเบียบหรืออัตราดอกเบี้ยต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจเหมือนธนาคารพาณิชย์ทั่วไปที่มีการปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สอง สถาบันการเงินชุมชนอาจเปิดโอกาสด้วยการมีบทบาทด้านการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้แก่สมาชิกในชุมชน สาม การจัดการระบบการเงินของชุมชน โดยการบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน (2) เศรษฐกิจชุมชนฐานราก เป็นการรวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพภายในชุมชน เป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกในชุมชน ด้วยการนำความรู้ที่มีมาแปรรูปทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชน เป็นการเพิ่มมูลค่า เพิ่มราคา และเป็นสินค้าออกมาจำหน่าย ซึ่งชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมากกว่า 20 กลุ่ม ซึ่งชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ หนึ่ง การส่งเสริมด้านการจัดการตลาด เช่น การประชาสัมพันธ์สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน การสร้างช่องทางติดต่อซื้อขาย การสร้างช่องทางการจัดจำหน่าย การเป็นศูนย์กลางกระจายสินค้า เป็นต้น สอง การส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์ เช่น การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้า การออกแบบบรรจุภัณฑ์ คุณภาพของสินค้า การใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการผลิต เป็นต้น สาม การส่งเสริมด้านบัญชีและการเงิน เช่น สนับสนุนความรู้เรื่องการจัดทำบัญชี การคำนวณต้นทุนกำไร ค่าแรง ค่าตอบแทน รวมถึงการตั้งราคาขายที่เหมาะสม เพื่อให้ได้กำไรที่ต้องการ เป็นต้น สี่ การส่งเสริมด้านการบริหารจัดการตนเอง เช่น พัฒนาแรงงานให้มีฝีมือ การสนับสนุนให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นเจ้าของกิจการร่วมกัน ส่งเสริมการสืบทอดและส่งต่อไปยังรุ่นต่อไป เป็นต้น ห้า การสร้างกิจกรรมชุมชนในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น การเป็นเกษตรอินทรีย์ปลอดสารในระยะยาว การเป็นศูนย์รับ/ส่งสินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น หก การยกระดับตลาดสินค้าชุมชนสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนดิจิทัล และเจ็ด

การยกระดับสินค้าและอาหารสู่การผลิตเพื่อสุขภาพ เช่น การพัฒนาสินค้าจากเห็ดเหี่ยวไฟหรือน้ำไฟสู่สินค้าและผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ เป็นต้น

2.4 การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย (1) ป่าชุมชน เป็นการจัดการทรัพยากรแบบองค์รวมที่มองทรัพยากรต่าง ๆ ในชุมชนที่ส่วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกัน เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์มีพื้นที่รอยต่อระหว่างอุทยานทับลานและอุทยานเขาใหญ่ การใช้ประโยชน์จากป่าด้วยการให้ชุมชนเลือกที่จะเข้าไปดูแลรักษาป่าแทนการทำลายป่าดังเช่นในอดีต ดังนั้น ชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ หนึ่ง การกำหนดเขตพื้นที่ระหว่างป่าสงวนและป่าชุมชนให้ชัดเจน และมีการจัดการร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานรัฐที่ดูแลป่าไม้ และสอง การมอบอำนาจให้ชุมชนมีการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างอิสระและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ การร่วมรับผิดชอบและตัดสินใจ จุดประสงค์ และเป้าหมายของการจัดการป่าชุมชน ที่สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน และไม่ต้องไม่ขัดกับเงื่อนไขของหน่วยงานรัฐที่ดูแลป่าไม้ (2) โฉนดชุมชน เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์เป็นพื้นที่ปฏิรูปที่ดินและมีที่ดิน ส.ป.ก. เพื่อการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินของเกษตรกรรวม อาจนำที่ดินที่เป็นป่าเสื่อมโทรมมาจัดสรรเป็นที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรผู้มีฐานะยากจนและอาศัยอยู่ในชุมชนในรูปแบบของ “โฉนดชุมชน” ซึ่งโฉนดชุมชนอาจเป็นทางออกที่สามารถแก้ไขปัญหาที่ดินหลุดมือจากชุมชนได้ รวมทั้งการกำหนดเงื่อนไขที่มีความชัดเจน มีระบบการจัดการที่ดินแบบองค์รวม ที่ทุกคนในชุมชนที่มีฐานะยากจนมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน

2.5 การพัฒนาทุนมนุษย์ ประกอบด้วย (1) การพัฒนาเด็กและเยาวชน ควรมีส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพในด้านความรู้ ด้านทักษะความสามารถ ด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านการทำงานเป็นทีม ด้วยกระบวนการพัฒนาความคิดและการจัดการ การพัฒนาความสัมพันธ์และการดูแล การพัฒนาการทำงานและการเป็นผู้ให้ การพัฒนาการดำเนินชีวิตและการพัฒนาตนเอง ดังนั้น ชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ หนึ่ง การส่งเสริมการพัฒนาความรู้และความสามารถไม่ว่าจะเป็นส่งเสริมการเข้าถึงหนังสือ อินเทอร์เน็ต สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ และกิจกรรมที่เยาวชนสนใจ เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพของเยาวชน (2) การพัฒนาผู้สูงอายุ ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพให้ผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นส่งเสริมให้มีงานทำหลังเกษียณ การพัฒนาทักษะอาชีพในการหารายได้ มีการเสริมสร้างสุขภาพ ฟื้นฟูสุขภาพ การป้องกันโรคให้แก่ผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมให้เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ รวมถึงการส่งเสริมและพัฒนาระบบการออมเพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตหลังเกษียณ และหลักประกันทางสังคมที่สอดคล้องกับความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ หนึ่ง การจัดโครงการอบรมให้ความรู้การวางแผนเตรียมตัวก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุในบริบทของชุมชนชนบท เพื่อก่อให้เกิดการตระหนัก เตรียมพร้อมกับสิ่งที่เกิดขึ้น อันจะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี (3) การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนสามารถที่จะบริหารจัดการสู่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และมีส่วนร่วม เช่น การจัดโครงการอบรมพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชนและสภาพัฒนาชุมชนในประเด็นต่าง ๆ เช่น ธรรมนูญตำบล กฎระเบียบและข้อบังคับทางกฎหมาย การจัดการและการบริหารชุมชน การจัดทำธรรมนูญชุมชน เป็นต้น

2.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้สู่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นการรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งในการเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม

ธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน ที่สอดคล้องกับเป้าหมายของชุมชน โดยการเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคมมุ่งสู่การพัฒนาแบบพึ่งตนเองที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ ชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ 1) การจัดทำศูนย์รวมของข้อมูล เช่น ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค.แหล่งน้ำ กลุ่มอาชีพ ฯลฯ รวมทั้งข่าวสาร สารความรู้ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์โลก 2) การจัดการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม ที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษาและ เรียนรู้ได้ทุกเวลา 3) การเป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน 4) เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ 5) เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน และ 6) เป็นสถานที่ที่มีโครงสร้างเป็นอาคาร หรือสถานที่ใด ๆ ก็ได้ ที่มีองค์ความรู้ สามารถให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่ต้องการความรู้ สามารถเข้าถึงได้

2.7 การเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย การพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ มีความจำเป็นที่จะต้องมีการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและทุนชุมชน ที่มีองค์ประกอบที่หลากหลายทั้งภายในชุมชนเอง และภายนอกชุมชน เช่น กลุ่มองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชนท้องถิ่น/ท้องที่ ภาคประชาชนสังคม หน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน สถาบันการศึกษา เป็นต้น ที่มีความสามารถในการเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจและทุนชุมชนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มีความเข้มแข็งและสามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยชุมชนอาจมีการดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้ หนึ่ง การจัดทำความร่วมมือกับเครือข่ายประชาสังคมกลุ่มอื่น ๆ นอกชุมชน เพื่อเป็นการเรียนรู้การจัดการชุมชนร่วมกัน สอง การเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนกับภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคเอกชน และสาม การจัดทำความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน

สุดท้าย การพัฒนาชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ เพื่อขับเคลื่อนไปสู่ชุมชนเข้มแข็งนั้น จะต้องเป็นการพัฒนาที่มาจากฐานรากของประชาสังคมของชุมชน ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเข้ามาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ภายในชุมชนร่วมกัน ซึ่งจากการพัฒนาของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นจากบริบทของชุมชน เศรษฐกิจท้องถิ่นของชุมชน ทุนของชุมชน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อชุมชน อันเป็นข้อมูลนำไปสู่การสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเพื่อการจัดการตนเองอย่างยั่งยืน ผ่านการประเด็นต่าง ๆ ใน 7 ประเด็น คือ (1) ประชาธิปไตยชุมชนและการมีส่วนร่วม (2) การพัฒนาความมั่นคงทางสังคม (3) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (4) การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (5) การพัฒนาทุนมนุษย์ (6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้สู่ศูนย์เรียนรู้ และ (7) การเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย ทั้งหมดนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนเท่านั้น ยังมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่ คือ อำเภอและจังหวัด เพื่อเป็นการสนับสนุนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและชุมชนที่ได้รับการยอมรับและบรรจุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาจังหวัด หรือเป็นวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนต่าง ๆ ในระดับจังหวัด รวมทั้งมีการสนับสนุนส่งเสริมจากองค์กรที่หลากหลาย เช่น กลุ่มองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ ภาคประชาสังคม หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปได้อย่างราบรื่นและสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของจังหวัด อันจะส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาความเข้มแข็งของตนเองได้ อยู่อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

8. อภิปรายผลการวิจัย

จากการทบทวนสถานการณ์ในการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาของชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาดี จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า จากอดีตจุดเริ่มต้นของชุมชนเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์การสืบทอดป่าไม้ของ ประเทศ อันนำมาสู่การลงหลักปักฐานของแรงงานรับจ้างตัดไม้ในพื้นที่ ก่อนนำมาสู่การอพยพโยกย้ายเข้ามา ของประชากรต่างถิ่นเข้ามาในชุมชนพื้นที่ป่า ชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์จึงมีลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบเนินเขาสลับที่ราบลุ่มบางส่วน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์มีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อดำเนินกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น กลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มไม้ตงนอกฤดู กลุ่มสวนผลไม้ กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มเตาซูปเปอร์อั้งโล่ กองทุนสวัสดิการ สถาบันทางการเงินชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์ เป็นต้น

สำหรับแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของตำบลทุ่งโพธิ์ สามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ได้แก่ (1) ประชาธิปไตยชุมชนและการมีส่วนร่วม เช่น การส่งเสริมความเข้มแข็งของสมาชิกองค์กรพัฒนาชุมชน การเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนกับภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคเอกชน การจัดทำความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐ การจัดทำความร่วมมือกับภาคเอกชน เป็นต้น (2) การพัฒนาความมั่นคงทางสังคม เช่น การขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนด้วยการขยายฐานจำนวนสมาชิกอย่างทั่วถึงและครอบคลุม การขับเคลื่อนสวัสดิการชุมชนด้วยการขยายกิจกรรมหรือการดำเนินการให้มีความครอบคลุมในทุกด้านของชีวิต การจัดทำโครงการจัดทำแผนสวัสดิการชุมชน การจัดการ/แก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้านในชุมชน การกำหนดนโยบายการบริหารจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินร่วมกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำมาสู่ความเข้มแข็งของชุมชน การจัดทำให้มีการจัดการทรัพยากรที่ดินและการวางแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกันในชุมชน เป็นต้น (3) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น การปรับปรุงระเบียบหรืออัตราดอกเบี้ยต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจเหมือนธนาคารพาณิชย์ทั่วไปที่มีการปรับเปลี่ยนอัตราดอกเบี้ยตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ เป็นต้น (4) การสร้างความมั่นคงทางอาหารบนพื้นฐานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การกำหนดเขตพื้นที่ระหว่างป่าสงวนและป่าชุมชนให้ชัดเจน และมีการจัดการร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานรัฐที่ดูแลป่าไม้ การมอบอำนาจให้ชุมชนมีการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างอิสระและสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ การร่วมรับผิดชอบและตัดสินใจ จุดประสงค์ และเป้าหมายของการจัดการป่าชุมชน ที่สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน และไม่ต้องไม่ขัดกับเงื่อนไขของหน่วยงานรัฐที่ดูแลป่าไม้ การนำที่ดินที่เป็นป่าเสื่อมโทรมมาจัดสรรเป็นที่ดินทำกินให้กับเกษตรกรผู้มีฐานะยากจนและอาศัยอยู่ในชุมชนในรูปแบบของ “โฉนดชุมชน” การส่งเสริมด้านการจัดการตลาด การส่งเสริมด้านผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมด้านบัญชีและการเงิน การส่งเสริมด้านการบริหารจัดการตนเอง การสร้างกิจกรรมชุมชนในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การยกระดับตลาดสินค้าชุมชนสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนดิจิทัล การยกระดับสินค้าและอาหารสู่การผลิตเพื่อสุขภาพ เป็นต้น (5) การพัฒนาทุนมนุษย์ เช่น การส่งเสริมการพัฒนาความรู้และความสามารถไม่ว่าจะเป็นส่งเสริมการเข้าถึงหนังสือ อินเทอร์เน็ต สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ และกิจกรรมที่เยาวชนสนใจ เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพของเยาวชน การจัดทำโครงการอบรมให้ความรู้การวางแผนเตรียมตัวก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุในบริบทของชุมชนชนบท เพื่อก่อให้เกิดการตระหนัก เตรียมพร้อมกับสิ่งที่จะเกิดขึ้น อันจะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นต้น (6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการความรู้สู่ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เช่น การจัดทำศูนย์รวมของข้อมูล

ข่าวสาร สารความรู้ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เท่าทันสถานการณ์โลก การจัดการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน องค์ความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม ที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษาและ เรียนรู้ได้ตลอดเวลา การเป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นสถานที่ที่มีโครงสร้างเป็นอาคาร หรือสถานที่ใด ๆ ก็ได้ ที่มีองค์ความรู้ สามารถให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่ต้องการความรู้สามารถเข้าถึงได้ เป็นต้น และ (7) การเชื่อมโยงภาคีเครือข่าย เช่น การจัดทำความร่วมมือกับเครือข่ายประชาสังคมกลุ่มอื่น ๆ นอกชุมชน เพื่อเป็นการเรียนรู้การจัดการชุมชนร่วมกัน การเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชนกับภาครัฐ ภาควิชาการ และภาคเอกชน การจัดทำความร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เป็นต้น

9. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืนนั้น มีข้อเสนอเชิงนโยบายที่สำคัญ คือ

- 1) ภาครัฐบาลจะต้องมีนโยบายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่สู่การจัดการตนเองที่ชัดเจน และพร้อมที่จะปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ ในการนำไปสู่ชุมชนจัดการตนเองได้
- 2) แผนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเอง จะต้องเป็นที่ยอมรับยอมรับและหนุนเสริมซึ่งกันและกันทั้งในส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และของชุมชน ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละภาคส่วนในการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายเป็นสำคัญ
- 3) เปิดโอกาสให้ภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สำคัญในระดับตำบล เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สภาองค์กรชุมชน ภาคเอกชน และส่วนราชการ เป็นต้น เข้ามามีบทบาทและส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน
- 4) การรวบรวมข้อมูลชุมชนที่กระจัดกระจายให้เป็นระบบฐานข้อมูลชุมชนที่สำคัญเพียงฐานข้อมูลเดียว เพื่อการพัฒนาพื้นที่ ที่ทุกภาคส่วนยอมรับ และยึดเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน
- 5) การสนับสนุนระบบงบประมาณมาสู่ชุมชน หรือการเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถจัดทำโครงการเพื่อเสนองบประมาณจากรัฐได้โดยตรง โดยมีระบบการตรวจสอบและการใช้จ่ายงบประมาณที่ชัดเจน
- 6) การวางระบบการตรวจสอบ ถ่วงดุล ซึ่งกันและกัน ของชุมชน ในทุกมิติ

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ชุมชนนิยม: ฝ่าวิกฤตชุมชนล่มสลาย. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมีเดีย, 2544
- โกวิทย์ พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2553
- โกวิทย์ พวงงาม. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท., 2545
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการนโยบายพื้นฐานแห่งชาติ, 2543

รพีภัทร์ สุขสมเกษม. “ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนกรณีศึกษาชุมชนในเขตเทศบาลนครปากเกร็ดจังหวัดนนทบุรี”. การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจจากสาธารณะ สำหรับนักบริหาร. คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559

วนิดา เสรีกิจ, “การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในบริบทของการพัฒนาประเทศ”, วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน พ.ศ. 2563), หน้า 81-106

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลทุ่งโพธิ์. แผนตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอนาคู จังหวัดปราจีนบุรี ประจำปี 2562 – 2566. ปราจีนบุรี: ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลทุ่งโพธิ์, 2549

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. คู่มือสนับสนุนการพัฒนากระบวนการเศรษฐกิจและทุนชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2558

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559

สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544

สุธิดา บัวสุขเกษม. “แนวทางการพัฒนาบทบาทของสภาองค์กรชุมชนในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาตำบลหนองปรือ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดกาญจนบุรี”. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554

องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์. แผนพัฒนาชุมชน. ปราจีนบุรี: องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งโพธิ์, 2560

สัมภาษณ์

ชาวบ้านชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2562.

ผู้นำเครือข่ายชุมชนตำบลทุ่งโพธิ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2562, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2562.

แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม ของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด

GUIDELINES FOR PROMOTING SOCIAL LEARNING ORGANIZATION OF THE SPECIAL EDUCATION CENTER IN TRAT PROVINCE

เพ็ญภา หานุกลา และคณะ*

Pennapa Hankla And Others

Received: 2021-06-16

Revised: 2021-08-13

Accepted: 2021-08-31

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) คุณลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด และ 2) แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ที่ศึกษาคือศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับบุคลากรของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด จำนวน 15 คนและใช้การสนทนากลุ่มกับผู้บริหารและครูของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด ตัวแทนผู้ปกครองผู้ใช้บริการศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด ตัวแทนหน่วยงานทางสังคมที่เกี่ยวข้อง จำนวน 8 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอข้อมูลด้วยการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1. คุณลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราดมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน คือ 1) พฤติกรรมเรียนรู้ของคนในองค์กรคือ การตระหนักรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปรับตัว และการพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ 2) การปรับเปลี่ยนองค์กรคือ การปรับโครงสร้างและกลยุทธ์องค์กรให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กร 3) การเพิ่มอำนาจบุคคลในองค์กรคือ การมอบหมายงานให้เหมาะกับแต่ละคน ให้อำนาจในการตัดสินใจในงาน และการให้กำลังใจเสริมแรงทางบวก 4) การจัดการความรู้ในองค์กรคือ การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ และการถ่ายโอนและใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม และ 5) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของคนในองค์กรคือ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการติดต่อสื่อสารในองค์กร เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ และเพื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ 2. แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อ

* ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดตราด, เบอร์โทร: 093-2519915, E-mail: nuttchana.ake@gmail.com

วรุฒิ เพ็ญพันธ์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

สุวิชัย โกศัยยะวัฒน์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ศุภกิจจิรา พรหมสุวิชา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ณัฐณณ พุเตี๋มวงศ์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

สังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด สามารถสรุปตามบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทบาทของครูที่ต้องตระหนักในการพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม บทบาทของผู้บริหารในการจัดการองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมอย่างเป็นระบบ และบทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

คำสำคัญ: แนวทางการส่งเสริม, องค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม, ศูนย์การศึกษาพิเศษ

ABSTRACT

The purposes of this research were: to study 1) to study characteristics of social learning organization of Trat Provincial Special Education Center and 2) to study guidelines for promoting social learning organization of Trat Provincial Special Education Center. This research is a qualitative research and the study area is Trat Provincial Special Education Center. A qualitative research method was used to collect data by in-depth interviews with 15 personnel of the Trat Provincial Special Education Center and the group discussion with administrators and teachers of Trat Provincial Special Education Center, representative of parents who use service of special education center in Trat Province, eight representatives of relevant social agencies. The analyzed data using content analysis and presented the data from contents analysis and descriptive writing. The results found that; 1. Characteristics of the learning organization for society of the Trat Provincial Special Education Center consisted of 5 important components: 1) the learning dynamics of the people in the organization; awareness exchange of knowledge, adaptation, and develop one's own body of knowledge on a regular basis; Restructuring and organizational strategies to suit the corporate culture. 1. The characteristics of social learning organization of Special Education Center in Trat province had 5 important components. The aspects were: 1) The learning dynamics of people in organization, namely awareness, exchange of knowledge, adjustment, and the development of one's own knowledge on a regular basis. 2) The organization change was adjusted organization structure and strategy suit organizational culture. 3) Empowering individuals in organization means assigning jobs that suit each person, empowering job decisions and encouraging positive reinforcement. 4) Knowledge management in organization was pursuit of knowledge, knowledge creation, stored knowledge, transfer, and used knowledge to be useful in developing into a learning organization for society and 5) Application of technology by people in organization was use of technology for communication in the organization to Publicize, disseminate knowledge, and for teaching and learning that were suitable for students with special needs. 2. Guidelines for promoting social learning organizations of the Special Education Center in Trat Province

Summarize according to the roles and responsibilities of those involved, such as the role of teachers that must be aware of self-development to be suitable for organization of social learning, the role of administrators in systematic organization of learning management and the role of relevant agencies to support social learning organizations.

Keywords: Guidelines for Promoting; Social Learning Organization; Special Education Center

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกที่ไม่เคยหยุดนิ่ง ส่งผลให้องค์กรต่าง ๆ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวอย่างรวดเร็ว เกิดการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน จึงมีการนำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ มาปรับใช้กับองค์กรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้แก่องค์กร แนวคิดหนึ่งเพื่อมีการนำมาใช้เพื่อพัฒนาองค์กร โดยการพัฒนาจากบุคลากรซึ่งถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในองค์กร คือแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ เริ่มมีการนำมาใช้แพร่หลายมากขึ้น นับตั้งแต่มีการตีพิมพ์เผยแพร่หนังสือ *The Fifth Discipline - The Art & Practice of the Learning Organization* ในปี พ.ศ. 1990 โดย Peter M. Senge ซึ่งกล่าวว่าองค์กรจะเรียนรู้ได้โดยผ่านบุคคลที่เรียนรู้เท่านั้น องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่สมาชิกได้ขยายศักยภาพสำหรับการสร้างผลงานที่ตนต้องการอย่างต่อเนื่อง สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี และสามารถแลกเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิกขององค์กร¹

การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในองค์กรแห่งการเรียนรู้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่ทำให้องค์กรพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ Michael J. Marquardt² กล่าวว่าองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่บุคคลในหน่วยงานมีการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ มีการเปลี่ยนแปลงหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการและใช้ความรู้เพื่อความสำเร็จของหน่วยงาน เพิ่มอำนาจการเรียนรู้และการทำงานให้บุคคล โดยการเรียนรู้ทั้งจากภายในและภายนอกหน่วยงาน และขยายการเรียนรู้เพื่อการปรับตัวที่ดีขึ้น และมีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่อให้ประสบความสำเร็จในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแนวคิด Marquardt³ ดังกล่าวนี้นี้ประกอบด้วย ระบบย่อย 5 ระบบคือ 1) ระบบย่อยด้านการเรียนรู้ (Learning Subsystem) 2) ระบบย่อยด้านองค์กร (Organization Subsystem) 3) ระบบย่อยด้านบุคคล (People Subsystem) 4) ระบบย่อยด้านความรู้

¹ ปองภัทร อินทร์พรชัย, “การพัฒนามาตรฐานวัดความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สำหรับโรงเรียน”, *ดุชนิพนธ์ ปริญาวุฒินิต* จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551

² Marquardt, M.J., *Building the Learning Organization: A System Approach to Quantum Improvement and Global Success*, (New York: McGraw-Hill, 1996)

³ Marquardt, M.J., *Building the Learning Organization: Master the 5 Elements for Corporate Learning*, (California: Davies-Black Publishing, 2002)

(Knowledge Subsystem) และ5) ระบบย่อยด้านเทคโนโลยี (Technology Subsystem) ซึ่งระบบย่อยทุกระบบมีความสัมพันธ์เชื่อมต่อกันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน⁴

ศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด เป็นสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานการศึกษาพิเศษ สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีวิสัยทัศน์“บริหารดี บุคลากรดี นักเรียนมีพัฒนาการ ภายในปี 2564” และมีบทบาทหน้าที่ให้บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มแก่คนพิการทุกประเภทและทุกระดับความพิการตั้งแต่แรกพบความพิการจนตลอดชีวิต เพื่อให้คนพิการสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างอิสระ รวมทั้งสนับสนุนการจัดการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย ให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา จัดการอบรมให้กับผู้ปกครอง ครูผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องตลอดจนเป็นแหล่งความรู้ทางวิชาการ วิจัยและพัฒนา เผยแพร่ความรู้ด้านการศึกษาพิเศษต่อสาธารณชน แต่เนื่องจากข้อจำกัดในด้านจำนวนของบุคลากรที่ให้บริการประกอบกับประสบการณ์ในการทำงานของบุคลากรส่วนใหญ่ยังมีน้อยจึงเป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ โครงสร้างการบริหารงานที่ขาดความชัดเจน การขาดงบประมาณสนับสนุนศูนย์การศึกษาพิเศษอย่างเพียงพอ จึงทำให้ขาดประสิทธิภาพในการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้ บทความวิจัยนี้จึงจะนำเสนอแนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด อันจะนำไปสู่แนวทางการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมสำหรับสำหรับเด็กพิการหรือบุคคลที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษให้เหมาะสม มีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาให้มีคุณภาพและทั่วถึงต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาคุณลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด

2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีกระบวนการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาคุณลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) เกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญขององค์กรแห่งการเรียนรู้ ตามแนวคิดของ Marquardt (1996) ได้แก่ ด้านพลวัตการเรียนรู้ของคนในองค์กร ด้านการปรับเปลี่ยนองค์กร ด้านการเพิ่มอำนาจบุคคลในองค์กร ด้านการจัดการความรู้ในองค์กร และ ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของคนในองค์กร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) คือ บุคลากรประจำศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด

⁴ จรรยาพร ก่อเกียรติคุณ, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะครู พหุติกรรมผู้นำ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสื่อสาร กับพลวัตการเรียนรู้ของครูมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553

15 คน ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้คือ มีประสบการณ์การทำงานไม่น้อยกว่า 3 ปี ใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) จำนวน 1 กลุ่ม เกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราดตามบทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม และผู้ร่วมสนทนากลุ่มจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย 1) ครูและผู้บริหารของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด 2) ตัวแทนผู้ปกครองผู้ใช้บริการศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด 3) ตัวแทนหน่วยงานทางสังคมที่เกี่ยวข้อง จำนวนรวม 8 คน โดยวิธีการได้ตอบเพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

การวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาการวิจัยในมนุษย์ โดยคำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมในการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยบูรพา มีมติเห็นชอบ อนุมัติรับรองรหัสโครงการวิจัย G-HU 030/2563 หนังสือเลขที่ 025/2563 ตั้งแต่วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ. 2563 ถึง 4 มีนาคม พ.ศ. 2564

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยมีการนำเสนอเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย 1) คุณลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด และ 2) แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 คุณลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด พบว่าองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด ประกอบด้วย 5 ด้าน สรุปได้ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านพลวัตการเรียนรู้ของคนในองค์กร พบว่า จะต้องตระหนักรู้และยอมรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กร การปรับตัวเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของตนเองและสังคม การพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

1.2 ด้านการปรับเปลี่ยนองค์กร พบว่า ด้านโครงสร้างของคนในองค์กรต้องมีความเข้าใจการทำงานของคนในองค์กรจึงจะเกิดประสิทธิภาพในการทำงาน นโยบายและวิสัยทัศน์การบริหารองค์กรต้องมีความชัดเจนและเป็นระบบแบบแผน งบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาองค์กรต้องพอเพียง ต้องสนับสนุนเทคโนโลยีที่ทันสมัยต่อการใช้งาน และต้องมีกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กร

1.3 ด้านการเพิ่มอำนาจบุคคลในองค์กร พบว่า ผู้นำองค์กรต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล มอบหมายงานให้เหมาะกับแต่ละบุคคล ให้อำนาจในการตัดสินใจในงาน ให้กำลังใจและเสริมแรงทางบวกเมื่องานแล้วเสร็จ

1.4 ด้านการจัดการความรู้ในองค์กร พบว่า ต้องกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานรู้จักการแสวงหาความรู้ ต้องรู้จักการสร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปต่อยอด ต้องการจัดเก็บความรู้ในองค์กรอย่างเป็นระบบ ต้องรู้จักการถ่ายโอนและใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

1.5 ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของคนในองค์กร พบว่า มีการใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารในองค์กรให้มีประสิทธิภาพ มีการใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้อย่างเป็นระบบ และมีการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ ซึ่งปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

ตอนที่ 2 แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด สามารถจำแนกได้ตามบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้อง มี 3 ส่วนดังนี้

2.1 บทบาทของครูเพื่อการพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.1.1 ครูควรจะมีผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานให้มีคุณภาพ กำหนดเป้าหมายให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม โดยเน้นถึงความสำคัญของผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษเป็นหัวใจหลัก

2.1.2 ครูควรติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ พัฒนาสมรรถภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ ความคิด สังคม และอารมณ์ให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง

2.1.3 ครูควรตั้งใจและเต็มใจในการให้บริการแก่ผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ หากมีข้อบกพร่องควรมีการปรับปรุงระบบบริการให้มีประสิทธิภาพอย่างเหมาะสมกับองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.1.4 ครูควรพัฒนาตนเองในการออกแบบการเรียนรู้ วัดประเมินผลการเรียนรู้ และสามารถจัดการเรียนรู้ที่ใช้สื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ

2.1.5 ครูควรจัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์รายพฤติกรรม เพื่อนำมาสู่การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.1.6 ครูควรที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน ให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ความสุขและความปลอดภัยของผู้เรียนมีความต้องการจำเป็นพิเศษเหมาะสมกับองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.2 บทบาทของผู้บริหารเพื่อจัดการองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.2.1 ผู้บริหารควรมีความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติงาน การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน จัดสรรงบประมาณอย่างพอเพียง และการวิเคราะห์สังเคราะห์ภารกิจงานให้สอดคล้องเหมาะสมกับแต่ละบุคคลในองค์กร เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.2.2 ผู้บริหารควรมีความสามารถในการพัฒนาการปฏิบัติงานและติดตามผล การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่องโดยมีความยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับลักษณะงานที่มีความเฉพาะของ ผู้เรียนมีความต้องการจำเป็นพิเศษ

2.2.3 ผู้บริหารควรรับฟังข้อคิดเห็น ตลอดจนให้ความร่วมมือช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนร่วมงาน และการเสริมแรงให้กำลังใจเพื่อนร่วมงานอย่างเป็นธรรมและเสมอภาคเพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานมีความสุข รักในงานและรักในองค์กรจึงจะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.2.4 ผู้บริหารควรจะสนับสนุนการทำงานเป็นทีมทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยมีการแสดงบทบาททั้งการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความร่วมมือในการอบรมบุคลากรทางการศึกษาและให้ความรู้กับบุคคลภายนอกเพื่อให้องค์กรสามารถเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ๆ และเป็น ประโยชน์ต่อสังคม จึงจะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.2.5 ผู้บริหารควรเป็นบุคคลตัวอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน มีวุฒิภาวะความเป็น ผู้ใหญ่ที่เหมาะสม มีการร่วมสนทนากับผู้ปฏิบัติงานอย่างสร้างสรรค์ และเป็นบุคคลที่ยอมรับการปรับเปลี่ยน องค์กรเพื่อการพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.2.6 ผู้บริหารควรจัดหาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารในองค์กร เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ และเทคโนโลยีในการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความ ต้องการจำเป็นพิเศษให้เหมาะสมกับงานในสถานการณ์ปัจจุบัน

2.2.7 ผู้บริหารควรจะมีจิตหลักธรรมาภิบาล มีจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน มีความรักและศรัทธาในองค์กร มีวินัย เสียสละและความรับผิดชอบต่อองค์กร มีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและความร่วมมือกับชุมชนเพื่อให้เป็นองค์กรแห่งการ เรียนรู้เพื่อสังคมต้นแบบ

2.3 บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.3.1 ภาครัฐต้องตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาผู้เรียนมีความ ต้องการจำเป็นพิเศษ โดยการกำหนดนโยบายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนในการพัฒนาศูนย์การศึกษาพิเศษ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม สนับสนุนเทคโนโลยีสารสนเทศทางการศึกษาและสนับสนุนงบประมาณ อย่างต่อเนื่อง

2.3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งศึกษาธิการจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด พัฒนา สังคมจังหวัด ควรมีการประชุมปรึกษาหารือกับศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด เพื่อวางแผนกลยุทธ์การ ทำงานร่วมกันให้เกิดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

2.3.3 ผู้ปกครองในชุมชนควรให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพื่อพัฒนาผู้เรียน และสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์การศึกษาพิเศษให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมให้เป็นที่พึงพาการใช้ ประโยชน์ของบุตรหลานในชุมชน

2.3.4 ศูนย์การศึกษาพิเศษควรบริการด้านการศึกษาสำหรับเด็กพิการหรือบุคคล ที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษให้เหมาะสมกับแต่ละบุคคล โดยการเผยแพร่ข้อมูลด้านการศึกษา สนับสนุนฟื้นฟู

สมรรถภาพสำหรับเด็กพิการด้านร่างกาย และพัฒนารูปแบบระบบการเรียนการสอน เพื่อให้บุคคลทั่วไปจะสามารถเข้าถึงข้อมูลด้านการศึกษาพิเศษได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยคุณลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด และแนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. คุณลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด มีองค์ประกอบที่สำคัญขององค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมที่สัมพันธ์ทั้ง 5 ด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพลวัตการเรียนรู้ของคนในองค์กรเป็นหัวใจสำคัญในฐานะทรัพยากรมนุษย์ที่ขับเคลื่อนการทำงานภายในองค์กร ดังนั้นการสร้าง ความตระหนักรู้และยอมรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทั้งภายในองค์กรและภายนอกองค์กรเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการปฏิบัติงาน จึงต้องมีการสร้างกระบวนการคิดที่ดีในการปรับตัวให้ตอบสนองต่อการปรับเปลี่ยนองค์กรทั้งโครงสร้างของคนในองค์กร นโยบายและวิสัยทัศน์ การบริหารองค์กรที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับ Berkes⁵ พบว่า การสร้างความรู้ การเชื่อมโยงองค์กร การเรียนรู้ทางสังคมและการปรับตัว มีส่วนสำคัญในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่ต้องอาศัยการจัดการแบบ ประสานความร่วมมือ รวมถึงงบประมาณสนับสนุนในการพัฒนาองค์กรต้องเพียงพอต่อเนื่องเพื่อไม่ให้เกิดอุปสรรค ต่อการทำงาน เทคโนโลยีที่ใช้งานต้องทันสมัยและอำนวยความสะดวกในการทำงาน และกลยุทธ์การปฏิบัติงานที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมองค์กรจะทำให้เกิดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม สอดคล้องกับสมนึก เอื้อจิระ พงษ์พันธ์และเพ็ญภา ประภาวดี⁶ พบว่าองค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องเริ่มจากรูปแบบวิธีการคิดอย่างเป็นระบบจึงจะ สร้างให้บุคคลมีความเป็นเลิศในองค์กร ซึ่งการปรับเปลี่ยนองค์กรจะมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับวัฒนธรรมองค์กร วิสัยทัศน์ พันธกิจและยุทธศาสตร์ บรรยากาสในการทำงาน โครงสร้างองค์กร การจูงใจ และมีภาวะผู้นำ โดยผู้นำ ต้องเข้าใจการเสริมอำนาจบุคคลในองค์กร ด้วยความเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งจะต้องมอบหมายงาน ให้เหมาะสมกับความถนัดของแต่ละบุคคล และให้อำนาจในการตัดสินใจในงานเพื่อเสริมสร้างภาวะความเป็นผู้นำ ให้กับผู้ปฏิบัติงานสอดคล้องกับแพนศรี ศรีจันทิก⁷ พบว่าภาวะผู้นำแห่งการเรียนรู้ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของบุคลากรสายสนับสนุนมีการพัฒนาตนเอง ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานและวิธีการแสวงหาความรู้ ด้วยการ สร้างความรู้ใหม่เพื่อนำไปต่อยอด ก่อเกิดเป็นองค์ความรู้เฉพาะขององค์กร และการจัดเก็บความรู้ในองค์กรอย่าง

⁵ Berkes, F., Evolution of co-management: Role of knowledge generation, bridging organizations and social learning, **Journal of Environmental Management**, 90(5), 2009, pp.1692-1702.

⁶ สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และเพ็ญภา ประภาวดี, องค์กรแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษา: โรงพยาบาลดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี, **วารสารวิทยาการจัดการ**, ฉบับที่ 26, 2552 หน้า 33-56.

⁷ แพนศรี ศรีจันทิก, ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของบุคลากรสายสนับสนุน กรณีศึกษามหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, **การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี**, 2554

เป็นระบบเพื่อการถ่ายโอนและใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม สอดคล้องกับทวิศศักดิ์ มโนสืบ⁸ พบว่าศักยภาพขององค์กรในการพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้จะต้องมีการจัดการความรู้เป็นอันดับแรกก่อน แล้วจึงการปรับเปลี่ยนองค์กรด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของคนในองค์กร ทั้งการใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารในองค์กรให้มีประสิทธิภาพและลดขั้นตอนที่ซับซ้อนต่อการประสานการทำงาน การใช้เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้อย่างเป็นระบบและเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างง่าย และการใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็น พิเศษ จะช่วยทำให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และองค์กรแห่งนวัตกรรม สอดคล้องกับ วรธรรม พงษ์สีชมพู⁹ พบว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรรัฐวิสาหกิจมีอิทธิพลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และองค์กรแห่งนวัตกรรม

2. แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมของศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัดตราด ตามบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องนั้น ทำให้เห็นว่าบทบาทของครูจะต้องตระหนักในการพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม ด้วยการพัฒนาหลักสูตรในการออกแบบการเรียนรู้ วัดประเมินผล การเรียนรู้ และสามารถจัดการเรียนรู้ที่ใช้สื่อและนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม จัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษ โดยการการวิเคราะห์และสังเคราะห์ พฤติกรรมรายบุคคล เพื่อนำมาสู่การวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ เพื่อสังคม สอดคล้องกับ เนาวรัตน์ คงพวง¹⁰ พบว่าความต้องการจำเป็นสมบูรณ์ของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมสำหรับนักเรียนออทิสติกต้องมีอัตราส่วนจำนวนครูผู้ดูแลนักเรียนออทิสติกในห้องเรียนเพียงพอ ครูต้องปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะต่อการจัดการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนออทิสติก และครูต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการให้นักเรียนออทิสติกได้ใช้เหมือนในชีวิตประจำวัน รวมถึงบทบาทของผู้บริหาร มีอิทธิพลของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการสื่อสารที่มีต่อการเรียนรู้ในการจัดการองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมอย่างมาก สอดคล้องกับ Dovey and White¹¹ พบว่าการเจรจา การสื่อสาร การไกล่เกลี่ย หรือการสร้างข้อตกลงของผู้บริหาร กับผู้ปฏิบัติงาน เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในองค์กร จึงเป็นพลังขับเคลื่อนภารกิจองค์กรให้ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจึงควรมีความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติงาน การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน สนับสนุนการทำงานเป็นทีมทั้งภายในและภายนอกองค์กร

⁸ ทวิศศักดิ์ มโนสืบ, ศักยภาพขององค์กรในการพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา กรณีศึกษา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, 2550

⁹ วรธรรม พงษ์สีชมพู, อิทธิพลของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรรัฐวิสาหกิจที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และองค์กรแห่งนวัตกรรม, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555

¹⁰ เนาวรัตน์ คงพวง, การประเมินความต้องการจำเป็นสมบูรณ์ของการจัดการศึกษาแบบเรียนรวมสำหรับนักเรียนออทิสติก, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551

¹¹ Dovey, K. and White, R., **Learning about learning in knowledge-intense organizations**. The Learning Organization, 12(3), 2005, pp.246-260.

โดยมีการแสดงบทบาททั้งการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความร่วมมือในการอบรมบุคลากรทางการศึกษาและให้ความรู้กับบุคคลภายนอกเพื่อให้องค์กรสามารถเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ก่อเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่เป็นประโยชน์ต่อสังคม และการวิเคราะห์สังเคราะห์ภารกิจงานให้เสมอภาคเหมาะสมกับแต่ละบุคคลในองค์กรต้องมีความยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับลักษณะงานที่มีความเฉพาะของผู้เรียนมีความต้องการจำเป็นพิเศษ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ จัดสรรงบประมาณอย่างพอเพียงและจัดหาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการติดต่อสื่อสารในองค์กร เทคโนโลยีในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ และเทคโนโลยีในการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษให้เหมาะกับงานในสถานการณ์ปัจจุบัน สอดคล้องกับ สุริญา จันท์เจ้าฉาย¹² พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนเหล่าทัพสู่การเป็นองค์กรอัจฉริยะมีองค์ประกอบ 7 ด้านคือ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านโครงสร้างองค์กร ด้านบริหารทั่วไปและการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และด้านการบริหารกิจการนักเรียนทหาร นอกจากนี้บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม ทั้งภาครัฐและผู้ประกอบการในชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพื่อพัฒนาผู้เรียน และสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์การศึกษาพิเศษให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมให้เป็นที่พึ่งพาการใช้ประโยชน์ของบุตรหลานในชุมชน สอดคล้องกับ บุญณภัทร์ เตือนกลาง¹³ พบว่า ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบำรุงรักษาศิลปะและวัฒนธรรม และด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียน เพื่อส่งเสริมเป้าหมายการพัฒนาการเรียนรู้ให้ได้เต็มตามศักยภาพของผู้เรียนที่สุด

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

6.1.1 ด้านการเรียนรู้ของคนในองค์กร ควรมุ่งเน้นการจัดการความรู้และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในในองค์กรเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพื่อพัฒนาความรู้ของบุคลากรในศูนย์การศึกษาประจำจังหวัดตราดด้วยการวางแผนการพัฒนาการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน

6.1.2 การปรับเปลี่ยนองค์กรสามารถนำองค์ความรู้ของคนในองค์กรมาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์หรือแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สอดคล้องกับการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

6.1.3 สามารถนำไปเป็นแนวทางองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดบทบาทของครู ผู้บริหาร และหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อพัฒนาสังคม

¹² สุริญา จันท์เจ้าฉาย, การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนเหล่าทัพสู่การเป็นองค์กรอัจฉริยะ, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553

¹³ บุญณภัทร์ เตือนกลาง, การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ อำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2552

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรศึกษาวิจัยและพัฒนาศูนย์การศึกษาพิเศษประจำจังหวัด ในแต่ละภูมิภาคเพื่อสร้างเครือข่ายองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมต้นแบบ

6.2.2 ควรศึกษาวิจัยและพัฒนาตัวชี้วัดการประเมินการปฏิบัติงานอย่างมีความสุขในฐานะองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคม

6.2.3 ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อสังคมที่มุ่งสู่การบริการที่เป็นเลิศ

เอกสารอ้างอิง

จรรยาพร ก่อเกียรติคุณ. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะครู พฤติกรรมผู้นำ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กับพลวัตการเรียนรู้ของครูมัธยมศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553**

ทวีศักดิ์ มโนสืบ. ศักยภาพขององค์กรในการพัฒนาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา กรณีศึกษา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, 2550**

เนาวรัตน์ คงพวง. การประเมินความต้องการจำเป็นสมรรถนะของการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมสำหรับนักเรียนออทิสติก. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551**

บุญณภัทร์ เตือนกลาง. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านลาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2552**

ปองภัทร อินทร์มพรรย์. “การพัฒนามาตรวัดความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สำหรับโรงเรียน”. **ดุชนิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551**

แพนศรี ศรีจันทิก. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ของบุคลากรสายสนับสนุน กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน. **การค้นคว้าอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, 2554**

วรรณธรรม พงษ์สีชมพู. อิทธิพลของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขององค์กรรัฐวิสาหกิจที่มีต่อการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และองค์กรแห่งนวัตกรรม. **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555**

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และเพ็ญภา ประภาวดี. องค์การแห่งการเรียนรู้ กรณีศึกษา: โรงพยาบาลดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี. **วารสารวิทยาการจัดการ, ฉบับที่ 26, 2552 หน้า 33-56**

สุริยา จันทร์จำฉาย. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนเหล่าทัพสู่การเป็นองค์กรอัจฉริยะ.

วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553

Berkes, F.. Evolution of co-management: Role of knowledge generation, bridging organizations and social learning. **Journal of Environmental Management**, 90(5). 2009. pp.1692-1702.

Dovey, K. and White, R.. **Learning about learning in knowledge-intense organizations**. The Learning Organization. 12(3). 2005. pp.246-260.

Marquardt, M.J.. **Building the Learning Organization: A System Approach to Quantum Improvement and Global Success**. New York: McGraw-Hill, 1996

Marquardt, M.J. **Building the Learning Organization: Master the 5 Elements for Corporate Learning**. California: Davies-Black Publishing, 2002

**การบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
สังคมศึกษาสำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่**

**INTEGRATION OF LEARNING RESOURCES IN EDUCATION
INSTITUTIONS TO DEVELOPED SOCIAL STUDIES TEACHING FOR
STUDENTS IN BAAN PADEANG SCHOOL , CHIANG MAI PROVINCE**

พัชรนันท์ อาตมียะนันท์*

Patchanan Ardtameyan

Received: 2021-06-16

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

ชรินทร์ มั่งคั่ง**

Charin Mangkhong

เชษฐภูมิ วรรณไพศาล***

Chetthapoom Wannapaisan

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อออกแบบการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาที่บูรณาการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา 2) เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ประกอบด้วยผู้บริหาร ครูวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ด้านการสอนสังคมศึกษาและมีความเชี่ยวชาญในด้านการวัดและการประเมินผล ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 1) แบบประเมินผลการเรียนรู้จากการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาหลักคิด ตามแนวทฤษฎีแบบบูรณาการดำเนินการแบบ Snowball Sampling Technique 2) แบบประเมินสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ตามแนวคิดของบรูเนอร์ การเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery approach) โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการเรียนรู้ KAP

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการประเมิน 5 สาระ จำนวน 12 แผน ใช้เวลา เดือนพฤษภาคม-ตุลาคม 2559 โดยรวมผลการประเมินโดยรวมทุกแผนมีความเหมาะสมมาก ($\mu=4.47$) ทุกแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 12 แผน จากความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน S.D. เท่ากับ 0.38 คือ เหมาะสมมากที่สุด

* นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เบอร์โทร: 0831544744,

E-mail: :patchnunying@gmail.com

** อาจารย์ประจำสาขา หลักสูตรและการสอนคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

*** อาจารย์ประจำสาขา หลักสูตรและการสอนคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2. ผลการประเมินความสอดคล้ององค์ประกอบสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมของข้อความและตรวจความเที่ยงตรงเพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของแบบประเมินแล้วเลือกข้อคำถาม ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน เท่ากับ 1.00 ซึ่งมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้

คำสำคัญ: การออกแบบ, การบูรณาการ, วิชาสังคมศึกษา

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1 To design learning management methods in social studies that integrates learning resources in education institutions. 2) To developed Social Studies teaching for students in Baan Pa Dang School, Chiang Mai Province. The target groups used for data collection were experts, including administrators, academic teachers, heads of social studies, religion and culture groups, teachers with experience in teaching social studies, and experts in measurement and evaluation obtained by selective selection data collection tools. 1) The learning evaluation from the integration of learning resources in the primary education institutions according to the integrated theory, the Snowball Sampling Technique is implemented. 2) The assessment form for the use of learning resources in education institutions according to Bruner's idea Learning by discovery (Discovery approach) by finding the mean and standard deviation and analyzing the qualitative data. Learning outcomes K A P

The results showed that;

1. Assessment results of 5 subjects, 12 plans, from May-October 2016. Overall, the overall assessment results of all plans were very appropriate ($\mu=4.47$), all 12 learning management plans based on the opinions of 5 experts. SD equal to 0.38 is the most appropriate.

2. The results of assessment of the consistency of the elements of the use of learning resources in educational institutions Created for experts to consider the appropriateness of the text and check the validity to determine the Index of Item Objective Congruence (IOC) of the assessment and select the questions. with a conformity index of 0.50 or more from 5 experts equal to 1.00, which is of quality and usable

Keywords: Design, Integration, Social Studies

1. บทนำ

วิชาสังคมศึกษานับเป็นวิชาที่มีการจัดการเรียนการสอนมาตั้งแต่อดีตแล้ว และเรื่อยมาจนถึงย่อนำให้เรียบร้อยปัจจุบัน นับเป็นวิชาที่มีความสำคัญวิชาหนึ่งในหลักสูตรที่ให้นักเรียน ตลอดจนจบหลักสูตร ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษามีดังนี้ วิชาสังคมมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีของสังคม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคมได้โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตแบบ

ประชาธิปไตยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ดังที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ระบุถึงความสำคัญของวิชาสังคมศึกษา ไว้ว่า “กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยกาลเวลา¹ วิชาสังคมศึกษาจึงเป็นวิชาที่มีความสำคัญในหลักสูตรการศึกษาไทย โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงให้เป็นวิชาบังคับแก่ที่ทุกคนต้องเรียน เพราะมีวัตถุประสงค์คือการอบรมประเพณีให้เป็นพลเมืองดีมีทักษะในการคิด รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ รู้จักตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพประชากรโดยทำให้ผู้เรียนเข้าใจความสามารถของตนเองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม สำหรับนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต² ตลอดจนมีทักษะในการดำรงชีวิตให้อยู่ในภาวะสมดุลกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม มีนิสัยใฝ่หาความรู้มีทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างมีระเบียบวิธีการ คือเป็นผู้ที่มีการคิดอย่างมีเหตุผล สามารถคิดอย่างต่อเนื่องเชื่อมโยงอันจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการดำเนินชีวิตทั้งครอบครัวสังคม และประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น³

จากการวิจัยศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า ครูขาดความคล่องตัวในการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะการสอนวิชาสังคมศึกษาซึ่งมีลักษณะเนื้อหาวิชาค่อนข้างมาก บางครั้งก็นำเนื้อหาสำหรับนักเรียน ส่วยใหญ่ยังถ่ายทอดความรู้แบบบรรยาย ส่งผลให้เด็กมีคุณสมบัติที่ไม่พึงประสงค์คือ ขาดภาวะการเป็นผู้นำ ซึ่งเด็กจะมีทักษะการเป็นผู้นำได้ก็ต่อเมื่อมีความมั่นใจในตนเอง มีความคิดเป็นของตัวเอง วิธีการเรียนรู้ของเด็กในยุคใหม่จึงต้องเรียนโดยลงมือทำ ฝึกให้ปฏิบัติจริงและมีการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น³ สำหรับมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ว่ายุคไทยยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ที่จะพัฒนานักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นนั้น กิจกรรมการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นระบบ เกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง ส่งผลให้มีการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในทางที่ดีขึ้น ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ไว้ว่า “กระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการคิดและการปฏิบัติจริงของนักเรียน ได้เรียนรู้สภาพตามจริง เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายน่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายร่วมจัดบรรยายภาคให้เอื้อต่อการเรียนรู้และมุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข” คณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ

¹ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2533)

² พนิดา สินสุวรรณ, “การเปรียบเทียบลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในวิชาสังคมศึกษา เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยการสอนโดยใช้เทคนิคพยากรณ์กับการสอนแบบบรรยาย”, วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.), กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า 3

³ ไพฑูรย์ สินลารัตน์, เพื่อความเป็นผู้นำของการครุศึกษาไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557).

สาเหตุของปัญหาจากการเรียนรู้ของนักเรียนที่เป็นการเรียนรู้จากสิ่งที่ครูสอนเพียงอย่างเดียว ไม่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของตนเองทำให้นักเรียนไม่สามารถสร้างความคิดรวบยอดได้ด้วยตนเอง จึงส่งผลกระทบต่อทางการเรียนต่ำ อีกทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นเนื้อหาที่ห่างไกลกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียน มีเพียงห้องเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้เท่านั้น ไม่ใช่แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เป็นประโยชน์และไม่มี การเชื่อมโยงเนื้อหาสังคมศึกษาให้เข้าชีวิตประจำวันของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความคิดว่า การเรียนสังคมศึกษาไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและไม่เกิดประโยชน์ในการประกอบอาชีพภายในชุมชน ส่งผลให้ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (ข้อมูลอ้างอิงจาก SAR ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ระดับช่วงชั้นที่ 3 ปีการศึกษา 2558 โรงเรียนบ้านป่าแดง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เชียงใหม่ เขต 3) สถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของผู้เรียน เพราะเป็นองค์ประกอบในการทำให้ผู้เรียนรู้ตามหลักสูตร มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ซึ่ง มาตรา 24 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ในกระบวนการจัดการเรียนรู้อุทยานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้⁴

ผู้ศึกษาจึงตระหนักว่าการจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงสาระสังคมศึกษากับแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาโรงเรียนบ้านป่าแดง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสังคมศึกษาเข้ามาเกี่ยวข้องและสอดแทรกอยู่ในอีกทั้งยังเป็นบริบทในชีวิตจริงของนักเรียน เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและสร้างความคิดรวบยอดได้ด้วยตนเอง จะสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนไปในทิศทางที่ดีขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อบูรณาการการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่

2.2 เพื่อศึกษาความสอดคล้องสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความสอดคล้องของแบบประเมินสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ครูผู้สอนที่มี

⁴ เจริญ พานิช, องค์แห่งการเรียนรู้และการจัดการความรู้, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: ตาตาพับลิเคชั่น)

ประสบการณ์ทางการสอนสังคมศึกษา และผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านการวัดและประเมินผล ซึ่งได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 12 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 12 ชั่วโมงดังนี้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องพระพุทธรูปปางต่าง ๆ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ วัดป่าแดง

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง หน่วยงานเรียนรู้เรื่อง พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ห้องสภานักเรียน

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ หน่วยงานเรียนรู้เรื่อง เศรษฐศาสตร์น่ารู้สู่ชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้สหกรณ์โรงเรียน

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ประกอบด้วยหน่วยงานเรียนรู้เรื่อง ตามรอยพ่อต่ออายุทรัพยากร โดยใช้แหล่งเรียนรู้ สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน

3.2.2 แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นมาตรฐาน 5 ระดับ คือ เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมาก เหมาะสมปานกลาง เหมาะสมน้อย เหมาะสมน้อยที่สุด

3.2.3 แบบประเมินสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ตามแนวคิดของบลูม (Bloom) ซึ่งจะใช้วัดระดับหลังกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1 ติดต่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสาขาการศึกษา วิชาเอกสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านป่าแดง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสันปอธง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน

3.3.2 นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ และแบบประเมินสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระและผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

3.3.3 นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ แผนการจัดการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ และแบบประเมินสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินคุณภาพ พร้อมนัดหมายผลการประเมินคืน

3.3.4 ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยขอความร่วมมือในการประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้และการตอบแบบสอบถามจากผู้บริหาร คณาจารย์ และครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่านและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน

3.3.5 ตรวจสอบความครบถ้วน ความถูกต้องของเครื่องมือแล้วนำไปวิเคราะห์ต่อไปในการศึกษาการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาวิชาสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอข้อมูล ดังนี้

1) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา โดยการหาค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ของข้อมูลที่เป็นผลการประเมินแผนการเรียนรู้

2) ผู้วิจัยได้นำแผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ ที่จัดทำเสร็จแล้วไปตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ซึ่งมีรายนามปรากฏในภาคผนวก ก

3) ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาและความเหมาะสม โดยใช้แบบประเมินที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) นำมาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมาย โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้⁶

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50-5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50-4.49 หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50-3.49 หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50-2.49 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.49 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด⁶

3.3.5 ผลการประเมิน พบว่า ผลการพัฒนาแผนการเรียนรู้ เรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 3 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง ดังนี้คือสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง พระพุทธรูปปางต่าง ๆ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ วัดป่าแดง แผนการจัดการเรียนรู้ สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ห้องสภานักเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง เศรษฐศาสตร์นำสู่ชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ สหกรณ์โรงเรียน แผนการเรียนรู้สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้เรื่อง ตามรอยพ่อต่ออายุทรัพยากร ใช้แหล่งเรียนรู้ สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ส่วนผลการประเมินโดยรวมทุกแผนมีความเหมาะสมมาก ($\mu=4.47$) ทั้งด้านการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดสาระการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา การใช้สื่อการเรียนรู้ สมรรถนะผู้เรียน การคิดวิเคราะห์ และการวัดผลประเมินผล

แบบประเมินสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ตามแนวคิดของบรูเนอร์ Bruner ซึ่งจะใช้วัดระดับหลังกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวนทั้งหมด 10 ข้อ ดังนี้

1. ความเหมาะสมของรายละเอียดแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับแหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษา

2. แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาครอบคลุมทุกสาระการเรียนรู้ ของแผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคม

3. นักเรียนเกิดความคิดรวบยอด และสร้างองค์ความรู้ใหม่จากแผนการเรียนรู้ ที่เกิดจากการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

⁶ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2545).

4. แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาของกลุ่มสาระสังคมเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมวางแผนในการใช้แหล่งเรียนรู้

5. มีการจัดทำโครงการที่ส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้

6. ครูเชื่อมโยงประสบการณ์การเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาของผู้เรียนเข้ากับชีวิตจริง

7. ผู้ปกครอง ชุมชนและนักเรียน เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาที่สอดคล้องกับ แผนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

8. มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาที่สอดคล้องกับ K A P แผนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม

9. มีการเชิญวิทยากรมาถ่ายทอดความรู้ในแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

10. แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา สาระสังคมศึกษาส่งเสริมการปลูกฝัง การศึกษาค้นคว้า และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

แบบประเมินความสอดคล้ององค์ประกอบสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมของข้อความและตรวจความเที่ยงตรงเพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของแบบประเมิน แล้วเลือกข้อคำถาม ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป โดยใช้เกณฑ์การประเมินผลดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบประเมินสอดคล้องกับสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแบบประเมินตรงตามที่สอดคล้องกับสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

-1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบประเมินไม่ตรงตามสอดคล้องกับสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

หากคุณภาพเครื่องมือโดยนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านพิจารณาความถูกต้องและเหมาะสมเกี่ยวกับประเด็นสอบถามสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา บูรณาการการสอนวิชาสังคมศึกษา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

4. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการประเมินการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่

สรุปการพิจารณาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ที่ต่อแผนการจัดการเรียนรู้ การบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนการสอนสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ จากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน อยู่ระดับมีความเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.47 และมีผลการประเมินในระดับใกล้เคียงกัน โดยมีค่า SD เท่ากับ 0.38 มีผลการประเมินในระดับเหมาะสมมากที่สุด

ผลประเมินสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ วิชาสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ โดยอาศัยกรอบแนวคิดของบรูเนอร์ Bruner

ตอนที่ 2 การหาคุณภาพของแบบประเมินคุณภาพความสอดคล้ององค์ประกอบสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาของครูสังคมศึกษาที่ต่อแผนการเรียนรู้ การบูรณาการแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อ

พัฒนาการเรียนการสอนสังคมศึกษา สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ลงความเห็นว่ามีค่าสอดคล้อง โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC = 1.00 ซึ่งมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา เรื่อง การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 4 หน่วยการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ จำนวน 3 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง ดังนี้คือสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง พระพุทธรูปปางต่าง ๆ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ วัดป่าแดง แผนการจัดการเรียนรู้ สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ห้องสภานักเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง เศรษฐศาสตร์นำสู่ชุมชน โดยใช้แหล่งเรียนรู้ สหกรณ์โรงเรียน แผนการจัดการเรียนรู้ สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ ประกอบด้วยหน่วยการเรียนรู้เรื่อง ตามรอยพ่อต่ออายุทรัพยากร ใช้แหล่งเรียนรู้ สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียนโดยแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ศึกษาได้ดำเนินการพัฒนาแผนการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา และเนื้อหาสาระที่นำมาใช้ในการพัฒนาแผนการเรียนรู้ผ่านการค้นคว้าเป็นอย่างดี มีการศึกษา ทฤษฎี หลักการสร้าง อีกทั้งการสร้างแผนการเรียนรู้ได้ดำเนินการสร้างตามขั้นตอน มีอาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าแบบอิสระ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ประเมินแผนคอยให้คำแนะนำเพื่อการปรับปรุงแก้ไข นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้ใช้เวลาในการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เริ่มตั้งแต่ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดสาระการเรียนรู้ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา รวมถึง การใช้สื่อการเรียนรู้ สมรรถนะผู้เรียน การคิดวิเคราะห์ และการวัดผลประเมินผล แผนการเรียนรู้ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน่วยการเรียนรู้เรื่องพระพุทธรูปปางต่าง ๆ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ วัดป่าแดง ประกอบหน่วยการเรียนรู้ 3 หน่วย คือ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง พระพุทธรูปปางต่าง ๆ จำนวน 1 ชั่วโมง หน่วยการเรียนรู้เรื่อง พระพุทธรูปปางประจำวัน จำนวน 1 ชั่วโมง หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ปางประจำวันเกิด จำนวน 1 ชั่วโมง มีระดับมาตรฐานของแผนการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ผลการวิจัยครั้งนี้เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อภิปรายได้ดังนี้ด้านสถานที่ ผลการวิจัยพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการใช้แหล่งเรียนรู้จากสถาบันทางศาสนา เช่น วัด มัสยิดโบสถ์เนื่องจากเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ในปัจจุบันนี้ ในการใช้แหล่งเรียนรู้การจัดการเรียนการสอนควรมีทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนโดยผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้แหล่งเรียนรู้จากจากสถาบันทางศาสนา เช่น วัดมัสยิด โบสถ์มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ละฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 หมวดที่ 4 มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยต้องเน้นความสำคัญ ทั้งความรู้คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องความรู้

แผนการเรียนรู้ สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง หน่วยการเรียนรู้เรื่อง พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ห้องสภานักเรียน ประกอบหน่วยการเรียนรู้ 3 หน่วย คือ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง หน้าที่เสรีภาพ จำนวน 1 ชั่วโมง หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่องพลเมืองดีศรีโรงเรียน จำนวน 1 ชั่วโมง หน่วยการเรียนรู้เรื่อง

การเลือกตั้ง จำนวน 1 ชั่วโมงมีระดับมาตรฐานของแผนการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของปลินธร เพ็ชรฤทธิ์⁷ ทำการศึกษาเรื่อง "สภาพและปัญหาการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของครูสังคมศึกษา" เก็บข้อมูลกับครูสังคมศึกษา จำนวน 291 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาที่จังหวัดสงขลาว่าการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการใช้ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน และแหล่งการเรียนรู้ในศรจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรบูรณาการว่าเป็นการ จัดการเรียนการสอนโดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่าง กระตือรือร้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีกิจกรรมกลุ่ม ร่วมกันทำงานกลุ่ม ด้วยตนเอง มีความหลากหลายในการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือทำ

แผนการเรียนรู้ สารที่ 3 เศรษฐศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง เศรษฐศาสตร์น่ารู้สู่ชุมชนโดยใช้ แหล่งเรียนรู้ สหกรณ์โรงเรียน ประกอบหน่วยการเรียนรู้ 3 หน่วย คือ หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ขยายปลีกล้วยส่ง จำนวน 1 ชั่วโมง หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ปัจจัยการเปิดร้านค้า จำนวน 1 ชั่วโมง หน่วยการเรียนรู้เรื่อง สหกรณ์โรงเรียน จำนวน 1 ชั่วโมงมีระดับมาตรฐานของแผนการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดสอดคล้องกับสุนทวิทย์ บุญสมบัติ⁸ ได้กล่าวว่าในการสอนเศรษฐศาสตร์ผู้เรียนมีความรู้ ระดับ มโนคติ และหลักการ มีกระบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วยวิธีการคิดการสืบสวนสอบสวน และการรู้จัก ตัดสินใจด้วยเจตคติที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและมีเป้าหมาย มีทักษะในการอ่าน การฟัง การทำงาน เป็นกลุ่ม และ การใช้สื่อการเรียนการสอนและมีคำอธิบายและเจตคติที่พึงปรารถนาของสังคม แผนการเรียนรู้ สารที่ 5 หน่วยการเรียนรู้เรื่อง ตามรอยพ่อต่ออายุทรัพยากร ใช้แหล่งเรียนรู้ สวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน ประกอบหน่วยการเรียนรู้ 3 หน่วย คือ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ จำนวน 1 ชั่วโมง หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง ประเภทเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ จำนวน 1 ชั่วโมง หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง การใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ จำนวน 1 ชั่วโมงมีระดับมาตรฐานของแผนการจัดการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับ เหมาะสมมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของรวิภัทร วงศ์สรคร⁹ ได้ศึกษาสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในการ จัดการเรียนการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด เทศบาลตำบลจังหวัด เชียงราย ผลการวิจัยพบว่า สภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในการจัดการ เรียนการสอนของครูในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลตำบล จังหวัดเชียงราย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าการใช้แหล่งเรียนรู้ด้านกิจกรรม ด้านวิชาการ ด้านทักษะ กระบวนการ ด้านธรรมชาติ และด้านนันทนาการ อยู่ในระดับมาก ยกเว้น ด้าน ส่งเสริมวิชาการ อยู่ในระดับน้อย

ดังนั้นการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาเพื่อพัฒนา ผลการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้สร้างตามขั้นตอนและกระบวนการ ต่าง ๆตามหลักทฤษฎีของบรูเนอร์ จัดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียน

⁷ ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์, สภาพและปัญหาการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้ นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550. หน้า

1

⁸ สุนทวิทย์ บุญสมบัติ, สังคมวิทยาและมานุษยวิทยากับการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนสังคมศึกษา, ใน ประมวลสารชุดวิชาสารัตถะและวิทยาวิธีทางสังคมศึกษา หน่วยที่ 6 นันทบุรี บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536, หน้า 87-88

⁹ รวิภัทร วงศ์สรคร, สภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ใน การจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด เทศบาลตำบล จังหวัด เชียงราย, สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา), มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2559

การสอนได้ดังจะเห็นกระบวนการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการเรียนรู้ มีความสอดคล้องต่อมาตรฐานการเรียนรู้ และจุดประสงค์การเรียนรู้ เช่นเดียวกับ การใช้แหล่งวิทยาการเรียนรู้ในชุมชนของครูสังคมศึกษา โรงเรียนนอมก๋อยวิทยาคมจังหวัด 15 เชียงใหม่ผลการวิจัยพบว่าแหล่งเรียนรู้ที่โรงเรียนส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้โดยเชิญ วิทยากรที่มีความรู้ความสามารถความชำนาญเฉพาะด้านในท้องถิ่นมาบรรยายให้ผู้เรียนฟังเพื่อฝึกฝนผู้เรียน ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องได้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และสอดคล้องผลงานวิจัยของประพนธ์ จันทรรัตน์¹⁰ ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2 ผลการวิจัยพบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนส่วนใหญ่นำมาใช้ในโรงเรียน ในงานวิชาการนั้น ประเภทบุคคลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ศึกษานิเทศก์ครูอาจารย์ โรงเรียนอื่น และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านผลการวิจัยพบว่า อยู่ใน ระดับดีมาก

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

6.1.1 การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่ควรมีการสำรวจความต้องการของครูสังคมศึกษาในการนำแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

6.1.2 ควรศึกษาวิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อประโยชน์โดยตรงต่อนักเรียน

6.1.3 ควรกระตุ้นให้ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ตลอดจนมีการวัดผลประเมินผลเชิงประจักษ์ โดยวัดผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่สูงขึ้นจากการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง

พ.ศ. 2533). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

เรียม พานิช. องค์แห่งการเรียนรู้และการจัดการความรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ตาตาพับบลิคชัน

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2545

ประพนธ์ จันทรรัตน์. การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 2ข. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553

¹⁰ ประพนธ์ จันทรรัตน์, การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 2ข, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553. หน้า 119-124

ปลินทร เพ็ชรฤทธิ์. “สภาพและปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา”. วิทยานิพนธ์ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550

พินิตา สินสุวรรณ. “การเปรียบเทียบลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในวิชาสังคมศึกษา เรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมด้วยการสอนโดยใช้เทคนิคพยากรณ์กับการสอนแบบบรรยาย”. วิทยานิพนธ์ (ศศ.ม.) กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. เพื่อความเป็นผู้นำของการครุศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557

รวิภัทร วงศ์สรรรकर. สภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ใน การจัดการเรียนการสอนของครูโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดเทศบาลตำบล จังหวัด เชียงราย. สารนิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2559

สุนนทิพย์ บุญสมบัติ. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยากับการประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนสังคมศึกษา. ในประมวลสารชุดวิชาสารัตถะและวิทยาวิธีทางสังคมศึกษา หน่วยที่ 6 นนทบุรีบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2536

การพัฒนาแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ
ตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

DEVELOPMENT MODEL FOR ELDERLY HEALTHCARE BEHAVIOR
PROMOTION AT WORKAEW SUB-DISTRICT, HANG CHAT DISTRICT,
LAMPANG PROVINCE

ปณตนนท์ เทียนประภากุล และคณะ^{*}
Panotnon Teanprapakun And Others

Received: 2021-06-16

Revised: 2021-08-30

Accepted: 2021-08-31

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) สภาพบริบทและความต้องการในการสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ 3) เพื่อสังเคราะห์ ติดตาม และประเมินผลพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายและใจของผู้สูงอายุ ตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นการวิจัยแบบเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุตอนต้นและผู้สูงอายุตอนกลางที่มีอายุ 60-80 ปี จำนวน 35 คน ผลการวิจัยมีดังนี้ 1) สภาพบริบทของผู้สูงอายุ มีระดับสมรรถภาพทางกายในระดับต่ำ และสุขภาพจิตมีระดับสุขภาพจิตต่ำคนทั่วไป ส่วนการสร้างและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ มีความต้องการสร้างและพัฒนาพฤติกรรมดูแลสุขภาพกายและสุขภาพใจ 2) รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมดูแลสุขภาพกายตามหลัก 3 อ องค์ประกอบสุขภาพกายดี ได้แก่ อ ที่ 1 ออกกำลังกาย อ ที่ 2 อาหาร และ อ ที่ 3 อติเรก การดูแลสุขภาพใจโดยการศึกษาแบบบูรณาการ และพฤติกรรมดูแลสุขภาพกายและสุขภาพใจของผู้สูงอายุ ในภาพรวมมีคุณภาพด้านความเหมาะสม และความสอดคล้อง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$) ($\bar{X} = 5.00$) 3) ผลการสังเคราะห์และติดตามประสิทธิผลของรูปแบบ พบว่า ผู้สูงอายุมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลสุขภาพทั้งทางกายและใจ ผลคะแนนประเมินสมรรถนะทางกายกับสมรรถนะทางใจของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กันในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ, พฤติกรรมดูแลสุขภาพ, ผู้สูงอายุ

^{*} สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, เบอร์โทร: 094-6019030,

E-mail: nuch_pantotnon@hotmail.com

เยาวทิศา นามคุณ สาขาวิชาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
เกษกร วงศ์อุปราช สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ฉัตรสุดา มาทา สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ABSTRACT

The purposes of this research are: 1) to study the healthcare through local wisdom by using herbs. 2) to study the body of knowledge and methods of healthcare through local wisdom by using herbs; and 3) to propose a model of healthcare by local wisdom in Mae Ta District, Lampang Province. The researcher collected the data by in-depth interview with 25 persons. The acquired data were analyzed by means of the descriptive method and concluded the research results in the following details:

Healthcare by local wisdom has applied the use of herbs for basic treatment. The herb seedlings are planted or bought from the pharmacy to mix with honey and mold into a round ball as a bolus before boiling and drinking, from studying the knowledge and methods of Buddhist healthcare through local medical wisdom by using herbs.

The methods of healthcare through local wisdom by boil the herbs and apply them at the spot, the roots of tree are spun and mixed with water. The patients should drink it until the symptoms of back and waist pain disappear. The types of the herb used depend on the symptoms of patients in which the local doctors apply the treatment that has been taught by the ancestors.

A model of Buddhist healthcare by local medical wisdom has symptom of the disease and the local doctors will analyze and diagnose the disease, and prescribe the herbs. The treatment also applies both herbs and modern medicines. The local healers usually do not ask for treatment fees and trust in healers which are accepted by people in the village. Herbs and modern medicines should be used concurrently but the use of herbs must be moderate, not too much, and not too little.

Keywords: Development of a Model, Healthcare Behavior Promotion, Elderly

1. บทนำ

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับสถานการณ์การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นแนวโน้มแห่งการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร และคาดว่าปี พ.ศ. 2563 จะมีประชากรผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ 5.3 และคาดว่าจะเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอดในปี 2574¹ โดยประชากรผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ทำให้ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านภาวะสุขภาพ แม้ว่าความชราไม่ใช่โรคแต่เป็นวัยต่อเนื่องของชีวิตที่ทำให้มีข้อจำกัดในการดูแลตนเอง เกิดภาวะเจ็บป่วยหรือโรคในระบบต่าง ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากเกิดความเสื่อมของร่างกาย ส่งผลให้ผู้สูงอายุหลงลืม ย้ำคิดย้ำทำ ต้องพึ่งพาผู้อื่น สูญเสียบทบาทในฐานะผู้นำ ประกอบกับในปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้สูงอายุต้องอยู่เพียงลำพัง ทำให้ผู้สูงอายุคิดว่าตนเองไร้ค่า เกิดความว้าวุ่นและท้อแท้ในชีวิต ซึ่งอาจจะมีการแยกตัวจากสังคมได้นอกจากนั้นผู้สูงอายุยังมีโอกาสเป็นโรคประจำตัวหลายโรค และโรคประจำตัวของผู้สูงอายุที่พบบ่อยคือ ความ

¹ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สรุปผลที่สำคัญการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2560, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560).

ดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคหัวใจ และข้อเสื่อม ตามลำดับ ดังนั้นผู้สูงอายุจึงเป็นกลุ่มที่ควรได้รับความสนใจในการให้บริการเพื่อลดความเสี่ยงต่อการเจ็บป่วย ลดภาวะพึ่งพาผู้อื่น และส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งทางด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเป็นอยู่ที่ดี

ในจังหวัดลำปางมีประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด 114,405 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 15.1 ของประชากรในจังหวัดลำปางทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ตำบลลวแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง มีจำนวนผู้สูงอายุจำนวนร้อยละ 26-27 ของประชากรในพื้นที่ ซึ่งถือว่าตำบลลวแก้วเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์แล้ว และจากการสรุปประเด็นบริบทและความต้องการเชิงพื้นที่เวทีพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่ในโครงการส่งเสริมและพัฒนานักวิจัยเชิงพื้นที่ พบว่า มีประเด็นที่สำคัญเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ คือ พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในตำบลลวแก้วที่ไม่เหมาะสม ทั้งการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การดูแลตัวเองไม่ถูกต้องเมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บ การดื่มสุราและสูบบุหรี่ การออกกำลังกายที่ไม่เหมาะสม และความเชื่อในการดำเนินชีวิตที่เชื่อต่อ ๆ กันมา ตำบลลวแก้วจึงเห็นความสำคัญของการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์พัฒนาภาคเหนือด้านที่ 4: การพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ด้านที่ 1: การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ด้านที่ 3: ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน จากยุทธศาสตร์ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจ เนื่องจากในวัยสูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว²

พฤติกรรมการดูแลสุขภาพ เป็นกระบวนการสำคัญที่บุคคลสามารถปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นการส่งเสริมสุขภาพร่างกายและจิตใจให้แข็งแรงสมบูรณ์ ป้องกันการเจ็บป่วยและเพื่อให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้สูงอายุซึ่งมีสมรรถภาพทางร่างกายมีความเสื่อมลง อันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดตามธรรมชาติตามพัฒนาการของมนุษย์ กล่าวคือ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เกิดการเสื่อม อวัยวะทำงานลดลงและล้มเหลวในที่สุด เกิดความเสื่อมและสึกหรอของอวัยวะต่าง ๆ การเกิดโรคประจำตัวเพิ่มขึ้น กระบวนการเหล่านี้จะมีการเสื่อมและถดถอยสูงต่ำแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละปัจจัยรวมทั้งขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุแต่ละคน เมื่อร่างกายของผู้สูงอายุเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่เสื่อมลง และทำให้เกิดการเจ็บป่วยย่อมมีผลกระทบต่อการยอมรับเปลี่ยนแปลง และการเจ็บป่วยนั้นทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจตามมา และหากผู้สูงอายุไม่สามารถปรับตัวได้ จะส่งผลต่อสุขภาพจิตมากขึ้นโดยปัญหาสุขภาพจิตที่พบบ่อย เช่น ความวิตกกังวล ซึมเศร้า และนอนไม่หลับ เป็นต้น³

จากสภาพความเป็นมาดังกล่าว คณะผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลลวแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นโจทย์เชิงพื้นที่ ๆ มีความท้าทายอีกทั้งสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชนในการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยการบูรณาการผ่าน

² คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดลำปาง, แผนพัฒนาจังหวัดลำปาง 2561-2564, (ลำปาง: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัด, 2561)

³ ศรีนวล สติวิทยานัน, เอกสารประกอบการฝึกอบรม โครงการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวมเรื่อง ความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2552).

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายสำหรับผู้สูงอายุตามหลัก 3 องค์ประกอบสุขภาพกายดีและการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพใจของผู้สูงอายุโดยการปรึกษากลุ่มแบบ บูรณาการ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุต่อไป นอกจากนี้รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ที่ได้ ยังจะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ที่มีหน้าที่โดยตรงในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวอแก้ว ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนอื่น ๆ ทั่วประเทศ ได้นำไปประยุกต์ใช้ได้อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาบริบทและความต้องการในการสร้างและการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

2.3 เพื่อสังเคราะห์ ติดตาม และประเมินผลพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายและใจของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้วอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพบริบทและความต้องการในการสร้างและการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้ง 7 หมู่บ้าน รวมจำนวน 900 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุตอนต้นและผู้สูงอายุตอนกลางที่มีอายุ 60-80 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ทั้ง 7 หมู่บ้าน ๆ ละ 5 คน รวม 35 คน บนฐานแนวคิดของการทำกิจกรรมกลุ่มของ Yalom ที่ระบุว่า การแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม สมาชิกกลุ่มควรอยู่ระหว่าง 7-12 คน⁴ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งมีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นแกนนำผู้สูงอายุ 2) มีความสนใจเข้าร่วมโปรแกรม 3) มีร่างกายแข็งแรงสามารถทำกิจกรรมเคลื่อนไหวได้ และ 4) สามารถเข้าร่วมโปรแกรมได้ตั้งแต่ต้นจนจบ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถภาพทางกายและสมรรถภาพทางใจของผู้สูงอายุ จำนวน 1 ฉบับ และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) ซึ่งสอบถามเกี่ยวกับความต้องการในการสร้างและการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ จำนวน 1 ฉบับ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ

⁴ Yalom, I. D., *The theory and practice of group psychotherapy* (4th ed.), (New York: Basic Books, 1995)

ละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุป

ขั้นตอนที่ 2 สังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

แหล่งข้อมูล ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ และผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง องค์ประกอบของรูปแบบ จำนวน 1 ฉบับ วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุป

ขั้นตอนที่ 3 สร้างรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ส่วนที่ 1 การยกร่างรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาสภาพบริบท ความต้องการสร้างและการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ร่วมกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ พฤติกรรม การดูแลสุขภาพของตนเอง และพฤติกรรมดูแลตนเองด้านการดูแลจิตใจของผู้สูงอายุ รวมทั้งผลจากการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ ในขั้นตอนที่ 2 มายกร่างรูปแบบตามขอบเขตที่กำหนด

ส่วนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยการนำร่างรูปแบบ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ตรวจสอบคุณภาพด้านความเหมาะสม (Propriety) และด้านความสอดคล้อง (Concordance) โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งมีคุณสมบัติในการทำงานและมีประสบการณ์เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ ไม่น้อยกว่า 5 ปี ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวอแก้ว จำนวน 1 คน เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวอแก้ว จำนวน 1 คน หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวอแก้ว จำนวน 1 คน พัฒนาชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลวอแก้ว จำนวน 1 คน ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว จำนวน 1 คน แกนนำผู้สูงอายุ จำนวน 2 คน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 1 คน และตัวแทนผู้ดูแลผู้สูงอายุ จำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ประเด็นการสนทนากลุ่มประกอบการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และแบบสอบถามความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาคุณภาพของรูปแบบ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) รวมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุป

ขั้นตอนที่ 4 สังเคราะห์ ติดตาม และประเมินผลการใช้รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรม การดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ส่วนที่ 1 การสังเคราะห์และติดตามการใช้รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

แหล่งข้อมูล ได้แก่ โครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายสำหรับผู้สูงอายุตามหลัก 3 อ องค์ประกอบสุขภาพกายดี ได้แก่ อ ที่ 1 ออกกำลังกาย อ ที่ 2 อาหาร และ อ ที่ 3 อติเรก และโครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง การส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพใจของผู้สูงอายุโดยการปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวิเคราะห์เอกสาร วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างข้อสรุป

ส่วนที่ 2 การสังเคราะห์และติดตามประสิทธิผลของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้ง 7 หมู่บ้าน รวมจำนวน 900 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุตอนต้นและผู้สูงอายุตอนกลางที่มีอายุ 60-80 ปี ซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ทั้ง 7 หมู่บ้านๆ ละ 5 คน รวม 35 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งมีคุณสมบัติ 1) เป็นแกนนำผู้สูงอายุ 2) มีความสนใจเข้าร่วมโปรแกรม 3) มีร่างกายแข็งแรงสามารถทำกิจกรรมเคลื่อนไหวได้ 4) สามารถเข้าร่วมโปรแกรมได้ตั้งแต่ต้นจนจบ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเกี่ยวกับสมรรถภาพทางกายและสมรรถภาพทางใจของผู้สูงอายุ จำนวน 1 ฉบับ และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และใช้สถิติทดสอบสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

4. ผลการการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาสภาพบริบทและความต้องการในการสร้างและการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพบริบทของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ ซึ่งได้จากการทดสอบสมรรถภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60-89 ปี ของสุพิตร สมาหิโต และคณะ⁵ ซึ่งผู้ทำการทดสอบได้บันทึกข้อมูลในแบบบันทึกสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ จำนวน 7 รายการ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีระดับสมรรถภาพทางกายในการงอแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที (ครั้ง) และยืน-นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที (ครั้ง) อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 42.86 และ 48.57 ตามลำดับ นั่งอตัวไปข้างหน้า (ซ.ม) และมือด้านหลัง (ซ.ม) โดยมีมือขวาอยู่บนและมือซ้ายอยู่บน อยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 31.43, 54.29, และ 40.00 ตามลำดับ เดินเร็วอ้อมหลัก (วินาที) อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 42.86 และยืนยกเข่าขึ้น-ลง 2 นาที อยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 45.71 สำหรับผลการศึกษาสมรรถภาพทางใจของผู้สูงอายุ โดยใช้แบบประเมินสุขภาพจิตผู้สูงอายุ

⁵ สุพิตร สมาหิโต และคณะ, แบบทดสอบและเกณฑ์มาตรฐานสมรรถภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุ อายุ 60-89 ปี, (กรุงเทพมหานคร: สัมปชัญญะ, 2556).

ฉบับสั้นของกรมสุขภาพจิต มาใช้ในการประเมินสมรรถภาพทางใจของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุ มีผลการประเมินสุขภาพจิตร้อยละ 65.71 มีระดับสุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไป รองลงมา คือ มีระดับสุขภาพจิตดีกว่าคนทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 20.00 และอันดับสุดท้าย คือ มีระดับสุขภาพจิตต่ำกว่าปกติ คิดเป็นร้อยละ 14.29

ส่วนที่ 2 ความต้องการในการสร้างและการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนมีความต้องการในการสร้างและการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพใจ โดยรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายของผู้สูงอายุ มีกิจกรรมจำเป็นต้องปฏิบัติ ประกอบด้วย อาหาร ควรมีลักษณะดังนี้ การให้ความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของอาหารแต่ละชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งผักพื้นบ้าน การรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ การให้ความรู้เรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ การปรุงอาหารเพื่อสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมเพื่อกระจายความรู้เรื่องการปลูกผักอินทรีย์ในชุมชน ออกกำลังกาย ควรมีลักษณะดังนี้ เน้นกิจกรรมสนุกสนานผ่อนคลาย กิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการออกแบบกิจกรรมการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในชุมชน กิจกรรมให้ความรู้และให้เห็นถึงความสำคัญของการออกกำลังกาย การใช้อุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำมาประยุกต์ใช้เพื่อการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุอดิเรก ควรมีลักษณะดังนี้ กิจกรรมเกี่ยวกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น กิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ สำหรับรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพใจของผู้สูงอายุ มีกิจกรรมจำเป็นต้องปฏิบัติ โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพกายด้านจิตใจควรมีการจัดให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่มีความสุข การให้ความรู้ในการดูแลสุขภาพด้านจิตใจที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง มีวิธีการลดความเครียดของผู้สูงอายุ

4.2 ผลการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง จากแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุรวม จำนวน 13 แหล่ง ร่วมกับสภาพบริบทและความต้องการในการสร้างและการพัฒนารูปแบบ ในขั้นตอนที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกาย และ 2) การส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพใจของผู้สูงอายุ

4.3 ผลการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการยกร่างรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า มีองค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง: โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (PAR) และบริบทพื้นฐานของชุมชน (AREA BASE) 2) จุดมุ่งหมาย: ส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยการบูรณาการผ่านกระบวนการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายสำหรับผู้สูงอายุตามหลัก 3 อ องค์ประกอบสุขภาพกายดีและการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพใจของผู้สูงอายุโดยการปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการ 3) พฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายตามหลัก 3 อ องค์ประกอบสุขภาพกายดี ได้แก่ อ ที่ 1 ออกกำลังกาย อ ที่ 2 อาหาร และ อ ที่ 3 อดิเรก 4) พฤติกรรมการดูแลสุขภาพใจโดยการปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการ องค์ประกอบ ได้แก่ สภาพจิตใจ

สมรรถภาพของจิตใจ คุณภาพจิตใจ และปัจจัยสนับสนุน 5) พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง: พฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพใจของผู้สูงอายุ

ส่วนที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ผู้วิจัยนำรูปแบบให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน ตรวจสอบคุณภาพด้านความเหมาะสม (Propriety) และด้านความสอดคล้อง (Concordance) โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในภาพรวมพบว่า มีคุณภาพด้านความเหมาะสม(Propriety) และความสอดคล้อง (Concordance) อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$) ($\bar{X} = 5.00$)

4.4 ผลการสังเคราะห์และติดตามการใช้รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการสังเคราะห์กิจกรรมภายในรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1: รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

จากภาพประกอบที่ 1 รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยใช้หลักการของรูปแบบซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานมาจากหลักการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพกายของผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (PAR) ระหว่างภาคีเครือข่ายสำคัญ ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวอแก้วและองค์การบริหารส่วนตำบลวอแก้วซึ่งกระบวนการร่วมมือในการพัฒนาส่งเสริมพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพกายของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ได้ดำเนินการภายใต้บริบทพื้นฐานของชุมชน (AREA BASE) ซึ่งได้มีการศึกษาสภาพและความต้องการของชุมชน พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในพื้นที่ตำบลวอแก้วมีสภาพพฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพที่ไม่เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการรับประทานอาหารที่ไม่ถูกต้องตามหลักโภชนาการ การดูแลตัวเองไม่ถูกต้องเมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บ การดื่มสุราและสูบบุหรี่ การออกกำลังกายที่ไม่เหมาะสม และความเชื่อในการดำเนินชีวิตที่เชื่อต่อ ๆ กันมา จากข้อค้นพบข้างต้นนำมาสู่การกำหนด

แนวทางในการพัฒนาส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายของผู้สูงอายุตำบลลวแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ตามแนวคิดตามหลัก 3 อ องค์ประกอบสุขภาพดี และการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพใจของผู้สูงอายุโดยการปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการ ประกอบด้วยโปรแกรมและกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้ 1) โปรแกรมการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพกายของผู้สูงอายุตำบลลวแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ตามแนวคิดตามหลัก 3 อ องค์ประกอบสุขภาพดี ได้แก่ อ ที่ 1 ออกกำลังกาย ประกอบด้วย กิจกรรมเต้นรำทำเพลง และกะลาบ่าบัต อ ที่ 2 อาหาร ประกอบด้วย กิจกรรมกินดีมีสุข และของกินบ้านเฮา อ ที่ 3 อติเรก ประกอบด้วย กิจกรรมลูกปัดธรรมชาติ และแก้มอมแก้มเหงา 2) การส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพใจของผู้สูงอายุโดยการปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการ ได้แก่ สภาพจิตใจ ประกอบด้วย กิจกรรมรับรู้จิตใจตัวเอง สมรรถภาพของจิตใจ ประกอบด้วย กิจกรรมสานสัมพันธ์กระชับมิตร และพักผ่อนตระหนักรู้ คุณภาพของจิตใจ ประกอบด้วย กิจกรรมเสริมคุณค่าทางจิตใจ ปัจจัยสนับสนุน ประกอบด้วย กิจกรรมสายใยเพื่อนร่วมทาง

ส่วนที่ 2 ผลการสังเคราะห์และติดตามประสิทธิผลของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลลวแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า ผู้สูงอายุมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลสุขภาพทั้งทางกายและใจ ดังนี้ 1) ผลการศึกษาสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีระดับไขมันอยู่ในเกณฑ์สมส่วน คิดเป็นร้อยละ 42.86 โดยมีระดับสมรรถภาพทางกายในการรองแขนยกน้ำหนัก 30 วินาที (ครั้ง) อยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 34.29 และยืน-นั่ง บนเก้าอี้ 30 วินาที (ครั้ง) อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.29 นั่งอตัวไปข้างหน้า (ซ.ม) และมือด้านหลัง (ซ.ม) โดยมีมือขวาอยู่บนและมือซ้ายอยู่บน อยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 42.86, 57.14, และ 42.86 ตามลำดับ เดินเร็วอ้อมหลัก (วินาที) อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 31.71 และยืนยกเข่าขึ้น-ลง 2 นาที อยู่ในระดับดีมาก คิดเป็นร้อยละ 48.57 2) ผลการศึกษาสมรรถภาพทางใจของผู้สูงอายุ: จากการประเมินสมรรถภาพทางใจของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 68.57 มีระดับสุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไป รองลงมา คือ มีระดับสุขภาพจิตดีกว่าคนทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 22.85 และอันดับสุดท้าย คือ มีระดับสุขภาพจิตต่ำกว่าปกติ คิดเป็นร้อยละ 8.57 3) ผลการประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลลวแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ด้วยการทดสอบสมมุติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผลคะแนนประเมินสมรรถนะทางกายกับสมรรถนะทางใจของผู้สูงอายุตำบลลวแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า ผลคะแนนประเมินสมรรถนะทางกายกับสมรรถนะทางใจของผู้สูงอายุตำบลลวแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปางมีความสัมพันธ์กันในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แปลความได้ว่าผู้สูงอายุที่เข้ารับการพัฒนาด้วยกิจกรรมตามรูปแบบ มีพัฒนาการทางด้านร่างกายอยู่ในระดับสูงมีแนวโน้มว่ามีพัฒนาการด้านจิตใจสูงด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมาย และ 4) ผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลลวแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง หลังการทดลองใช้รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลสุขภาพทั้งทางกายและใจ ดังนี้ 4.1) พฤติกรรมการดูแลสุขภาพกาย ด้านอาหาร พบว่า ผู้สูงอายุมีการรับประทานอาหารครบ 5 หมู่ รับประทานอาหารที่มีความหลากหลายย่อยง่าย มีกากใยเพียงพอ และปรุงสุกตามหลักโภชนาการ หลีกเลี่ยงอาหารที่มีรสจัด เช่น หวาน มัน เค็ม และดื่มน้ำเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย คือ 8-10 แก้วต่อวัน ด้านการออกกำลังกาย พบว่า ผู้สูงอายุมีการออกกำลังกายเพิ่มมากขึ้นอย่างสม่ำเสมอ โดยเลือกชนิดการออกกำลังกายที่มีความเหมาะสมต่อสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ บางคนเลือกออกกำลังกายโดยการทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ทำสวน เป็นต้น ซึ่งผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่รู้สึกมีความสุข

ในการออกกำลังกาย นอกจากนี้ยังมีการเข้าร่วมกิจกรรมการออกกำลังกายที่ชุมชนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ด้านงานอดิเรก พบว่า ผู้สูงอายุมีการทำกิจกรรมร่วมกับทางครอบครัว เช่น ทำอาหาร ปลูกต้นไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเข้าร่วมงานต่างๆ ในชุมชน เช่น งานบุญ งานแต่ง งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น โดยผู้สูงอายุจะไม่ปล่อยให้ตนเองอยู่เฉยๆ จะหากิจกรรมหรืองานอดิเรกทำเพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และเพื่อให้มีรายได้ในการทำกิจกรรมที่ตนเองชอบและถนัด 4.2) พฤติกรรมการดูแลสุขภาพใจ ด้านสภาพจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุมีการตั้งเป้าหมายในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันให้ดี มีการสำรวจชีวิตประจำวันเกี่ยวกับความสำเร็จและข้อบกพร่องของตนเองและพยายามปรับปรุงแก้ไข ยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่เกิดขึ้นได้มากขึ้น เช่น ผมหงอก ผิวหนังหย่อนยาน เป็นต้น ด้านสมรรถภาพของจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุมีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกับบุคคลในครอบครัว และที่ชุมชนจัดมากยิ่งขึ้น และมีการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนบ้านและชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถจัดการกับความเครียดโดยใช้วิธีการผ่อนคลายความเครียดได้ ด้านคุณภาพจิตใจ พบว่า ผู้สูงอายุมีความสุขเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่น และจะช่วยเหลือผู้อื่นทุกครั้งเมื่อมีโอกาส รวมทั้งสามารถหาสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้จิตใจมั่นคงได้ ด้านปัจจัยสนับสนุน พบว่า ผู้สูงอายุสามารถแบ่งเวลาเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนได้ และเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนก็สามารถขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานในชุมชนได้ เนื่องจากรู้จักหน่วยงานที่สามารถให้บริการด้านสุขภาพกายและใจได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำข้อค้นพบและประเด็นสำคัญที่น่าสนใจมาทำการอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการสร้างรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ประกอบด้วย 1) หลักการพัฒนารูปแบบ: โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (PAR) และบริบทพื้นฐานของชุมชน (AREA BASE) 2) จุดมุ่งหมาย: ส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยการบูรณาการผ่านกระบวนการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพกายสำหรับผู้สูงอายุตามหลัก 3 องค์ประกอบสุขภาพกายดีและการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพใจของผู้สูงอายุโดยการศึกษากลุ่มแบบบูรณาการ 3) พฤติกรรมดูแลสุขภาพกายตามหลัก 3 องค์ประกอบสุขภาพกายดี: องค์ประกอบ อ ที่ 1 ออกกำลังกาย อ ที่ 2 อาหาร และ อ ที่ 3 อดิเรก 4) พฤติกรรมดูแลสุขภาพใจโดยการศึกษากลุ่มแบบบูรณาการ: องค์ประกอบ สภาพจิตใจ สมรรถภาพของจิตใจ คุณภาพจิตใจ และปัจจัยสนับสนุน 5) พฤติกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง: พฤติกรรมดูแลสุขภาพกายและสุขภาพใจของผู้สูงอายุ ทั้งนี้ในการตรวจสอบคุณภาพด้านความเหมาะสม (Propriety) และความสอดคล้อง (Concordance) ของรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ในภาพรวมพบว่า มีคุณภาพด้านความเหมาะสม (Propriety) และความสอดคล้อง (Concordance) อยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากผู้วิจัยนำผลจากการศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผลที่ได้จากการศึกษาสภาพบริบทของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง โดยเน้นหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้สูงอายุมาวางรูปแบบ ซึ่งคำนึงถึงสภาพแวดล้อมวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อความศรัทธา และสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในปัจจุบัน ตลอดจนนำข้อมูลที่ได้จากชุมชนมาทำการพิจารณา เพื่อ

วางแผนและพัฒนารูปแบบ ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของชุมชนโดยแท้จริง ดังที่วิภาดา คุปตานนท์ กล่าวว่า หลักการวางแผนที่ดีต้องมีการพิจารณาจากข้อมูลที่มีความแม่นยำตรง มีการพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ อย่างรอบครอบ พิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากแผนนั้น⁶ ซึ่งหลักการวางแผนที่ดีต้องมีการพิจารณาจากข้อมูลที่มีความแม่นยำตรง มีการพิจารณาตัวแปรต่าง ๆ อย่างรอบครอบ พิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากแผนนั้น เช่นเดียวกันกับแนวคิดของ Oakly & Marsden ที่มองว่า การพัฒนาที่เริ่มด้วยการมีส่วนร่วมของคนในจะประสบผลสำเร็จมากกว่าการที่คนนอกเข้าไป โดยจากการดำเนินการพัฒนาในรูปแบบ ใช้หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและผู้สูงอายุ เป็นความร่วมมือลักษณะเป็นการร่วมพัฒนาในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย ประกอบกับผู้วิจัยยังได้คำนึงถึงรูปแบบ ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะต่าง ๆ ของผู้สูงอายุ โดยเป็นกิจกรรมที่หลากหลายตามความต้องการของผู้สูงอายุทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพโดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่นเพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมที่เป็นการเสริมพลังอำนาจ เป็นการพัฒนาที่ต้องการการถ่ายโอนอำนาจจากผู้ให้สู่ผู้รับ เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง⁷ สอดคล้องกับปานชีวา ณ หนองคาย⁸ ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี พบว่าหลังการดำเนินการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด พฤติกรรมสุขภาพโดยรวมและรายด้านทุกด้านดีขึ้นกว่าก่อนการจัดรูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. หลังการทดลองใช้รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพและมีสุขภาพกายและใจดีขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการทดลองการใช้รูปแบบ ผู้วิจัยได้ใช้กลวิธีในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 1) การสร้างความตระหนัก โดยเนื้อหาที่สำคัญในการสร้างความตระหนักของผู้สูงอายุ คือ การเห็นคุณค่าในตนเองที่มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ 2) เสริมความรู้ ซึ่งในการที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพให้เกิดขึ้นได้นั้นต้องมีการเสริมความรู้ที่ผู้สูงอายุมีอยู่เดิม หรือเป็นการทบทวนเพื่อให้ผู้สูงอายุจำวิธีการที่ถูกต้องในการดูแลสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ 3) การฝึกทักษะ เน้นให้ผู้สูงอายุได้สามารถปรับพฤติกรรมสุขภาพด้วยวิธีการที่ถูกต้องทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ 4) สร้างกฎระเบียบ ต้องมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนแจ้งให้ทราบถึงข้อปฏิบัติโดยให้ผู้สูงอายุเป็นร่วมกันออกกฎในการปฏิบัติเอง 5) การเสริมแรง มีการเสริมแรงโดยการให้รางวัล หรือชมเชย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีกำลังใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างต่อเนื่อง 6) ระบบการดูแลแบบเพื่อนดูแลเพื่อน พี่ดูแลน้อง โดยให้อสม.ผู้ดูแลผู้สูงอายุ หรือผู้สูงอายุด้วยกันเองเป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด ติดตามการ

⁶ วิภาดา คุปตานนท์, การจัดการและพฤติกรรมองค์กร: เทคนิคการจัดการใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรังสิต, 2551).

⁷ Oakley.P. & Marsden.D., **Approach to Participation in Rural development**, (Geneva: WHO, 1984).

⁸ ปานชีวา ณ หนองคาย, "การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี", **วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต** สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

ปรับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ คอยให้คำแนะนำและกระตุ้นให้ผู้สูงอายุมีการปฏิบัติพฤติกรรมการดูแลสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ 7) การมีส่วนร่วม ให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ กำหนดกิจกรรม และ วางแผนการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพ โดยผู้สูงอายุจะรู้สึกถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ปฏิบัติ ทำให้เกิดความสนใจ และกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามกิจกรรมที่ตนร่วมรับผิดชอบ โดยกลไกที่ทำให้รูปแบบเกิดความยั่งยืน ได้แก่ การถ่ายทอดองค์ความรู้ของแกนนำผู้สูงอายุสู่ผู้สูงอายุคนอื่น ๆ ในตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ดังที่โกวิท พวงงาม ที่กล่าวว่า คนจะมีความมั่นคงเพราะสามารถระบุได้ว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม มีลักษณะร่วมในด้านคุณค่า บรรทัดฐาน มีการถ่ายทอดทักษะและประสบการณ์ให้กันและกัน⁹ สอดคล้องกับ Pender และคณะ (1990) ทำการศึกษาวิถีชีวิตที่สร้างเสริมสุขภาพ โดยใช้แบบจำลองพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ โดยเลือกศึกษาปัจจัย 4 ปัจจัย ได้แก่ การให้คำแนะนำทางสุขภาพ การรับรู้ การควบคุมสุขภาพ การรับรู้ภาวะสุขภาพและความสามารถของตน รวมทั้งปัจจัยร่วม 2 ปัจจัย ได้แก่ คุณลักษณะทางประชากร และปัจจัยด้านพฤติกรรม ซึ่งมีโครงการสร้างเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย กิจกรรมการบริหารร่างกาย โภชนาการ กิจกรรมผ่อนคลายความเครียด ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพที่มีคะแนนสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการออกกำลังกายและด้านการบรรลุเป้าหมายในชีวิต ค่าคะแนนต่ำที่สุด ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อสุขภาพและด้านการจัดการกับความเครียด โดยหลังจากนั้นอีก 3 เดือนต่อมา มีการวัดพฤติกรรมการสร้างเสริมสุขภาพอีกครั้ง พบว่า ในภาพรวมพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพมีคะแนนสูงขึ้น¹⁰ นอกจากนี้การสื่อสารที่ไม่เป็นทางการยังช่วยเสริมให้บรรยากาศของกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่น การถ่ายทอดความรู้จึงมีลักษณะแบบพอสอนลูก ลุงสอนหลาน เพื่อนสอนเพื่อนแทน ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนในที่สุด

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ควรมีการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพผู้สูงอายุทางด้านร่างกายควบคู่กับทางด้านจิตใจ โดยประสานความร่วมมือ ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลที่มีพื้นที่ใกล้เคียง มีการสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมดูแลสุขภาพกายและใจให้มีความหลากหลายเหมาะสมบริบทของผู้สูงอายุ

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

6.2.1 ควรนำรูปแบบที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปศึกษาหรือทดลองใช้กับผู้สูงอายุในตำบลอื่น ๆ เพื่อเป็นการขยายผลและเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ของการเสริมสร้างพฤติกรรมดูแลสุขภาพทั้งทางกายและใจของผู้สูงอายุต่อไป

6.2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมดูแลสุขภาพในการเตรียมความพร้อมสำหรับวัยกลางคน เพื่อเข้าสู่วัยชราอายุ 4.0 ในตำบลวอแก้วอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

⁹ โกวิท พวงงาม, การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด, 2553).

¹⁰ Pender, N. J., Walker, S.N., Sechrist, K.R., and Frank-Stromborg, F.M., "Prediction health promoting lifestyles in workplace", **Nursing Research**, vol.39 No.6 (1990), pp. 326-332.

7. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ ประจำปีการศึกษา 2562 ภายใต้โครงการ “พัฒนาศูนย์ความเป็นเลิศด้านการวิจัยจังหวัดลำปาง” “ลำปาง 4.0” จากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อการสนับสนุนแผนการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลวอแก้ว อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และความช่วยเหลืออย่างดียิ่งในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลวอแก้ว โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลวอแก้ว ตลอดจนผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่เสียสละเวลาให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม ตลอดจนให้คำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนขอกราบขอบพระคุณท่านคณบดี ท่านผู้บริหาร และคณาจารย์ทุกท่านในมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาและข้อมูลต่าง ๆ มาโดยตลอด การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี โดยความร่วมมือ และการทุ่มเทแรงกาย แรงใจ ของทีมงานนักวิจัยทุกท่าน ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บพิธการพิมพ์ จำกัด, 2553.
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดลำปาง. **แผนพัฒนาจังหวัดลำปาง 2561-2564**. ลำปาง: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดลำปาง, 2561.
- ปานชีวา ณ หนองคาย. การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ **ผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.
- วิภาดา คุปตานนท์. **การจัดการและพฤติกรรมองค์กร: เทคนิคการจัดการใหม่**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรังสิต, 2551.
- ศรีนวล สถิตวิทยานัน. **เอกสารประกอบการฝึกอบรม โครงการการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบองค์รวม เรื่องความรู้เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2552.
- สุพิตร สมานิติ และคณะ. **แบบทดสอบและเกณฑ์มาตรฐานสมรรถภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุ อายุ 60-89 ปี**. กรุงเทพมหานคร: สัมภาษณ์, 2556.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **สรุปผลที่สำคัญการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ.2560**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560.
- Pender, N. J., Walker, S.N., Sechrist, K.R., and Frank-Stromborg, F.M. “Prediction health promoting lifestyles in workplace”. **Nursing Research**, vol.39 No.6 (1990): 326-332.
- Oakley.P. & Marsden.D. **Approach to Participation in Rural development**. Geneva: WHO, 1984.
- Yalom, I. D. **The theory and practice of group psychotherapy (4th ed.)**. New York: Basic Books, 1995.

รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการ ในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

A MODEL OF HEALTHCARE BY BUDDHIST LOCAL WISDOM IN MAE THA DISTRICT, LAMPANG PROVINCE

พระมหาวุฒิจิตกร วุฑฒินา (วงศ์มุต)^{*}

Received: 2021-06-8

Phramaha Wutthirithikai Uddhiyano (wongmud)

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

พระครูสุตชยาภรณ์^{**}

Phrakhru Sutthayaporn

สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์^{***}

Somchan Sripraschayanon

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้สมุนไพร 2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้และวิธีการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยใช้สมุนไพร 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 รูป/คน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาสรุปรายงานผลการวิจัยว่า การดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีการใช้รักษาด้วยสมุนไพรที่ได้เรียนมา รักษาเบื้องต้น ได้นำต้นกล้าพันธุ์พืชสมุนไพรปลูกเองและซื้อจากร้านขายยาตามบ้านเอง นำมาผสมน้ำผึ้งเป็นลูกกลอนทานมาดื่มเอง การศึกษาความรู้และวิธีการดูแลสุขภาพเชิงพุทธตามแบบภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านในการใช้สมุนไพร วิธีการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านได้มีการนำสมุนไพรไปต้มกินเอง ใช้วิธีการเป่าคาถาใส่จุดที่เจ็บป่วย นำรากไม้มาบดน้ำให้มันละอองอ่อนๆ มาผสมน้ำในการรักษา ต้มกินแก้อาการปวดหลังปวดเอว ตามอาการที่ป่วยว่าใช้ควรใช้ยาสมุนไพรชนิดไหนในการถามอาการ และหมอพื้นบ้านจึงดูแลตามที่ตนเองที่ได้รับการอบรมสอนมาจากปู่ตายาย รูปแบบการดูแลสุขภาพเชิงพุทธตามแบบภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านจากการสังเกตอาการและหมอพื้นบ้านวิเคราะห์อาการก่อนหาตัวยาสสมุนไพรรักษา และมีการใช้ยาสมุนไพรที่รักษากระหว่างสมุนไพรและยาสมัยใหม่ ซึ่งหมอพื้นบ้านมักจะไม่นิยกร้องเอารักษา เป็นที่ยอมรับของผู้คนในหมู่บ้าน สมุนไพรมีความปลอดภัย แต่ควรใช้ควบคู่ยาปัจจุบัน โดยยาสมุนไพรต้องมีความพอดีไม่มากหรือน้อยจนเกินไป

^{*} นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.

^{**} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.

^{***} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.

คำสำคัญ: รูปแบบการดูแลสุขภาพ, ภูมิปัญญาพื้นบ้าน, พุทธบูรณาการ

ABSTRACT

The purposes of this research are: 1) to study healthcare through local wisdom by using herbs. 2) to study body of knowledge and methods of healthcare through local wisdom by using herbs and 3) to propose the model of healthcare by local wisdom in Mae Ta District, Lampang Province. The researcher collected data by in-depth interview with 25 persons. The acquired data were analyzed by means of the descriptive method and concluded the research results in the following details:

Healthcare by local wisdom has applied the use of herbs for basic treatment. The herb seedlings are planted or bought from pharmacy to mix with honey and mold into round ball as a bolus before boiling and drinking. From studying the knowledge and methods of Buddhist healthcare through local medical wisdom by using herbs.

The methods of healthcare through local wisdom by boil the herbs and apply them at the spot. The tree roots are spun and mixed with water. Patients should drink it until the symptoms of back and waist pain disappear. And use types of herb depend on the symptoms of patients, in which the local doctors apply the treatment that has been taught by the ancestors.

A model of Buddhist healthcare by local medical wisdom has symptom of the disease and local healers will analyze and diagnose the disease, then prescribe the herbs. The treatment also applies both herbs and modern medicines. The local healers usually do not ask for treatment fees and trust in healers which are accepted by people in the village. Herbs and modern medicines should be used concurrently but using herbs must be moderate, not too much, or not too little.

Keywords: A Model of Healthcare; Buddhist Local Wisdom; Buddhist integration.

1. บทนำ

องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการแพทย์ของมนุษย์เกิดขึ้นมานานพร้อมกับระบบทางสังคมและวัฒนธรรม มนุษย์รู้จักวิธีการต่างๆ ในการบำบัดรักษาและป้องกันโรคมามาก่อนที่จะมีการใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และทฤษฎีชีวะทางการแพทย์ประสบการณ์ในการใช้ประโยชน์จากพืชและสัตว์ผสมผสานกับความเชื่อตามวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาด้านสุขภาพซึ่งมีทั้งเนื้อหา วิธีคิด และวิธีปฏิบัติ ดังจะเห็นได้ว่า ยังมีสังคมที่คงความเชื่อในองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการแพทย์ดั้งเดิมของตนและยังคงอิทธิพลต่อสังคมนั้นตลอดมา เช่น ระบบการแพทย์แบบอายุเวทของอินเดีย การแพทย์กรีก การแพทย์จีน ที่สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้แม้มิใช่ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ก็ตาม สำหรับในประเทศไทย ลักษณะความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม และแบบแผนการดูแลสุขภาพโรคแบบพื้นบ้าน ยาสมุนไพรและตำรับยาสมุนไพร การเตรียมและ

วิธีการปรุงยาสมุนไพร สามารถก่อรูปเป็นองค์ความรู้ด้านปรัชญาและทฤษฎีของการแพทย์พื้นบ้าน เช่น การแพทย์พื้นบ้านล้านนา การแพทย์ชาติพันธุ์ เป็นต้น¹

การแพทย์สมัยใหม่พัฒนาขึ้นภายหลังในสังคมตะวันตกที่มีฐานคิดแบบวิทยาศาสตร์ประสบความสำเร็จในการกอบกู้สุขภาพและอนามัยของผู้คนจากความเจ็บป่วย และได้รับการสืบทอดอย่างต่อเนื่องสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจผ่านปฏิบัติการทางภาษา การใช้สัญลักษณ์ สื่อ สถาบันการศึกษาและสถาบันสังคมในรูปแบบต่าง ๆ การสร้างตัวชี้วัดที่ชัดเจนที่สามารถแสดงผลได้ผ่านตัวเลข และการประเมินคุณค่าที่ตรวจสอบได้ด้วยหลักฐาน การอ้างอิงความทันสมัย สร้างการรับรู้ว่าการแพทย์สมัยใหม่ดีกว่าการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านที่ไม่พัฒนาและไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นความไม่เข้าใจต่อการรักษาของหมอพื้นบ้าน ได้ถูกนำไปขยายสู่สังคมด้วยข้อความที่สร้างความไม่น่าเชื่อถือ เช่น ผลิตภัณฑ์มีส่วนผสมของสเตียรอยด์หรือการรักษาจากภูตผีปิศาจ ทำให้การแพทย์ที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม ถูกลดทอนความสำคัญกลายเป็นการแพทย์นอกระบบ วาทกรรมวิทยาศาสตร์ทำให้ผู้คนเห็นว่าการรู้ท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพของประชาชน การแพทย์พื้นบ้าน ยาพื้นบ้าน หมอไทย ยาไทย เป็นสิ่งแปลกปลอมในระบบการแพทย์ที่เป็นทางการ เป็นสิ่งอื่นที่ชีวิตการแพทย์ที่มีองค์อำนาจวิชาชีพไม่ยอมรับ ความเป็นอื่นจึงเกิดขึ้นแก่สิ่งที่เคยเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนมานานหลายศตวรรษภายในช่วงเวลาไม่กี่สิบปี²

แม้การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยของการแพทย์จะได้รับการยอมรับ แต่ก็ได้รับการวิพากษ์ใน 2 กระแส คือ กระแสที่ 1 มองว่าการสร้างสุขภาพตามฐานคิดความทันสมัยตามแบบประเทศตะวันตก ต้องอาศัยงบประมาณในการนำเข้าความรู้ เทคโนโลยี ยาและเวชภัณฑ์ รวมทั้งมาตรฐานสากล ทำให้ระบบสุขภาพของประเทศไม่สามารถพึ่งตนเองได้ กระแสที่ 2 มองว่าการแพทย์สมัยใหม่ แม้จะมีประโยชน์แต่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาคความเจ็บป่วยได้ครอบคลุม เช่น โรคเรื้อรังบางโรค โรคที่สิ้นหวังในการรักษา มีข้อมูลเชิงประจักษ์จำนวนไม่น้อยที่พบว่าแพทย์พื้นบ้านของไทยสามารถแก้ปัญหาที่เกินภูมิปัญญาการแพทย์แผนปัจจุบันได้ในหลายกรณี เช่น ผู้ป่วยโรคมะเร็งจำนวนมากเมื่อสิ้นหวังการรักษาจากการแพทย์แผนปัจจุบันพากันไปพึ่งยาแผนโบราณ การรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์ด้วยน้ำสมุนไพรทางภาคเหนือหรือจากยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้าน เมื่อภาครัฐมีนโยบายนำการแพทย์แผนไทยให้เป็นการแพทย์ทางหลักของชาติ และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพเพื่อการดูแลสุขภาพของชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการขับเคลื่อนทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการขององค์กรต่าง ๆ ได้เปิดพื้นที่ให้การแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งแท้จริงแล้วก็เป็นรากฐานสำคัญของการแพทย์แผนไทย ดังปรากฏชัดเจนตามหลักฐานในประวัติศาสตร์การแพทย์ของไทยว่าการรวบรวมตำรายาครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้รวบรวมทั้งจากหมอหลวง หมอพระ และหมอเคลย์ศักดิ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ก็รวบรวมสรรพตำราจาก “พระราชอาคันและข้าราชการตลอดจนราษฎร”³

¹ สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, สมรรถนะทางวัฒนธรรมในระบบสุขภาพ: องค์ความรู้สู่การวิจัยเชิงคุณภาพ, สรุปสาระการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2556), หน้า 2. (อัดสำเนา).

² ยงศักดิ์ ดันติปัญญ, เครือข่ายหมอชาวบ้านกับการเปิดพื้นที่ทางสังคมในระบบสุขภาพไทย, (นนทบุรี: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ, 2547), หน้า 19.

³ สำนักวิชาการ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, รายงานการสาธารณสุขไทย ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก 2554-2556, (กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2556), หน้า 88. (อัดสำเนา).

ตลอดทศวรรษที่ผ่านมามีความพยายามพัฒนาหอพื้นบ้านให้กลายเป็นแพทย์แผนไทยทั้งในด้านความคิด ความเชื่อ และความรู้ การอบรมทฤษฎีและองค์ความรู้ของการแพทย์แผนไทยกำลังจะกลายเป็นวาระสำคัญที่หอพื้นบ้านต้องเรียนรู้ แทนที่จะเน้นการอนุรักษ์และสืบทอดความรู้แบบพื้นบ้านให้ได้เป็นอันดับแรก รวมทั้งความพยายามที่จะขึ้นทะเบียนหอพื้นบ้าน การจดสิทธิภูมิปัญญาในตำรับและตำรายาพื้นบ้านต่าง ๆ ตามกฎหมายที่รัฐตราขึ้น⁴ โดยไม่ได้คำนึงถึงสิ่งที่เป็นหรือมีอยู่หรือเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ทำให้การดูแลรักษาสุขภาพของหอพื้นบ้าน ซึ่งเคยมีเคยใช้อยู่ในชุมชนต้องถูกควบคุมด้วยอำนาจ กฎเกณฑ์ กติกาให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบ เพื่อสร้างมาตรฐานและความปลอดภัย ภายใต้กรอบคิดสำคัญจากส่วนราชการ แต่ความพยายามพัฒนาหอพื้นบ้านให้กลายเป็นแพทย์แผนไทยกลับไม่ประสบความสำเร็จด้วยเพราะพื้นฐานความรู้ และประสบการณ์เป็นคนละชุดกับการแพทย์แผนไทย⁵ นอกจากนั้น ความไม่เข้าใจต่อการรักษาของหอพื้นบ้าน ทำให้ข้อมูลจำนวนหอพื้นบ้านของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด อาจไม่ใช่หอพื้นบ้าน ความหมายที่ภาครัฐส่วนกลางต้องการ บางคนอาจไม่มีบทบาทการรักษาโรคในชุมชนและหอพื้นบ้านที่ไม่มีความชำนาญจริง⁶

ปัจจุบันได้มีการนำสมุนไพรมาใช้ในทางสาธารณสุข จะเห็นได้จากกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดนโยบายส่งเสริมและเผยแพร่ให้มีการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคมาตั้งแต่แผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525-2539) จนถึงปัจจุบัน กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดยุทธศาสตร์ แนวทางส่งเสริมการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคโดยใน ปี พ.ศ. 2554 กระทรวงสาธารณสุขตั้งเป้าให้มีการใช้ยาสมุนไพรร้อยละ 25 ภายใน 5 ปี และเพื่อตอบสนองนโยบายเชิงเป้าหมายของกระทรวงสาธารณสุข ดังกล่าวข้างต้น โครงการสาธารณสุขมูลฐานได้มีการคัดเลือก สมุนไพรที่ส่งเสริมให้ประชาชนใช้ในการรักษาอาการเบื้องต้น โดยได้กำหนดสมุนไพรเดี่ยว ที่มีการใช้แพร่หลายในตำรายา ตำรับยาพื้นบ้านให้ใช้ในสาธารณสุขมูลฐาน 66 ชนิด ซึ่งได้ผ่านการทดสอบความปลอดภัยแล้วว่าไม่มีพิษเฉียบพลันและระยะยาว แต่ในปัจจุบันยังพบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการใช้สมุนไพรหลายประการ เช่น ลักษณะทางกายภาพ เช่น กลิ่น สี รสชาติ ไม่น่ารับประทาน ส่งผลให้ประชาชนไม่มีความเชื่อมั่นในยาสมุนไพร ประชาชนไม่มีองค์ความรู้เพียงพอที่จะเลือกใช้สมุนไพรในการรักษา มีทัศนคติที่คิดว่าการรักษาโรคสมุนไพรทำให้หายช้า ไม่มั่นใจในสรรพคุณ ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการใช้สมุนไพรในการรักษา จึงควรมีการพัฒนาการใช้สมุนไพรอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนในการใช้สมุนไพรและเป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นให้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป⁷

อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง มีบริบทพื้นที่ติดกับเชิงเขาเหมาะกับการค้นหาตัวยาสสมุนไพรพื้นบ้าน และเป็นพื้นที่ ที่ชุมชนใช้วิถีชีวิตโดยยึดหลักการดูแลสุขภาพด้วยการใช้สมุนไพรเป็นส่วนมาก แต่ยังขาดการเรียนรู้ด้านการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน ยังขาดผู้เชี่ยวชาญด้านสมุนไพร และขาดการประชาสัมพันธ์

⁴ ยงศักดิ์ ดันติปฏิภน, เครือข่ายหมอชาวบ้านกับการเปิดพื้นที่ทางสังคมในระบบสุขภาพไทย, หน้า 2.

⁵ เสาวนีย์ กุลสมบุญ, รายงานผลการวิจัยโครงการทบทวนสถานการณ์ การส่งเสริมการใช้และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพตามธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2555), หน้า 12. (อัดสำเนา).

⁶ รุจิณาท อรรถสิทธิ์, “การปรับตัวของการนวดพื้นบ้านในสังคมชนบท”, วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529), หน้า 2.

⁷ วิไลวรรณ ชัยณรงค์, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษา”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสุขภาพศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2554), หน้า 1-2.

ด้านวิธีการดูแลสุขภาวะด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยการใช้สมุนไพร และขาดทักษะการเรียนรู้รูปแบบการการดูแลสุขภาวะด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการและบางชุมชนยังไม่ได้ยึดถือเป็นอาชีพในการใช้สมุนไพรในการเฝ้าระวังโรคต่าง ๆ เช่นวิธีการดูแลรักษาสุขภาพตามภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีขั้นตอนทั้งการต้ม การทา/นวด การประคบ เป็นต้น ซึ่งสรรพคุณของสมุนไพรบางชนิดสามารถที่จะรักษาโรคต่าง ๆ ได้ดีกว่าหรืออาจจะรักษาโรคบางอย่างที่ทางการแพทย์สมัยใหม่ไม่อาจจะรักษาให้หายได้

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการดูแลสุขภาวะด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาถึงแนวทางและวิธีการรักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่นภายในชุมชนในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และเป็นการสืบสานความรู้ในการรักษาโรคต่าง ๆ ตามแนววิถีชีวิตของประชาชนในอำเภอแม่ทะ ให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการดูแลสุขภาวะด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
- 2.2 เพื่อศึกษาวิธีการดูแลสุขภาวะด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านโดยการใช้สมุนไพรในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
- 2.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบการดูแลสุขภาวะด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาการดูแลสุขภาวะ องค์ความรู้วิธีการดูแลสุข และรูปแบบการดูแลสุขภาวะทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ดังนี้

1) การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาวะเชิงพุทธด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

2) การลงพื้นที่ (Field work) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน และวิธีการดูแลรักษาของหมอพื้นบ้าน/ปราชญ์ท้องถิ่นที่ชำนาญเกี่ยวกับสมุนไพรด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

3.2 พื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยใช้พื้นที่ในเขตตำบล 3 แห่ง ได้แก่ 1) ตำบลบ้านกิว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง 2) ตำบลบ้านบอม อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และ 3) ตำบลสันตอนแก้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นการศึกษาแนวทางการดูแลสุขภาวะเชิงพุทธด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

3.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 25 คน จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มหมอพื้นบ้าน จำนวน 5 คน 2) กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่นที่ชำนาญเกี่ยวกับสมุนไพร จำนวน 5 คน 3) กลุ่มพระสงฆ์

จำนวน 5 รูป 4) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข/นายแพทย์ จำนวน 5 คน และ 5) กลุ่มประชาชนทั่วไปที่ใช้สมุนไพร จำนวน 5 คน

4.4 เครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาเอกสาร (Documents) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบริบทพื้นฐานของชุมชน เพื่อนำไปสู่การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการดูแลสุขภาพเชิงพุทธด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มหมอฟันบ้านในเขตอำเภอแม่ทะ กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่นที่ชำนาญเกี่ยวกับสมุนไพร กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข/นายแพทย์ กลุ่มประชาชนผู้ใช้สมุนไพร เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดการใช้สมุนไพร ความเชื่อ การรักษา วิธีการวินิจฉัยโรค วิธีการรักษา และการใช้สมุนไพรในดูแลสุขภาพเชิงพุทธด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

1) การข้อมูลเอกสารจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ เช่น หนังสือ รายงานการวิจัย บทความ งานเขียนในวารสารและหนังสือพิมพ์ รายงานการประชุม รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

2) การคัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลสำรวจภาคสนามของกลุ่มหมอฟันบ้าน กลุ่มปราชญ์ท้องถิ่นที่ชำนาญเกี่ยวกับสมุนไพร กลุ่มพระสงฆ์ กลุ่มเจ้าหน้าที่สาธารณสุข/นายแพทย์ กลุ่มประชาชนผู้ใช้สมุนไพร วัตถุประสงค์การศึกษาวิจัยเพื่อวิเคราะห์แนวทางการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

3) ติดต่อขอหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือที่จะเข้าสัมภาษณ์

4) การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง (In-Depth Interview) เพื่อหาแนวทางการดูแลสุขภาพเชิงพุทธด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

5) การสรุปองค์ความรู้ ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้ในวารสาร/บทความวิจัยระดับชาติหรือระดับนานาชาติ และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีความสอดคล้องกับ องค์ความรู้จากการดูแลสุขภาพเชิงพุทธ การดูแลสุขภาพด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในการใช้สมุนไพร อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการ ในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำปาง

4. ผลการวิจัย

4.1 การดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง การดูแลสุขภาพเชิงพุทธด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อดูแลรักษาสุขภาพในชุมชนด้วยการใช้สมุนไพรจะช่วยดูแลสุขภาพได้ 4 ด้าน ได้แก่

1) การใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพทางกาย การดูแลร่างกายให้แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บที่มาเบียดเบียน โดยการใชยาสมุนไพรในการดูแล รักษาอาการเจ็บป่วยเบื้องต้น เช่น อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย รู้สึกตัวร้อนหรือรักษาโรคจากโรงพยาบาลแล้วไม่หายก็หันมาใช้ยาสมุนไพรในท้องถิ่น โดยการใช้สมุนไพรในการนำมาดูแลสุขภาพต้องมีผู้ให้คำแนะนำเบื้องต้นจากหมอพื้นบ้าน หากเป็นผู้ป่วยมีโรคแทรกซ้อนหากจะรักษาด้วยสมุนไพรจะต้องปรึกษาแพทย์แผนปัจจุบันก่อน โดยสมุนไพรที่ใช้จะต้องพอดี ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป

2) การใช้สมุนไพรในการดูแลสุขภาพทางจิตใจ การใช้สมุนไพรในการรักษาโรคในชุมชนในอำเภอแม่ทะอาศัยความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับ เช่น เวทมนต์คาถา ทำให้บุคคลที่รับการรักษามีความเชื่อมั่นในสรรพคุณยิ่งขึ้น โดยหมอพื้นบ้านจะประกอบพิธีกรรมในการเกียยา รักษา ยา และการปลุกเสกเพื่อให้สมุนไพรมีสรรพคุณดีขึ้น และเมื่อนำเอาสมุนไพรมาใช้นั้นก่อนจะไปเกียยานั้น ต้องมีคาถาในการไปเกียยาในการนำมารักษาแก่ผู้ป่วย

3) การใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพทางสังคม ชุมชนยึดหลักพุทธวิธีที่มีกิจกรรมและวัดเป็นศูนย์กลางที่เป็นอัตลักษณ์ในชุมชนเชิงพุทธที่มีกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาตามหลักความเชื่อและการปฏิบัติในท้องถิ่น ซึ่งส่วนมากจะมีการนำสมุนไพรมาต้มเลี้ยงแก่คนมาร่วมงานต่าง ๆ ถือว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน แม้จะมีการใช้สมุนไพรเป็นองค์ประกอบในการรักษาแต่ก็ยังคงมีความเชื่อทางด้านสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรม และไสยศาสตร์ในอยู่ร่วมกันของสังคม โดยการรักษาที่เชื่อมโยงกันระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติ และไสยเวทย์ที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันจนถึงปัจจุบัน

4) การใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพทางปัญญา ปกติชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรที่สามารถหาได้ในการดูแลตนเอง เช่น ใช้หญ้าเกล็ดหอย นำมาอมเพื่อแก้อาการปวดฟันเป็นต้น และประชาชนในท้องถิ่นสามารถนำเอายาสมุนไพร เช่น ต้นกำแพงเจ็ดชั้น ต้นข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ นำมาจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

การดูแลสุขภาพเชิงพุทธด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านมุ่งเน้นให้เกิดความสุขทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยการหาพืช ผัก สมุนไพร และความเชื่อท้องถิ่นที่ผสมผสานระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรม และสิ่งเหนือธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้ในการดูแลผู้ป่วยและช่วยดูแลตนเองเบื้องต้นเมื่อรู้สึกเกิดอาการผิดปกติเกิดขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลวิธีในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สร้างแบบแผนจารีตอันดีงามจากความรู้ที่ได้สั่งสมมาในอดีตให้สังคมได้ยึดถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองที่มีรูปแบบเฉพาะในถึงปัจจุบันนี้

4.2 องค์ความรู้และวิธีการดูแลสุขภาพเชิงพุทธตามแบบภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านในการใช้สมุนไพรของอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

1) ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร การรักษาของหมอพื้นบ้านด้วยพิธีกรรมทั้งทางศาสนาและไสยศาสตร์ และการรักษาด้วยสมุนไพรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น โดยถูกนำมาใช้ปรุงอาหารเพื่อช่วยดูแล ฟันฟู รักษาโรคต่าง ๆ และเป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปู่ย่าตายายให้ฝึกทักษะในการเรียนรู้ทำไว้

กินเอง โดยความรู้่าจะได้จากการบอกเล่าหรือจากการเรียนรู้กับพระสงฆ์ในวัดที่มีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่น

2) การวินิจฉัยโรค หมอพื้นบ้านจะถามและดูอาการผู้ป่วยว่าควรใช้สมุนไพรชนิดใดจึงจะเหมาะสม โดยนิยมให้ยาสมุนไพรไปต้มกินเองและการดูแลถูกอบรมสอนมาจากปู่ย่าตายาย โดยการใช้หลักการวินิจฉัยโรคในการรักษาตามภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการสืบหาอาการ ตรวจสอบสมุนไพร และการใช้พิธีกรรมตามหลักความเชื่อในการบำบัดความทุกข์แก่ผู้ป่วย แม้บางครั้งจะเป็นความทุกข์อันเกิดจากโรคภัยหรือสิ่งที่มองไม่ก็อาจจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดขวัญกำลังใจเพื่อต่อสู้กับโรคภัยด้วยการระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยที่จะช่วยดลบันดาลให้หายจากอาการเจ็บป่วย ตลอดถึงเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์เชิงสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ให้ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการสร้างสุขภาวะอย่างแท้จริงทั้งตัวผู้ป่วยและชุมชน

3) ความเชื่อและวิธีการใช้สมุนไพร โดยทั่วไปจะต้องมีการขึ้นชั้นครูอาจารย์หมอที่เรียนมาในแต่ละปี โดยวิธีการใช้สมุนไพรด้วยการนำมาใช้เป็นยากิน ยาทา น้ำมันวด ยาต้ม ยากวาดที่ปรุงขึ้นใช้เองหรือบางครั้งอาจจะมีกรักษาด้วยการเสกเป่า ใช้คาถา อาคมหรืออาจจะเป็นยาผีบอกที่ได้จากการเข้าฝันซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านภูมิปัญญาอันเกิดจากการอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การมีแบบแผนอันเป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน การช่วยเหลือกันเมื่อเวลาประสบความทุกข์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งด้วยภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านในการใช้สมุนไพรอันแท้จริง

4.3 รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า การรักษาโรคด้วยหมอพื้นบ้านจะต้องประกอบด้วยตัวหมอพื้นบ้าน ผู้ป่วย และผู้ดูแลซึ่งรูปแบบในการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านจำแนกออกเป็น 6 อย่าง ได้แก่

1) ผู้ป่วย การรักษาด้วยยาสมุนไพรแม้จะเป็นยาที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ก็มีการสรรพคุณในการช่วยเหลือผู้ป่วยและปลอดภัยที่จะเกิดผลข้างเคียง ซึ่งการรักษาที่ดีผู้ป่วยจะต้องให้ความร่วมมือในการรักษา เพื่อให้หมอพื้นบ้านสามารถวินิจฉัยโรคและจัดสมุนไพรได้ตรงตามโรค และจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของหมออย่างเคร่งครัด 2) หมอพื้นบ้าน จะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม สัจจะ ความจริงใจต่อผู้ที่มารักษา ตั้งตนอยู่ในหลักคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ มีความรู้ สามารถที่จะชี้แจงให้คนไข้เห็นชัด มีจิตวิทยาในการปลอบโยนจิตใจผู้ป่วยให้เกิดความร่าเริง สดใส สามารถพูดให้คนไข้เห็นชัด และชวนให้อยากกลับไปปฏิบัติเราใจให้มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ โดยการแสดงออกด้วยการทำ ด้วยคำพูด และด้วยจิตใจอันงามงามที่มุ่งหวังผู้ป่วยพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ และกลับมาใช้ชีวิตด้วยความปกติสุข 3) หลักปฏิบัติ ยึดหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่ออนุเคราะห์ ช่วยเหลือ และพึ่งพาซึ่งกันและกัน อาทิ พรหมวิหารเพื่อใช้สำหรับหมอยาและผู้ดูแลตลอดถึงการรักษาที่เน้นการสงเคราะห์ สร้างเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจ หลักสังคมสงเคราะห์ เพื่อนำพาผู้ป่วยให้พ้นจากความทุกข์ ได้รับความสุขทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา 4) อาการเจ็บป่วย การใช้สมุนไพรขึ้นอยู่กับอาการป่วย โดยหมอพื้นบ้านจะจัดสมุนไพรและสังเกตอาการหากทะเลาะค่อยหยุดรับประทาน แต่หากอาการกำเริบก็จะวินิจฉัยอาการเจ็บป่วยแล้วจัดตัวยาสมุนไพรใหม่ที่เหมาะสม 5) วิธีการรักษา โดยส่วนมากได้รับการเรียนรู้และประยุกต์ใช้กับพืชสมุนไพรในท้องถิ่นตนเอง เช่น การนวด ประคบ เข้าเผือกไม้ไผ่ จับเส้น ย่ำขา เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการรักษาที่บำบัดทางด้านจิตใจด้วยการเสกเป่าด้วยเวทย์มนต์คาถาและสิ่งศักดิ์ เช่น มีดหมอ สายสิญจน์ ยันต์เทียน ฯลฯ ตามความเชื่อในท้องถิ่น 6) แหล่งจัดเก็บสมุนไพรได้มาจากป่าและบนภูเขา และสมุนไพรที่เก็บจำพวกเปลือก

ไม้ รากไม้ และสมุนไพรที่ปลูกเพื่อการบริโภค เช่น ตะไคร้ กระเทียม หอมดิน รากแมงลัก รากมะเขือแจ้ ข้าวเจ้าเปลือก และการสมุนไพรเพื่อใช้ในท้องถิ่นเพื่อเป็นยาสามัญประจำบ้านที่ใช้รักษาผู้ป่วยตามอาการทั้งการกิน การทา การนวด

การรักษาโรคตามภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตัวยาและรูปแบบการรักษาต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งอาจจะใช้สมุนไพรที่จัดทำได้เองตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น และเป็นการใช้ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรที่เป็นคาถาอาคมตามความเชื่อ ด้วยสาเหตุตามความเชื่อของชุมชนการเกิดโรคอาจจะเกิดจากสภาพร่างกายและสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นหรือสัมผัสด้วยตาได้ ทำให้ชุมชนต้องรักษาโรคด้วยการใช้คาถาจากหมอพื้นบ้านหรือผู้ที่เคยบวชเรียนมาก่อนเป็นผู้รักษา รวมไปถึงพระสงฆ์ด้วยการร่ายมนต์ที่เป็นบทสวดสรรเสริญพระรัตนตรัยในการช่วยให้ผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บไข้นั้นได้

5. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านด้วยสมุนไพรของผู้ประชาชนในอำเภอแม่ทะจะมีการนำสมุนไพรมาใช้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น เช่น พืชผักสวนครัว ที่ปลูกไว้รับประทานภายในบ้าน และรากไม้ ที่หาได้ง่ายตามป่าใกล้บ้าน มาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น นำพริก ขิง ข่า มาประกอบอาหารรับประทาน โดยนำมาผสมในแกง เช่น น้ำพริก มาผสมในแกงปลา น้ำข่า มาผสมในต้มไก่ เป็นต้น และผู้คนในชุมชนยังมีการนำรากไม้และต้นไม้ที่หาได้ในป่า เช่น ต้นกำแพงเจ็ดชั้น ต้นฝางป่า มาต้มทำเป็นยารับประทานเพื่อแก้อาการเจ็บปวดหลัง เป็นต้น เพราะผู้คนในท้องถิ่นมีความเชื่อว่าพืชผักที่รับประทานในชีวิตประจำวันนอกจากเป็นอาหารแล้วยังเป็นยาอีกด้วยสอดคล้องกับสมพร พวงประทุม⁸ ว่าสมุนไพรเป็นทั้งอาหารและยารักษาโรค ในแง่ของอาหารสมุนไพรสามารถนำมาปรุงเป็นอาหารที่มีประโยชน์แก่ร่างกายในการดำรงชีวิต เนื่องจากมีสารอาหารที่มีความจำเป็นต่อการเจริญเติบโตของร่างกาย ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต ไขมัน โปรตีน เกลือแร่ กรดอินทรีย์ วิตามิน และน้ำย่อย (Enzyme) เป็นต้น สารเหล่านี้ล้วนมีอยู่ในพืชทั้งสิ้น อาหารสมุนไพรอาจอยู่ในรูปของธัญญาหารและถั่วต่าง ๆ (Cereals and Nuts) ผัก ผลไม้ เครื่องเทศ และเครื่องดื่มน้ำที่เตรียมจากสมุนไพรในแง่ยารักษาโรค อาหาร สมุนไพรที่ใช้ในขนาดพอเหมาะอาจรักษาโรคได้ เช่น ดอกอัญชันและยอดขี้เหล็กใช้แกงเป็นอาหาร ในขณะที่ขมิ้นก็ใช้เป็นยาเจริญอาหารและยาระบายอ่อน ๆ อีกด้วย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 องค์ความรู้และวิธีการดูแลสุขภาพเชิงพุทธตามแบบภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านในการใช้สมุนไพร โดยส่วนใหญ่หมอพื้นบ้านได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จากรุ่นสู่รุ่น โดยการรักษาจะใช้วิธีวินิจฉัยโรคตามอาการผู้ป่วย แล้วจึงนำตัวสมุนไพรให้แก่ผู้ป่วยไปรับประทานเอง ซึ่งความรู้ที่หมอพื้นบ้านใช้ในการรักษาโรคได้รับการถ่ายทอดมาส่วนมากจะเป็นสูตรยาสมุนไพรที่ทำมาจากส่วนผสมต่าง ๆ ของพืช เช่น ยารากไม้ เป็นต้น และวิธีการดูแลรักษาจะใช้สมุนไพรร่วมกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ตาม

⁸ สมพร พวงประทุม, “การมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์สมุนไพรเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของชาวบ้านในชุมชนถิ่นภาคเหนือ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสุศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2554), หน้า 1-2.

ความเชื่อในท้องถิ่น สอดคล้องกับมารศรี เขียมทรัพย์⁹ ที่อธิบายว่า หมอพื้นบ้านไม่ทราบ ไม่เข้าใจทฤษฎี และไม่สามารถอธิบายการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการรักษา เช่น หมอตำยาแก้ไข้ว่าทำต้องใส่ยาตำเป็น ส่วนผสม รู้เพียงแต่ต้องใส่ลงไปตามการบันทึกหรือบอกต่อกันมา ซึ่งขาดการหาเหตุผลและการเรียนรู้เพิ่มเติม ซึ่งหากสืบต่ออาจจะทำให้ความรู้ตกหล่น ไม่ชัดเจน ขาดความน่าสนใจ ทำทนายต่อการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ แม้จะมีตำราที่คงคุณค่าแต่ก็ยากที่จะเข้าใจได้ทำให้ผู้สนใจเกี่ยวกับยาสมุนไพรมีจำนวนน้อยด้วย

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งมีรูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านนั้น หมอพื้นบ้านจะต้องมีความรู้ มีประสบการณ์ในการดูแล และรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพร และยึดหลักธรรมในการปฏิบัติต่อผู้ป่วย เช่น พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุธรรม ฯลฯ ขณะที่ผู้ป่วยเองก็ต้องมีหลักปฏิบัติที่เหมาะสมในการดูแลรักษา เช่น มีสติจะบอกความจริงของโรค ความกตัญญูกับหมอพื้นบ้านเมื่อหายจากอาการป่วย ซึ่งสอดคล้องกับสุรัตน์ วรางค์รัตน์¹⁰ ที่ได้กล่าวถึงระบบการแพทย์พื้นบ้านที่หมอพื้นบ้านจะต้องประกอบด้วยการเรียนรู้การถ่ายทอดจนเป็นหมอพื้นบ้าน กระบวนการรักษาพิธีการ คุณธรรม จริยธรรมการแพทย์และอีกส่วนหนึ่ง ส่วนของผู้ป่วยซึ่งประกอบด้วย กระบวนการเรียนรู้การเจ็บป่วย การหาหมอผู้รักษา การปฏิบัติตัวระหว่างการรักษาพยาบาลหรือหลังการรักษาพยาบาลแล้ว และการรักษานั้นผู้ป่วยจะประกอบไปด้วยศรัทธาเชื่อมั่นในการรักษา และหมอพื้นบ้านก็จะวินิจฉัยโรคและจัดยาสมุนไพรเพื่อรักษาตามอาการของโรคด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การนวด การประคบ การย่ำขา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เป็นกรรมวิธีพื้นฐานสำหรับการดูแลสุขภาพที่ส่งผลต่อสุขภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา และเป็นการสอดแทรกวิธีการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมในท้องถิ่น เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเกื้อกูล การสงเคราะห์ และการยึดหลักปฏิบัติตนตามความเชื่ออันดีงามในท้องถิ่น แม้การปฏิบัติอาจจะไม่ทันสมัย รวดเร็ว และก้าวล้ำเหมือนเภสัชกรรมในยุคปัจจุบัน แต่การรักษา กล่าว แสดงให้เห็นถึงหลักการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันของสังคมที่อาศัยหลักธรรมในพระพุทธศาสนาในการบำบัดโรคที่เกิดจากภายนอกและภายใน สร้างสุขภาวะที่ดีแก่ร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา และเป็นการสืบสานภูมิความรู้ในการรักษาโรคที่เกิดจากวัฒนธรรมท้องถิ่นให้อยู่ต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง “รูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง” เพื่อศึกษาการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิธีการดูแล และนำเสนอรูปแบบการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านเชิงพุทธบูรณาการในอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง แต่เนื่องด้วยมีปัจจัยหลายอย่างที่ควรจะต้องศึกษาและน่าสนใจ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

⁹ มารศรี เขียมทรัพย์, ศักยภาพหมอพื้นบ้านกับการสาธารณสุขมูลฐาน: กรณีศึกษาจังหวัดประจวบคีรีขันธ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ, 2534), หน้า 121.

¹⁰ สุรัตน์ วรางค์รัตน์, ระบบการแพทย์ของหมอพื้นบ้านในพฤติกรรมสุขภาพ, (นครปฐม: หน่วยงานวิจัยสุขภาพ ศูนย์ประสานงานการแพทย์และสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2533), หน้า 128-130.

1) จากการศึกษา พบว่า มีผู้ให้คำแนะนำ 1 คนคือแนะนำให้มีการปลูกไว้ในไร่ในสวนหรือที่พักอาศัย เพื่อไม่ให้พืชสมุนไพรสูญพันธุ์

2) ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์และชาวบ้านมีการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้าน เพราะวณาคจะหายาก และไม่มีใครรู้จัก

3) ควรส่งเสริมการให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพของพระสงฆ์และชาวบ้านให้มีการใช้สมุนไพร ควบคู่กันการรักษาแพทย์แผนใหม่ โดยมีการศึกษาและผ่านความเห็นชอบของหมอพื้นบ้านและจากอสม. เพื่อให้เกิดความปลอดภัยไม่ทานเกินปริมาณและมีการปลูกเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

6.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

- 1) ควรทำการวิจัยเรื่อง รูปการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อป้องกันเชื้อไวรัสโคโรนา
- 2) ศึกษาการเปรียบเทียบทางเลือกใช้สมุนไพรกับยาแผนปัจจุบัน
- 3) การศึกษาสมุนไพรและการรักษาผู้ป่วยเบื้องต้นในภาคเหนือแบบพหุบูรณาการ

เอกสารอ้างอิง

มารศรี เขียมทรัพย์. ศักยภาพหมอพื้นบ้านกับการสาธารณสุขมูลฐาน: กรณีศึกษาจังหวัด

ประจวบคีรีขันธ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ, 2534.

ยงศักดิ์ ดันติปฏิภ. เครือข่ายหมอชาวบ้านกับการเปิดพื้นที่ทางสังคมในระบบสุขภาพไทย. นนทบุรี:

สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ, 2547.

รุจิราถ อรรถสิทธิ์. “การปรับตัวของการนวดพื้นบ้านในสังคมชนบท”. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหา

บัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2529.

วิไลวรรณ ชัยณรงค์. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษา”. วิทยานิพนธ์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสุขศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2554.

สมพร พวงประทุม. “การมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์สมุนไพรเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของชาวบ้านในชุมชนถิ่นภาคเหนือ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน” .

วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสุขศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2554.

สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. สมรรถนะทางวัฒนธรรมในระบบสุขภาพ: องค์ความรู้

สู่การวิจัยเชิงคุณภาพ. สรุปสาระการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข, 2556.

สำนักวิชาการ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข. รายงานการ

สาธารณสุขไทย ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านและการแพทย์ทางเลือก 2554-

2556. กรุงเทพมหานคร: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2556.

สุรัตน์ วรารัตน์. ระบบการแพทย์ของหมอพื้นบ้านในพฤติกรรมสุขภาพ. นครปฐม: ข่ายงานวิจัย

สุขภาพ ศูนย์ประสานงานการแพทย์และสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2533.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

เสาวนีย์ กุลสมบุรณ์. รายงานผลการวิจัยโครงการทบทวนสถานการณ์ การส่งเสริมการใช้และพัฒนา
ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสุขภาพตามธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2552.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2555.

ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง

THE STUDY IN BODY OF KNOWLEDGE AND MANAGEMENT PROCESS OF MUSEUM FOR SUSTAINABILITY SELF-RELIANCE

ณรงค์ ปัดแก้ว และคณะ*

Narong Padkaew And Others

Received: 2021-06-28

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (2) ศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และ (3) เสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นจำนวน 28 คน และผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น 3 แห่ง จากวัดทั้ง 3 วัด ใน 3 อำเภอ ของจังหวัดลำปาง ได้แก่ (1) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง (2) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา และ (3) วัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ทั้งองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา และองค์ความรู้ด้านการจัดการชุมชน นอกจากนี้ควรผลักดันให้เกิดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ สารสนเทศ กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัย

กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้ง 3 แห่ง ได้มีกระบวนการสร้างและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน มีกระบวนการอนุรักษ์วัตถุโบราณ ด้วยการนำมาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ และมีกระบวนการสร้างกติกา ข้อตกลง ข้อบังคับใช้ในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นเวลา บางแห่ง เช่น พิพิธภัณฑ์วัดปงสนุกเหนือ จะมีการสร้างกฎกติกาในการเข้าชมภาพพระบตของจริง ที่มีการเก็บรักษาเอาไว้เป็นอย่างดี โดยทั่วไปจะไม่อนุญาตให้ประชาชนทั่วไปเข้าชม เนื่องจากเกรงว่าพระบตจะเกิดความชำรุดเสียหาย จะอนุญาตให้เข้าชมเฉพาะหน่วยงานที่ต้องการศึกษาทำวิจัยเท่านั้น ซึ่งหากหน่วยงานใดต้องการเข้าชมภาพพระบต จะต้องทำหนังสือราชการแจ้งมาที่เจ้าอาวาส เป็นต้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่ง มีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป บางแห่ง มีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแบบ

* อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, เบอร์โทร: 0895581197, E-mail: narong.pad@mcu.ac.th

พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

สุทธิพร สายทอง อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ธีรวัฒน์ แก้วลังกา อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ไม่เป็นระบบ บางแห่งมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่เป็นระบบ แต่ยังไม่มีการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุในระบบอิเล็กทรอนิกส์

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ ให้กับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้ง 3 แห่ง จากวัดทั้ง 3 วัด ใน 3 อำเภอ ของจังหวัดลำปาง โดยคณะผู้วิจัยได้เสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง 3 แนวทาง ได้แก่ (1) แนวทางการจัดการองค์ความรู้และกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระบบอิเล็กทรอนิกส์ (2) แนวทางการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และ (3) แนวทางการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระบบอิเล็กทรอนิกส์

คำสำคัญ: องค์ความรู้, กระบวนการสร้างการจัดการ, พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น, ความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง

ABSTRACT

This study on knowledge and the process of building local sustainability and self-reliance museum management is a qualitative research aims to, 1) to study the knowledge of local museum management, 2) To study the building process of managing local museum, and 3) to offer the best practices in managing local museums for sustainability and self-reliance. The sample group is executives, operators. and 28 stakeholders and 12 informants in the group discussion. The research instrument was an interview form. The results found that; The knowledge of local museum management has shown that 3 local museums are situated in three temples, three districts of Lampang Province: 1) Wat Pong Sanuk Nuea ,Wiang Nuea Subdistrict, Mueang Lampang District, 2) Wat Laihin Luang, Laihin Sub-district, Koh Kha District, and 3) Wat Ban Luk, Na Khrua Subdistrict, Mae Tha District, there are gathered unique knowledge of their own both knowledge of Buddhism, the wisdom knowledge and knowledge of community management. In addition, learning opportunities in the community can be encouraged as a source community content, news, activities and interactions that encourage learners to find knowledge and learn by themselves at their own pace. It was discovered that all 3 local museums had their process of establishing and sharing information with them in the process of operating local museums. Through maintaining them in the museum, there is a process of conserving ancient objects. There also has a process of setting guidelines, arrangements, rules for visiting local museums, such as Wat Pong Sanuk Nuea Museum, which set rules for visiting, well-preserved Buddha images. Public viewing is usually not allowed due to concern the image of Buddha will be damaged. The only certain organizations that wish to learn and perform study are allowed to come. When any organization needs to see the Buddha's image, they need to make an official letter notifying the abbot's visit, etc. There is different process for each local museum to organize local museum. Some have formal managing process for local museums. Some have systematic process to organize local museums, but the artifacts have not been electronically documented.

The research team has also recommended good practice for all 3 local museums out of the 3 temples in 3 districts of Lampang Province to manage local museums for sustainability and self-sufficiency, with the research team recommending good practices for managing local museums for sustainability and self-reliance in 3 ways including, (1) Guidelines for knowledge control and management procedures in the electronic system of local museums, (2) Guidelines for the designation of local museums, and (3) Guidelines for the electronic system of antique registry of local museums.

Keywords: Knowledge, Management Building Process, Local Museum, Sustainability and Self-Reliance

1. บทนำ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อชุมชน ด้วยเป็นสถานที่เก็บรวบรวมและสงวนรักษาสืบของและนำเสนอเรื่องราวของชุมชนในด้านต่าง ๆ อันได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ วิถีชีวิต ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นสำคัญ ซึ่งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นสถานทั่วไป คือ เป็นพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากภายในท้องถิ่น โดยคนในท้องถิ่นจะเป็นผู้ริเริ่มจัดทำและดำเนินการหรืออาจมีหน่วยงานจากภายนอกมาร่วมช่วยเหลือบ้าง โดยใช้ของที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นคลังความรู้ที่สะสมภูมิปัญญาที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ 5 ไว้ให้ชนรุ่นหลัง โดยมีเป้าหมายให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตัวเองเป็นสำคัญ สิ่งที่ต้องการแสดงคือความหมายที่อยู่เบื้องหลังวัตถุที่นำมาแสดงนั้น ซึ่งเนื้อหาที่นำเสนอจะเป็นเรื่องราวที่สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันในด้านต่าง ๆ มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นและเน้นความเรียบง่ายแต่มีความหมายต่อชุมชน ดังที่ ดร.ปริตตา เฉลิมเผ่า ออนันตกุล ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) กล่าวในงานพิพิธภัณฑ์เสนาครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2548 เรื่อง สถานภาพพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทยว่าพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นมากกว่าสถานที่เก็บของหรือวัตถุ แต่เป็นกระบวนการทางสังคม คือ ความคิดอะไรบางอย่างเกี่ยวกับสังคมและการเปลี่ยนแปลง แล้วเกิดรูปแบบของการปฏิบัติต่าง ๆ ความคิดอันนี้ทำให้การมองพิพิธภัณฑ์ด้วยความหมายอีกแบบหนึ่ง คือการมองว่าพิพิธภัณฑ์เป็นกระบวนการที่จะสนองตอบต่อสิ่งที่ต้องการ ทำให้คนในชุมชนหนึ่งเกิดความสำนึกและตระหนักถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์และรากเหง้าของตนเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจตัวเอง เพราะฉะนั้นการทำพิพิธภัณฑ์แบบนี้ไม่ใช่เพื่อที่จะแสดงให้คนอื่นเห็นอย่างเดียว แต่ทำเพื่อกระตุ้นความเข้าใจตัวเอง กระตุ้นความสำนึกบางอย่างเกี่ยวกับตัวเอง” พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงเป็นแหล่งรวบรวมประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีความหมายในชุมชนได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและถ่ายทอดสู่ลูกหลานได้อย่างภาคภูมิใจ

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้และสถาบันทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ดังที่ ศรีศักดิ์ วลลิโคม ได้กล่าวไว้ว่า เพราะบ้านเมืองและสังคมได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่สมัยโลกาภิวัตน์แล้ว สังคมในท้องถิ่นแทบทุกแห่งคือสังคมที่ซับซ้อน จำเป็นต้องมีสถาบันใหม่ที่ทำหน้าที่เฉพาะอย่างขึ้น ซึ่งในกรณีนี้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็คือสถาบันการศึกษาออกโรงเรียนที่เกิดขึ้น

และถือเป็นเครื่องมือที่ท้องถิ่นหรือชุมชนสามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดประสบการณ์ของท้องถิ่นที่จะทำให้คนในท้องถิ่นได้รู้จักตัวเอง มีความเข้มแข็ง คิดเป็น ทำเป็นจึงจะสามารถต้านสิ่งที่ไม่มาจากภายนอกได้ ความสำนึกรักในท้องถิ่น สำนึกในพิพริภคณ์ท้องถิ่นในฐานะเป็นแหล่งการเรียนรู้ประวัติ การรู้จักตัวตนของคนในท้องถิ่น การอนุรักษ์และการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็น บทบาทของพิพริภคณ์จึงเริ่มโดดเด่นขึ้นมาอย่างชัดเจนในฐานะที่เป็นกลไกที่สำคัญเพื่อการศึกษาของระบบที่ทำให้คนคิดเป็น ควบคู่ไปกับการปลูกจิตสำนึกความรักในมาตุภูมิหรือท้องถิ่นบ้านเกิด อีกทั้งพิพริภคณ์ท้องถิ่นสามารถเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีของท้องถิ่นการมองศิลปวัฒนธรรมอย่างรู้คุณค่าและเข้าใจ ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีชีวิตอันจะเป็นฐานข้อมูลสำคัญของการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชนชนบทที่ท้องถิ่นสามารถนำความรู้ที่ได้มาสร้างรายได้ เนื่องจากข้อมูลประวัติศาสตร์นั้นถือเป็นฐานสำคัญในการนำไปใช้เพื่อสร้างและปรับปรุงการบริหารงานต่าง ๆ นอกจากพิพริภคณ์ท้องถิ่นจะเป็นสถานที่ให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่นแล้ว พิพริภคณ์ท้องถิ่นยังเป็นกลไกที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจและร่วมมือกันดำเนินกิจการของท้องถิ่นเพื่อประโยชน์แก่ท้องถิ่นเอง เป็นการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน ซึ่งนำไปความร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชน เป็นการสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ต้องการขยายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก่ชุมชนอันเป็นแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อเตรียมรับการก้าวเข้าสู่สังคมแห่งการสร้างสรรค์และการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสังคมฐานความรู้ที่มีความมั่นคงอย่างยั่งยืนได้อย่างถูกทิศทาง

พิพริภคณ์ท้องถิ่นจึงเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญที่ต้องเร่งส่งเสริมและพัฒนา ไม่ใช่เพียงเพราะเป็นข้อกำหนดของกฎหมายการศึกษา หากแต่เป็นฐานความรู้ที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพของประชากรของประเทศโดยรวมอย่างกว้างขวาง ในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถส่งเสริมการศึกษาการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภูมิปัญญา เป็นคลังความรู้ของชุมชน และเป็นองค์กรทางสังคมที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้รู้จักตัวเอง ให้คิดเป็น ทำเป็น ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม เกิดความปรองดองสมานฉันท์กันของคนในชุมชน ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกัน สร้างจิตสำนึกร่วมให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เหล่านี้นับเป็นประโยชน์อันนานับประการของพิพริภคณ์ท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาชุมชน ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืน เพื่อสอดคล้องกับเป้าหมายในการพัฒนาสังคมของประเทศที่ต้องการเตรียมคนให้พร้อมรับและมีภูมิคุ้มกันกับการอยู่ในสังคมความรู้ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

พิพริภคณ์ท้องถิ่นนับเป็นแหล่งความรู้ที่มีความสำคัญเป็นองค์กรหลักในการอนุรักษ์และแหล่งการเรียนรู้โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ อันเป็นมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ ยังเป็นแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์แก่เยาวชนได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ประชาชนและบุคลากรในท้องถิ่น มีบทบาทในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และโบราณคดี เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความรักและจิตสำนึกที่หวงแหนทรัพยากรของตน ให้เกิดพลังและความภาคภูมิใจของคนในชุมชน เช่นเดียวกับ มรดกทางวัฒนธรรมในจังหวัดลำปางที่มีอยู่มากมาย ร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า 'มนุษย์ลำปาง' มีมานานกว่า 5 แสนปี การก่อตั้งเมืองลำปางที่นานกว่า 1,300 กว่าปี การที่ลำปางเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าก่อนที่จะมีการตัดถนนและทางรถไฟสู่ภาคเหนือ ฯลฯ ทั้งหมดล้วนชี้ให้เห็นว่าลำปางเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ซึ่งล้วนเป็นเรื่องราวที่มีคุณค่าสำหรับการร้อยเรียงเรื่องราวต่าง ๆ นำมาเสนอในรูปแบบพิพริภคณ์การเรียนรู้ รากเหง้าทางอารยธรรมของคนลำปาง ผ่านยุคสมัยตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และ

อนาคต เช่น ประวัติศาสตร์เมือง ชาติพันธุ์ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภาษา วรรณกรรม โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นต้น¹ และยังเป็นทางผ่านของนักท่องเที่ยว ทั้ง ๆ ที่มีสิ่งที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น วิหารจตุรมุข หรือ ม่อนดอย ในวัดปงสนุก สถาปัตยกรรมทรงคุณค่าในอาณาจักรล้านนาที่เปรียบเป็นเนินเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางแห่งจักรวาล โดยผู้สร้างใช้ศิลปกรรมล้านนา พม่า และจีน ผสมผสานกัน ที่สำคัญวิหารจตุรมุขแบบนี้ เหลือเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย

ซึ่งในปัจจุบันพบว่าสภาพปัญหาของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นได้เติบโตและเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมาก แต่การพัฒนาประสิทธิภาพตามรูปแบบงานพิพิธภัณฑ์ยังคงมีอยู่อย่างจำกัด เนื่องจาก ผู้ก่อตั้งขาดความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ในงานพิพิธภัณฑ์ ส่วนใหญ่มักเก็บรักษาวัตถุของท้องถิ่นในลักษณะเป็นตู้เก็บของ การศึกษาค้นคว้าความรู้จากวัตถุเพื่อการสื่อสารยังมีน้อยมาก ทักษะคติของคนไทยต้องการพิพิธภัณฑ์ ที่มองเป็นเพียงสถานที่เก็บรักษาของเก่า ไม่มีกิจกรรมที่ทำให้มีชีวิตชีวา การเข้าชมจึงมีน้อย ในขณะที่พิพิธภัณฑ์หลายแห่งได้พัฒนากิจกรรมขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นที่ใช้เวลาว่างของคนในชุมชน เพื่อหาความรู้ และพบปะกับผู้ที่สนใจในเรื่องเดียวกัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิธีการดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อพัฒนารูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และนำเสนอแนวคิดในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมตลอดชีวิตของชุมชน และเป็นองค์กรทางสังคมที่เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนที่ทรงประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบการดำเนินงานที่ดี นำไปสู่การสร้างเครือข่าย การส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะ พัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างความร่วมมือเป็นองค์กรที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าด้วยกัน เพื่อให้ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ได้มีโอกาสเรียนรู้และมีส่วนร่วมผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อสร้างให้คนในชุมชนได้รู้จักตนเอง รู้จักรากเหง้าของตนเอง รู้จักชุมชน รู้จักสังคม อันจะก่อให้เกิดจิตสำนึกในชุมชนที่บ่งบอกถึงความเป็นเจ้าของ และนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนให้เข้มแข็ง เพราะเมื่อคนในชุมชนมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบสิ่งใด ๆ ก็ตาม ย่อมนำมาซึ่งความหวงแหน รักษา พัฒนา จนนำไปสู่การมีจิตวิญญาณชุมชน เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีองค์กรภายในชุมชนที่เข้มแข็ง มีการจัดการชุมชนที่ดีมีเครือข่ายชุมชน มีภาวะผู้นำชุมชนเกิดขึ้น เป็นชุมชนที่พึ่งพาตนเองได้ เป็นชุมชนสุขสงบ และเป็นการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน

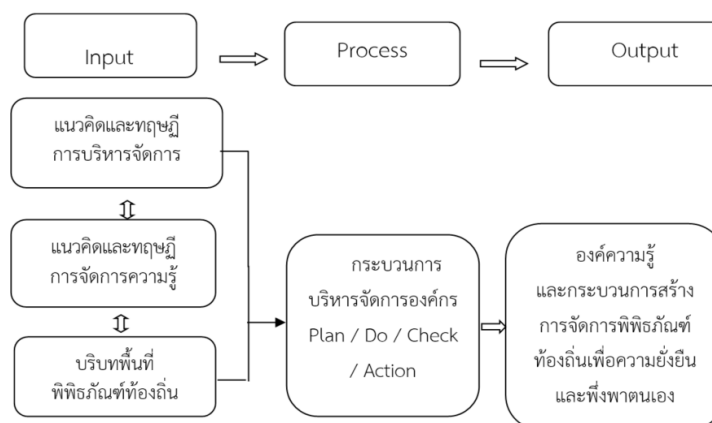
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 2.2 เพื่อศึกษากระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น
- 2.3 เพื่อเสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง

¹ พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมและนำเสนอข้อมูลพิพิธภัณฑ์ทั่วประเทศ, [ออนไลน์] แหล่งที่มา: www.sac.or.th/museumdatabase/detail_museum [20 มีนาคม 2563].

3. กรอบแนวคิดของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดของการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง” เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำให้ การศึกษาอย่างครบถ้วน จะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-Depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ (Analytic Induction)

4.2 พื้นที่การวิจัย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

พื้นที่การวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่วัดที่มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ใน 3 อำเภอในจังหวัดลำปาง ได้แก่ (1) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง (2) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา และ (3) วัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพิพิธภัณฑ์ชุมชนโดยศึกษาจากองค์การศึกษาที่มีการนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ต่อการศึกษาค้นคว้าและกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นจำนวน 25 รูป/คน

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้างชนิดปลายเปิด (Structure In-Depth Interview) และใช้วิธีการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) จำนวน 1 ฉบับ

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) เป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์ อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ในการนี้ผู้วิจัยจะเลือกเฉพาะในส่วนที่เชื่อมโยงหรือที่มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ และกรอบแนวคิดในการวิจัย และเป็นข้อมูลที่มีส่วนสัมพันธ์กับบทสัมภาษณ์

2) การสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มคนต่าง ๆ 28 คน โดยคำถามที่จะใช้จะเป็นเพียงแนวทางในการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง และให้ผู้สัมภาษณ์ตอบตามกรอบแนวคิดการศึกษาและมีอิสระ ในการตอบโดยข้อมูลที่ได้อาจจะเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ทั้งหมด ทำให้ทราบภาพสะท้อนข้อเท็จจริงตามกรอบแนวคิด

3) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) เป็นการปฏิบัติงานในขอบเขตที่เป็นการให้ข้อมูลมากขึ้นทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพและงานวิจัยเชิงปริมาณ ด้วยการสร้างวิธีการวางแผนการอภิปรายอย่างเฉพาะเจาะจงให้ความใส่ใจโดยออกแบบให้สามารถรับทราบถึงข้อมูลในประเด็นที่ให้ความสนใจ ปรากฏจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่ได้รับการอนุญาตให้เก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 12 คน

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

2) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมาย เชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อจะได้ศึกษาประเด็นต่างได้ลึกซึ้ง เมื่อประเด็นใดวิเคราะห์แล้วไม่มีความชัดเจนก็จะตามไปเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยง ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

3) ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบการสนทนากลุ่มเป็นการรวมกันขององค์ประกอบระหว่างการสัมภาษณ์และการสังเกตจากการเป็นผู้ที่มีส่วนร่วม รวมทั้งการสร้างโอกาสให้มีการค้นหาที่เกี่ยวข้องในกระบวนการวิเคราะห์ของบุคคลผู้มีส่วนร่วมเหล่านั้น โดยพิจารณาพร้อมกับการตอบสนองทางความคิด อันเป็นการดำเนินการทบทวนหลักการปฏิบัติของการสนทนากลุ่ม จะมุ่งเน้นถึง

การวิเคราะห์รูปแบบ องค์ความรู้ที่ได้รับโดยผ่านข้อมูลที่ปรากฏความลึกซึ้ง ประกอบด้วย 3 ประเด็น คือ (1) ความชัดเจนในความหมาย (Articulated) (2) ความบ่งชี้ที่สืบเนื่อง (Attributional) และ (3) สิ่งที่ปรากฏออกมา (Emergent) โดยทั้งสามประเด็นต่างแสดงให้เห็นถึงคุณค่าและผลการดำเนินการจากการประเมินที่ได้รับ ภายใต้กรอบของวิธีการในลักษณะของกลุ่ม เพื่อสร้างเป็นมาตรฐานเชิงคุณภาพของการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

4.6 ขั้นตอนการวิจัย

รายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 5 ขั้นตอน มีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปประเด็นที่จะนำมาใช้เป็นฐานในการศึกษา ได้ดำเนินการดังนี้

ขั้นที่ 1 การศึกษาและสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยจากข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การหาแนวทางจากผู้เชี่ยวชาญและผู้มีความเกี่ยวข้องในการกำหนดเครื่องมือ “ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง”

ขั้นตอนที่ 3 การลงพื้นที่เพื่อการสัมภาษณ์ (Interview) การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information Interview)

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการสรุปและสังเคราะห์

ขั้นตอนที่ 5 การสร้างองค์ความรู้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์ในประเด็นศึกษาองค์ความรู้ และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง

5. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง” เป็นการศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ทราบถึงประเด็นของการศึกษาในรายละเอียดที่สำคัญ และมีความครอบคลุมในเนื้อหาสาระสำคัญที่ทำ การศึกษาอย่างครบถ้วน จะทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลเชิงลึก (In-Depth) ที่มีรายละเอียดชัดเจนสามารถนำมาวิเคราะห์ในเชิงตรรกะ (Analytic Induction) ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) มีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งประกอบไปด้วยผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในสถานที่ โดยศึกษาจากองค์การศึกษาที่มีการนำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ต่อการศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นจำนวน 28 รูปหรือคน

จากการศึกษาในเรื่องศึกษาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง ผู้วิจัยจะแบ่งการอภิปรายผลการวิจัยไว้ ดังนี้

ตอนที่ 1 องค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

สรุปได้ว่า พิพิธภัณฑ์ชุมชน (Community Museum) หรือ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น (Local Museum) หมายถึง สถานที่จัดแสดงวัตถุซึ่งนำเสนอสิ่งที่ทำให้คนในท้องถิ่นรู้จักตนเองว่าอยู่ที่ไหน มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างไร มีหลักฐานความเก่าแก่ในการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาอย่างไร และในการปรับตัวดังกล่าวทำให้ต้องพัฒนาเทคโนโลยีอะไรขึ้นมาควบคุม เรื่อยลงมาถึงพัฒนาการทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจในท้องถิ่นที่จะทำให้แลเห็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในปัจจุบันและอนาคตได้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นนั้นอาจพิจารณาได้จากข้อมูลและหลักฐานที่นำมาแสดงโดยทั่วไป ประกอบด้วย หลักฐานทางโบราณคดีที่เป็นที่มาของประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม และหลักฐานทางชาติพันธุ์ ซึ่งได้จากวัตถุสิ่งของและคำบอกเล่าของคนในท้องถิ่น เป็นที่มาของประวัติศาสตร์ทางสังคม นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งหมายถึง ความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มาจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลงจนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีปราชญ์ชาวบ้าน หรือบุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เป็นพิพิธภัณฑ์ที่ตั้งอยู่ในชุมชนซึ่งอาจเกิดขึ้นจากชาวบ้านหรือคนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันสร้างขึ้น หรือเกิดจากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล อบต. วัด หรือโรงเรียน ซึ่งทำหน้าที่ดูแลอยู่ เป็นสถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ทั้งในเรื่องของประวัติความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชนนั้น ๆ นอกจากนี้ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังสะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือประวัติศาสตร์ทางสังคม ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของผู้คนในท้องถิ่นเดียวกันที่อาจมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ก็ได้ แต่เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เดียวกันตั้งแต่ 2 – 3 ชั่วคนสืบลงไป ก็เกิดสำนึกร่วมกันขึ้นเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกัน มีจารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และกติกาในทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน โดยมีพื้นฐานทางความเชื่อและศีลธรรมเดียวกัน ดังนั้น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงนับเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะช่วยอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนแต่ละท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าให้กับบุคคลอื่น ๆ อีกด้วย

จากการศึกษา พบว่า พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความสำคัญต่อชุมชนแต่ละท้องถิ่น ดังนี้

- 1) ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ
- 2) ก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนท้องถิ่น ช่วยให้คนทุกเพศ ทุกวัยหันกลับมาทำกิจกรรมร่วมกัน
- 3) มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
- 4) เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวหากทำได้ดีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอาจเป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยวภายในชุมชนได้
- 5) เป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ภายในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ประกอบด้วยองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้ด้านการจัดการชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยให้คำตอบกับปัญหาบางประการที่เคยเกิดขึ้น

มาแล้ว อาทิ ประวัติของชุมชนท้องถิ่น ประวัติการเกิดภัยพิบัติภายในชุมชน ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติความเป็นมาของวัดอันเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน เป็นต้น องค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ นอกจากจะมีประโยชน์ในการเสริมสร้างองค์ความรู้ให้กับคนยุคใหม่ ยังช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหา ตลอดจนทำให้ทราบถึงแนวปฏิบัติที่เหมาะสมให้กับคนยุคปัจจุบันได้อีกด้วย

จากการศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น พบว่า พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น 3 แห่ง จากวัดทั้ง 3 วัด ใน 3 อำเภอ ของจังหวัดลำปาง ได้แก่ (1) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง (2) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา และ (3) วัดบ้านหลด ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ สรุปได้ว่า พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นของจังหวัดลำปาง มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ทั้งองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนา องค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา และองค์ความรู้ด้านการจัดการชุมชน นอกจากนี้ควรผลักดันให้เกิดแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อเป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ สารสนเทศ กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัย

ตอนที่ 2 กระบวนการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่า พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นทั้ง 3 แห่ง จากวัดทั้ง 3 วัด ใน 3 อำเภอ ของจังหวัดลำปาง ได้แก่ (1) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง (2) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา และ (3) วัดบ้านหลด ตำบล นาคร้ว อำเภอแม่ทะ ได้มีกระบวนการสร้างและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน มีกระบวนการอนุรักษ์วัตถุโบราณ ด้วยการนำมาเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถาน และมีกระบวนการสร้างกติกากฎ ข้อตกลง ข้อบังคับใช้ในการเข้าชมพิพิธภัณฑสถานเป็นเวลา บางแห่ง เช่น พิพิธภัณฑสถานวัดปงสนุกเหนือ จะมีการสร้างกฎกติกาในการเข้าชมภาพพระบัตของจริง ที่มีการเก็บรักษาเอาไว้เป็นอย่างดี โดยทั่วไปจะไม่อนุญาตให้ประชาชนทั่วไปเข้าเข้าชม เนื่องจากเกรงว่าพระบัตจะเกิดความชำรุดเสียหาย จะอนุญาตให้เข้าชมเฉพาะหน่วยงานที่ต้องการศึกษาทำวิจัยเท่านั้น ซึ่งหากหน่วยงานใดต้องการเข้าชมภาพพระบัต จะต้องทำหนังสือราชการแจ้งมาที่เจ้าอาวาส เป็นต้น พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นแต่ละแห่งมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑสถานที่แตกต่างกันไป บางแห่งมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นแบบไม่เป็นระบบ บางแห่งมีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นที่เป็นระบบ แต่ยังไม่มีการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุในระบอบอิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดให้มีอบรมให้ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑสถานให้กับผู้ดูแลพิพิธภัณฑสถานแต่ละวัด เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญในการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น กลับไปพัฒนาพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นของตน

ตอนที่ 3 แนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืน

จากการศึกษา พบว่า วัดแต่ละแห่ง มีกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นแบบร่วมด้วยช่วยกัน ยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ คณะผู้วิจัย จึงได้เสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืน โดยเสนอให้พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นทั้ง 3 แห่งสร้างรูปแบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑสถานชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ขึ้น เนื่องจากแต่ละวัดประสบปัญหาในการจัดการพิพิธภัณฑสถาน อาทิ วัดปงสนุกเหนือ เป็นสถานที่เก็บผ้าพระบัต แต่ไม่สามารถเปิดให้เข้าชมได้ เนื่องจากกลัวว่าภาพพระบัตจะเกิดความชำรุดเสียหาย อย่างวัดไหล่หินหลวง มีการจัดเก็บพระพุทธรูปโบราณจำนวนมาก แต่ยังขาดข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปแต่ละองค์ ส่วนวัดบ้านหลด เป็นวัดที่กำลังจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2563 จากการรวมกลุ่มของชาวบ้าน นำสิ่งของเครื่องใช้ที่สะท้อนวิถีชีวิต

ของคนในชุมชนท้องถิ่นมาจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ ยังขาดองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์อย่างเป็นระบบ

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้ ให้กับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทั้ง 3 แห่ง จากวัดทั้ง 3 วัด ใน 3 อำเภอ ของจังหวัดลำปาง ได้แก่ (1) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง (2) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา และ (3) วัดบ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ โดยคณะผู้วิจัยได้เสนอแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง 3 แนวทาง ได้แก่ (1) แนวทางการจัดการองค์ความรู้และกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระบบอิเล็กทรอนิกส์ (2) แนวทางการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น และ (3) แนวทางการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระบบอิเล็กทรอนิกส์ แต่ละแนวทางมีแนวปฏิบัติที่ดี สรุปได้ดังนี้

แนวทางที่ 1 คือ แนวทางการจัดการองค์ความรู้และกระบวนการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระบบอิเล็กทรอนิกส์

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นแต่ละแห่ง ควรมีแนวทางการจัดการองค์ความรู้การจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบ โดยใส่รายละเอียดของโบราณวัตถุ อาทิ เลขทะเบียนวัตถุ ชื่อวัตถุ หมวดหมู่ ประเภทวัสดุ ขนาดของโบราณวัตถุ ปีพุทธศักราชที่สร้างผลงานชิ้นนั้น และภาพถ่าย

แนวทางที่ 2 คือ แนวทางการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

แนวทางการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ควรมีการใส่รายละเอียด หมวดหมู่อย่างไรในการจัดการระบบทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลและการธำรงรักษาโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ชุมชน ควรจัดหมวดหมู่ตามประเภทของสิ่งของที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์แห่งนั้น เช่น จัดแบ่งเป็น 2 หมวด โดยหมวดหลัก แบ่งตามประเภทของวัตถุ หมวดรองอาจเป็นวัสดุที่ใช้ทำวัตถุชิ้นนั้น การจัดหมวดหมู่ต้องพิจารณาตามประเภทของสิ่งของที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑ์แต่ละแห่ง ควร แบ่งตามประเภทของวัตถุ เช่น หมวดพระพุทธรูป หมวดของใช้ หมวดเสื้อผ้า เป็นต้น ควรมีเลขรหัสวัตถุ ใน Application โดยใส่ข้อมูลดังนี้

- 1) สถานที่ตั้งของวัด
- 2) ประวัติความเป็นมาของวัด
- 3) สิ่งสำคัญที่อยู่ในวัด อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ
- 4) ประวัติการสร้างพิพิธภัณฑ์ของวัด พ.ศ. 2547 (ข้อมูลได้จากประวัติหนังสือของวัด)
- 5) โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ควรเรียงตามรหัสที่จัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ และควรทำการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุ และมีการสร้าง QR Code และ Application โดยควรส่งเสริมให้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบัน มีแต่ QR Code ของประวัติวัดเท่านั้น ทางวัดจึงต้องการสร้างคนรุ่นใหม่ ให้มาช่วยถ่ายรูป ลงทะเบียนโบราณวัตถุ และทำ QR Code โดยการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑ์ให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น

แนวทางที่ 3 คือ แนวทางการขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในระบบอิเล็กทรอนิกส์

แนวทางการขึ้นทะเบียนวัตถุของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ในระบบอิเล็กทรอนิกส์จะมีส่วนประกอบโดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) ส่วนต้น บัตรทะเบียนวัตถุพิพิธภัณฑ์ และที่ตั้ง
- 2) ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบไปด้วย ชื่อวัตถุ เลขลำดับ หมวดหมู่ ประเภท ลักษณะทางกายภาพ
- 3) ส่วนที่ 2 การบันทึกข้อมูล ประกอบไปด้วย ผู้บันทึกข้อมูล วันที่บันทึกข้อมูล ผู้บันทึกภาพ รหัสภาพถ่าย สถานที่จัดเก็บวัตถุ
- 4) ส่วนที่ 3 คำอธิบายวัตถุ ประกอบไปด้วย แหล่งที่มาของข้อมูล ผู้เรียบเรียงข้อมูล วันที่เรียบเรียงข้อมูล

กระบวนการตามข้างต้นก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนดังนี้ E- education เป็นกระบวนการให้ การสร้างและการแลกเปลี่ยนความรู้, E- engineering กระบวนการอนุรักษ์ การสร้างสรรค์ การสืบทอด และ E-enforcement กระบวนการสร้างกติกา ระเบียบข้อบังคับ เป็นสร้างกฎระเบียบ หรือ ข้อบังคับในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์ให้แก่กลุ่มผู้ดูแล และนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นอีกช่องทางในการช่วย พิพิธภัณฑ์ในเรื่องการดูแลรักษาโบราณวัตถุไม่ให้อายุรุดเสียหาย อันเป็นการอนุรักษ์โบราณของพิพิธภัณฑ์ ชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

6. อภิปรายผลการวิจัย

ศิลปวัฒนธรรมสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมของชุมชนและประเทศชาตินับแต่อดีต จึงเป็นความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องสงวนรักษา อนุรักษ์โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุเหล่านี้ไว้มิให้สูญหายไปจากผืนแผ่นดินไทย ดังที่กรมศิลปากรได้ออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับโบราณวัตถุอาทิเช่น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จึงประกาศ ขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ที่มีได้อยู่ในความครอบครองของกรมศิลปากร รวม 51 แห่ง จำนวน 365 รายการ โดยปัจจุบันพิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ในจังหวัดลำปาง มี 5 แห่ง ได้แก่ 1) ปงสนุก 2) ธนบดี 3) วัดพระแก้ว 4) ป้องนก (ค่ายสุรศักดิ์) 5) หอปฐมละคอน จากการที่คณะผู้วิจัยได้ลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ทั้ง 3 แห่ง ในจังหวัดลำปาง ได้แก่ (1) วัดปงสนุกเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมืองลำปาง (2) วัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอกะคา และ (3) วัดบ้านหลุก ตำบลนาครี อำเภอมะทะ พบว่า การจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบควรมีการใส่รายละเอียดของโบราณวัตถุ ควรมีรายละเอียดต่าง ๆ ของวัตถุ โบราณ อาทิ เลขทะเบียนวัตถุ ชื่อวัตถุ หมวดหมู่ ประเภทวัสดุ ขนาดของโบราณวัตถุ ปีพุทธศักราชที่สร้าง ผลงานชิ้นนั้น และภาพถ่าย ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสุณันท์ สุนนโท (รจิเวทย์)² ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา" พบว่า ปัจจัยด้านการแต่งตั้งบุคลากรที่ดูแลรักษาและดำเนินการ เป็นการดึงบุคคลเข้าช่วยเหลืองานจัดการศาสนสมบัติวัดของเจ้าอาวาส รักษาศาสนสมบัติวัดและเงินผลประโยชน์ของวัด เป็นวิธีการแบบแผนที่เป็นฐานข้อมูลช่วยให้เจ้าอาวาส

² พระมหาสุณันท์ สุนนโท (รจิเวทย์), "การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยานิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557

ตัดสินใจจัดการศาสนสมบัติวัดได้เหมาะสม ผ่านรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามหลักกฎหมาย ดำเนินการตามคู่มือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และรูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามจารีตประเพณีซึ่งไม่มีการจัดทำเป็นลายลักษณ์อักษร อนึ่งการดำเนินการจัดการศาสนสมบัติทั้ง 2 รูปแบบส่งผลให้เกิดการรักษาศาสนสมบัติและผลประโยชน์ตอบแทนแก่วัดแตกต่างกัน และมีผลประโยชน์และปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นกับวัดแตกต่างกันตามสภาพพื้นที่

การจัดหมวดของพิพิธภัณฑสถานควรมีการใส่รายละเอียด หมวดหมู่อย่างไรในการจัดการระบบทะเบียน โบราณวัตถุของพิพิธภัณฑสถานชุมชนในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลและการบำรุงรักษาโบราณวัตถุของพิพิธภัณฑสถานชุมชน ควรจัดหมวดหมู่ตามประเภทของสิ่งของที่อยูภายในพิพิธภัณฑสถานนั้น เช่น จัดแบ่งเป็น 2 หมวด โดยหมวดหลัก แบ่งตามประเภทของวัตถุ หมวดรองอาจเป็นวัสดุที่ใช้ทำวัตถุชิ้นนั้น การจัดหมวดหมู่ต้องพิจารณาตามประเภทของสิ่งของที่อยูภายในพิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่ง ควรแบ่งตามประเภทของวัตถุ เช่น หมวดพระพุทธรูป หมวดของใช้ หมวดเสื้อผ้า เป็นต้น ควรมีเลขรหัสวัตถุใน Application โดยใส่ข้อมูลดังนี้

- 1) สถานที่ตั้งของวัด
- 2) ประวัติความเป็นมาของวัด
- 3) สิ่งสำคัญที่อยู่ในวัด อาทิ โบราณสถาน โบราณวัตถุ
- 4) ประวัติการสร้างพิพิธภัณฑสถานของวัด พ.ศ. 2547 (ข้อมูลดูได้จากประวัติหนังสือของวัด)
- 5) โบราณวัตถุจำนวน 30 ชิ้น เรียงตามรหัสที่จัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถาน ควรขึ้นทะเบียน

โบราณวัตถุ และมีการสร้าง QR Code และ Application โดยควรส่งเสริมให้พิพิธภัณฑสถานชุมชนมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบัน มีแต่ QR Code ของประวัติวัดเท่านั้น ทางวัดจึงต้องการสร้างคนรุ่นใหม่ ให้มาช่วยถ่ายรูป ลงทะเบียนโบราณวัตถุ และทำ QR Code โดยการจัดหมวดหมู่ของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งสอดคล้องกับฉลาด จันทรสมบัติ³ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน” โดยมีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาแบบการจัดการความรู้ 8 องค์กร ชุมชนในพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย 2 หมู่บ้าน ซึ่งผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนที่พัฒนาประกอบด้วย ขั้นตอนเตรียมชุมชน เช่น การสร้างแรงจูงใจ และสร้างจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ขั้นสร้างวิสัยทัศน์ ขั้นจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพ ขั้นการนำแผนไปปฏิบัติและพัฒนางาน และขั้นประเมินผลสรุป โดยผลการนำรูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนไปทดลองใช้กับองค์กรชุมชนเป้าหมาย 8 องค์กรเป็นเวลา 8 เดือน พบว่าทุกกลุ่มองค์กร เกิดนักจัดการความรู้ในชุมชน มีการดำเนินการจัดการความรู้ การตั้งคำถามและการปฏิบัติ โดยการแก้ปัญหากระบวนการเรียนรู้ซึ่งประกอบด้วย การสร้างความรู้ การจำแนกความรู้ การจัดเก็บ การนำไปใช้ การแลกเปลี่ยนและการประเมินผลความรู้ มีศูนย์จัดการความรู้ขององค์กรที่ขับเคลื่อนให้กลุ่มพึ่งตนเองได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งบนเวทีจริงและเวทีเสมือน และกลุ่มเป้าหมายมีความพึงพอใจในการดำเนินการจัดการความรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก

³ ฉลาด จันทรสมบัติ, “การพัฒนาแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน”, การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้

1) การพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง ควรนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินงานวางแผนการทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการเชื่อมโยงในการพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชน

2) การพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง ควรนำไปเสริมสร้างประสบการณ์แบบใหม่สร้างแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ให้เข้ามาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

3) การพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเอง ควรมีจัดการระบบข้อมูลของวัตถุโบราณในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พร้อมทั้งให้ข้อมูลหลากหลายภาษา และพัฒนาไปสู่การจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินงานพัฒนาและบูรณาการพิพิธภัณฑ์ทั่วทั้งจังหวัดลำปาง

2) ควรมีการวิจัยการเชื่อมโยงความรู้ด้านพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาศักยภาพคนเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ด้วยการสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสังคมแห่งการเรียนรู้

3) ควรมีการวิจัยและสร้างเครือข่ายของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้

4) ควรมีการวิจัยในประเด็นแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้และกระบวนการสร้างการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ให้มีความเป็นระบบสากล โดยใช้เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนช่วยในการจัดการ

เอกสารอ้างอิง

ฉลาด จันทรสมบัติ. “การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน”. *การศึกษาคณะศึกษาศาสตร์บัณฑิต*.

บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.

พระมหาสุรินทร์ สุนนฺโท (รู่จิเวทย์). “การพัฒนารูปแบบการจัดการศาสนสมบัติของวัดในจังหวัด

พระนครศรีอยุธยา. *วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.

พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. *ฐานข้อมูลพิพิธภัณฑ์ที่รวบรวมและนำเสนอข้อมูลพิพิธภัณฑ์ทั่วประเทศ*. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: www.sac.or.th/museumdatabase/detail_museum [20 มีนาคม 2563].

การพัฒนาเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพในการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุ ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

THE DEVELOPMENT OF HEALTH ORGANIZATIONAL NETWORK FOR STRENGTHENING OF ELDERLY CAPACITY IN PLAI CHOOM POL SUB- DISTRICT, MUAENG DISTRICT, PHITSANULOK PROVINCE

พัฒนภาณุ ทูลธรรม และคณะ*

Pattanaphanu Tooltham And Others

Received: 2021-07-28

Revised: 2021-08-13

Accepted: 2021-08-31

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพในการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล” มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานขององค์กรสุขภาพด้านผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และ 2) เพื่อบริหารการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุโดยเครือข่ายองค์กรสุขภาพในพื้นที่ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือในการดำเนินงานวิจัยที่สำคัญคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้วิธีการการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

การวิจัยนี้มีข้อค้นพบที่สำคัญ คือ เครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลเผชิญกับปัญหา อุปสรรค และความท้าทายในการดำเนินงานคือ การเดินทางของผู้สูงอายุ การทำงาน การระดมเงินอุดหนุน ปัญหาสุขภาพ ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่ติดบ้าน การขาดการประเมินความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุในบางกิจกรรม ทั้งนี้กิจกรรมครอบคลุมผู้สูงอายุเพียงร้อยละ 7 ของจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดของตำบล ยังขาดการมีส่วนร่วมทำให้ไม่สามารถส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุกลุ่มติดบ้านและติดเตียงได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานบูรณาการกิจกรรมต่อยอดสู่การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนประจำปีงบประมาณ 2563 ได้ชุดกิจกรรมกว่า 30 กิจกรรม ครอบคลุมมิติสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพทางสังคม สุขภาพทางจิตวิญญาณ สุขภาพทางเศรษฐกิจและภูมิปัญญา และสุขภาพทางสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพทั้งภายในและภายนอกชุมชน ข้อเสนอแนะในการออกแบบกิจกรรมคือ ควรมีกิจกรรมลักษณะที่ออกแบบเพื่อทุกคน

* อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, เบอร์โทร: 062-5932595, E-mail: pattanaphanu.tooltham@yahoo.com

สุเทพ คำเมฆ อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ชัยพร อุโฆษจันทร์ อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จิระภา จันทน์บัว อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

(Universal Design) ทั้งด้านภาษา การสื่อสาร เทคโนโลยี การค้นหาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: เครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพ, ผู้สูงอายุ, ตำบลพลายชุมพล

ABSTRACT

The research “Development of Health Organization Network for Strengthening of Elderly Capacity in Plai Choom Pol Sub-district, Muaeng District, Phitsanulok Province” aimed to: 1) Study problems and obstacles of health organization network operation with elders and 2) Design activities to support elders’ potentiality action research with qualitative approach was used to collect data including focus group discussions and interviews. Semi-structure interview guideline was also employed during the process of data gathering. Moreover, content analysis was used to interpret the data. The main results found that obstacles of health organization network were transportation the elders, their working condition, and health problems of elders. These might result in the lack of participation at home-ridden elders and the lack of participation of elders in designing activities based on their needs. The activities actually cover only 7 percent of total elder population in Plai Choom Pol sub-district. However, health organization network had been working to design the total 30 activities in order to develop elders’ capacity covering all aspects including physical, psychological, social, spiritual, economical and wisdom, environmental and technological aspects with the collaboration both internal and external organizations. Eventually, the study suggested that the activities should be designed based on the needs of elders and the process of participation in community, for example communication and technological skills activities and local wisdom identity exploration activities to develop the community sustainably.

Keywords: Health Organizational Network, Elderly, Plai Choom Pol Sub-district

1. บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) โดยในพ.ศ. 2558 มีผู้สูงอายุร้อยละ 14.2 อีกไม่กี่ปีข้างหน้าคาดว่าจะในพ.ศ. 2568 จะมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นร้อยละ 19.8 และคาดว่าจะในอีก 20 ปีข้างหน้า หรือ พ.ศ. 2578 จะมีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 25¹ ซึ่งจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มขั้น โดยวัยผู้สูงอายุร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาในระบบต่าง ๆ มีศักยภาพทางกายและการทำงานของระบบประสาทลดลง มีผลต่อการช่วยเหลือตัวเองของผู้สูงอายุลดลง รวมถึงมีปัญหาด้านมา เช่น โรคไม่ติดต่อเรื้อรังต่างๆ สังคมจึงควรให้ความสนใจต่อกลุ่มประชากรผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในฐานะทรัพยากรบุคคล

¹ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ลักษณะทางสุขภาพและสังคมของผู้สูงอายุ, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, 2553)

อันทรงคุณค่าของประเทศให้ดีขึ้น เป็นการรองรับสังคมผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากรัฐบาลไม่มีมาตรการในการจัดการและเตรียมความพร้อมในขณะนี้ในอนาคตจะก่อให้เกิดปัญหาตามมา อาทิ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคง เพราะผู้สูงอายุเหล่านี้จะเป็นภาระที่สังคมและรัฐบาลต้องให้การดูแลและช่วยเหลือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้

การจะเสริมสร้างให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีสามารถทำได้หลายวิธี แต่วิธีการที่เหมาะสมวิธีการหนึ่ง คือ การเสริมสร้างสุขภาพด้วยการส่งเสริมกิจกรรมทางกายและออกกำลังกาย ซึ่งการออกกำลังกายถือเป็นวิธีการสำคัญในการป้องกันการเกิดโรคโดยเป็นการเสริมสร้างศักยภาพทางกายรวมถึงจิตใจกับผู้สูงอายุ แต่หากผู้สูงอายุไม่มีข้อมูลและองค์ความรู้ที่ถูกต้องในการออกกำลังกายอาจนำไปสู่การบาดเจ็บ หรือเป็นสาเหตุสำคัญของการเสียชีวิตได้เช่นกัน ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริม และสนับสนุนการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพและเพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของผู้สูงอายุที่ถูกต้อง จำเป็นต้องมีเครื่องมือหรืออุปกรณ์ ซึ่งต้องมีการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยที่ผ่านมามาตรฐาให้การสนับสนุนและส่งเสริมการผลิตนวัตกรรมดังกล่าว เพื่อเป็นการลดการนำเข้านวัตกรรมในอนาคต การดำเนินการเช่นนี้จะนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องให้กับประเทศในระยะยาวได้ แต่ทั้งนี้เนื่องจากผู้สูงอายุมีหลายประเภท และแต่ละคนก็ต่างมีสุขภาพร่างกายที่แตกต่างกัน ดังนั้น การจะพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมจึงต้องดำเนินการแตกต่างกันไปด้วย โดยควรออกแบบ การจัดการและบริการเครื่องมือหรืออุปกรณ์ให้เหมาะสม เพื่อให้ผู้สูงอายุในวัยสูงอายุมีสุขภาพที่แข็งแรงอย่างยั่งยืนและเป็นประชากรของประเทศที่มีศักยภาพและคุณภาพของสังคม

ในการลดอัตราความเสี่ยงของปัญหาทางสุขภาพที่เป็นสาเหตุมาจากการขาดการออกกำลังกาย คือ การสร้างความสมบูรณ์และแข็งแรงของร่างกายในการที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการออกกำลังกายได้อย่างหลากหลาย บุคคลที่มีสมรรถภาพทางกายดี ก็จะสามารถปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา และการแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ศักยภาพทางกายแบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ ศักยภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพ (health-related physical fitness) และศักยภาพทางกายที่สัมพันธ์กับทักษะ (skill-related physical fitness)² ศักยภาพทางกายที่สัมพันธ์กับสุขภาพ (health-related physical fitness) หมายถึง ศักยภาพทางกายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา สุขภาพและเพิ่มความสามารถในการทำงานของร่างกาย ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการลดปัจจัยเสี่ยงใน การเกิดโรคต่าง ๆ ได้ เช่น โรคหลอดเลือดหัวใจอุดตัน โรคความดันโลหิตสูง โรคปวดหลัง ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการขาดการออกกำลังกาย ศักยภาพทางกายที่สัมพันธ์กับทักษะ (skill-related physical fitness) เป็นศักยภาพทางกายที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนให้เกิดระดับความสามารถและทักษะในการแสดงออกของการเคลื่อนไหว และการเล่นกีฬามีประสิทธิภาพมากขึ้น

การเสริมสร้างสุขภาพในระดับชุมชน นับว่าเป็นการสร้างวิธีการทางสังคมที่สำคัญในระบบสุขภาพของประเทศที่เกิดจากความร่วมมือภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยมุ่งหวังให้เกิดการส่งเสริมการดูแลสุขภาพของประชาชนพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงาน ให้มีบทบาทในการบูรณาการดำเนินงานร่วมกันโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรภาคี เกิดการผลักดันนวัตกรรมการออกกำลังกายและการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ ยังส่งเสริมให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกิดความตระหนักต่อการ

² สุพิตร สมหาโต และคณะ, แบบทดสอบและเกณฑ์มาตรฐานศักยภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุ 60-89 ปี.

กรุงเทพมหานคร: สำนักวิทยาศาสตร์การกีฬา กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2556.

ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน สามารถดูแลสุขภาพได้ด้วยตนเอง และสร้างกลไกในระดับพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการเสริมสร้างสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูศักยภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพและการดำรงชีวิต เพื่อให้เกิดการสนับสนุนด้านสุขภาพในทุกพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยกระบวนการสนับสนุนกิจกรรมการเสริมสร้างสุขภาพถือเป็นปัจจัยขั้นพื้นฐานและปัจจัยสำคัญของทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นในชุมชนท้องถิ่น

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญในการรณรงค์ป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ โดยการศึกษารูปแบบการดำรงชีวิตที่เหมาะสมของผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มตามความสามารถในการช่วยเหลือตนเองได้ ปัญหาสุขภาพ โรคประจำตัว และความเสื่อมของร่างกายของผู้สูงอายุแต่ละกลุ่มในชุมชน นโยบายการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มในชุมชน และจัดทำแนวทางการดูแลผู้สูงอายุกับผู้ดูแลใกล้ชิดเพื่อเข้าใจธรรมชาติของผู้สูงอายุและสามารถดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อการควบคุมไม่ให้โรคเรื้อรังต่าง ๆ ลุกลามได้ง่าย อาศัยการจัดการด้านโภชนาการ การออกกำลังกาย กิจกรรมทางกายในชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพ รวมทั้งผู้ที่ดูแลใกล้ชิดก็เข้าใจหลักการ ขั้นตอนในการดูแลผู้สูงอายุ และสามารถดูแลผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่ม

ดังนั้น ในพ.ศ. 2562 หลักสูตรสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ลำปางเล็งเห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการงานของเครือข่ายองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการผลักดันเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในระดับพื้นที่โดยเฉพาะตำบลพลาชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกเพื่อผลักดันสร้างเครือข่ายองค์กรที่ส่งเสริมและสนับสนุนแนวทางการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุด้วยการส่งเสริมกิจกรรมทางกายและพื้นที่สุขภาวะในระดับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุครอบคลุมผู้สูงอายุโดยการเชื่อมโยงและบูรณาการงานระหว่างเครือข่ายและองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนกลางและระดับพื้นที่ ผลักดันให้เกิดการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานขององค์กรสุขภาพด้านผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลพลาชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

2.2 เพื่อบูรณาการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุโดยเครือข่ายองค์กรสุขภาพในพื้นที่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้เป็นวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยแบ่งขั้นตอนการวิจัยเชิงคุณภาพออกเป็น 2 ขั้นตอนคือ 1) การวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องขององค์กรทั้ง

ภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ขององค์กรว่าด้วยการส่งเสริมสุขภาพของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเป็นข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) สู่การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและเป็นประเด็นในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรเครือข่าย 2) การ

วิจัยภาคสนาม (field research) โดยการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) กับองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

3.1 การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย

ใช้วิธีการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง (purposive) ซึ่งพิจารณาว่าตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกมีศักยภาพเป็นตำบลสุขภาวะในการดูแลผู้สูงอายุ มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบทโดยใกล้ชิดมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามอยู่เสมอผ่านโครงการบริการวิชาการ ดังนั้นจำเป็นต้องถอดบทเรียนความร่วมมือระหว่างองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนในการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ พัฒนาแนวทางการดำเนินงานให้เกิดความยั่งยืนรองรับสังคมผู้สูงอายุต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการบูรณาการงานบริการวิชาการและการวิจัยที่สร้างเครือข่ายการดำเนินงานที่ดี (good practice) ในพื้นที่ด้วย

3.2 ผู้ให้ข้อมูล

3.2.1 ผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

3.2.2 บุคคลที่ทำหน้าที่ในเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพที่ดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 นักวิจัยเป็นเครื่องมือในการวิจัย (researchers as the research instrument) โดยตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (triangulation) ซึ่งกันและกันเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ (reliability) รวมทั้งมีกระบวนการตรวจสอบข้อมูลจากองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องและคืนข้อมูลการวิจัยสู่การกำหนดนโยบายระดับองค์กรเพื่อใช้วางแผนการดำเนินงานกับชุมชนพื้นที่ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกต่อไป

3.3.2 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview Guideline)

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การวิจัยเชิงเอกสาร โดยเก็บรวบรวมจากเอกสารข้อมูลขององค์กรที่ทราบถึง วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ ตลอดจนโครงการและกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ

3.4.2 การวิจัยภาคสนาม โดยใช้เทคนิคดังนี้

1) การสนทนากลุ่มระดมสมอง (focus group discussion) โดยเชิญตัวแทนองค์กรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ เช่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดพิษณุโลก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพลายชุมพล เทศบาลตำบลพลายชุมพล โรงเรียนผู้สูงอายุพลายชุมพลเข้าสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อประกอบสร้างแนวทางการดำเนินงานขององค์กรเครือข่าย จำนวน 20 คน

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ซึ่งสัมภาษณ์ผู้มีบทบาทในการดำเนินงานที่สำคัญ (key informants) จากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน จำนวน 15 คน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการลงรหัสข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก ถอดเทป วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) กำหนดประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลภาคสนามที่เป็นทฤษฎีฐานราก (grounded theory)

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพในการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก” สามารถสรุปผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ในด้านความเป็นมาของการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุโดยองค์กรเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพ จริง ๆ แล้วเป็นการต่อยอดจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุและคนพิการที่ได้จัดตั้งมาก่อนหน้านี้แล้วกว่า 10 ปี และ พ.ศ. 2558 ได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ จนกระทั่งพ.ศ. 2559 ได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุภายใต้การดำเนินงานที่ความร่วมมือ (MOU) ระหว่างภาคีเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกว่า 20 เครือข่าย ทั้งนี้เป้าประสงค์ของการก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุนี้ก็เพื่อให้ผู้สูงอายุติดสังคมได้มีกิจกรรมร่วมกันในทุกด้าน ทั้งกายภาพ จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ เศรษฐกิจและภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี อันนำไปสู่การเสริมสร้างความภูมิใจในตนเอง ตระหนักเห็นถึงคุณค่าของตนเอง เกิดสุขภาวะในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างเสมอภาคและสมศักดิ์ศรี ทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตระหว่างผู้สูงอายุและเครือข่ายภาคีองค์กรส่งเสริมสุขภาพทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ผสานช่องว่างระหว่างวัยทั้งวัยผู้สูงอายุ วัยเด็ก-เยาวชน และวัยกลางคน จนกระทั่งเป็นกระบวนการหนึ่งสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งกับชุมชนตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ทั้งนี้ ในการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาคี พบว่า มีเครือข่ายมากกว่า 20 องค์กรสังกัดที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุพลายชุมพล ประกอบด้วยองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย โรงเรียน สถาบันศาสนา คือวัด โดยการดำเนินกิจกรรมพิจารณาตามความชำนาญเฉพาะด้าน กล่าวคือ สถาบันศาสนา คือวัดมุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุด้านจิตวิญญาณ องค์กรภาครัฐและภาคประชาชนมุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขทั้งในมหาวิทยาลัยและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเน้นด้านการรักษาสุขภาพกาย องค์กรธุรกิจสนับสนุนทุนในการดำเนินงาน เทศบาลตำบลพลายชุมพลเปรียบเสมือนเจ้าภาพหรือตัวกลาง (Broker) ในการประสานงานระหว่างเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพและผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยก็มีความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) ที่หลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละคณะทั้งด้านสังคม ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา ตลอดจนด้านสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุ นักศึกษา คณาจารย์ บุคลากรในหน่วยงานท้องถิ่น ขณะที่โรงเรียนในชุมชนก็สนับสนุนให้นักเรียนได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุ ทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างวัย

ขณะเดียวกัน ในด้านจุดเด่นหรือความเข้มแข็งของการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลนั้น พบว่า มีเครือข่ายภาคีจำนวนมาก หลากหลาย เครือข่ายมีความเหนียวแน่นสามารถผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนเข้ามาร่วมบูรณาการจัดกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุได้อย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมทุกมิติ

ส่งผลให้กิจกรรมมีความหลากหลายด้วย ผู้สูงอายุพึงพอใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลาย พร้อมกันนั้นหน่วยงานที่เป็นตัวกลางประสานงานก็มีกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบในหลายประเด็น เช่น สถานที่ การประสานวิทยากร รูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ระบบสนับสนุนกิจกรรม อาทิจบประมาณ และบุคลากร จนกระทั่งเป็นหนึ่งในตำบลต้นแบบด้านการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ (Good Practices) ที่รองรับการดูงานจากในประเทศและต่างประเทศจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามภายใต้ความเข้มแข็งแล้ว เครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลก็ยังคงเผชิญปัญหา อุปสรรค และความท้าทายในการดำเนินงาน อาทิ การเดินทางของผู้สูงอายุ เพราะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุของทั้งตำบลโดยตรง โดยเฉพาะกลุ่มที่ติดบ้าน เผชิญกับข้อจำกัดทางการเคลื่อนไหวและโรคประจำตัว ซึ่งเป็นข้อจำกัดด้านสุขภาพและการเดินทาง ขณะเดียวกันคือ ในด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพ บางกิจกรรมจำเป็นต้องหวนกลับมาขบคิดใหม่ว่ายังจำเป็นหรือตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุหรือไม่ เช่น ภาษาอังกฤษ เพราะบริบทการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุแต่ละท่านแตกต่างกันออกไป พร้อมกันนั้น การจัดกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ของหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ทั้งหมด อาจมีกิจกรรมบางอย่างที่ทั้งชอบและไม่ชอบ ประสงค์อยากเข้าร่วมและไม่เข้าร่วม ด้วยเงื่อนไขการพิจารณาว่าเชื่อมโยงกับบริบทในชีวิตของเขาหรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้น กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าถึงประชากรผู้สูงอายุทั้งหมดของตำบลพลายชุมพลได้ คิดเป็นเพียงแค่ร้อยละ 7 ของประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด ขณะที่ร้อยละ 93 ที่เป็นผู้สูงอายุติดบ้านและติดเตียงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ด้วยเงื่อนไขด้านการเดินทาง สุขภาพ การทำงาน ตลอดจนภาระการดูแลลูกหลาน รวมทั้งการให้ความหมายต่อคุณค่าในตนเองหรือความภูมิใจในตนเองที่ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมสังคมในรูปแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ ด้านแนวทางการบูรณาการกิจกรรมและการต่อยอดสู่การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ปีงบประมาณ 2563 โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลดำเนินงานเข้าปีที่ 4 ของการจัดตั้ง ซึ่งมีชุดกิจกรรมกว่า 30 กิจกรรม ครอบคลุมมิติสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพทางสังคม สุขภาพทางจิตวิญญาณ สุขภาพทางเศรษฐกิจและภูมิปัญญา และสุขภาพทางสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี โดยองค์กรเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพทั้งภายในและภายนอกชุมชนร่วมดำเนินงาน กระนั้นก็ตาม ภายใต้การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ทำให้กิจกรรมการรวมกลุ่มต้องหยุดชะงักเพื่อปฏิบัติตามมาตรการการป้องกันโรคตั้งแต่เดือนมีนาคม-สิงหาคม อาจทำให้บางกิจกรรมไม่ได้ดำเนินจนบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้แนวทางในการบูรณาการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกอย่างยั่งยืนนั้น ผู้ให้ข้อมูลคิดเห็นว่าควรมีแนวทางการส่งเสริม ได้แก่ การพัฒนาสถานที่เรียนที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในลักษณะการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) การมีกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านภาษา การสื่อสาร และเทคโนโลยี การมีกิจกรรมด้านการค้นหาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้นตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุที่หลากหลาย รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงทั้งการคิด วางแผนดำเนินการ และประเมินผล อันก่อให้เกิดการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลอย่างยั่งยืนต่อไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพในการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก” มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสังเคราะห์การอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

วีรณัฐ โรจนประภา³ ศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพของผู้สูงอายุตามแนวทางไทยแลนด์ 4.0 เมื่อวิเคราะห์จากผลของระดับความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของกิจกรรมกับระดับสุขภาพจิตแล้วนั้น ในแต่ละประเภทกิจกรรมที่ส่งผลนั้นมีระดับการส่งผลแตกต่างกันซึ่งสามารถเรียงลำดับระดับการส่งผลจากค่า มากไปน้อยได้ 1) ภาษา 22.159 2) โภชนาการ 19.280 3) สุขภาพ 17.752 4) ออกกำลังกาย 16.414 5) ศิลปะ 15.905 6) ธรรมะ 15.655 และ 7) เศรษฐกิจพอเพียง 15.590 พบว่า กิจกรรมศิลปะทำให้จิตใจเพลิดเพลิน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษากิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลที่ให้ความสำคัญกับศิลปะ เพลงพื้นบ้าน การเต้นรำมาลำดับต้น ๆ เพราะเป็นกิจกรรมคลายจากความวิตกกังวลได้ เช่นเดียวกับธรรมที่ก็ช่วยให้จิตใจปลอดโปร่งจากความเครียด หรือความกลัว เป็นการตอบสนองความต้องการหาที่พึ่งของผู้สูงอายุให้มีที่ยึดเหนี่ยวไม่พุ้งซ่าน อย่างไรก็ตามการศึกษาของวีรณัฐ โรจนประภาพบว่าการกิจกรรมด้านภาษามีผลทำให้สุขภาพจิตดี ซึ่งอาจเป็นเพราะศึกษาในชุมชนเมืองโดยขัดแย้งกับบริบทชุมชนตำบลพลายชุมพลที่เป็นกิ่งเมืองกึ่งชนบท ทั้งยังจำเป็นต้องพิจารณาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและสุขภาพจิตด้วย เช่น ระดับการศึกษาและอาชีพของผู้สูงอายุมีผลต่อความรู้สึกพึงพอใจในกิจกรรมด้วย อย่างไรก็ตามจากงานวิจัย พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ภาษานั้นช่วยให้ผู้เรียนมีความจำที่ดีขึ้นตามงานวิจัยของ แนวทางการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครตามแนวทางประเทศไทย 4.0 ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ภาษาที่ไม่คุ้นเคยจะมีผลต่อการทำงานของสมอง ทำให้สมองเสื่อมช้าลง ทำให้ความคิดมีประสิทธิภาพมากขึ้น ผู้สูงอายุที่ได้เรียนรู้ภาษาที่ 2 นี้จึงทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองว่าตนยังเป็นสมาชิกของสังคมยุคเสรีนี้อยู่จึงนำมาซึ่งความมั่นใจจนส่งผลถึงความสุขด้านอื่น ๆ

การศึกษาของมณฑนา จริยรัตน์ไพศาล⁴ ศึกษาปัญหาและความต้องการการจัด กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ คือ ปัญหาด้านสุขภาพร่างกาย ปัญหาด้านการมีภาระที่ต้องรับผิดชอบ และปัญหาจากการเดินทาง ความ ต้องการผู้สูงอายุต้องการเข้าร่วมกิจกรรมที่สนุกสนาน กิจกรรมการตรวจสุขภาพกิจกรรมการให้ความรู้ด้าน สุขภาพ กิจกรรมที่สามารถเป็นอาชีพและส่งเสริมรายได้ และกิจกรรมที่มีลักษณะพักผ่อนท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับเป็นอย่างยิ่งกับการศึกษากิจกรรมส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล

ขณะเดียวกัน พบว่า ปัจจัยที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลในการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมนันทนาการนั้นเพราะปัญหาด้านสุขภาพ

³ วีรณัฐ โรจนประภา, “แนวทางการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครตามแนวทางประเทศไทย 4.0”, วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 2560 6(2-03), หน้า 765-778.

⁴ มณฑนา จริยรัตน์ไพศาล, “รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร”, วารสารสักทอง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 2558 21(3), หน้า 86-96.

สอดคล้องกับการศึกษาของศรุตดา ศรีสว่าง⁵ ที่ศึกษา การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุต่อกิจกรรมนันทนาการในชุมชน พบว่า ปัญหาสำคัญของการไม่เข้าร่วมกิจกรรมเกิดขึ้นจากปัญหาด้านสุขภาพ เพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว และติดปัญหาเรื่องการเดินทางที่สะดวก

ขณะเดียวกันการศึกษาของ พระณัฐพงษ์ สิริสุวณฺโณ (จันทร์โร)⁶ ศึกษาการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาพบว่า เพศ อายุ และระดับการศึกษาที่ต่างกัน จะมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ มีนัยยะเช่นเดียวกันกับการจัดกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลว่าจริง ๆ แล้วภายในกลุ่มผู้สูงอายุนอกจากจะมีความหลากหลายทางสถานะทางสุขภาพและสังคมแล้ว ยังแตกต่างกันด้านเพศ อายุ และระดับการศึกษา ส่งผลต่อความพึงพอใจและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพที่ไม่อาจตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุที่หลากหลายได้ทั้งหมดทั้งสิ้น หากแต่เป็นรายกรณีไป ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้เสนอว่าควรมีวิชาหรือกิจกรรมทางเลือกหรือตัวเลือกตามอิสระสำหรับผู้สูงอายุ ไม่ใช่เป็นกิจกรรมหลักสูตรแบบบังคับทุกคน

พร้อมกันนั้น กิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจในการนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลคือ กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น อันก่อให้เกิดคุณค่าและความภาคภูมิใจในตนเองของผู้สูงอายุ สอดคล้องกับการศึกษาของชลาลัย วงศ์อารีย์⁷ ได้ศึกษา แนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ พบว่า กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและชุดการแสดงนาฏยประดิษฐ์พื้นบ้าน ชุด ฟ้อนบูชาหลวงปู่ขาวเป็นผลสำเร็จของกระบวนการวิจัยที่ใช้ในการแสวงหาแนวทางเพื่อสร้างกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ด้านกาย จิตใจ และสังคม กล่าวคือ ด้านกาย ผ่านการออกกำลังกายสามารถเคลื่อนไหวได้คล่องแคล่ว อารมณ์ดีหัวเราะอย่างสนุกสนาน ผีการทรงตัว ทำให้กระฉับกระเฉง ไม่ป่วยง่าย กล้ามเนื้อหัวใจสูบฉีดดี ลดความเครียด ควบคุมน้ำหนักตัว กล้ามเนื้อทำงานสอดคล้องประสานอย่างดีด้านจิตใจ เกิดความภูมิใจ มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ คือหลวงปู่ขาว ชื่นชอบความงดงามทางสุนทรียศาสตร์ ผีสมาริ์ด้านสังคม ได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนบ้าน เข้าสังคม ลดความเบื่อบ้าน มีแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้นจากการรวมกลุ่ม เช่นเดียวกับกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่ภูมิปัญญาเพลงพื้นบ้านและรางวัลย้อนยุคนอกจากจะเป็นการสนับสนุนผู้สูงอายุออกกำลังกายเพื่อพัฒนาศักยภาพทางกายทัดทานกับความเสื่อมถอยทางสรีรวิทยา ผู้สูงอายุมีสุขภาพจิตดีขึ้นเมื่อประชาชนภายนอกเห็นความสำคัญเช่น เรียนเชิญคณะเพลงพื้นบ้านและรางวัลย้อนยุคไปแสดงต่อหน้าสาธารณชนภายนอก

⁵ ศรุตดา ศรีสว่าง, “แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุตำบลหลักหก อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี”, รายงานการประชุมวิชาการและนำเสนอผลการวิจัยระดับชาติและนานาชาติ กลุ่มระดับชาติด้านการศึกษา, 2558 3(6), หน้า 418-427.

⁶ พระณัฐพงษ์ สิริสุวณฺโณ (จันทร์โร), พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี (ไกรเทพ), กันตภณ หนูทองแก้ว, พระธีรวัฒน์ อนาวีโร (ทองบุญชู) และพระมหาศักดิ์ ดาสิริเมธี (หารเทศ), การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, *Journal of MCU Nakhondhat*, 2561 6(8), หน้า 3788-3804.

⁷ ชลาลัย วงศ์อารีย์, “แนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ”, *วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา*, 2561 12(พิเศษ), หน้า 169-184.

ก่อให้เกิดคุณค่าและความภาคภูมิใจในตนเองของผู้สูงอายุ นอกจากนั้นคือ การได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนผู้สูงอายุ เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอันเป็นคุณูปการด้านสังคมประการหนึ่ง

ทั้งนี้ การส่งเสริมและพัฒนาผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลในมิติสุขภาพก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะผู้สูงอายุและคณะที่ปรึกษาองค์กรเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพได้สะท้อนประเด็นนี้เป็นแนวทางการบูรณาการกิจกรรมที่จำเป็นต้องมีกระบวนการให้คำปรึกษา (Counseling) และการมีกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน (Self-help Group) ที่แก้ไขปัญหาภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุในปัจจุบัน เพราะพบว่า ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งให้ดำรงชีวิตอย่างโดดเดี่ยวโดยลูกหลาน มีการละเลยเพิกเฉยจากครอบครัว แนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบูรณาการกิจกรรมคือ แนวคิดมอนเตสซอรี ดังเช่นการศึกษาของ จินฉัตร จันครา และจิราพร เกศพิชญพัฒนา⁸ มีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปว่าควรมีการศึกษาผลของการจัดกิจกรรมตามแนวคิดมอนเตสซอรีต่อภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในชุมชนหรือในสถานดูแลผู้สูงอายุอื่น ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมการจัดกิจกรรมตามแนวคิดมอนเตสซอรีในผู้สูงอายุกลุ่มอื่น ๆ เพื่อช่วยบำบัดรักษา และฟื้นฟูสุขภาพกายและสุขภาพจิตของผู้สูงอายุให้สามารถกระทำหน้าที่ของตนเองได้ตามปกติ (Social Functioning) และพึงพาผู้อื่นน้อยที่สุด สามารถจัดภาวะซึมเศร้าได้ เพราะอธิบายถึงหลักการจัดกิจกรรมต่อสภาวะทางอารมณ์ของผู้ร่วมกิจกรรมกล่าวคือ การจัดกิจกรรมตามแนวคิดมอนเตสซอรีประกอบด้วยกิจกรรมกลุ่มประสบการณ์ชีวิต กิจกรรมกลุ่มประสาทสัมผัส และกิจกรรมกลุ่มวิชาการ จะช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมรู้สึกผ่อนคลายและช่วยลดภาวะซึมเศร้าได้ ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดกิจกรรมช่วยเพิ่มระดับสารเคมีในสมอง เช่น serotonin ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการด้านอารมณ์ อีกทั้งในการทำกิจกรรม มีการส่งเสริมให้ผู้ร่วมกิจกรรมได้ทำกิจกรรมกลุ่มส่งผลให้ได้พูดคุยกัน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำกิจกรรมร่วมกันอันเป็นการส่งเสริมสัมพันธภาพถึงแม้ว่าบางครั้งผู้ร่วมกิจกรรมอาจเลือกทำกิจกรรมเป็นรายบุคคล แต่ก็ได้นั่งรวมกลุ่มกับผู้อื่นที่เลือกกิจกรรมชนิดเดียวกัน ก่อให้เกิดการช่วยเหลือแบ่งปันกิจกรรมตามแนวคิดมอนเตสซอรีช่วยให้ผู้ร่วมกิจกรรมมีสมาธิจดจ่อกับกิจกรรมที่ได้ทำ ทบทวนความจำเกี่ยวกับกิจกรรมที่เคยทำในอดีต และทำให้มีการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เมื่อทำกิจกรรมสำเร็จ จะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองที่ยังมีศักยภาพในการทำประโยชน์ เกิดเป็นผลงานที่มีคุณค่าทางจิตใจ เป็นการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแนวทางการจัดกิจกรรมแบบมอนเตสซอรีสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้หลายมิติทั้งความจำ ด้านจิตใจ ด้านสังคม และก่อให้เกิดคุณค่าในตนเองด้วย

อย่างไรก็ตาม การศึกษากิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลครั้งนี้ ผู้ร่วมวิจัยมิได้สะท้อนปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อดึงดูดให้ผู้สูงอายุทั้งภายในและภายนอกชุมชน และที่ติดบ้านเข้าร่วม แต่การศึกษาของนิตยา ทวีชีพ⁹ ที่ศึกษา ความต้องการการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุในตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การดำเนินกิจกรรมยังเผชิญกับอุปสรรคหรือความท้าทายคือ การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึงก็อาจเป็นไปได้ว่าที่ตำบล

⁸ จินฉัตร จันครา และ จิราพร เกศพิชญพัฒนา, “ผลของโปรแกรมการจัดกิจกรรมตาม แนวคิดมอนเตสซอรีต่อภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ”, วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี, 2559 27(1).

⁹ นิตยา ทวีชีพ, “ความต้องการการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุในตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น”, วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2562 16(2), หน้า 213-222.

พลายชุมพลยังขาดแนวทางการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างทั่วถึงเพื่อดึงดูดผู้สูงอายุที่อยู่ภายในและภายนอกชุมชน และที่ติดบ้าน เนื่องจากพบว่า มีเพียงผู้สูงอายุร้อยละ 7 ของผู้สูงอายุทั้งหมดเท่านั้นที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพภายใต้การดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ นอกจากนี้ การศึกษาของนิตยา ทวีชีพยังพบว่า กิจกรรมบางอย่างในระยะเวลาที่ผ่านมาผู้สูงอายุไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับที่ตำบลพลายชุมพลเช่น กิจกรรมการพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษ ทักษะการสื่อสาร และทักษะทางเทคโนโลยี ผู้สูงอายุยังไม่สามารถนำกิจกรรมเหล่านี้ไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้ ทว่ากิจกรรมที่ตำบลพลายชุมพลนั้นยังคงดำรงไว้ซึ่งจุดแข็งที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนการจัดกิจกรรมนั้นพบว่าการสำหรับผู้สูงอายุจำนวนมากซึ่งแตกต่างจากการศึกษาที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น

นอกจากนี้ ด้วยการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นที่องค์กรเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพที่เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 ชิ้น ของ Whangmahaporn, P., Phromsathit, S., Wangtepanukroh, N., Siriburana, S., Kijmanawat, Y., & Wachum, W.¹⁰ ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่ามีปัจจัย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านงบประมาณที่เพียงพอ โดยอาจได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนด้านบุคลากรที่เข้าร่วมดำเนินกิจกรรม ด้านสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยเงื่อนไขของผู้สูงอายุเอง ด้านการเมือง ไม่มีความขัดแย้งระหว่างผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และด้านการสื่อสาร หมายถึง การประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงและงานวิจัยของ Suthamchai, B., Keskipichayawattana, J., & Kaeowichian, N.¹¹ ที่สังเคราะห์รูปแบบบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการ พบว่า มีปัจจัย 4 ด้านในการจัดระบบบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการ ได้แก่ด้านนโยบาย (policy) ว่าด้วยการขับเคลื่อนทุกภาคส่วนอย่างชัดเจน นำไปปฏิบัติผ่านความร่วมมือในพื้นที่ ด้านคน (people) ประกอบด้วยผู้สูงอายุ ผู้ดูแลครอบครัว อาสาสมัคร ผู้นำชุมชน พระ ครู ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ด้านระบบ (system) ระบบการคัดกรอง ระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุ ระบบส่งต่อดูแลต่อเนื่อง ระบบบริการที่เชื่อมโยงระบบประเมินผล ระบบบริการที่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ด้านชุมชน (community) ความเข้มแข็งของชุมชน ทูทางสังคมวัฒนธรรม ประเพณี การเตรียมความพร้อม การมีส่วนร่วม การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อโดยกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลนี้ต่างปรากฏเงื่อนไข/ปัจจัยแห่งความสำเร็จดังกล่าวนี้ทั้งสิ้น

ท้ายที่สุดนี้ในแนวทางการบริหารจัดการเครือข่ายในการบูรณาการกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนดังการศึกษาของปาจริย์ ผลประเสริฐ, พฐุ ราไพ ประภัสสร และวรางคณา จันทรค์¹² ที่ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชนในการจัดกิจกรรม

¹⁰ Whangmahaporn, P., Phromsathit, S., Wangtepanukroh, N., Siriburana, S., Kijmanawat, Y., & Wachum, W, "Factors Affecting the Operation of Center for Quality of Life Development and Career Promotion for the Elderly in Thailand", *Journal of Interdisciplinary Research: Graduate Studies*, 2019 8(1).

¹¹ Suthamchai, B., Keskipichayawattana, J., & Kaeowichian, N, "A Synthesis of Integrated Care Service Model for Thai Elderly", *Journal of Health Science*, 2015: 1017-1029.

¹² ปาจริย์ ผลประเสริฐ, พฐุ ราไพประภัสสร และวรางคณา จันทรค์, "รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชนในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ", *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 2560 10(พิเศษ), หน้า 179-199.

สำหรับผู้สูงอายุ พบวิธีการดำเนินการวิจัยที่น่าสนใจคือ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนได้แก่ ศึกษาปัญหาของผู้สูงอายุและปัญหาในการเข้าร่วมกิจกรรม การแสวงหารูปแบบการบริหารเครือข่ายชุมชนในการจัดกิจกรรมผ่านผู้มีส่วนร่วมทั้ง อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เทศบาล ผู้สูงอายุ นักวิชาการด้วยวิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ (workshop) และสนทนากลุ่ม และขั้นตอนสุดท้ายคือการนำรูปแบบกิจกรรมไปใช้ และประเมินการบริหารจัดการ ซึ่งการศึกษาของปจวีย์ ผลประเสริฐและคณะนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานโดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังพบว่า ควรสร้างเครือข่ายชุมชนระดับตำบลขึ้น อันประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่จัดการฐานข้อมูลประชากรทั้งเศรษฐกิจ สังคม เชื่อมโยงข้อมูลด้านสุขภาพกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จัดทำงบประมาณ ดำเนินกิจกรรมเชิงรุก ส่งเสริมการรวมกลุ่ม จัดหาพื้นที่ทำกิจกรรม จัดหาอาสาสมัครประชาสัมพันธ์กิจกรรม ส่วนชมรม/กลุ่มผู้สูงอายุทำหน้าที่จัดหาสมาชิก ทำข้อมูลประวัติ ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมกิจกรรม จัดโครงสร้างชมรมและโรงเรียน เขียนโครงการของงบประมาณ ครอบคลุม ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ ให้กำลังใจ เคารพการตัดสินใจของผู้สูงอายุ ขณะที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทำหน้าที่จัดทำข้อมูลด้านสุขภาพ จัดทำงบประมาณในการทำกิจกรรมกับผู้สูงอายุด้านสุขภาพ เป็นพี่เลี้ยงอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน วางแผนการทำงานร่วมกับผู้สูงอายุตรวจสอบสุขภาพผู้นำชุมชน ทำหน้าที่ประสานผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ส่งเสริมอาสาสมัครและแกนนำ ประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง นอกจากนี้ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูลผู้สูงอายุร่วมกับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นตัวกลางในการประสานงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สถาบันศาสนาหรือวัด ทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศาสนาและจิตใจ และการให้สถานที่สถาบันการศึกษา ทำหน้าที่เข้าร่วมกิจกรรมกับผู้สูงอายุในชุมชน เป็นที่ปรึกษาการทำกิจกรรม ส่งเสริมนักศึกษาของพื้นที่วิจัยและจัดทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุในชุมชน โดยที่กล่าวไปดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นกระบวนการที่องค์กรเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพตำบลหลายชุมพลได้ดำเนินการแล้วจนกระทั่งเป็นแนวปฏิบัติที่ดี แต่ยังมีได้สรุปเป็นกระบวนการที่ชัดเจน

โดยสรุปพบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ยกระดับความเข้าใจจากข้อค้นพบของการศึกษาที่ประกอบด้วยเงื่อนไข ปัจจัย อุปสรรค และแนวทางในการบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุที่จะประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้ อาจแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ด้วยเงื่อนไขลักษณะขององค์กรเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพ จำนวน บทบาทหน้าที่ ลักษณะทางสุขภาพและสังคมของผู้สูงอายุ ความเป็นพื้นที่เมืองหรือชนบท มีทั้งที่สอดคล้องและแตกต่างกันเป็นคุณูปการสู่การตั้งคำถามอภิปรายและพัฒนาโจทย์ในการวิจัยครั้งต่อไป

6. สรุปผลการวิจัย

ท่ามกลางการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ชุมชนต่าง ๆ ทั้งภาคเมือง ชนบท กึ่งเมืองกึ่งชนบทต่างดำเนินโครงการ กิจกรรม หรือมีแผนงานปรับตัวเข้าสู่กับสภาวะดังกล่าวเพื่อเตรียมความพร้อมกับผู้สูงอายุในชุมชนท้องถิ่นให้มีสุขภาพดีในทุกด้าน ตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกก็เช่นเดียวกัน ภายใต้การบูรณาการของหน่วยงานและเครือข่ายต่าง ๆ ได้เข้ามาร่วมส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรมเป็นเวลากว่า 4 ปี ทั้งนี้ การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพในการเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก” มีข้อค้นพบที่สำคัญคือ

ในด้านความเป็นมาของการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุโดยองค์กรเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพ จริง ๆ แล้วเป็นการต่อยอดจากศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุและคนพิการที่ได้จัดตั้งมาก่อนหน้านี้แล้วกว่า 10 ปี และ พ.ศ. 2558 ได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ จนกระทั่ง พ.ศ. 2559 ได้จัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุภายใต้การทำบันทึกความร่วมมือ (MOU) ระหว่างภาคีเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกว่า 20 เครือข่าย ทั้งนี้เป้าประสงค์ของการก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุนี้ก็เพื่อให้ผู้สูงอายุติดสังคมได้มีกิจกรรมร่วมกันในทุกด้าน ทั้งกายภาพ จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ เศรษฐกิจและภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี อันนำไปสู่การเสริมสร้างความภูมิใจในตนเอง ตระหนักเห็นถึงคุณค่าของตนเอง เกิดสุขภาวะในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างเสมอภาคและสมศักดิ์ศรี ทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตระหว่างผู้สูงอายุและเครือข่ายภาคีองค์กรส่งเสริมสุขภาพทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ผสานช่องว่างระหว่างวัยทั้งวัยผู้สูงอายุ วัยเด็ก-เยาวชน และวัยกลางคน จนกระทั่งเป็นกระบวนการหนึ่งสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งกับชุมชนตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ทั้งนี้ ในการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาคี พบว่า มีเครือข่ายมากกว่า 20 องค์กรสังกัดที่เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุพลายชุมพล ประกอบด้วยองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย โรงเรียน สถาบันศาสนา คือ วัด โดยการดำเนินกิจกรรมพิจารณาตามความชำนาญเฉพาะด้าน กล่าวคือ สถาบันศาสนาคือวัดมุ่งเน้นการพัฒนาผู้สูงอายุด้านจิตวิญญาณ องค์กรภาครัฐและภาคประชาชนมุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขทั้งในมหาวิทยาลัยและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเน้นด้านการรักษาสุขภาพกาย องค์กรธุรกิจสนับสนุนทุนในการดำเนินงาน เทศบาลตำบลพลายชุมพลเปรียบเสมือนเจ้าภาพหรือตัวกลาง (Broker) ในการประสานงานระหว่างเครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพและผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยก็มีความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) ที่หลากหลายแตกต่างกันไปในแต่ละคณะทั้งด้านสังคม ด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจและภูมิปัญญา ตลอดจนด้านสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สูงอายุ นักศึกษา คณาจารย์ บุคลากรในหน่วยงานท้องถิ่น ขณะที่โรงเรียนในชุมชนก็สนับสนุนให้นักเรียนได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุ ทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างวัย

ขณะเดียวกัน ในด้านจุดเด่นหรือความเข้มแข็งของการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลนั้น พบว่า มีเครือข่ายภาคีจำนวนมาก หลากหลาย เครือข่ายมีความเหนียวแน่นสามารถผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนเข้าร่วมบูรณาการจัดกิจกรรมร่วมกับผู้สูงอายุได้อย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมทุกมิติ ส่งผลให้กิจกรรมมีความหลากหลายด้วย ผู้สูงอายุพึงพอใจที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลาย พร้อมกันนั้นหน่วยงานที่เป็นตัวกลางประสานงานก็มีกระบวนการจัดการอย่างเป็นระบบในหลายประเด็น เช่น สถานที่ การประสานวิทยากร รูปแบบกิจกรรม การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ระบบสนับสนุนกิจกรรม อาทิ งบประมาณ และบุคลากร จนกระทั่งเป็นหนึ่งในตำบลต้นแบบด้านการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ (Good Practices) ที่รองรับการดูงานจากในประเทศและต่างประเทศจำนวนมาก

อย่างไรก็ตามภายใต้ความเข้มแข็งแล้ว เครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลก็ยังคงเผชิญปัญหา อุปสรรค และความท้าทายในการดำเนินงาน อาทิ การเดินทางของผู้สูงอายุ เพราะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุของทั้งตำบลโดยตรง โดยเฉพาะกลุ่มที่ติดบ้าน เผชิญกับข้อจำกัดทางการเคลื่อนไหวและโรคประจำตัว ซึ่งเป็นข้อจำกัดด้านสุขภาพและการเดินทาง ขณะเดียวกันคือ ในด้านการจัด

กิจกรรมพัฒนาศักยภาพ บางกิจกรรมจำเป็นต้องหวนกลับมาขบคิดใหม่ว่ายังจำเป็นหรือตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุหรือไม่ เช่น ภาษาอังกฤษ เพราะบริบทการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุแต่ละท่านแตกต่างกันออกไป พร้อมกันนั้น การจัดกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ของหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้ทั้งหมด อาจมีกิจกรรมบางอย่างที่ทั้งชอบและไม่ชอบ ประสงค์อยากเข้าร่วมและไม่เข้าร่วม ด้วยเงื่อนไขการพิจารณาว่าเชื่อมโยงกับบริบทในชีวิตของเขาหรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้น กิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุไม่สามารถเข้าถึงประชากรผู้สูงอายุทั้งหมดของตำบลพลายชุมพลได้ คิดเป็นเพียงร้อยละ 7 ของประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด ขณะที่ร้อยละ 93 ที่เป็นผู้สูงอายุติดบ้านและติดเตียงไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ด้วยเงื่อนไขด้านการเดินทาง สุขภาพ การทำงาน ตลอดจนภาระการดูแลลูกหลาน รวมทั้งการให้ความหมายต่อคุณค่าในตนเองหรือความภูมิใจในตนเองที่ไม่จำเป็นต้องเข้าร่วมสังคมในรูปแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ ด้านแนวทางการบูรณาการกิจกรรมและการต่อยอดสู่การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน ปีงบประมาณ 2563 โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลดำเนินงานเข้าปีที่ 4 ของการจัดตั้ง ซึ่งมีชุดกิจกรรมกว่า 30 กิจกรรม ครอบคลุมมิติสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพทางสังคม สุขภาพทางจิตวิญญาณ สุขภาพทางเศรษฐกิจและภูมิปัญญา และสุขภาพทางสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี โดยองค์กรเครือข่ายส่งเสริมสุขภาพทั้งภายในและภายนอกชุมชนร่วมดำเนินงาน กระนั้นก็ตาม ภายใต้การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ทำให้กิจกรรมการรวมกลุ่มต้องหยุดชะงักเพื่อปฏิบัติตามมาตรการการป้องกันโรคตั้งแต่เดือนมีนาคม-สิงหาคม อาจทำให้บางกิจกรรมไม่ได้ดำเนินจนบรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้แนวทางในการบูรณาการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกอย่างยั่งยืนนั้น ผู้ให้ข้อมูลคิดเห็นว่าควรมีแนวทางการส่งเสริม ได้แก่ การพัฒนาสถานที่เรียนที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในลักษณะการออกแบบเพื่อทุกคน (Universal Design) การมีกิจกรรมพัฒนาทักษะด้านภาษา การสื่อสาร และเทคโนโลยี การมีกิจกรรมด้านการค้นหาเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้นตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุที่หลากหลาย รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงทั้งการคิด วางแผน ดำเนินการ และประเมินผล อันก่อให้เกิดการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลอย่างยั่งยืนต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการในพื้นที่

7.1.1 เสริมสร้างทักษะการดูแลผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลกับประชาชนในชุมชนทั้งติดเตียง ติดบ้าน และติดสังคม โดยเฉพาะกลุ่มที่ติดบ้านที่ต้องการผู้ดูแล (Caregiver) ให้มีทักษะเบื้องต้นในการดูแลผู้สูงอายุโดยผ่านการมีส่วนร่วมของหน่วยปฏิบัติงาน อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และหน่วยวิชาการอย่างพยาบาลศาสตร์และกายภาพบำบัด ขณะเดียวกันการสร้างกิจกรรมที่ดึงดูดการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุที่ติดบ้าน เพราะจากจำนวนผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมมีเพียงร้อยละ 7 จากประชากรผู้สูงอายุทั้งหมดในตำบลเท่านั้น

7.1.2 สำรวจและประเมินผลสะท้อนจากผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในการกำหนดชุดกิจกรรมที่ตอบสนองกับความต้องการของผู้สูงอายุ จนกระทั่งผู้สูงอายุสามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

7.1.3 แสวงหาเครือข่ายภาคีองค์กรส่งเสริมสุขภาพเพิ่มขึ้นเพื่อเพิ่มความหลากหลายของชุดกิจกรรมให้ครอบคลุมทุกด้าน ทุกภาคส่วน และธำรงรักษาเครือข่ายภาคีที่มีอยู่แล้วให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.2.1 บูรณาการการดำเนินงานระหว่างกระทรวงทั้งกระทรวงมหาดไทย กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกระทรวงสาธารณสุขในเขตพื้นที่เพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในทุกมิติ

7.2.2 จัดตั้งหน่วยงานระดับท้องถิ่นด้านสวัสดิการสังคมที่ใหญ่ขึ้นรองรับกับสังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอต่อการดูแลและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุในมิติทางสังคมที่นอกเหนือจากด้านสุขภาพอนามัย

7.2.3 นำนโยบายด้านการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว (Long-term Care) และการดูแลแบบประคับประคอง (Palliative Care) มาประยุกต์ใช้ในตำบลโดยการบูรณาการของหน่วยงานทั้งเทศบาลตำบล พลายชุมพลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังทั้งติดบ้านและติดเตียง อบรมประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ในการดูแลผู้สูงอายุระยะยาวและการดูแลแบบประคับประคอง

7.3 ข้อเสนอแนะทางวิชาการเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

7.3.1 ศึกษาวิจัยเพื่อประเมินผลกิจกรรมและชุดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพลอย่างเป็นรูปธรรมแบบมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ

7.3.2 ศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างวัย ต่อยอดสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างคุณค่าและความภาคภูมิใจในตนเองของผู้สูงอายุตำบลพลายชุมพล ทั้งยังนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญาสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์ของชุมชนตำบลพลายชุมพลผ่านมีส่วนร่วมและเป็นการสร้างความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าด้วย

8. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากนักวิจัยโครงการที่ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่นที่ให้ความช่วยเหลือและกำลังใจที่ดีมาตลอด ขอขอบพระคุณพื้นที่ตำบลพลายชุมพล กองสวัสดิการสังคม เทศบาลตำบลพลายชุมพล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่เป็นพื้นที่ศึกษาและขอขอบคุณสมาชิกทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี กลุ่มผู้สูงอายุ เครือข่ายองค์กรส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักวิชาการ และขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

จิณวัตร จันครา และจิราพร เกศพิชญวัฒนา. “ผลของโปรแกรมการจัดกิจกรรมตาม แนวคิดมอนเตสซอรีต่อ

- ภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุในศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ”. วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี, 2559 27(1).
- ชลาลัย วงศ์อารีย์. “แนวทางการจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ”, วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. 2561 12 (พิเศษ). หน้า 169-184.
- นิตยา ทวีชีพ. “ความต้องการการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุในตำบลบ้านเหล่า อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น”. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. 2562 16(2). หน้า 213-222.
- ปาริย์ ผลประเสริฐ. พฐุ ราไพประภัสสร และวรางคณา จันทร์คง. “รูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายชุมชนในการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุ”. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ, 2560 10 (พิเศษ). หน้า 179-199.
- พระณัฐพงษ์ สิริสุวณโณ (จันทร์โร), พระณัฐพงษ์ ญาณเมธี (ไกรเทพ). กันตภณ หนูทองแก้ว. พระธีรวัฒน์ อนาวีโล (ทองบุญชู) และ พระมหาศักดิ์ ดาสิริเมธี (หารเทศ). การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของชมรมผู้สูงอายุ หมู่ที่ 5 ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. *Journal of MCU*, 2561 6(8). หน้า 3788-3804.
- มณฑนา จริยรัตน์ไพศาล. “รูปแบบการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร”. วารสารลักทอง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. 2558 21(3). หน้า 86-96.
- วีรณัฐ โรจนประภา. “แนวทางการจัดกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครตามแนวทางประเทศไทย 4.0”. วารสารมจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 2560 6(2-03). หน้า 765-778
- ศรุตดา ศรีสว่าง. “แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุตำบลหลักหก อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี”. รายงานการประชุมวิชาการและนำเสนอผลการวิจัยระดับชาติและนานาชาติ กลุ่มระดับชาติด้านการศึกษา, 2558 3(6). หน้า 418-427
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. ลักษณะทางสุขภาพและสังคมของผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข, 2553
- สุพิตร สมานีโต และคณะ. แบบทดสอบและเกณฑ์มาตรฐานศักยภาพทางกายสำหรับผู้สูงอายุ 60-89 ปี. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิทยาศาสตร์การกีฬา กรมพลศึกษา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2556
- Suthamchai, B., Keskipichayawattana, J., & Kaeowichian, N, “A Synthesis of Integrated Care Service Model for Thai Elderly”, *Journal of Health Science*, 2015. Pp. 1017-1029.
- Whangmahaporn, P., Phromsathit, S., Wangtepanukroh, N., Siriburana, S., Kijmanawat, Y., & Wachum, W, “Factors Affecting the Operation of Center for Quality of Life Development and Career Promotion for the Elderly in Thailand”, *Journal of Interdisciplinary Research: Graduate Studies*, 2019 8(1)

การพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

CURRICULUM DEVELOPMENT BASED ON SELF – SUFFICIENCY ECONOMY COVERING STUDENT'S 4 BASIC LIFE FACTORY FOR GRADE 7 STUDENTS

อรอนงค์ ตุ่มนาค *

Received: 2021-06-4

Onanong Toomnak

Revised: 2021-08-13

ดวงจันทร์ เดียววิไล **

Accepted: 2021-08-31

Duangchan Diowvilai

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และเพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรที่สร้างขึ้น กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลเกาะคา (น้ำตาลอนุเคราะห์) ที่เข้ารับการทดลองใช้ หลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง โดยสมัครใจ จำนวน 32 คน เป็น การวิจัยกึ่งทดลอง เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย หลักสูตรที่สร้างขึ้น เอกสารประกอบหลักสูตร และแบบทดสอบ วัดผลการเรียนตามหลักสูตรก่อนเรียนและหลังเรียนวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที่ t-test dependent

ผลการวิจัยพบว่า ได้หลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีหน่วยการเรียนรู้ 5 หน่วย ได้แก่ 1.หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับ พื้นฐานชีวิต 2. ปัจจัย 4 คุณค่าที่แท้จริงกับสิ่งแวดล้อม 3. บำบัดตน ดูแลชีวิต 4.ดูแลรักษาพึ่งพาตนเอง และ 5.รู้ คิด รู้ใช้ เข้าใจเศรษฐศาสตร์ หลักสูตรมีค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$, S.D = 0.46) เอกสารประกอบหลักสูตรค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.67$, S.D = 0.64) และผลการใช้ หลักสูตร คือนักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยคะแนน หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} 25.03$, S.D = 7.34) และคะแนนก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} 16.41$, S.D = 3.28)

คำสำคัญ: การพัฒนาหลักสูตร, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, ปัจจัย 4

* นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

** อาจารย์ประจำหลักสูตร คุรุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ABSTRACT

The objectives of this research were to develop curriculum according to philosophy sufficiency economy 4 basic life factors for grade 7 students (Muttayom Suksa 1) students and to study the result of the using created curriculum. The samples were 32 voluntary grade 7 students of Anuban Kokha School, (Namtarn Anukhok). Quasi-Experimental Research participated in course Sufficiency Economy Philosophy on Factor 4 was used. Research tools were the developed curriculum, the curriculum documents, pretest and posttest. Data were analyzed by mean, standard deviation and t-test.

The results found that there was curriculum based on the philosophy of self-sufficiency economy covering students' 4 basic life factors for grade 7 students which composed of 5 learning units were: 1) Philosophy of Sufficiency Economy and Life Fundamentals 2) 4 Factors: True Value and Illusion 3) Heal Yourself, Take Care of Your Life 4) Take Care of Self-reliance and 5) Thinking, Applying, Understanding Economics. The developed curriculum had suitable average, at high level ($\bar{X} = 3.59$, S.D = 0.46). The curriculum documents had suitable average, at high level ($\bar{X} = 3.67$, S.D = 0.64). and results of using course students have higher scores after studying than before it was statistically significant at the .05 level, with a mean score after school was ($\bar{X} 25.03$, S.D = 7.34) and a mean score before school was ($\bar{X} 16.41$, S.D = 3.28).

Keywords: curriculum development, philosophy of self-sufficiency economy, 4 basic life factors.

1. บทนำ

มนุษย์ดำรงอยู่เป็นปกติได้ ต้องมีปัจจัย 4 เป็นอย่างน้อย คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และ ยารักษาโรค คือความสำคัญขั้นพื้นฐาน ขณะที่ประเทศไทยกำลังขึ้นชมตัวเลขเศรษฐกิจในภาพรวม แต่เศรษฐกิจฐานรากนั้นยังมีปัญหา หอการค้าภาคกลางออกมาแสดงความเห็น ย้ำว่าเศรษฐกิจฐานรากนั้นไม่ดี คำว่า “ฐานราก” ก็คือชาวบ้านระดับ “รากหญ้า” เมื่อเศรษฐกิจไม่ดี ย่อมมีผลทำให้รายได้หด และมีผลต่อการเป็นหนี้ ข้อมูลที่หอการค้าและมหาวิทยาลัยหอการค้าไทยสำรวจมาเปิดเผย 2 หน่วยงานได้จับมือกันสำรวจหนี้ของแรงงานที่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท พบว่า 96% ของแรงงานที่สำรวจมีหนี้สินอีก 4% ไม่มีหนี้ ผลสำรวจตรวจสอบวัตถุประสงค์การกู้ยืมและเป็นหนี้ พบว่า 36.1% กู้เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน วัตถุประสงค์การกู้เงินเฉพาะที่นำไปใช้สนองปัจจัย 4¹

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้ง

¹ มติชนออนไลน์, ผลสำรวจความคิดเห็นประเด็นธุรกิจสถานภาพแรงงานไทย กรณีศึกษาผู้มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท ระหว่างวันที่ 19-23 เมษายน 2561 โดยหอการค้าไทย ร่วมกับมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/economy/eco-report/news_932741 [27 เมษายน 2561].

กระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แม้ว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการส่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตก สลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกกลืนและเริ่ม สูญหายไป²

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัญชาทางการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงเกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน³

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2561) มุ่งเน้นพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดนั้น จะทำให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ สมรรถนะที่ 4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น และมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ตามคุณลักษณะข้อที่ 5 อยู่อย่างพอเพียง คือคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ มีคุณธรรม มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข⁴

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะทางการดำรงชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ผู้ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี มีพระราชดำรัสแก่ชาวไทย เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย ดังนี้ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มาก

² มูลนิธิชัยพัฒนา (The Chaipattana Foundation), เอกสารเผยแพร่เศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html [8 สิงหาคม 2553].

³ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560), หน้า คำนำ.

⁴ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, 2551), หน้า 6-7.

เกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และ 3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ 2 ประการ คือ 1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ และ 2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต⁵

โรงเรียนอนุบาลเกาะคา (น้ำตาลอนุเคราะห์) เปิดบริการรับนักเรียนจากหลายหมู่บ้านในอำเภอเกาะคา อำเภอแม่ทะและอำเภอห้างฉัตร โรงเรียนเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นก่อนประถมศึกษาถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รับผิดชอบการจัดการศึกษาภาคบังคับให้แก่ประชากรวัยเรียนในเขตพื้นที่บริการและทั่วทุกตำบลในอำเภอเกาะคา มีวิสัยทัศน์ คือบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เน้นคุณธรรม นำวิชาการตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน รู้ทันเทคโนโลยี มีทักษะชีวิต คิดอย่างสร้างสรรค์ สืบสานวัฒนธรรม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน ข้อที่ 4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงานและการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ข้อที่ 5. อยู่อย่างพอเพียง และข้อที่ 6. มุ่งมั่นในการทำงาน ค่านิยมหลัก 12 ประการ ที่สำคัญคือค่านิยมข้อที่ 9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และข้อที่ 10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือ ก็แจกจ่าย จำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี

จากรายงานประจำปีของสถานศึกษาปีการศึกษา 2560⁶ สรุปผลด้านการเยี่ยมบ้าน (2560-2561) พบว่าสภาพครอบครัว ของนักเรียนส่วนมากเป็นครอบครัวที่พ่อแม่หย่าร้างแยกทางกัน หรือไม่ก็พ่อแม่ ต้องไปทำงานต่างจังหวัดฝากนักเรียนไว้กับลุง ป้า ปู่ ย่า ตา ยาย ซึ่งส่วนมากมีอาชีพเป็นเกษตรกรมีทำนา ทำสวน ทำไร่ และมีฐานะปานกลางประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจและสภาพสังคมเป็นอย่างมาก จากปัญหาการรุกรานของกระแสโลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ นักเรียนเน้นพัฒนาศักยภาพของตนด้านวิชาการเพียง

⁵ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550). หน้า 14 – 16.

⁶ โรงเรียนอนุบาลเกาะคา (น้ำตาลอนุเคราะห์), **รายงานประจำปีของสถานศึกษาปีการศึกษา 2560**, (จังหวัดลำปาง: โรงเรียนอนุบาลเกาะคา, 2561). หน้า 67 – 68.

อย่างเดียว ทำให้นักเรียนเห็นห่างจากสภาพสังคมและวัฒนธรรมตามภูมิสำเนาของตัวเอง ขาดทักษะการดูแลช่วยเหลือตัวเองในเรื่องง่าย ๆ แม้แต่การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน นักเรียนไม่เห็นความสำคัญและขาดความเข้าใจในเรื่องการดูแลรักษา การใช้และเลือกใช้ ปัจจัย 4 ของตัวเอง

สอดคล้องกับบทความวิชาการของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เชาว์ เพ็ชรราช⁷ พบว่า ปัญหาวิถีการดำรงชีวิตของคน เรื่องการจัดการปัจจัยพื้นฐานหรือปัจจัย 4 ในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงที่สุด ต่อความสมดุลทางชีวิต ทางสังคม ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอนาคต ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ไม่สมดุล กระบวนการอุตสาหกรรมที่สร้างแต่ของเสีย ระบบเศรษฐกิจที่กระตุ้นความต้องการมากเกินไปเหล่านี้จะส่งผลเสียต่อมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัยอย่างแน่นอน

ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเองโดยน้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหา การดำเนินชีวิตหรือ วิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอ ประมาทตน เดินทางสายกลาง มีความพอดีและพอเพียง กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ สิ่งสำคัญต้องรู้จักการพึ่งพาตนเองโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และรู้จักการนำทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ การดำเนินชีวิตประจำวัน เช่นรู้จักการนำปัจจัยพื้นฐาน หรือปัจจัย 4 ของตนเองที่มีอยู่มาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขความสบายพอเพียงกับตนเอง และพึ่งตนเองได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2.2 เพื่อศึกษาผลการใช้หลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้าน ปัจจัย 4 ของตนเอง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

3. วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง เป็นการวิจัยที่ใช้ในการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหา ประชากร ตัวแปร ระยะเวลาในการวิจัย เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง ประกอบไปด้วย ความเป็นมาความหมาย ความสำคัญ คุณลักษณะ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิธีการปฏิบัติ การใช้ การเลือกใช้ และการดูแลรักษาทรัพยากรด้านปัจจัย 4 ของตนเอง การพึ่งตนเอง โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนด้วยเทคนิคการสอนโดยการปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วย 4 สาระ 5 หน่วยการเรียนรู้ 10 แผนการเรียนรู้ 22 ชั่วโมง

⁷เชาว์ เพ็ชรราช, วิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.gotoknow.org/posts/466603 [12 เมษายน 2560].

3.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 64 คน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2561 โรงเรียนอนุบาลเกาะคา (น้ำตาลอนุเคราะห์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปางเขต 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 32 คน ได้จากการสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร

3.3 ขอบเขตด้านตัวแปร

3.2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

3.3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

3.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการทำวิจัย ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2561 – พฤษภาคม 2562 ระยะเวลาในการทดลองใช้กับนักเรียน 22 ชั่วโมง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีเครื่องมืออยู่ 2 ตอนด้วยกัน คือเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร และเครื่องมือรวบรวมข้อมูลจากผลการทดลองใช้หลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย 4 สาร 5 หน่วยการเรียนรู้ 10 แผนการเรียนรู้ 22 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ตามลำดับขั้นตอน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนา หลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งประกอบด้วย 4 สาร 5 หน่วยการเรียนรู้ 10 แผนการเรียนรู้ 24 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ตามลำดับขั้นตอน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา ด้านแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ของโรงเรียนอนุบาลเกาะคา (น้ำตาลอนุเคราะห์) วิเคราะห์หลักการ จุดหมาย คุณลักษณะอันพึงประสงค์ สมรรถนะ สาระการเรียนรู้ จุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ งานวิจัย เกี่ยวกับหลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.1.2 ศึกษาทฤษฎีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดการจัดการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติ งานวิจัย เกี่ยวกับหลักสูตร และการพัฒนาหลักสูตรด้วยทฤษฎีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5.1.3 ศึกษาขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้วยการฝึกปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ และเนื้อหาของแต่ละแผนการเรียนรู้

5.1.4 สร้างหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมีองค์ประกอบดังนี้ ความเป็นมาและความสำคัญของหลักสูตร หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร สาระการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ โครงสร้างหน่วยระยะเวลา

กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมสื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และการนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งสาระการเรียนรู้มีทั้งหมด 4 สาระ ได้แก่ สาระที่ 1 หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับพื้นฐานชีวิต สาระที่ 2 บัณฑิต 4 คุณค่าที่แท้จริงกับสิ่งแวดล้อม สาระที่ 3 การใช้ การเลือกใช้และดูแลรักษาทรัพยากรด้านปัจจัย 4 สาระที่ 4 รู้คิด รู้ใช้ เข้าใจเศรษฐศาสตร์ ส่วนคู่มือการใช้หลักสูตร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัยสี่ของตนเอง มีองค์ประกอบดังนี้ คำชี้แจง คำแนะนำการใช้หลักสูตร หลักการ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์การเรียนรู้ โครงสร้างหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแผนการเรียนรู้ประกอบด้วย สาระ สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้กิจกรรมการเรียนรู้และกระบวนการการเรียนรู้สื่อการเรียนรู้การวัดผลและประเมินผลและบันทึกหลังการสอน โดยผู้วิจัยได้แบ่งแผนการจัดการเรียนรู้ออกเป็น 10 แผน

5.1.5 นำหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัยสี่ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอคำแนะนำในส่วนที่บกพร่อง และเพื่อเสริมความสมบูรณ์ของคู่มือการใช้หลักสูตร และแผนการจัดการเรียนรู้

5.1.6 ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรและ คู่มือการใช้หลักสูตร และให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบของหลักสูตรและองค์ประกอบของเอกสารประกอบหลักสูตร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัยสี่ของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดคุณลักษณะของผู้เชี่ยวชาญดังนี้

1) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรและการสอนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนมีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 5 ปีจำนวน 1 ท่าน

2) ผู้เชี่ยวชาญด้านสาขาการวัดและประเมินผลมีประสบการณ์ด้านการสอนไม่น้อยกว่า 5 ปีจำนวน 1 ท่าน

3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม หรือ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพ มีประสบการณ์การสอน มีประสบการณ์การสอนไม่น้อยกว่า 5 ปีจำนวน 1 ท่าน

แบบประเมินความเหมาะสม ของคู่มือการใช้หลักสูตร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัยสี่ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้กำหนดเกณฑ์พิจารณาดังนี้

5 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมาก
3 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
2 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อย
1 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์ในการยอมรับว่าหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 ของตนเอง ที่สร้างขึ้นว่ามีคุณภาพต้องมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 จากการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน คู่มือประกอบการใช้หลักสูตรมีค่าเฉลี่ย แผนการจัดการเรียนรู้ โดยรวมทั้ง 10 แผน มีค่าเฉลี่ย 3.79

5.2 ขั้นตอนในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้าน ปัจจัย 4 ของตนเอง มีดังต่อไปนี้

5.2.1 ศึกษาเนื้อหาจากหลักสูตร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัยสี่ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อใช้เป็นแนวทาง ในการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อจัดทำแผนการเรียนรู้

5.2.2 ศึกษาแนวคิด เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเทคนิคการสอน ด้วยการฝึกปฏิบัติ ของวีระ ไทยพานิช⁸

5.2.3 เลือกเนื้อหา ที่มีระดับความยากง่าย มีความจำเป็น และสามารถนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ เป็นเรื่องใกล้ตัวที่สอดคล้องกับหลักสูตรมาสอน เป็นการฝึกให้นักเรียน มีความรู้และทักษะ สามารถดูแลตนเอง ด้านการใช้ เลือกใช้และดูแลรักษาปัจจัย 4 ของตนเอง โดยแบ่งลำดับเนื้อหาของแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการสอน ดังตาราง

ตารางที่ 1: โครงสร้างหน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้

หน่วย ที่	หน่วยการ เรียนรู้	สาระ/ตัวชี้วัด	แผนการเรียนรู้	จำนวน (ชั่วโมง)
1	หลักปรัชญา ของเศรษฐกิจ พอเพียงกับ พื้นฐานชีวิต	สาระที่ 1 1.1อธิบายปรัชญา ความหมายปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงได้ 1.2.เปรียบเทียบ วิเคราะห์ หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง กับการดำเนินชีวิตและ พื้นฐานชีวิตของตนเองได้ 1.3.อธิบายทฤษฎี หลักการ และวิธีปฏิบัติ เศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีบันได 9 ขั้น ของ มูลนิธิสิริกรรมธรรมชาติมาบเอื้องได้	แผนที่ 1 เศรษฐกิจ พอเพียงหล่อ เลี้ยงชีวิต	2
			เลี้ยงชีวิต แผนที่ 2 ปรัชญาทฤษฎี วิธีปฏิบัติ องค์ ความรู้ ลงมือทำ	2
2	ปัจจัย 4 คุณ ค่าที่แท้จริงกับ สิ่งแวดล้อม	สาระที่ 2 2.1.อธิบายความหมาย ความสำคัญของ ปัจจัย 4 2.2.ยกตัวอย่างปัจจัย 4 ของตนเองที่สำคัญ ต่อการใช้ชีวิตมากที่สุด 2.3.บอกปัญหาและสาเหตุของปัญหาของ ตนเองเกี่ยวกับการใช้ปัจจัย 4 2.4.บอกวิธีการปฏิบัติตนในการใช้ ดูแล รักษาทรัพยากรด้านปัจจัย 4 ของตนเอง โดย พึ่งตนเอง ตามกระบวนการของหลักสูตร อย่างถูกต้อง	แผนที่ 3 ปัจจัย 4 กิน อยู่ คือ.....	2
			แผนที่ 4 พอกิน พออยู่ พอใช้ พอใจ พอเพียง	2

⁸ วีระ ไทยพานิช, 57 วิธีสอน, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2551), หน้า 53 - 64.

3	บำบัดตน ดูแลชีวิต บำบัดตน ดูแลชีวิต	สาระที่ 3	แผนที่ 5	2
		3.1 ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ รู้เกี่ยวกับการใช้ การเลือกใช้ และการดูแลรักษา ทรัพยากรด้านปัจจัย 4 ของตนเอง ตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	นาฬิกาชีวิต พิชิตโรค	
		3.2 ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตนในการใช้ การเลือกใช้ และการดูแลรักษา ทรัพยากรปัจจัย 4 ด้านอาหาร เช่นการเลือกรับประทานอาหาร กินข้าวเป็นหลัก กินผักเป็นยา กินปลาเป็นอาหาร ปลุกสิ่งทีกินโดยทำกิจกรรมธรรมชาติ กินสิ่งที่ปลูก	แผนที่ 6 กินข้าวเป็นหลัก กินผักเป็นยา กินปลาเป็นอาหาร	2
		.3 ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตนในการการใช้ การเลือกใช้ และการดูแลรักษา ทรัพยากรปัจจัย 4 ด้านยารักษาโรค เช่น การดูแลตนเอง เพื่อให้มีสุขภาพดีหลีกเลี่ยงการใช้ยาจากสารเคมี เลือกใช้สมุนไพรใกล้ตัวทดแทนหรือวิธีการในการรักษาสุขภาพตนเองก่อนการเลือกใช้ยา	แผนที่ 7 กลีกรรรมธรรมชาติ	2
		.3.4 ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตนในการการใช้ การเลือกใช้ และการดูแลรักษา ทรัพยากรปัจจัย ด้านเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม การใช้เสื้อผ้าอย่างรู้คุณค่าที่แท้จริง การ ดูแลซ่อมแซม และเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ก่อนทิ้ง		
		3.6 ผู้เรียนตระหนักรู้ แสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและเห็นถึงความสำคัญของการใช้ การเลือกใช้การดูแลรักษา ทรัพยากรด้านอาหาร รักษาตัวเองก่อน การดูแลรักษาทรัพยากรด้านอาหาร รักษาตัวเองก่อน การเลือกใช้ยา โดยพึ่งทรัพยากรตนเองให้มาก และพึ่งทรัพยากรภายนอกให้น้อย		

4	ดูแลรักษา พึ่งพาตนเอง	สาระที่ 3 3.5 ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตนการใช้ การเลือกใช้ และการดูแลรักษา ทรัพยากรปัจจัย 4 ด้านที่อยู่อาศัยการจัดการพื้นที่ใช้สอยในบ้านที่อยู่อาศัยให้ปลอดภัย สะอาด การทำผลิตภัณฑ์เพื่อลดการใช้สารเคมี ลดค่าใช้จ่าย เพิ่มประโยชน์ใช้สอยของสิ่งของที่มีอยู่ การหมักน้ำจุลินทรีย์ การทำน้ำยาซักผ้า น้ำยาถูพื้น/ น้ำยาล้างห้องน้ำใช้เอง การจัดการของเสียเหลือศูนย์ ลด ยุบ ย่อ แยกขยะ 3.6 ผู้เรียนตระหนักรู้ แสดงออกถึงความเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและเห็นถึงความสำคัญของการใช้ การเลือกใช้การดูแลรักษา ทรัพยากรด้านอาหาร รักษาตัวเองก่อนการเลือกซื้อ โดยพึ่งทรัพยากรตนเองให้มาก และพึ่งทรัพยากรภายนอกให้น้อย	แผนที่ 8 รู้รอบทิศ ชีวิตมี สุข	2
			แผนที่ 9 ดูแลด้วยใจใช้ ด้วยความระวัง	2
5	รู้จัก รู้ใช้ เข้าใจ เศรษฐศาสตร์	สาระที่ 4 4.1 มีความรู้ ความเข้าใจหลักเศรษฐศาสตร์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 4.2 วิเคราะห์ ประเมินคุณค่า และประเมินความคุ้มค่าของสิ่งที่ตนเองเคยซื้อ เคยใช้เปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเองทำได้	แผนที่ 10 เศรษฐศาสตร์ ความรู้คู่ชีวิต 1	4
รวม				20

5.2.4 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ และแบบฝึกหัดจากเนื้อเรื่องตามแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 10 แผน โดยมีกรอบในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ดังนี้

- 1) เลือกเนื้อหา และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน
- 2) กำหนดจุดประสงค์ ให้เหมาะสมกับเนื้อหา และตรงกับ สาระการเรียนรู้ ตามหลักสูตร ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 ของตนเอง
- 3) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ด้วยแนวคิดการจัดการเรียนรู้ ด้วยการฝึกปฏิบัติ
- 4) นำแผนการจัดการเรียนรู้ แบบฝึกหัด ที่สร้างขึ้น จำนวน 10 แผน ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง และปรับแก้ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจ โดยพิจารณาจากจุดประสงค์ สาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และ

การประเมินผล แบบประเมินแผน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้กำหนดเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

5 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
4 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมาก
3 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
2 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อย
1 หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์การ ยอมรับ ว่าแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัยสี่ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่สร้างขึ้น ต้องมีคุณภาพค่าเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลแผนการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.64

5) นำแผนการจัดการเรียนรู้ และแบบฝึกหัดที่สร้างขึ้นจำนวน 10 แผน ที่ผ่านการตรวจจากผู้เชี่ยวชาญ ไปแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำ เพื่อนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง

5.3 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบทดสอบวัดผลทางการเรียนก่อนเรียนและหลัง ตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง มีการสร้างและการหาคุณภาพของแบบทดสอบทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิจัยได้ดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้เวลากำหนดการดำเนินการ 20 ชั่วโมงในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2561 โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

6.1 ผู้วิจัยอธิบายจุดประสงค์ในการใช้หลักสูตร ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในหน่วยการเรียนรู้จำนวน 5 หน่วย 10 แผนการเรียนรู้ให้นักเรียนทราบ เพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

6.2 ทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre – test) ด้วยแบบทดสอบวัดผลทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยแบบวัด ผล การเรียน ตามหลักสูตรปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นแบบเลือกตอบ จำนวน 40 ข้อ

6.3 ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ให้กับกลุ่มตัวอย่าง ตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในหน่วยการเรียนรู้จำนวน 5 หน่วยและ 10 แผนการจัดการเรียนรู้ เวลาเรียนจำนวน 20 ชั่วโมง

6.4 ทำแบบทดสอบ (Post –Test) กับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ ตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านปัจจัย 4 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นฉบับเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบก่อนเรียน

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

7.1 นำกระดาษทดสอบวัดผลทางการเรียนตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มาตรวจให้คะแนน โดยตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดให้ 0 คะแนน

7.2 เปรียบเทียบคะแนนการทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ของกลุ่มตัวอย่าง

8. ผลการวิจัย

8.1 ผลการพัฒนาหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ผลการสร้างหลักสูตรทำให้ได้หลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และเอกสารประกอบหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งในตัวหลักสูตรจะประกอบด้วย หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างหลักสูตร ผลการเรียนรู้ ระยะเวลาเรียนของหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ของหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผลของหลักสูตร และเงื่อนไขการนำหลักสูตรไปใช้ ส่วนเอกสารประกอบหลักสูตรมีองค์ประกอบ คือ คู่มือสำหรับครูและแผนการจัดการเรียนการสอน จำนวน 5 หน่วย 10 แผนการจัดการเรียนการสอน ซึ่งในแผนการจัดการเรียนการสอนจะประกอบด้วย ผลการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้และการวัดและประเมินผล ใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้อาณา 24 ชั่วโมง

จากการพิจารณาความเหมาะสมขององค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่าอยู่ในระดับ 0.60 – 1.00 เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แล้วพบว่า แต่ละองค์ประกอบมีความเหมาะสมสอดคล้องสามารถนำหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรไปใช้ได้

8.2 ผลการทดลองใช้หลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบผลการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดผลทางการเรียนตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ผลการจัดการ						
เรียนการสอน	N	$\bar{X}$	S.D.	df	t	Sig.(1-tailed)
ด้านปัจจัย 4						
ก่อนเรียน	32	16.41	3.28	31	9.79**	0.0000
หลังเรียน	32	25.03	7.34			

** p < .05

จากตารางที่ 7 แสดงให้เห็นว่าผลการเปรียบเทียบผลการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดผลทางการเรียนตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเท่ากับ 16.41 และ 25.03 ตามลำดับ และคะแนนสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

9. อภิปรายผล

การสร้างหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผลการวิจัย 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 การสร้างหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลปรากฏว่าความเหมาะสมของหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประกอบด้วย 1) ความเป็นมาความสำคัญของหลักสูตร 2) หลักการ 3) จุดมุ่งหมาย 4) โครงสร้างเนื้อหา 5) ผลการเรียนรู้ 6) ระยะเวลาเรียน 7) กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ 8) หน่วยการเรียนรู้ 9) การจัดสภาพแวดล้อม สื่อและแหล่งเรียนรู้ และ 10) การวัดและประเมินผล 11) การนำหลักสูตรไปใช้ มีค่าอยู่ในระดับ 0.67 – 1.00 เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แล้วพบว่า แต่ละองค์ประกอบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.79$, $SD = 0.37$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติรัช คงตะวัน (2553)⁹ ที่ได้ทำการการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์ 4 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและต้องการรูปแบบ (2) เพื่อพัฒนารูปแบบ (3) เพื่อทดลองใช้รูปแบบ (4) เพื่อประเมินรูปแบบ พบว่ารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาขึ้นเรียกว่า LADIE Model ประกอบด้วย การทำความเข้าใจร่วมกัน (Learning) วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis) ร่วมกันจัดทำหลักสูตรและตรวจสอบ (Design) การนำหลักสูตรไปใช้ (Implementation) และการประเมินหลักสูตร

⁹ กิตติรัช คงตะวัน, “การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”, วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาหลักสูตรและการสอน: มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม, 2553.

(Evaluation) สามารถส่งผลให้ครูโรงเรียนวัดท่าข้ามพบว่ามีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นอย่างดี

ตอนที่ 2 การทดลองใช้หลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น กับนักเรียนจำนวน 32 คน มีผลดังนี้

ผลการเปรียบเทียบผลการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้แบบทดสอบวัดผลการเรียนตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า การทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีคะแนนเท่ากับ 16.41 และ 25.03 ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า คะแนนทดสอบวัดผลทางการเรียนตามหลักสูตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ทั้งนี้เนื่องจากมาจากการจัดการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมการใช้ การเลือกใช้ และการดูแลรักษา ปัจจัย 4 ของตนเอง โดยการฝึกปฏิบัติจริงจากสิ่งใกล้ตัว ทำให้ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนสูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุพิน อินต๊ะวงศ์¹⁰ ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโทกหัวช้าง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง มีโครงสร้าง 6 หน่วยการเรียนรู้ คือ ความรู้เบื้องต้น การวิเคราะห์ตนเอง กินสิ่งที่ปลูก ปลูกสิ่งที่กิน กินอาหารเป็นยา การทำน้ายาเอนกประสงค์ และโครงการชีวิตพอเพียง และใช้การจัดกิจกรรมโดยการฝึกปฏิบัติจริง นักเรียนจึงมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียนเท่ากับ 12.08 และ 24.31 คะแนน ตามลำดับ

10. ข้อเสนอแนะ

10.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการจัดการปัจจัย 4 ของตนเองสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้สอนควรศึกษาความต้องการของผู้เรียน ในกิจกรรมการใช้ การเลือกใช้ การดูแลรักษาปัจจัย 4 ของตนเอง ควรปรับให้เข้ากับพื้นฐานบริบท วัฒนธรรม วิถีชีวิต ของผู้เรียน ในการใช้สื่อการสอนที่หลากหลายและมีความเหมาะสมกับระดับของผู้เรียน ระยะเวลาในจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม

2) การนำหลักสูตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการจัดการปัจจัย 4 ของตนเอง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครูผู้สอนควรศึกษาคู่มือ รูปแบบ วิธีการ ให้เข้าใจเป็นอย่างดีก่อนและการจัดกิจกรรมควรมีการอธิบายให้นักเรียนมีความเข้าใจในขั้นตอนการจัดกิจกรรม และวิธีการจัดการเรียนรู้แบบต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ เพื่อจะได้นำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

¹⁰ ยุพิน อินต๊ะวงศ์, “การพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโทกหัวช้าง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2555.

10.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) หลักสูตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการจัดการปัจจัย 4 ของตนเอง สามารถพัฒนารูปแบบให้นักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ เรียนได้ ไม่ว่าจะเป็นในระดับ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา โดยปรับแผนการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมตามวัยของนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

2) ควรศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีต่าง ๆ ในการปรับพฤติกรรมผู้เรียนอย่างเป็นระบบ และสามารถยืดหยุ่นได้

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร:

กระทรวงศึกษาธิการ, 2551

กิตติธัช คงตะวัน. “การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาหลักสูตร และการสอน: มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม, 2553.

เชาว์ เพ็ชรราช. วิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.gotoknow.org/posts/466603 [12 เมษายน 2560].

มติชนออนไลน์. ผลสำรวจความคิดเห็นประเด็นธุรกิจสถานภาพแรงงานไทย กรณีศึกษาผู้มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท ระหว่างวันที่ 19-23 เมษายน 2561 โดยหอการค้าไทย ร่วมกับมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/economy/economy-report/news_932741 [27 เมษายน 2561].

มูลนิธิชัยพัฒนา (The Chaipattana Foundation). เอกสารเผยแพร่เศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: https://www.chaipat.or.th/site_content/item/3579-2010-10-08-05-24-39.html [8 สิงหาคม 2553].

ยุพิน อินตะวงศ์. “การพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโทกหัวช้าง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 2555.

โรงเรียนอนุบาลเกาะคา (น้ำตาลอนุเคราะห์). รายงานประจำปีของสถานศึกษาปีการศึกษา 2560. จังหวัดลำปาง: โรงเรียนอนุบาลเกาะคา, 2561

วีระ ไทยพานิช. 57 วิธีสอน. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2551

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ.

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ, 2550

การส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา

STRENGTH PROMOTING OF CIVIC POLITICS IN NAKORN RATCHASIMA PROVINCE

ชุมพล เพ็งศิริ*

Chumpol Pengsiri

Received: 2021-06-15

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาสภาพการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา 2. เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา 3. เพื่อนำเสนอการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมาวิจัยเป็นแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูปหรือคน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 13 รูปหรือคน จากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา มีดังนี้ 1) ด้านการเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหา การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน 2) ด้านการเคลื่อนไหวเพื่อตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจอธิปไตย การตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย ปกป้องและเรียกร้องสิทธิเสรีภาพความยุติธรรมให้กับตนเอง 3) ด้านการประท้วงอำนาจอธิปไตยและเรียกร้องให้มีการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตย ประชาชนเรียกร้องให้มีการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตย 4) จัดเลือกตั้งใหม่ 4) ด้านร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐและผูกพันในทางสร้างสรรค์ ในกระบวนการใช้อำนาจของประชาสังคม ไม่ขัดขวางการแสดงออกของประชาชน

2. กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย 1) ด้านการดำเนินการเลือกตั้ง ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น สร้างการเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นโดยเลือกตั้งนักการเมืองที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาท้องถิ่น 2) ด้านการร่วมรณรงค์เลือกตั้งกลุ่มการเมืองภาคประชาชน มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมในการเลือกตั้งซึ่งเป็นการแสดงออกตามวิถีประชาธิปไตย 3) ด้านการตัดสินใจทางการเมือง ตัดสินใจเลือกตัวแทนนักการเมือง โดยดูจากหลักการนโยบายของกลุ่มการเมือง ที่แสดงถึงความมีคุณธรรม สร้างความยุติธรรมให้กับชุมชน

3. การส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติดังต่อไปนี้ 1) ด้านหมั่นประชุมกันเป็นประจำ ประชาชนมีส่วนร่วมกิจกรรมทางการเมืองโดยแสดงความ

* อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

คิดเห็นด้วยวิธีการประชุม 2) ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม การประสานให้เกิดการประชุมอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นการประชุมโดยพร้อมเพรียงกันและเลิกประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน 3) ด้านปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ การส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มการเมืองปฏิบัติตามมติที่ประชุม 4) ด้านเคารพนับถือผู้ใหญ่ ประชาชนจะให้ความเคารพนับถือต่อประธานที่ประชุมหรือผู้ดำเนินกิจกรรม 5) ด้านการไม่ลุแก่อำนาจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีลักษณะของการไม่ลุแก่อำนาจ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 6) ด้านรักสันติภาพ จัดเวทีทางการเมืองเพื่อสร้างสันติภาพพิจารณาความคิดเห็นของทุกคนด้วยความเป็นกลาง 7) ด้านตั้งใจสนับสนุนคนดี การสร้างเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนเพื่อปกป้องและรักษาคนดีส่งเสริมคนดีให้เข้ามามีบทบาททางการเมือง

คำสำคัญ: การส่งเสริม, ความเข้มแข็ง, การเมืองภาคประชาชน

ABSTRACT

Objectives of this research were: 1. To study condition civic politics in Nakhon Ratchasima Province. 2) To study process of promoting civic politics strength in Nakhon Ratchasima Province and 3) To propose the promotion civic politics strength in Nakhon Ratchasima Province. The sample group consisted of 400 people with questionnaires and analyzed with frequency, percentage, mean and standard deviation. And qualitative research, data were collected from 17 key informants by in-depth-interviewing and from 13 participants in focus group discussion. Data were analyzed by descriptive interpretation.

The results found that;

1. Civic politics conditions in Nakhon Ratchasima Province were: 1) Movement of complaints for the state to resolve the people's problems, 2) Movement to investigate the process of exercising state power examination of state power exercise to protect and invoke self-right, liberty, and justice. 3) The people called for transfer state power and re-election 4) Critical cooperation and constructive engagement with state in process exercising the power of civil society that did not hinder public expression.

2. The process of civic politics strength promotion in Nakhon Ratchasima Province consisted of: 1) Election process, people participated in political activities, got involved in local political activities, created local conversions by electing politicians who had commitment to local development. 2) Participation in election campaigns for civic political groups by playing an important role in supporting people to participate in election activities, which is democratic expression. 3) Political decisions decision to elect political representatives based on policy principles of political groups, showed virtues that can create justice for community.

3. Promotion of civic politics strength in Nakhon Ratchasima Province, lead to following actions: 1) Holding meeting regularly, people participated in political activities, expressing their opinions by means of meetings. 2) In unison attend the meeting in unison from the beginning until

the end of the meeting The meeting was coordinated continuously until it became a stable meeting.

3) Compliance with regulations, promoting political group members to comply with the resolution of the meeting. 4) Respecting elders; paying respect to the chairman of the meeting or activities conductors, 5) Non-abuse of one's authority; exchanging opinions with open mind, listening to the others' opinions. 6) Peace-loving; organizing political forum to make peace, considering everyone's opinions with neutrality. 7) Intention to support good people; building civic politics networks to protect and retain good people and promote good people to play political roles.

Keywords: Promoting, Strength, Civic Politics

1. บทนำ

รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการเมืองไว้ อย่างชัดเจนว่าให้เน้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมมากกว่าที่จะเป็นประชาธิปไตยแบบ ตัวแทน นั้นหมายความว่ากำหนดให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมใน การเมืองการปกครองในทุก ขั้นตอน เช่น กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชนการที่ ประชาชนมีสิทธิในการเสนอร่างกฎหมาย การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถลงประชามติและทำประชามติได้และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิลง นามเพื่อถอดถอนบุคลากรระดับสูงรวมถึงเน้นการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ ประชาชนตระหนักถึงบทบาททาง การเมืองของตนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อการแก้ไข ปัญหาและสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคมของตน¹

รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 ได้กำหนดบทบาทของประชาชนเกี่ยวกับการเมือง ซึ่งสะท้อน เหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้อย่างชัดเจน² ซึ่งพลเมืองมารวมกันช่วยขับเคลื่อนงานด้วยความ เป็นพลเมืองผ่านเวทีที่ไม่ใช่แค่มาแต่เพียงประชุมเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะทางสภาพการเมือง อาจมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามบริบทและความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่โดยอาจแบ่งเบื้องต้นได้ 3 รูปแบบ 1. สภาพการเมืองรูปแบบธรรมชาติเป็นสภาพเมืองที่มีการขับเคลื่อนเป็นไปตามธรรมชาติ เมื่อมีประเด็นปัญหา หรือความต้องการที่เป็นประโยชน์สาธารณะในพื้นที่คนจากภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ก็มารวม ประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา 2. สภาพการเมืองรูปแบบมีโครงสร้างชัดเจนมีการขับเคลื่อน โดยมีการกำหนดองค์ประกอบและโครงสร้างที่แน่นอนและชัดเจน มีการกำหนดที่มาและจำนวนของผู้แทน จากภาคส่วนต่าง ๆ ที่จะมาร่วมเป็นองค์ประกอบของสภาพเมือง และมีการเลือกประธานสภาพเมืองและ ตำแหน่งอื่น ๆ รวมทั้งมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติงานที่แน่นอนและชัดเจน 3. สภาพการเมืองรูปแบบ กึ่งโครงสร้าง สภาพเมืองที่มีการขับเคลื่อนในลักษณะผสมผสาน 2 รูปแบบแรกตามความเหมาะสมของแต่ละ พื้นที่พัฒนาการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเพื่อเป็นพลเมืองของแต่ละที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของ ประชาชนในรูปแบบขององค์กรชุมชนสู่การเป็นสมัชชาและขับเคลื่อนมาสู่การจัดตั้งเป็นสภาพเมืองในแต่ละ

¹ จักร์ พันธุ์เพชร, การเมืองการปกครองไทย "จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ", พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: พันธุ์ กรูฟ, 2549), หน้า 359-360.

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ 2560. ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา มาตรา 44,45 หน้า 12.

พื้นที่ซึ่งในปัจจุบันได้มีการขับเคลื่อนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ³ อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนกิจกรรมการเมืองภาคประชาชนยังรวมถึงที่ว่าให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรายงานการดำเนินงานต่อประชาชนในเรื่องการจัดทำงานงบประมาณการใช้จ่ายและผลการดำเนินงานในรอบปีเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและกำกับการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น⁴ เป็นต้น

จังหวัดนครราชสีมามีปัญหาที่สำคัญคือ “พรรคการเมือง” ในปัจจุบันพรรคการเมืองยังเป็นองค์กรที่อ่อนแอมากและยังขาดความเป็นสถาบันที่ต่อเนื่องปัญหาที่สำคัญที่สุดของพรรคการเมืองไทย คือ เป็นองค์กรที่ซับซ้อนและต้องเผชิญกับความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พรรคการเมืองไทยตั้งขึ้นจากการรวมตัวของสมาชิกเพื่อสนับสนุนผู้นำทางการเมืองคนใดคนหนึ่งเท่านั้น พรรคการเมืองทุกพรรคไม่ว่าเล็กหรือใหญ่มีสาขาพรรคน้อย สาขาพรรคบางแห่งมีแต่รูปแบบเท่านั้นไม่มีบทบาทอะไร⁵ นอกจากสาเหตุดังกล่าวแล้วยังมีปัญหาอีกประการ คือ ปัญหาวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยมีงานวิจัยหลายเรื่องสรุปและแสดงถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยไม่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะประชาชนโดยทั่วไปเชื่อว่าการเมืองหรือการบริหารประเทศเป็นเรื่องของคนกลุ่มน้อยบางกลุ่มเท่านั้น อีกประการหนึ่งคนไทยยังเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของผลประโยชน์อย่างชัดแจ้งเกินไปความรู้สึกเช่นนี้ทำให้ประชาชนขาดความศรัทธาหรือความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองแต่ถ้าเข้ามาก็มักจะมีวัตถุประสงค์อย่างอื่น เช่น เพื่อแลกเปลี่ยนกับเงินทองหรือการช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ใช่เป็นเรื่องของจิตสำนึกทางการเมือง ลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองคนไทยอีกประการหนึ่งที่ไม่สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ การยอมรับในอำนาจนิยมของความเป็นข้าราชการ นั่นคือประชาชนโดยทั่วไปมองว่าข้าราชการเป็นชนชั้นผู้นำเมื่อข้าราชการแนะนำหรือชักจูงไปในทางใดประชาชนจึงมักปฏิบัติตามโดยไม่โต้แย้งซึ่งไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย

จากการกล่าวถึงข้างต้นจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อเข้ามาเป็นตัวหนุนเสริมกันในการส่งเสริมความเข้มแข็งทางการเมืองให้เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้ทราบถึงสภาพและปัญหาอุปสรรคการเมืองภาคประชาชน กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชน และ รูปแบบการพัฒนาการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา เพื่อสร้างความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทยต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

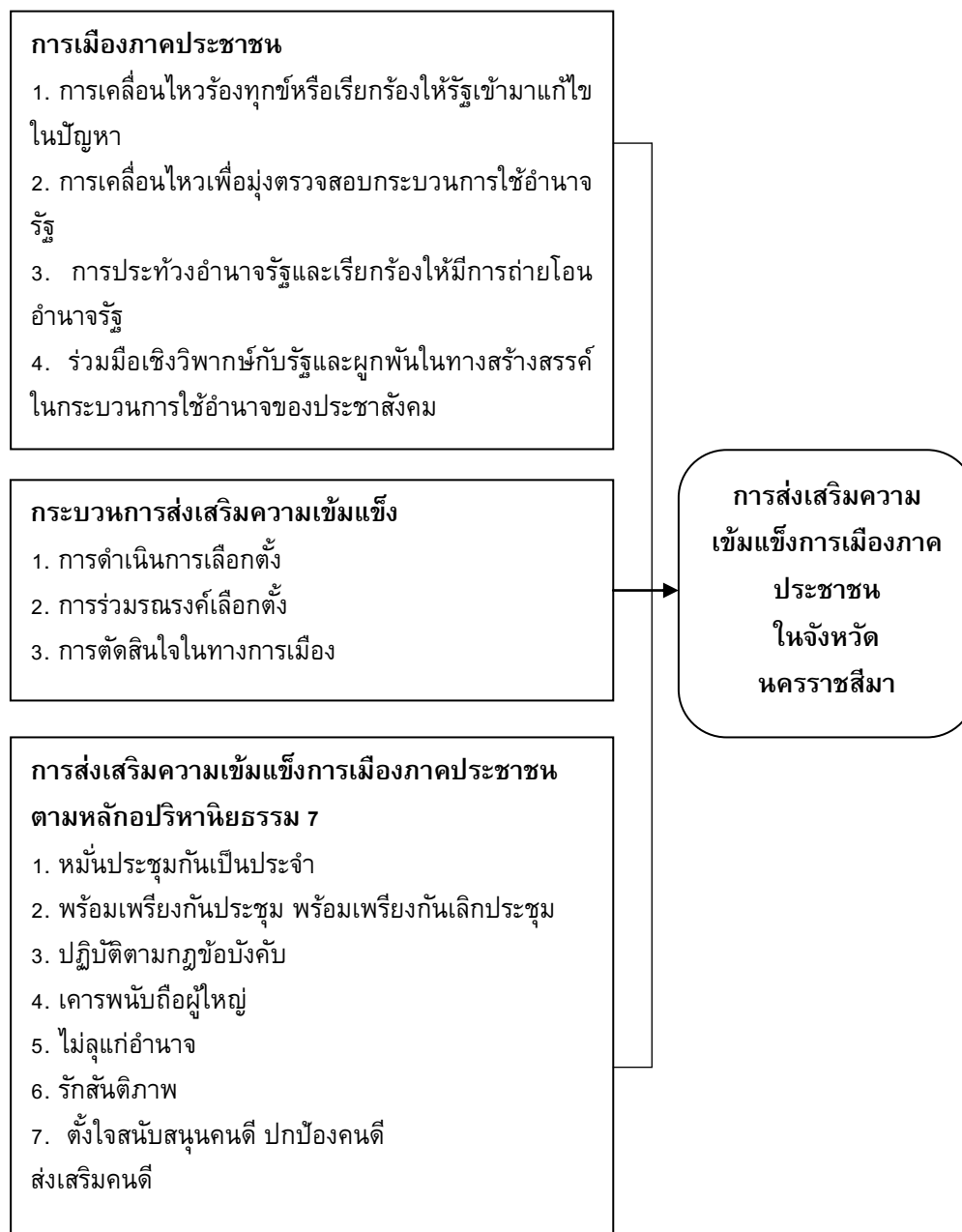
- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา
- 2.2 เพื่อศึกษากระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา
- 2.3 เพื่อนำเสนอการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา

³ ศรีบุญ หมั่นทรัพย์, การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: รากฐานของการ เมืองภาคพลเมือง, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2550), หน้า 5-6.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา มาตรา 164,165,287 หน้า 61,155.

⁵ อมร รัชศาสตร์และคณะ, การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน, 2544), หน้า 427-429.

3. กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดของการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methodology) มีขั้นตอนดังนี้

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากร ได้แก่ ประชาชนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งในวันที่ 24 มีนาคม 2562 ในจังหวัดนครราชสีมา ทั้ง 14 เขตการเลือกตั้ง จำนวนประชากรทั้งหมด 1,454,576 คน⁶

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 400 คน ได้มาโดยการเปิดตารางของ Taro Yamane⁷

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 17 รูป/คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนา จำนวน 3 รูป 2) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 2 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนคณะกรรมการการเลือกตั้ง จำนวน 2 คน และ 4) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นตัวแทนภาคประชาชน จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถาม โดยการสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเนื้อหาของแบบสอบถามครอบคลุม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะการประกอบอาชีพ ประสบการณ์การทำงาน

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา

แบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งมีทั้งแบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากร แล้วดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ ได้ดำเนินการด้วยวิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างคำถาม ทำการสัมภาษณ์ตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์ข้อมูลเป็นความเรียง

5. ผลการวิจัย

5.1 สภาพการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา

⁶ ผลการเลือกตั้งรายจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://election.pptvhd36.com/region/2/23>, 31 ธันวาคม 2562

⁷ ยุทธ ไทยวรรณ, วิจัยการตลาด, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2555), หน้า 62.

1) ด้านการเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหา การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาของประชาชนการร้องเรียนร้องทุกข์ของประชาชน ถือเป็นเสียงสะท้อนให้รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐเข้ามาร่วมกันแก้ไข เมื่อประเทศมีการพัฒนา ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และการเมืองอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นำไปสู่การแข่งขัน การเอาตัวเอาเปรียบ เป็นเหตุให้ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนหรือความเสียหายที่ว่ำนั้น การรับรู้สิทธิเคลื่อนไหวร้องทุกข์แก้ปัญหาความยากจนเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติ

2) ด้านการเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจอรัฐ มีสภาพการดำเนินงานทำกิจกรรมทางการเมืองแสดงความคิดเห็นตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐเพื่อปกป้องและเรียกสิทธิเสรีภาพความยุติธรรมให้กับตนเองกลุ่มของตนเองโดยเฉพาะ ร่วมกลุ่มร้องทุกข์ประเด็นเกี่ยวกับการเวนคืนที่ดินการปกป้องผลกระทบจากการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชนที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนการเคลื่อนไหวเพื่อใช้สิทธิทางการเมืองรวมกลุ่มจัดกิจกรรมทางการเมืองภาคประชาชนเรียกร้องให้รัฐบาลรับข้อเสนอแนะ ข้อเสนอเรียกร้องหรือมอบหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาดูแลและแก้ไขปัญหาให้แก่ประชาชน

3) ด้านการประท้วงอำนาจอรัฐและเรียกร้องให้มีการถ่ายโอนอำนาจอรัฐ ประชาชนจังหวัดนครราชสีมาส่วนหนึ่งจัดกิจกรรมประท้วงทางการเมืองเสียสละเพื่อส่วนร่วม เรียกร้องให้มีการถ่ายโอนอำนาจอรัฐ จัดเลือกตั้งใหม่ มีนักศึกษาเป็นแกนนำประท้วงแสดงออกทางการเมืองเพราะต้องการเห็นความยุติธรรม

4) ด้านร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐและผูกพันในทางสร้างสรรค์ในกระบวนการใช้อำนาจของประชาสังคม ไม่ขัดขวางการแสดงออกของประชาชนเพราะอาจก่อให้เกิดความรุนแรง ประชาชนจังหวัดนครราชสีมาส่วนหนึ่งประท้วงการดำเนินโครงการรัฐ วิพากษ์กับรัฐ แสดงความไม่พอใจให้สาธารณะชนได้รับรู้โดยตรง จัดกิจกรรมเรียกร้องให้มีการปรับโครงการ ยื่นข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล รัฐบาลรับฟังข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะการดำเนินโครงการรัฐ การจัดกิจกรรมทางการเมืองในท้องถิ่น จัดประชุมรวมกลุ่มประท้วง ใช้สื่อออนไลน์ขยายผลกิจกรรมทางการเมือง การรับและส่งข้อมูลข่าวสารทางการเมือง เคลื่อนเคลื่อนไหวและทำกิจกรรมทางการเมืองแบบสร้างสรรค์ ไม่ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา แสดงถึงการเมืองภาคประชาชนจังหวัดนครราชสีมาเข้มแข็ง

5.2 กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา

กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย

1) ด้านการดำเนินการเลือกตั้ง ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น สร้างการเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นโดยเลือกตั้งนักการเมืองที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาท้องถิ่น ภาครัฐสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้าใจถึงกิจกรรมการเลือกตั้งในรูปแบบของประชาธิปไตย ประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งได้ตรวจสอบนโยบายวิเคราะห์นโยบายถึงความเป็นไปได้ที่จะนำมาปฏิบัติ กลุ่มการเมืองภาคประชาชนในท้องถิ่นจะมีความเชื่อมโยงและใกล้ชิดกับนักการเมืองในท้องถิ่นทุกระดับช่วยให้เกิดการสนับสนุนการสร้าง ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวนักการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ผู้ที่มีความจริงใจดำเนินการเมืองตามนโยบายที่ประกาศต่อประชาชน ให้ความสำคัญกับประชาชนการแก้ปัญหาประชาชนมุ่งบริหารงานเพื่อประชาชนเป็นหลัก

2) ด้านการร่วมรณรงค์เลือกตั้งกลุ่มการเมืองภาคประชาชน มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมในการเลือกตั้งซึ่งเป็นการแสดงออกตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งเครือข่าย

การเมืองภาคประชาชนมีลักษณะของกลุ่มจิตอาสาเข้าร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองหรือการที่ประชาชนและกลุ่มการเมืองภาคประชาชนมีส่วนร่วมโดยการรณรงค์ให้ประชาชนในพื้นที่ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งใจท้องถิ่น สร้างกระแสการเลือกตั้ง การใช้สิทธิทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการยกระดับการพัฒนาประชาธิปไตยเลือกตัวแทนของกลุ่มเข้าทำหน้าที่เป็นผู้นำทางการเมือง

3) ด้านการตัดสินใจในทางการเมืองกลุ่มการเมืองภาคประชาชนจะตัดสินใจเลือกตัวแทนนักการเมือง เพราะตัวแทนที่เป็นนักการเมืองของกลุ่มมีความใกล้ชิดกับประชาชนการตัดสินใจเลือกสมาชิกของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนโดยดูจากหลักการนโยบายของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนที่แสดงถึงควมมีคุณธรรมพร้อมจัดการกับปัญหา สร้างความยุติธรรมให้กับชุมชน แก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนรวมถึงการบริหารจัดการต่าง ๆ ที่เป็นไปตามวิถีทางการเมืองที่ประชาชนเข้าถึงได้และตัดสินใจได้

5.3 นำเสนอการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา

นำเสนอการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนตามหลักการบริหารนิยธรรม 7 เพื่อนำสู่การปฏิบัติดังต่อไปนี้

1) ด้านหมั่นประชุมกันเป็นประจำ หากต้องการความเข้มแข็งทางการเมืองของประชาชนประชาชนต้องมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองเพื่อนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น พัฒนาการให้เกิดกิจกรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ผ่านการแสดงความคิดเห็นด้วยวิธีการประชุม ร่วมแลกเปลี่ยนแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนาพื้นที่ การเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนหนึ่งทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยความเข้มแข็ง

2) ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม การประสานให้เกิดการประชุมอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นการประชุมโดยพร้อมเพรียงกันและเลิกประชุมโดยพร้อมเพรียงกันเป็นการกำหนดประเด็น ประสานประเด็นการประชุมในลักษณะของการจัดกิจกรรมทางการเมืองเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น วางแผนให้เกิดการจัดการในท้องถิ่น ค้นหาปัญหาและความต้องการที่ชัดเจน

3) ด้านปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ การส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มการเมืองปฏิบัติตามมติที่ประชุมนับเป็นแนวปฏิบัติที่กลุ่มการเมืองภาคประชาชนนำมาใช้ปฏิบัติจนกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มการเมืองที่ต้องการแสดงสิทธิเสรีภาพ เน้นการปฏิบัติตามระเบียบข้อกฎหมายที่รัฐกำหนดไว้ เปิดเสรีทางความคิด การกำหนดแนวปฏิบัติที่ได้ตกลงร่วมกันทำให้เกิดการประชุมและสร้างความเข้มแข็งในทางการเมือง ส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ทางด้านกฎหมายและสามารถใช้กฎหมายประกอบกิจกรรมการประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็นตามวิถีประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสม

4) ด้านเคารพนับถือผู้ใหญ่ การจัดกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองมีความสำคัญในการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนจะให้ความเคารพนับถือต่อประธานที่ประชุมหรือผู้ดำเนินกิจกรรมการ แสดงออกทางความคิดและยอมรับในเหตุผล ให้ความสำคัญต่อผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่สามารถ ทั้งนี้รวมถึงการเคารพนับถือปราชญ์ชุมชนที่เป็นตัวแทนของประชาชน รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก พยายามกระตุ้นให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย

5) ด้านการไม่ลุแก่อำนาจ โดยเปิดเสรีให้ประชาชนหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมร่วมเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาการจัดการปัญหากับท้องถิ่น แลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีลักษณะของการไม่รู้แก่อำนาจ รับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมเวทีหรือกลุ่มประชาชนอื่น ๆ นำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมมากกว่าการใช้อำนาจกดดันที่ประชุมลงมติตามความต้องการตนเอง ระดมความคิดเห็นของสมาชิกเพื่อ

กำหนดเป็นแนวปฏิบัติเบื้องต้นก่อนเข้าร่วมประชุมเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ข้อมูลทั้งข้อมูลของกลุ่มและข้อมูลของที่ประชุมนำมาใช้ตัดสินใจระหว่างดำเนินการประชุมเพื่อสร้างความยุติธรรมโดยอาศัยการประชุม

6) ด้านรักสันติภาพ การพัฒนาท้องถิ่นการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐการประสานความร่วมมือกับกลุ่มพรรคการเมืองที่มีแนวทางการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นและการรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่างๆ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ใช้เวทีทางการเมืองเพื่อสร้างสันติภาพพิจารณาความคิดเห็นของทุกคนด้วยความเป็นกลาง มุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ให้เกิดการประสานความร่วมมือ

7) ด้านตั้งใจสนับสนุนคนดี ปกป้องคนดีส่งเสริมคนดี การสร้างเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนเพื่อปกป้องและรักษาคนดีส่งเสริมคนดี ให้เข้ามามีบทบาททางการเมือง สนับสนุนคนดีปกป้องคนดีให้เข้ามามีบทบาทในการประชุมร่วมนำเสนอความคิดเห็นและประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความสุขของประชาชน ร่วมกันปกป้องประโยชน์ของชุมชนโดยลงมติดำเนินการส่งผลต่อประโยชน์ของประชาชนโดยรวม ซึ่งการนำเสนอข้อมูลที่เชื่อมโยงเหตุและผลช่วยให้ประชาชนได้รับรู้ และเข้าถึงการยอมรับมติของที่ประชุมร่วมกัน

6. อภิปรายผล

6.1 สภาพการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา

สภาพการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา 1) ด้านการเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหา การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้องให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาของประชาชนการร้องเรียนร้องทุกข์ของประชาชน ถือเป็นเสียงสะท้อนให้รัฐบาลและหน่วยงานของรัฐเข้ามามีส่วนร่วม 2) ด้านการเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้อำนาจอธิปไตย ประชาชนทำกิจกรรมทางการเมืองแสดงความคิดเห็นตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยเพื่อปกป้องและเรียกสิทธิเสรีภาพความยุติธรรมให้กับตนเองกลุ่มของตนเอง การปกป้องผลกระทบจากการดำเนินงานของภาครัฐและเอกชนที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน 3) ด้านการประท้วงอำนาจอธิปไตยและเรียกร้องให้มีการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตย ประชาชนส่วนหนึ่งจัดกิจกรรมประท้วงทางการเมืองเสียสละเพื่อส่วนรวม เรียกร้องให้มีการถ่ายโอนอำนาจอธิปไตย จัดเลือกตั้งใหม่ 4) ด้านร่วมมือเชิงวิพากษ์กับรัฐและผูกพันในทางสร้างสรรค์ในกระบวนการใช้อำนาจของประชาสังคม ไม่ขัดขวางการแสดงออกของประชาชนเพราะอาจก่อให้เกิดความรุนแรง จัดกิจกรรมเรียกร้องให้มีการปรับโครงสร้าง ยื่นข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล สอดคล้องกับ นิธิธร กล้าคุ้มและเชียวชาญ อาศุวัฒนกุล⁸ ได้วิจัยเรื่อง วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับสูง

6.2 กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา

กระบวนการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา 1) ด้านการดำเนินการเลือกตั้ง ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง มีส่วนร่วมทางการเมืองท้องถิ่น สร้างการเปลี่ยนแปลงท้องถิ่นโดยเลือกตั้งนักการเมืองที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มการเมืองภาค

⁸ นิธิธร กล้าคุ้มและเชียวชาญ อาศุวัฒนกุล, "วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา", วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2560), หน้า

ประชาชนในท้องถิ่นจะมีความเชื่อมโยงและใกล้ชิดกับนักการเมืองในท้องถิ่นทุกระดับ ช่วยให้เกิดการสนับสนุน การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับตัวนักการเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน 2) ด้านการร่วมรณรงค์เลือกตั้ง ประชาชนมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมในการเลือกตั้งซึ่งเป็นการแสดงออกตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนมีลักษณะของกลุ่มจิตอาสาเข้าร่วมสนับสนุนกิจกรรมทางการเมืองหรือการที่ประชาชนและกลุ่มการเมืองภาคประชาชนมีส่วนร่วมโดยการรณรงค์ให้ประชาชนในพื้นที่ได้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งใจท้องถิ่น สร้างกระแสการเลือกตั้ง การใช้สิทธิ์ทางการเมืองตามวิถีประชาธิปไตย 3) ด้านการตัดสินใจในทางการเมือง ประชาชนจะตัดสินใจเลือกตัวแทนนักการเมือง โดยดูจากหลักการนโยบายของกลุ่มการเมืองภาคประชาชนที่แสดงถึงควมมีคุณธรรมพร้อมจัดการกับปัญหา สร้างความยุติธรรมให้กับชุมชน แก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนรวมถึงการบริหารจัดการต่าง ๆ ที่เป็นไปตามวิถีทางการเมืองที่ประชาชนเข้าถึงได้ สอดคล้องกับ ถวิลวดี บุรีกุล⁹ ได้วิจัยเรื่องแนวทางการประเมินการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ ผลการวิจัยพบว่า การใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการขับเคลื่อน ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้เกิดจากการเรียนรู้และพัฒนาการ จนเกิดความเข้มแข็งขององค์กรและชุมชน การประเมินการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำการศึกษาในสองส่วนคือ การประเมินประสิทธิผลของการมีส่วนร่วมของประชาชนกับการประเมินศักยภาพการมีส่วนร่วมของประชาชน

6.3 นำเสนอการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนในจังหวัดนครราชสีมา

นำเสนอการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนตามหลักการบริหารนิยธรรม 7 1) ด้านหมั่นประชุมกันเป็นประจำ ประชาชนมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางการเมืองเพื่อนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น พัฒนาการให้เกิดกิจกรรมทางการเมืองเชิงสร้างสรรค์ผ่านการแสดงความคิดเห็นด้วยวิธีการประชุม ร่วมแลกเปลี่ยนแนวทางการแก้ไขปัญหา 2) ด้านพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม การประสานให้เกิดการประชุมอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นการประชุมโดยพร้อมเพรียงกันและเลิกประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน 3) ด้านปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ การส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มการเมืองปฏิบัติตามมติที่ประชุมนับเป็นแนวปฏิบัติที่กลุ่มการเมืองภาคประชาชนนำมาใช้ปฏิบัติจนกลายเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มการเมืองที่ต้องการแสดงสิทธิเสรีภาพ 4) ด้านเคารพนับถือผู้ใหญ่ ประชาชนจะให้ความเคารพนับถือต่อประธานที่ประชุมหรือผู้ดำเนินกิจกรรมการ แสดงออกทางความคิดและยอมรับในเหตุผล 5) ด้านการไม่ลุแก่อำนาจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีลักษณะของการไม่รู้จักอำนาจ รับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมเวทีหรือกลุ่มประชาชนอื่น ๆ นำเสนอข้อมูลต่อที่ประชุมมากกว่าการใช้อำนาจกดดันที่ประชุมลงมติตามความต้องการของตนเอง 6) ด้านรักสันติภาพ จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นและการรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ใช้เวทีทางการเมืองเพื่อสร้างสันติภาพพิจารณาความคิดเห็นของทุกคนด้วยความเป็นกลาง มุ่งแก้ปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง 7) ด้านตั้งใจสนับสนุนคนดี การสร้างเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนเพื่อปกป้องและรักษาคนดีส่งเสริมคนดี ให้เข้ามามีบทบาททางการเมือง สนับสนุนคนดีปกป้องคนดีให้เข้ามามีบทบาทในการทำงาน สอดคล้องกับ พระมหาอุทฺทพิชัย สิริชัย¹⁰ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักอปทานิยธรรม” ผลการวิจัยพบว่า อปทานิยธรรมเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความเจริญไม่มีความเสื่อมทั้งส่วนตนและส่วนรวม

⁹ ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ, “แนวทางการประเมินการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนในบริบทของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น: สังเคราะห์จากบทเรียน 3 กรณีศึกษา”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2547).

¹⁰ พระมหาอุทฺทพิชัย สิริชัย, “การบริหารงานตามหลักอปทานิยธรรม”, วารสารสมาคมนิสิตเก่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561), หน้า 139-152.

มุ่งเน้นให้ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมก่อเกิดเป็นความสามัคคีและความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน
สอนให้รู้จักหลักการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างชุมชน องค์กร หรือสถาบันให้เข้มแข็ง
สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งสองฝั่งทั้งฝ่ายผู้บริหารบ้านเมืองและฝ่ายคณะสงฆ์ เพื่อแก้ไขปัญหาความ
ขัดแย้ง และสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนในสังคมไทย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรมีการกำหนดนโยบายการส่งเสริมความเข้มแข็งการเมืองภาคประชาชนโดย
การบูรณาการร่วมในการลงปฏิบัติในพื้นที่จริง เพื่อเป็นการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในพื้นที่ของตนอย่าง
แท้จริง

2) ควรมีนโยบายกำหนดให้มีพื้นที่สาธารณะแก่ประชาชน ในการทำเป็นเวทีกลางในการ
แสดงความคิดเห็นของภาคประชาชน

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมความเป็นพลเมืองของประชาชน
2) ควรศึกษาเชิงลึกโดยการสัมภาษณ์ประชาชน เพื่อให้ได้ข้อมูล เชิงลึกเกี่ยวกับการ
บริหารงานของนักการเมืองท้องถิ่นและสามารถนำข้อมูลที่ได้ใช้เป็นแนวทางปรับปรุงการบริหารงานของ
นักการเมืองท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จักร์ พันธุ์เพชร. การเมืองการปกครองไทย "จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ". พิมพ์ครั้งที่ 5,

กรุงเทพมหานคร : พันซ์ กรุ๊ป, 2549.

ถวิลวดี บุรีกุลและคณะ. "แนวทางการประเมินการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชนในบริบทของการกระจาย
อำนาจสู่ท้องถิ่น: สังเคราะห์จากบทเรียน 3 กรณีศึกษา". รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบัน
พระปกเกล้า, 2547.

นิติธร กล้าคุ้มและเชียวชาญ อาศุวัฒนกุล. "วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับ
ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตศาลายา". วารสารเทคโนโลยีภาคใต้. ปีที่ 11 ฉบับที่ 1
(มกราคม – มิถุนายน 2560), หน้า 125-130

ผลการเลือกตั้งรายจังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :

<https://election.pptvhd36.com/region/2/23>, 31 ธันวาคม 2562

พระมหาพุทธพิชัย สิริชโย. "การบริหารงานตามหลักอุปทานิยม". วารสารสมาคมศิษย์เก่า

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 7 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561), หน้า
139-152.

ยุทธ ไถยวรรณ์. วิจัยการตลาด. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2555.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ 2550. ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา มาตรา 164,165,287 .

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา มาตรา 44,45.

ศรัณยู หมั่นทรัพย์. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: รากฐานของการ เมืองภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2550.

อมร รักษาสัตย์และคณะ. การเมืองการปกครองไทยตามรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร: สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน, 2544.

การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย โดยใช้โครงงาน
เพื่อบริการชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักศึกษาหลักสูตร
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์

LEARNING PLAN DEVELOPMENT INTEGRATING COMMUNITY SERVICE
PROJECT IN LIFE AND THAI SOCIETY FOR PROBLEM SOLVING SKILL
OF DIPLOMA STUDENTS, UTTARADIT VOCATIONAL COLLEGE

ภัทธพล โพธิ์หิรัญ *

Phattharaphon Photihirun

Received: 2021-06-22

Revised: 2021-08-13

Accepted: 2021-08-31

ชรินทร์ มั่งคั่ง **

Charin Mangkhang

เชษฐภูมิ วรรณไพศาล ***

Chetthapoom Wannapaisan

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาและประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ 2) เพื่อสร้างและประเมินแบบวัด แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชน กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 ท่าน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและแบบบันทึกการสนทนากลุ่มโดยใช้วิธีการวิพากษ์เนื้อหา ตามผลการเรียนรู้ K A P ได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการประเมินโดยรวม ทุกแผนมีความเหมาะสมมาก ($\mu=4.50$) ทุกแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 5 แผน คือ แผนที่ 1 ความหมายและลักษณะของโครงงานเพื่อบริการชุมชน แผนที่ 2 วิธีการเขียนโครงงานและการวางแผนโครงงานบริการชุมชน แผนที่ 3 ลงมือปฏิบัติโครงงานเพื่อบริการชุมชน แผนที่ 4 ตรวจสอบผลโครงงานเพื่อบริการชุมชน แผนที่ 5 การบริการชุมชนอย่างยั่งยืน จากความคิดเห็นผู้ทรงคุณวุฒิ

* นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษา วิชาเอกสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
เบอร์โทร: 084-4901355, E-mail: rote9450@gmail.com

** อาจารย์ประจำสาขา วิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

*** อาจารย์ประจำสาขา วิชาสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5 คน มีผลการประเมินในระดับ เหมาะสมมากที่สุด คือมีค่าเฉลี่ย 4.50 ค่า S.D. เท่ากับ 0.02 คือ เหมาะสมมากที่สุดทั้งหมด เนื่องจากเพราะมีการวิเคราะห์หลักสูตร 2556 ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และทำการวิเคราะห์ตัวชี้วัดในคำอธิบายรายวิชาและเอกสารเกี่ยวกับแผนการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ตัวชี้วัดในคำอธิบายหน่วยการเรียนรู้สาระสำคัญ กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดที่จะใช้แต่ละหน่วยการเรียนรู้ และตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้กำหนดสาระสำคัญสำหรับแต่ละหน่วย วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ มีความสัมพันธ์มาก ทำให้คุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยสูงและผลการประเมินโดยรวมทุกแผนมีความเหมาะสมมาก ($\mu = 4.50$) ทั้งด้านการกำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดที่จะใช้แต่ละหน่วยการเรียนรู้และตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้ กำหนดสาระสำคัญสำหรับแต่ละหน่วย วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ รวบรวมข้อมูลเนื้อหาเกี่ยวกับ สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ของบรูเนอร์ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน แล้วสร้างแผนการเรียนรู้ เพื่อออกแบบโดยใช้โครงงานเพื่อบริการชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์ และข้อเสนอแนะควรศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคอื่น ๆ ร่วมด้วย

2. ผลประเมินความสอดคล้องแบบวัดแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชนที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมของข้อความและตรวจความเที่ยงตรงเพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบประเมินแล้วเลือกข้อคำถาม ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปจากทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ลงความเห็นว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC = 1.00 ซึ่งมีคุณภาพ สามารถนำไปใช้ได้

คำสำคัญ: โครงงานเพื่อบริการชุมชน, ทักษะการคิดแก้ปัญหา

ABSTRACT

This research aims to: 1) Develop and evaluate learning plans, 2) Create and evaluate measurements Project-based learning management plan for community service. The target group used for data collection were 5 experts in evaluating learning management plans, obtained by selecting a specific tool for data collection. The mean and standard deviation were determined, the qualitative data and group chat recordings were analyzed using content review method according to the results of learning K A P are as follows:

The results showed that;

1. Overall assessment results all plans were very appropriate ($\mu=4.50$) all 5 learning management plans: Map 1 Meaning and characteristics of community service projects Map 2 Project writing method and community service project planning Map 3 Implementation Community Service Project Map 4 Examine the Community Service Project Map 5 Sustainable Community Service Comments from experts 5 has an assessment scale. Most appropriate There is an average of 4.50 a SD of 0.02 is the most affordable all. Probably there is of course an analysis in 2556 of the Office of Vocational Education Commission. And analyze the metrics in the course description. And

documents relating to the Plan. Analysis of the indicators in the description. The unit key standards and indicators to individual learning units and learning units named abstraction for each unit. Analysis of learning There are many relationships Quality Plan, with an average height and an overall assessment of all plans are very reasonable ($\mu = 4.50$) in both standard definition and metrics to each unit and named unit. to define the essence for each unit. Analysis of learning Gather information about the contents of the two civic, cultural and social life. Education, learning theory of Bruner. Associated with the use of learning resources in the community. Then create a learning plan to design the project for community service. To develop thinking skills to solve problems. Diploma courses for students. School Ban Recommendations and one should learn how to manage learning by using other techniques as well.

2. The Conformity Assessment Scale Plan ways to teach a community service project built. Experts to consider the appropriateness of the message and to check for accuracy IOC. The assessment Select questions The corresponding index values ranging from 0.50 to experts from five people to conclude that there is consistency. The IOC = 1.00, which has been applied.

Keywords: Community service projects, Critical thinking and problem solving skills

1. บทนำ

การเป็นพลเมืองดี ถือว่ามีความสำคัญมากในการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันอย่างมาก เพราะการเป็นพลเมืองดีจะเป็นการ ประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม มีความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ของตนเอง และไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น จึงทำให้สังคมมีการพัฒนาทั้งด้านวัตถุ และจิตใจไปพร้อม ๆ กัน จากคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชานายกรัฐมนตรีแถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติวันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557 ตอนหนึ่ง หัวข้อที่ 4 เรื่องการศึกษาและเรียนรู้การทะนุบำรุงศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ข้อที่ 4.4 ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาคนทุกช่วงวัยโดยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้สามารถมีความรู้และทักษะใหม่ที่สามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายตามแนวโน้มการจ้างงานในอนาคต ปรับกระบวนการเรียนรู้และหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับภูมิสังคมโดยบูรณาการความรู้และคุณธรรมเข้าด้วยกัน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ทักษะการใฝ่เรียนรู้การแก้ปัญหาการรับฟังความเห็นผู้อื่นการมีคุณธรรมจริยธรรมและความเป็นพลเมืองดีโดยเน้นความร่วมมือ ระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน¹ จากคำแถลงนโยบาย จะเห็นได้ว่า พลเมืองดีนั้นมีความสำคัญต่อตนเอง ครอบครัว และการพัฒนาประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง

ในสถานการณ์ในปัจจุบัน ความเป็นพลเมืองดีของเด็กไทย ได้ลดน้อยลงไปจากเดิมมากขึ้น ซึ่งเกิดจากการเลียนแบบวัฒนธรรมจากต่างชาติ วัตถุนิยม สภาพสังคม ปัญหาครอบครัว ทำตามเพื่อน ขาดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งผู้เรียนเหล่านี้ไม่สามารถคิดและแก้ปัญหา กับสถานการณ์ที่เข้ามาในชีวิตและไม่

¹ ราชกิจจานุเบกษา, คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ, เล่ม 131 ตอนพิเศษ 180 ง, วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557, หน้า 6-7

สามารถหลีกเลี่ยงการปฏิเสธ การชักชวนจากเพื่อนที่ชวนกระทำความผิดได้ จึงส่งผลให้ผู้เรียนเหล่านี้กระทำความผิดเป็นปัญหาสังคมตามมา จะเห็นได้ว่า เด็กไทยขาดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและขาดกระบวนการคิดแก้ปัญหา ซึ่งไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งที่เขาทำจะถูกหรือผิดหรือส่งผลกระทบต่อผู้อื่นหรือไม่ จึงทำให้ภาพลักษณ์ของตัวผู้เรียนในสถานศึกษาต่าง ๆ แย่ลงอีกด้วย

จากปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหาการเป็นพลเมืองดีของผู้เรียน ประกอบกับ ดร.ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษามีนโยบายที่ให้นักเรียนได้ทำประโยชน์เพื่อสังคม โดยมีโครงการต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือชุมชน เช่น โครงการ Fix It Center โดยมีเป้าหมายหลักในเรื่องการดูแลรักษาและซ่อมบำรุงเครื่องมือการเกษตร ยานพาหนะ อุปกรณ์การประกอบอาชีพ เครื่องใช้ไฟฟ้า ระบบไฟฟ้า ประปา และสาธารณูปโภคในครัวเรือน เพื่อเป็นการลดรายจ่ายในการซ่อมบำรุง และยืดอายุการใช้งานของเครื่องมือและอุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ ให้ใช้งานได้นานขึ้น และโครงการต่าง ๆ อีกมากมาย ดังนั้นจึงเป็นการสร้างโอกาสและความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียนอาชีวศึกษาในการทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองผู้ศึกษาจึงนำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชน รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย เข้ามาพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นพลเมืองดีมีจิตอาสา และฝึกฝนในวิชาชีพของตนเองให้เกิดความชำนาญ และเข้ากับคนในสังคมได้ ซึ่งการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชน นี้ จะเป็นการพัฒนาตัวผู้เรียนจากประสบการณ์จริง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียน รู้เข้าใจและตระหนักถึงสภาพปัญหาของสังคมและสามารถแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนพบ และเป็นการจัดทำโครงงานในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจและตระหนักถึงการเป็นพลเมืองดีของสังคมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อพัฒนาและประเมินแผนการจัดการเรียนรู้

2.2 เพื่อสร้างและประเมินแบบวัด แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 ท่าน ได้แก่ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หัวหน้างานพัฒนาหลักสูตรและการสอน หัวหน้าแผนกวิชาสามัญครูผู้สอนสังคมศึกษา 2 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย โดยใช้โครงงานเพื่อบริการชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา จำนวน 5 แผนแผนละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 10 ชั่วโมงดังนี้

ตารางที่ 1: แผนการจัดการเรียนรู้

แผนที่	แผนการจัดการเรียนรู้	เวลา
แผนที่ 1	ความหมายและลักษณะของโครงการเพื่อบริการชุมชน	2
แผนที่ 2	วิธีการเขียนโครงการและการวางแผนโครงการบริการชุมชน	2
แผนที่ 3	เรื่องลงมือปฏิบัติโครงการเพื่อบริการชุมชน	2
แผนที่ 4	ตรวจสอบผลโครงการเพื่อบริการชุมชน	2
แผนที่ 5	การบริการชุมชนอย่างยั่งยืน	2
รวม 5 แผน		10 ชั่วโมง

2. แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย โดยใช้โครงการเพื่อบริการชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา โดยออกแบบเป็นมาตราประมาณค่า 5 ระดับ คือ เหมาะสมมากที่สุด เหมาะสมมากปานกลาง เหมาะสมน้อย เหมาะสมน้อยที่สุด เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาและวิพากษ์อย่างถี่ถ้วนและหาคุณภาพเครื่องมือนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน พิจารณาความถูกต้องและเหมาะสม ของการประเมินแผน แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3. แบบประเมินสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ตามแนวคิดของบรูเนอร์ Bruner ซึ่งจะใช้วัดระดับหลังกิจกรรมการเรียนรู้ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวนทั้งหมด 10 ข้อ ดังนี้

- 1) การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด
- 2) การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
- 3) การกำหนดสาระสำคัญ
- 4) การกำหนดสาระการเรียนรู้
- 5) การกำหนดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้โครงการ
- 6) การกำหนดสื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้
- 7) การกำหนดการวัดและประเมินผล

การสร้างเครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมืองานวิจัย

ในการสร้างเครื่องมือวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินขั้นตอนดังนี้

1.1 ผู้วิจัยศึกษารูปแบบการจัดทำแผนการเรียนรู้จากเอกสารหลักสูตร 2556 ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และทำการวิเคราะห์ตัวชี้วัดในคำอธิบายรายวิชา และเอกสารเกี่ยวกับแผนการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ตัวชี้วัดในคำอธิบายหน่วยการเรียนรู้ สาระสำคัญ กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดที่จะใช้แต่ละหน่วยการเรียนรู้และตั้งชื่อหน่วยการเรียนรู้กำหนดสาระสำคัญสำหรับแต่ละหน่วย วิเคราะห์ผลการเรียนรู้หนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการเพื่อบริการชุมชนมาเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และนำมาวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ตัวชี้วัดสมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาและวิพากษ์อย่างถี่ถ้วน

1.2 ออกแบบหน่วยการเรียนรู้แผนการจัดการเรียนรู้

1.3 ดำเนินการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้

1.4 นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง และความเหมาะสมของรูปแบบวิธีการสอน เนื้อหาของแบบทดสอบ และทำการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

1.5 นำเสนอแผนการจัดการเรียนรู้ที่ทำการแก้ไขปรับปรุงโดยความเห็นของอาจารย์ที่ปรึกษา ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบ พิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และความสอดคล้องระหว่างแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้กับจุดประสงค์การเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปถือว่า แผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้มีความสอดคล้องระหว่างแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้กับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยมีเกณฑ์ ดังนี้

ให้ +1 หมายถึง แน่ใจว่าเหมาะสม

ให้ 0 หมายถึง ไม่แน่ใจ

ให้ -1 หมายถึง แน่ใจว่าไม่เหมาะสม

ผลการประเมินความสอดคล้องของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และความสอดคล้องระหว่างแผนการจัดการเรียนรู้กับจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 ถือว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องระหว่างเนื้อหาในแผนการจัดการเรียนรู้กับจุดประสงค์การเรียนรู้ เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องเรียบร้อยแล้ว นำข้อเสนอแนะที่ได้มาทำการปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแผนการจัดการเรียนรู้ได้เสนอแนะมาทั้ง 3 ท่านในเรื่องของการปรับกิจกรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.6 ทำการปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง

2. ผู้วิจัยได้หาคุณภาพเครื่องมือโดยนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านพิจารณาความถูกต้องและเหมาะสมเกี่ยวกับแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเพื่อบริการชุมชน แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสาขาการศึกษาวิชาเอกสังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ถึงผู้อำนวยการวิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์ เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน

2. นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ และแบบประเมินแบบวัด แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชน ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

3. นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ แผนการจัดการจัดการเรียนรู้ แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ และแบบประเมินแบบวัด แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชนไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินคุณภาพ พร้อมนัดหมายผลการประเมินคืน

4. ผู้ศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยขอความร่วมมือในการประเมินคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้และการตอบแบบสอบถามจากผู้บริหาร หัวหน้าแผนก และครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน

5. ตรวจสอบความครบถ้วน ความถูกต้องของเครื่องมือแล้วนำไปวิเคราะห์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงคุณภาพการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย โดยใช้โครงงานเพื่อบริการชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา โดยใช้แบบประเมินที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) นำมาหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายโดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.50-5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.50-4.49 หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.50-3.49 หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.50-2.49 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.49 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

2. แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ โดยอาศัยกรอบแนวคิดของบรูเนอร์ Bruner โดยการหาค่าเฉลี่ย (μ) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดแบบประเมินความสอดคล้ององค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ ที่สร้างขึ้น ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมของข้อความและตรวจความเที่ยงตรงเพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของแบบประเมินแล้วเลือกข้อคำถาม ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป โดยใช้เกณฑ์การผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมของข้อความและตรวจความเที่ยงตรงเพื่อตรวจสอบหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของแบบประเมินแล้วเลือกข้อคำถาม ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป² โดยใช้เกณฑ์การประเมินผลดังนี้

+1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบประเมินสอดคล้องกับสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าแบบประเมินตรงตามที่สอดคล้องกับสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

-1 หมายถึง แน่ใจว่าแบบประเมินไม่ตรงตามสอดคล้องกับสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา

5. สรุปผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ข้อ ดังนี้

1. ผลการประเมินการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย โดยใช้โครงงานเพื่อบริการชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาโดยสรุปเป็นภาพรวมดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง ความหมายและลักษณะของโครงงานเพื่อบริการชุมชน ผลการประเมินโดยรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\mu=4.50$) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง วิธีการเขียนโครงงานและการวางแผนโครงงานบริการชุมชน ผลการประเมินโดยรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\mu=4.49$)

² บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: สุริยาสาน, 2545)

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องลงมือปฏิบัติโครงงานเพื่อบริการชุมชน ผลการประเมินโดยรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\mu=4.52$) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ตรวจสอบผลโครงงานบริการชุมชน เป็นแผนการจัดการเรียนรู้ ผลการประเมินโดยรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\mu=4.45$) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง การบริการชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการประเมินโดยรวมมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\mu=4.53$) ส่วนผลการประเมินโดยรวมทุกแผนมีความเหมาะสมมากที่สุด ($\mu=4.50$) ทั้งด้านการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การกำหนดสาระสำคัญ การกำหนดสาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการใช้คำถาม การใช้สื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล จำนวน 5 แผน โดยใช้เกณฑ์การประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และไม่ผ่านการประเมินผล ผู้ศึกษา ได้ดำเนินการศึกษาหลักสูตร 2556 ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา และทำการวิเคราะห์ตัวชี้วัดในคำอธิบายรายวิชา ที่จะใช้แต่ละแผนการจัดการเรียนรู้และตั้งชื่อแผน กำหนดสาระสำคัญสำหรับแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ รวบรวมข้อมูลเนื้อหาเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ องค์ประกอบและประโยชน์ของพลเมืองดี และโครงงาน เพื่อที่จะออกไปบริการชุมชนและยังได้ ศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับเทคนิคการคิดแก้ปัญหาจึงได้สร้างแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง การทำโครงงานเพื่อบริการชุมชน สำหรับนักเรียน รวมทั้งการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล

สรุปการพิจารณาความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ที่ต่อแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย โดยใช้โครงงานเพื่อบริการชุมชนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาจากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน อยู่ในระดับ มีความเหมาะสมมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.50 และมีผลการประเมินในระดับใกล้เคียงกัน โดยมีค่า S.D เท่ากับ 0.02 มีผลการประเมินในระดับ เหมาะสมมากที่สุด

2. ผลประเมินแบบวัด แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชนโดยอาศัยกรอบแนวคิดของบรูเนอร์ Bruner

ตารางที่ 2: ผลประเมินแบบวัด แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชนโดยอาศัยกรอบแนวคิดของบรูเนอร์ Bruner

ที่	รายการประเมิน	ดัชนีความสอดคล้อง ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน	การแปลผล
1.	การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด	+1	สอดคล้อง
2.	การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	สอดคล้อง
3.	การกำหนดสาระสำคัญ	+1	สอดคล้อง
4.	การกำหนดสาระการเรียนรู้	+1	สอดคล้อง
5.	การกำหนดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคคำถาม	+1	สอดคล้อง
6.	การกำหนดสื่อการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้	+1	สอดคล้อง
7.	การกำหนดการวัดและประเมินผล	+1	สอดคล้อง

โดยรวม	+1	สอดคล้อง
จากตารางการหาคุณภาพของ แบบประเมินแบบวัดแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบ โครงการเพื่อบริการชุมชน จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ลงความเห็นว่ามีความสอดคล้อง โดยมีค่าดัชนีความ สอดคล้อง IOC = 1.00 ซึ่งมีคุณภาพสามารถนำไปใช้ได้		

6. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา เรื่อง การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาชีวิตกับสังคมไทย โดยใช้โครงการ
เพื่อบริการชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
วิทยาลัยอาชีวศึกษาอุตรดิตถ์ จำนวน 5 แผน รวมทั้งหมด 10 ชั่วโมง คือ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง
ความหมายและลักษณะของโครงการเพื่อบริการชุมชน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง วิธีการเขียนโครงการ
และการวางแผนโครงการบริการชุมชน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องลงมือปฏิบัติโครงการเพื่อบริการชุมชน
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 เรื่อง ตรวจสอบผลโครงการเพื่อบริการชุมชน แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง การ
บริการชุมชนอย่างยั่งยืน โดยแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ในกลุ่ม
สาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ศึกษาได้ดำเนินการพัฒนาแผนการจัดการ
เรียนรู้โดยใช้โครงการเพื่อบริการชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา ได้มีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระที่
นำมาใช้ในการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้และได้ผ่านการค้นคว้าเป็นอย่างดี ทั้งการศึกษาทฤษฎี และ
หลักการในการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ตามขั้นตอน โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ
ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิคอยให้คำแนะนำ คำปรึกษาเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้ครอบคลุมและสมบูรณ์
นอกจากนี้ผู้ศึกษายังได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เริ่มตั้งแต่ดำเนินการศึกษาหลักสูตร
2556 ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัดรวมถึงผลการเรียนรู้
การกำหนดสาระสำคัญ และจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ อันพึง
ประสงค์/เจตคติ เนื้อหาเกี่ยวกับการบริการชุมชน และกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการใช้คำถาม ซึ่งจะ
ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ รวมถึงพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์³ ได้ให้ความหมายว่า
แผนการสอน คือ แผนการหรือโครงการที่จัดทำเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อใช้ในการปฏิบัติการสอนวิชาใดวิชา
หนึ่งเป็นการเตรียมการสอนอย่างมีระบบ และเป็นเครื่องมือช่วยให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนการสอนไปสู่
จุดประสงค์การเรียนรู้ และจุดหมายของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ แผนการสอนคือแผนงานหรือ
โครงการที่จัดทำไว้ล่วงหน้าอย่างมีระบบตามลำดับขั้นตอนมีการวางแผน มีการเตรียมตัวผู้สอนเตรียมเนื้อหา
กิจกรรม สื่อ และการวัดผล ประเมินผล และเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับใช้สอนในวิชาใดวิชาหนึ่ง
เพื่อนำไปใช้ทำการสอนและช่วยให้ครูได้พัฒนาการเรียนการสอน ไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้และสู่เป้าหมาย
ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁴ กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ว่า
ต้องเริ่มจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับมาตรฐาน การเรียนรู้/ตัวชี้วัด มีการกำหนดสาระการ
เรียนรู้ที่สามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้รวมทั้งมีกระบวนการจัด

³ วัฒนาพรระงับทุกข์, แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง, (กรุงเทพมหานคร :แอลทีเพรส, 2543), หน้า 1

⁴ กาญจนา วัฒนา, การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ธนพรการพิมพ์ ,2548), หน้า 86-

กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความหลากหลาย สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เกิดสมรรถนะสำคัญ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยการเลือกใช้สื่อและแหล่ง การเรียนรู้ที่ใกล้ตัวและเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน และมีการวัดประเมินผลที่มีความหลากหลายโดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงด้วย ซึ่งจะสอดคล้องกับของสงฆ์ลักษณะเกี่ยวกับลักษณะของแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีควรมีลักษณะดังนี้ 1. เป็นแผนการสอนที่มีกิจกรรมให้ผู้เรียนเป็นผู้ได้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุดโดยครูเป็นเพียงผู้คอยชี้แนะส่งเสริมหรือกระตุ้นให้กิจกรรมดำเนินไปตามความมุ่งหมาย 2. เป็นแผนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบคำตอบหรือทำสำเร็จด้วยตนเองโดยครูพยายามลดบทบาทจากผู้ออกคำตอบมาเป็นผู้คอยกระตุ้นด้วยคำถามหรือปัญหาให้ผู้เรียนคิดแก้หรือหาแนวทางไปสู่ความสำเร็จในการทำกิจกรรมเอง 3. เป็นแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการมุ่งให้ผู้เรียนรับรู้และนำไปใช้ได้จริง 4. เป็นแผนการสอนที่ส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถจัดหาได้ในท้องถิ่นหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุอุปกรณ์สำเร็จรูปราคาสูง⁵ ที่บอกลักษณะของแผนการเรียนรู้ที่ดีไว้คล้ายคลึงกัน 1. มีความมุ่งหมายของแต่ละบทเรียนเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลของการเรียนการสอน 2. คำนึงถึงธรรมชาติความต้องการความสนใจของเด็กและระยะเวลาของการเรียนแต่ละครั้ง 3. มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ของผู้เรียนอันเป็นหนทางไปสู่การสรุปความคิดรวบยอดหลักการและการแก้ปัญหาต่อไป 4. เลือกวิธีสอนแบบต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและวัยเรียนของเด็ก 5. คำนึงถึงแหล่งทรัพยากรเพื่อสะดวกในการจัดหาวัสดุประกอบการเรียนและจัดวิทยากรให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน 6. เป็นแผนการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในการทำงานเป็นกระบวนการและนำกระบวนการไปใช้จริง 7. เป็นแผนการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมให้ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติให้มากที่สุดโดยครูเป็นเพียงผู้คอยชี้แนะส่งเสริมหรือกระตุ้นให้กิจกรรมดำเนินไปตามความมุ่งหมาย

สำหรับการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกใช้วิธีการสอนแบบโครงงานเพื่อบริการชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหา โดยนักเรียนจะเป็นคนกำหนดสิ่งที่เขาอยากจะทำ และฝึกการเข้าสังคม การแก้ปัญหาจากสถานการณ์ต่าง ๆ ที่พบด้วยตนเอง ซึ่งโครงงาน คือการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยให้นักเรียนเป็นผู้ที่ทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งจะมีครูให้คำแนะนำรวมทั้งให้คำปรึกษาในทุก ๆ เรื่อง โครงงานต้องการเน้นให้นักเรียนคิดเอง ทำเอง และแก้ปัญหาด้วยตนเอง เป็นกิจกรรมที่เรียกได้ว่าเป็นการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางได้อย่างหนึ่งเพราะนักเรียนเป็นผู้ที่สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากการศึกษาปัญหาที่เขาสนใจปัญหาใดปัญหาหนึ่งแล้วตั้งจุดประสงค์ไว้ว่าต้องการจะศึกษาอะไร จะศึกษาอย่างไร โดยมี การวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เลือกใช้ เลือกหา เครื่องไม้เครื่องมือ ออกแบบ การทดลองการสำรวจข้อมูลด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติเองบันทึกผลการปฏิบัติ⁶ และโครงงานนี้จะทำให้นักเรียนมีทักษะการคิดแก้ปัญหา ว่าการแก้ปัญหาจะไม่ขึ้นกับปัญหาเฉพาะกระบวนการหรือวิธีการตลอดจนเนื้อหาทางคณิตศาสตร์เท่านั้นแต่การพิจารณาที่สำคัญคือจะต้องคำนึงว่าจะแก้ปัญหายังไงการแก้โจทย์ปัญหาที่เป็นข้อความ (word Problem) จะแสดงให้เห็นถึงการวิเคราะห์แนวคิด (analytic thinking) และกลวิธีการคิด

⁵ ทศนาพร นันทวงศ์, การพัฒนาแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง ยาเสพติด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, (เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539)

⁶ พิมพันธ์ เดชะคุปต์, การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: แนวคิด วิธีและเทคนิคการสอน1, (กรุงเทพมหานคร: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์, 2544) หน้า 48-50

(thinking strategy)⁷ ซึ่งผู้สอนจะต้องฝึกให้มากพอให้ผู้เรียนจะได้คิดเป็นทำเป็นแก้ปัญหาเป็น ซึ่งประเด็นทางสังคมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน เป็นปัญหาที่น่าสนใจและกระทบกับคนส่วนใหญ่ในสังคม การแสดงความคิดเห็นว่าปัญหานั้นมีสาเหตุอย่างไร และแก้ไขได้โดยวิธีการใดให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นหาเหตุผลและรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ มาสนับสนุน เพื่อสรุปเป็นหลักการหรือวิธีการที่สามารถใช้แก้ปัญหาได้ วิธีการดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้การพัฒนาการคิดเชิงวิพากษ์จำเป็นต้องประมวลข้อมูลทั้งทางด้านข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่คิดทั้งทางกว้าง ลึก และไกล วิเคราะห์จำแนกแยกแยะข้อมูล จัดหมวดหมู่ของข้อมูลและเลือกข้อมูลที่เหมาะสมมาใช้เพื่อประเมินข้อมูลในแง่ความถูกต้องความเพียงพอ และความน่าเชื่อถือโดยใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาข้อมูลเพื่อแสวงหาทางเลือกคำตอบที่สมเหตุสมผลตามข้อมูลที่มีทางเลือกที่เหมาะสมโดยพิจารณาถึงผลที่ตามมา และคุณค่าหรือความหมายที่แท้จริงของสิ่งนั้น ไตร่ตรองทบทวนกลับไปกลับมาอย่างรอบคอบ ประเมินทางเลือกและลงความเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่คิดการจัดการเรียนรู้ที่ได้จากประสบการณ์จริง ทำให้นักเรียนได้รับความรู้และนำไปใช้เป็นประสบการณ์จริง เป็นการฝึกกระบวนการกลุ่มฝึกทำงานร่วมกับผู้อื่นมีจิตอาสาและเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติต่อไป⁸

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

7.1.1 ครูผู้สอนควรศึกษาเทคนิคการใช้โครงงานเพื่อบริการชุมชน เพื่อให้เข้าใจในกระบวนการทำมากยิ่งขึ้น

7.1.2 ควรจัดชั่วโมงเรียนให้มีความสมดุล กับจำนวนชั่วโมงของเรื่องที่สอน

7.1.3 ครูผู้สอนควรเลือกเนื้อเรื่องหรือสถานการณ์ที่น่าสนใจ ท้นต่อเหตุการณ์ในช่วงเวลานั้น ๆ

7.2 ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป

7.2.1 ควรศึกษาวิธีการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น การสอนแบบบูรณาการบทบาทสมมติ เป็นต้น เพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาในระดับที่สูงขึ้น

7.2.2 ควรมีการสร้างเครื่องมือวัดการคิดแก้ปัญหาที่หลากหลาย มีการศึกษาผลสัมฤทธิ์เพื่อต่อยอดงานวิจัยให้มีความน่าเชื่อถือต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา วัฒายุ. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ธนพรการพิมพ์, 2548

⁷ ยุพิน พิพิธกุล, การเรียนการสอนคณิตศาสตร์ยุคปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิพิธการพิมพ์ จำกัด, 2546) หน้า 5

⁸ พัฒนา จันทนา, เสริมทักษะในการสอนวิชาสังคมศึกษา, (เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ . 2545), หน้า 107

ทัศนพร นันทวงศ์. การพัฒนาแผนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง ยาเสพติด สำหรับ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2545

พัฒนา จันทนา. เสริมทักษะในการสอนวิชาสังคมศึกษา. เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ . 2545

พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์. การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ: แนวคิด วิธีและเทคนิคการสอน1.

กรุงเทพมหานคร: เดอะมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์, 2544

ยุพิน พิพิธกุล. การเรียนการสอนคณิตศาสตร์ยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิพิธการ
พิมพ์จำกัด, 2546

ราชกิจจานุเบกษา. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี

แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. เล่ม 131 ตอนพิเศษ 180 ง. วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557, หน้า
6-7

วัฒนาพรระับทุกษ์. แผนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพมหานคร :แอลทีเพรส, 2543

ผลการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ
เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการฟัง การพูด และพฤติกรรมทางสังคมสำหรับ
เด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1

THE EFFECT OF EXPERIENCE ADDITIONAL ACTIVITIES USING
PHYMING PICTURE BOOK TO PROMOTE LISTENING AND SPEAKING
ABILITY AND SOCIAL BEHAVIOR OF THE FIRST YEAR PRESCHOOL
STUDENTS

กนกพร บุญล้อม*
Kanokporn Boonlom

Received: 2021-07-13

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

ประจักษ์ น้อยเหนือ**
Prajak Noinuay

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบความสามารถด้านการฟังหลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ 2) เปรียบเทียบความสามารถด้านการพูดหลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ และ 3) เปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมหลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1/2 โรงเรียนเทศบาล 1 (สังขวิทย์) สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครตรัง ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวนทั้งสิ้น 26 คน ได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ 2) แผนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ 3) แบบสังเกตความสามารถด้านการฟัง 4) แบบสังเกตความสามารถด้านการพูด และ 4) แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสามารถในการฟังของเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองสูงขึ้น

* ครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเทศบาล 1 (สังขวิทย์) สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครตรัง
กระทรวงมหาดไทย, เบอร์โทร: 083-9159625, E-mail: 0213@mws.ac.th

** ครู วิทยฐานะครูชำนาญการ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ชนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
กรุงเทพมหานคร เขต 1

2. ความสามารถด้านการพูดของเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองสูงขึ้น

3. พฤติกรรมทางสังคมของเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพมีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: กิจกรรมเสริมประสบการณ์, หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ, ความสามารถด้านการฟังและการพูด, พฤติกรรมทางสังคม

ABSTRACT

The purposes of this research were 1) to compare listening ability of the first year preschool students before and after attending experience additional activities using rhyming picture book 2) to compare speaking ability ,the first year preschool students before and after attending experience additional activities using rhyming picture book and 3) to compare social behavior of the first year preschool students before and after attending experience additional activities using rhyming picture book. The sample group were 26 first year preschool students studying in the first semester of 2020 academic year at Thetsaban 1 (Sangkhwit School) under Trang Municipality. They were selected by using purposive sampling. The research instruments were 1) rhyming picture book, 2) experience additional activities plans, 3) observation forms, listening and speaking ability, and 4) observation form about social behavior.

The results showed as follows:

1. After attending experience additional activities using rhyming picture book, first year preschool students had higher level listening ability were continually higher.

2. After attending experience additional activities using rhyming picture book, first year preschool students had higher level of speaking ability were continually higher.

3. After attending experience additional activities using rhyming picture book, first year preschool students had higher level social behavior than before attending experience additional activities.

Keywords: experience additional activities, rhyming picture book, listening and speaking ability, social behavior

1. บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พุทธศักราช 2560-2564 มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม

มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ของคนในแต่ละช่วงวัยตามความเหมาะสม¹ ประเด็นสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี ฉลาด รอบรู้ และสามารถเป็นอนาคตของชาติได้นั้น เยาวชนไทยจะรู้จักการพึ่งพาตนเอง มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบ มีสติปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ มีทักษะพื้นฐานที่สำคัญประกอบด้วย 1) ทักษะการคิดวิเคราะห์ 2) ทักษะการสื่อสาร 3) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ และ 4) ทักษะการร่วมมือ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 22 ที่มุ่งเน้นการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ²

การพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีความสามารถเต็มตามศักยภาพ และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ จะต้องมุ่งพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัย การพัฒนาทรัพยากรบุคคลควรเริ่มต้นตั้งแต่เยาว์วัยอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ตามทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการที่จะพัฒนาสติปัญญา บุคลิกภาพ และความคิดต่าง ๆ นั้นจะต้องพัฒนาดังแต่เยาว์วัย จึงจะได้ผลดีที่สุด เพราะการพัฒนาเด็กปฐมวัยเป็นระยะที่สำคัญและมีความหมายที่สุดสำหรับการพัฒนาในทุกด้าน ทั้งด้านอารมณ์ สังคม การเติบโตทางร่างกายและสติปัญญา แพทย์ นักจิตวิทยา นักการศึกษา ครูและผู้เกี่ยวข้องมีความเห็นตรงกันว่า การส่งเสริมพัฒนาการของเด็กวัยนี้ให้ได้ดีนั้นต้องอาศัยการเล่น เช่น การเล่นในท้องถิ่น การเล่นของภูมิปัญญาไทย ตลอดจนการเล่นพื้นบ้าน³

การจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 จัดทำขึ้นโดยยึดปรัชญาการศึกษาปฐมวัย วิสัยทัศน์ หลักการ บนพื้นฐานแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฐมวัยสากล และความเป็นไทย ครอบคลุมการอบรมเลี้ยงดู การพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม และการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการตามวัยของเด็ก ตลอดจนเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้แก่เด็กสู่การสร้างคนไทยที่มีศักยภาพในอนาคต⁴

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 กำหนดสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ประสบการณ์สำคัญและสาระที่ควรเรียนรู้ ทั้งสองส่วนมีความสำคัญในการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการ ด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พุทธศักราช 2560-2564, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559).

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542).

³ ดวงเดือน ศาสตราภรณ์, พัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีเพียเจต์, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529).

⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนการศึกษาชาติ (พ.ศ. 2560 – 2579): ฉบับสรุป, (กรุงเทพมหานคร: พรักหวาน กราฟฟิค, 2545).

ประสบการณ์ที่เป็นพื้นฐานไปสู่การพัฒนาเด็กปฐมวัย⁵ นอกจากนี้ได้กำหนดมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในมาตรฐานที่ 9 ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย ตัวบ่งชี้ที่ 9.1 สนทนาโต้ตอบและเล่าเรื่องให้ผู้อื่นเข้าใจ สภาพที่พึงประสงค์ 3-4 ปี ระบุว่า สามารถฟังผู้อื่นจนจบและพูดโต้ตอบเรื่องราวกับผู้อื่นได้ และสามารถเล่าเรื่องได้ด้วยประโยคสั้น ๆ ภาษาจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องอาศัยทักษะ การฟัง การพูด ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอ่านและการเขียน ดังนั้นการพัฒนาภาษาควรเริ่มตั้งแต่เด็กปฐมวัยเพราะเด็ก ในวัย 2-7 ปีเป็นวัยที่พัฒนาการทางภาษาเจริญงอกงามอย่างรวดเร็ว เด็กเรียนรู้ภาษาตามลำดับขั้นพัฒนาการเริ่มจากความคุ้นเคยจากการได้ยิน ได้ฟัง การพูดคุย สนทนา ทำให้พัฒนาการทางภาษาเจริญงอกงาม เด็กเริ่มเรียนจากภาษาง่าย ๆ เรียนรู้การใช้คำศัพท์ด้วยการใช้ประโยคครูสอน การพูดและสนทนากับเด็กคือการสร้างเสริมพัฒนาการทางภาษาให้กับเด็กปฐมวัย⁶ สอดคล้องกับ สิริมา ภิญโญนันตพงษ์⁷ กล่าวว่า การจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยต้องจัดให้สอดคล้องกับอายุ ธรรมชาติ และความต้องการของเด็กซึ่งมีความแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ครูจึงควรตระหนักถึงความสำคัญและจัดประสบการณ์เรียนรู้ทางภาษาให้เหมาะสมกับเด็กในแต่ละวัยซึ่งต้องอาศัยทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจย์ ว่า เด็กปฐมวัยอายุ 2-7 ปีจัดอยู่ในขั้นพัฒนาทางขั้นคิดก่อนปฏิบัติการ เด็กเรียนรู้จากการกระทำโดยอาศัยสื่อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เพราะเด็กในวัยนี้ยังไม่พัฒนาถึงขั้นที่จะเข้าใจเรื่องที่เป็นนามธรรมได้ต้องอาศัยสื่อที่เป็นรูปธรรมโดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลางนั่นเอง⁸ เด็กควรได้รับการส่งเสริม กระตุ้นให้เด็กได้ฝึกฟัง ฟังตั้งคำถาม และตอบคำถามเพื่อสื่อความหมายและอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ดังที่กล่าวว่า การฝึกให้เด็กรู้จักฟังจะช่วยให้เด็กเพิ่มพูนคำศัพท์ เรียนรู้เกี่ยวกับประสบการณ์โครงสร้างของภาษาพูด และเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ มากขึ้นนั้นจะช่วยให้เด็กใช้ภาษาพูดถูกต้องยิ่งขึ้น สามารถบอกชื่อสิ่งต่าง ๆ สื่อความ หมายจากภาพเป็นเรื่องราวได้ตลอดจนแปลความหมาย ของคำพูดเป็นประโยคสมบูรณ์คือใคร ทำอะไร ที่ไหน ได้ อย่างถูกต้องโดยเฉพาะในเด็กปฐมวัย

แต่จากที่ผู้วิจัยได้สำรวจปัญหาความสามารถด้านการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัยในสังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครตรัง โดยการสอบถามจากครูผู้สอนเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กปฐมวัยยังไม่สามารถฟังผู้อื่นจนจบและพูดโต้ตอบเรื่องราวกับผู้อื่นได้ ตลอดจนยังไม่สามารถเล่าเรื่องได้ด้วยประโยคสั้น ๆ อีกทั้งเด็กพูดภาษาท้องถิ่นจึงส่งผลต่อการฟังของเด็กด้วยทำให้เด็กมีปัญหาเกี่ยวกับการฟังไม่สามารถปฏิบัติตามคำสั่งได้ สอดคล้องกับดวงเดือน ศาสตร์ภักดิ์⁹ กล่าวว่า ภาษามีความสำคัญต่อเด็กปฐมวัย ไม่ว่าจะเป็นความสามารถด้านการฟังและความสามารถในการพูดเพราะการฟังและการพูดเป็นพฤติกรรมชนิดหนึ่งช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมได้

ในปัจจุบันจะพบเด็กที่มีสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ที่ดีแต่มีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยปัจจุบันที่มีแนวโน้มว่าเยาวชนไทยส่วนใหญ่มีการแสดงออกด้านพฤติกรรมไม่

⁵ กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2561).

⁶ กุลยา ตันติผลาชีวะ, **การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย**, (กรุงเทพมหานคร: เบรนเบสบุ๊คส์, 2551).

⁷ สิริมา ภิญโญนันตพงษ์, **การจัดการศึกษาปฐมวัยในมลรัฐไอโอวาและมลรัฐมินนิโซตา ประเทศสหรัฐอเมริกา. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, 2550.

⁸ นิตยา ประพตกิจ, **คณิตศาสตร์สำหรับปฐมวัย**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2549).

⁹ ดวงเดือน ศาสตร์ภักดิ์, **การวัดและประเมินพัฒนาการด้านการคิดของเด็กปฐมวัย**, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2549).

พึงประสงค์มากขึ้น ขาดคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต¹⁰ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคมของ Erik Erikson¹¹ กล่าวว่า วัยเด็กเป็นวัยที่สำคัญและพร้อมเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว หากประสบการณ์และสภาพแวดล้อมตัวเด็กดีเด็กจะมองโลกในแง่ดีมีความเชื่อมั่นในตนเองในทางตรงกันข้าม เด็กจะกลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้ายไม่ไว้วางใจผู้อื่นขาดความเชื่อมั่นในตนเองการที่เด็กจะมีทัศนคติอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับคำตอบสนองที่ทำให้เด็กรู้สึกพึงพอใจหรือไม่การตอบสนองที่ทำให้เด็กพอใจเด็กจะมีความสุข และคิดว่าโลกที่ตนอยู่น่ารื่นรมย์เช่นเดียวกันหากการตอบสนองที่ทำให้เด็กไม่พึงพอใจเด็กจะมีความสุขเด็กจะมองโลกว่าไม่น่าอยู่เป็นทุกข์โหดร้าย การพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมเนื่องจากเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่มีพัฒนาการอย่างรวดเร็วทั้งด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญา รวมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูและพ่อแม่จะต้องจัดกิจกรรม ส่งเสริมพัฒนาการให้กับเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการด้านสังคม ซึ่งนักจิตวิทยาเชื่อว่าเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่เตรียมตัวเข้ากลุ่มเพื่อน (Pregang Age) เป็นช่วงระยะเวลาที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กต้องมีการเรียนรู้พฤติกรรมพื้นฐานทางสังคมทำให้เด็กสามารถจัดระบบในชีวิตของตนตามสังคมเพื่อการปรับตัวที่ดีต่อไปในอนาคต¹² การจัดกิจกรรมประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยมีหลายรูปแบบโดยมีครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการเลือกการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก ปฐมวัย โดยจัดกิจกรรมที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม เข้าสู่สังคม กลุ่มือ หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรในหัวข้อ ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม เป็นการสนับสนุนให้เด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัว จากการปฏิบัติกิจกรรมผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การ เล่น การทำงานกับผู้อื่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาความขัดแย้ง¹³

การใช้คำคล้องจองประกอบภาพเป็นการจัดประสบการณ์อีกรูปแบบหนึ่งที่สำคัญ เป็นการเรียนรู้ในลักษณะของการบูรณาการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนด ด้วยการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม สอดคล้องกับ บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์¹⁴ กล่าวว่า การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กควรเป็นลักษณะการบูรณาการให้เด็กได้ปฏิบัติ ได้ลงมือกระทำจริง หรือจัดให้ผู้เรียนมีโอกาสผ่านการรับรู้หลาย ๆ ทางอาทิ การฟัง การพูด การถาม การสัมผัส การทดลอง กิจกรรมต้องท้าทาย ชวนคิด มีความยากง่าย สลับซับซ้อนพอเหมาะกับวัย และความสามารถของผู้เรียน เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ได้พัฒนาการครบทุกด้าน สอดคล้องกับ¹⁵ การจัดกิจกรรมและคำคล้องจองจะทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ในการแยกความแตกต่างของ

¹⁰ รติรส ก้อนเงิน, ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือต่อพฤติกรรมจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของเด็กปฐมวัย, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

¹¹ Erik Erikson, **Experience in Science for Young Children**, (New York: A Division of Litton Educational Publishing, 1980).

¹² อลัน เนรานนท์, **การอบรมเลี้ยงดูเด็ก**, (ลพบุรี: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2548).

¹³ กระทรวงศึกษาธิการ, **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2561).

¹⁴ บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์, **การจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก**, (กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย, 2544).

¹⁵ ยาวพา เดชะคุปต์, **กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย**, (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาบรรณการพิมพ์, 2542).

คำพูดได้ และส่งเสริมให้พฤติกรรมทางสังคมของเด็กพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ตลอดจนเด็กจะมีพัฒนาการด้านภาษามากขึ้น

จากความสำคัญและสภาพปัญหาผู้วิจัยในฐานะครูปฐมวัยจึงสนใจที่จะศึกษา ผลการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการฟัง การพูด และพฤติกรรมทางสังคมสำหรับเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 ซึ่งผลจากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนระดับปฐมวัย ผู้บริหาร และผู้ที่สนใจในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเพื่อพัฒนาให้เด็กเกิดการเรียนรู้ทักษะทางภาษา และส่งเสริมพฤติกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการฟังของเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ

2.2 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการพูดของเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ

2.3 เปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ประชากร ได้แก่ เด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาล 1 (สังขวิทย์) สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครตรัง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 78 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 ห้อง 1/2 โรงเรียนเทศบาล 1 (สังขวิทย์) สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครตรัง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 26 คน ได้มาจากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ จำนวน 8 สัปดาห์ 24 แผน ครั้งละ 20 นาที ค่าคะแนนความสอดคล้องตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.45 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.68

2. หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ จำนวน 8 เล่ม ค่าคะแนนความสอดคล้องตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.43 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.64

3. แบบสังเกตความสามารถด้านการฟัง จำนวน 1 ฉบับ กำหนดเกณฑ์เฉลี่ยระดับคุณภาพ เป็น 3 ระดับ คือ 3, 2 และ 1 ค่าคะแนนความสอดคล้องตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.60 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.51

4. แบบสังเกตความสามารถด้านการพูด จำนวน 1 ฉบับ กำหนดเกณฑ์เฉลี่ยระดับคุณภาพเป็น 3 ระดับ คือ 3, 2 และ 1 ค่าคะแนนความสอดคล้องตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.53 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.51

5. แบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคม จำนวน 1 ฉบับ กำหนดเกณฑ์เฉลี่ยระดับคุณภาพเป็น 3 ระดับ คือ 3, 2 และ 1 ค่าคะแนนความสอดคล้องตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 4.55 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. = 0.61

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การชี้แจงข้อปฏิบัติในการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้
1.1 ชี้แจง กฎ กติกา วิธีการปฏิบัติตน แนวทางการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม และจุดประสงค์ในการจัดกิจกรรม

1.2 ชี้แจงเกณฑ์การให้คะแนนและบอกถึงประโยชน์จากการปฏิบัติกิจกรรมให้เด็กปฐมวัยทุกคนเข้าใจ

2. การรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้สอนกลุ่มตัวอย่าง

2.2 ทำการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

2.2.1 ก่อนการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ดำเนินการสังเกตความสามารถด้านการฟังและการพูด ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมทางสังคมภายในห้องเรียน

2.2.2 ดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการฟัง การพูด และพฤติกรรมทางสังคมสำหรับเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 จำนวน 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 20 นาที

2.2.3 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ดำเนินการสังเกตความสามารถด้านการฟังและการพูด ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมทางสังคม

2.3 นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมไปวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) แบบ Dependent

4. ผลการวิจัย

1. ผลการเปรียบเทียบความสามารถด้านการฟังของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1: ผลการเปรียบเทียบความสามารถด้านการฟังของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ (n = 26)

จำนวน เด็ก	ผลการพัฒนาความสามารถด้านการฟัง								
	ครั้งที่ 1			ครั้งที่ 2			ครั้งที่ 3		
	($\bar{X}$)	(S.D)	ร้อยละ	($\bar{X}$)	(S.D)	ร้อยละ	($\bar{X}$)	(S.D)	ร้อยละ
26	4.15	0.48	46.15	6.42	0.57	71.37	8.28	0.42	92.04

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านการฟังของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งที่ 1 อยู่ในระดับควรปรับปรุงมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.48 คิดเป็นร้อยละ 46.15 คะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านการฟังของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งที่ 2 อยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 6.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.57 คิดเป็นร้อยละ 71.37 และคะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านการฟังของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งที่ 3 อยู่ในระดับดีมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 8.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.42 คิดเป็นร้อยละ 92.04 แสดงว่า ความสามารถด้านการฟังของกลุ่มตัวอย่างหลังการทดลองสูงขึ้นตามลำดับซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยในข้อที่ 1

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถด้านการการพูดของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2: ผลการเปรียบเทียบความสามารถด้านการพูด ของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ (n = 26)

จำนวน เด็ก	ผลการพัฒนาความสามารถด้านการพูด								
	ครั้งที่ 1			ครั้งที่ 2			ครั้งที่ 3		
	($\bar{X}$)	(S.D)	ร้อยละ	($\bar{X}$)	(S.D)	ร้อยละ	($\bar{X}$)	(S.D)	ร้อยละ
26	4.17	0.49	46.37	5.82	0.59	64.64	8.11	0.46	90.12

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านการพูดของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งที่ 1 อยู่ในระดับควรปรับปรุงมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.49 คิดเป็นร้อยละ 46.37 คะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านการพูดของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งที่ 2 อยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 5.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.59 คิดเป็นร้อยละ 64.64 และคะแนนเฉลี่ยความสามารถด้านการพูดของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งที่ 3 อยู่ในระดับดีมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 8.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.46 คิดเป็นร้อยละ 90.12 แสดงว่า การพัฒนาความสามารถด้านการพูด ของกลุ่มตัวอย่างหลังการทดลองสูงขึ้นตามลำดับซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยในข้อที่ 2

3. เปรียบเทียบพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3: ผลการศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ (n = 26)

จำนวน เด็ก	การสังเกตพฤติกรรมทางสังคม								
	ครั้งที่ 1			ครั้งที่ 2			ครั้งที่ 3		
	($\bar{X}$)	(S.D)	ร้อยละ	($\bar{X}$)	(S.D)	ร้อยละ	($\bar{X}$)	(S.D)	ร้อยละ
26	5.23	0.46	43.55	8.49	0.42	70.75	10.70	0.47	89.14

จากตารางที่ 4 พบว่า คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งที่ 1 อยู่ในระดับควรปรับปรุงมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 5.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.46 คิดเป็นร้อยละ 43.55 ผลคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมทางสังคม ของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งที่ 2 อยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 8.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.42 คิดเป็นร้อยละ 70.75 และคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมทางสังคม ของกลุ่มตัวอย่างในการทดลองครั้งที่ 3 อยู่ในระดับดีมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 10.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.47 คิดเป็นร้อยละ 89.14 แสดงว่า พฤติกรรมทางสังคม ของกลุ่มตัวอย่างหลังการทดลองสูงขึ้นตามลำดับ ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยในข้อที่ 3

5. สรุปผลการวิจัย

ผลการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการฟัง การพูด และพฤติกรรมทางสังคมสำหรับเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 มีผลการวิจัย ดังนี้

1. หลังจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพความสามารถด้านการฟังของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ในการทดลองครั้งที่ 1 อยู่ในระดับควรปรับปรุง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.15 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.48 ในการทดลองครั้งที่ 2 อยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 6.42 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.57 และในการทดลองครั้งที่ 3 อยู่ในระดับดีมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 8.28 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.42 ซึ่งมีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

2. หลังจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพความสามารถด้านการพูดของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 ในการทดลองครั้งที่ 1 อยู่ในระดับควรปรับปรุง ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.17 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.49 ในการทดลองครั้งที่ 2 อยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 5.82 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.59 และในการทดลองครั้งที่ 3 อยู่ในระดับดีมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 8.11 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.46 ซึ่งมีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3. หลังจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 1 ในการทดลองครั้งที่ 1 อยู่ในระดับควรปรับปรุงมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 5.23 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.46 ในการทดลองครั้งที่ 2 อยู่ในระดับดีมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 8.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.42 และในการทดลองครั้งที่ 3 อยู่ในระดับดีมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 10.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เท่ากับ 0.47 ซึ่งมีพัฒนาการสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

6. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการฟัง การพูด และพฤติกรรมทางสังคมสำหรับเด็กชั้นปฐมวัยปีที่ 1 สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1) ความสามารถด้านการฟังของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น เนื่องจากหนังสือคำคล้องจองประกอบภาพและแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สร้างขึ้นโดยผ่านการสร้างตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบและวิธีการเขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมได้ทำให้เด็กได้ทำการศึกษาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ตลอดจนการวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ประกอบด้วยสาระที่ควรเรียนรู้และประสบการณ์สำคัญที่พัฒนาทักษะทางภาษาด้านการฟัง การพูดอย่างเป็นระบบขั้นตอนที่ถูกต้อง โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ มีการทดลองเพื่อหาข้อบกพร่อง และนำมาแก้ไขให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างสมบูรณ์ ดังที่ วินัย รอดจ่าย¹⁵ กล่าวว่า ลักษณะหนังสือที่ดี คือหนังสือที่เด็กอ่านแล้วสนุกสนานเพลิดเพลิน มีเนื้อหาสาระตรงกับใจที่เด็กอยากอ่าน มีรูปเล่มสีสันสวยงามสะดุดตาชวนให้หยิบขึ้นมาดูมาอ่านโดยไม่ต้องบังคับไม่ว่าจะเป็นหนังสือที่ให้ความรู้หรือบันเทิง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิรยา กิตติวรกุล¹⁶ ได้ศึกษาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาด้านการฟัง การพูด ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลตำบลจิม (คือเวียงจ่า) พบว่า ทักษะทางภาษาด้านการฟัง การพูด ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพมีคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดประสบการณ์สูงกว่าก่อนจัดประสบการณ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ไพรสุวรรณ คณะพันธ์ และคณะ¹⁷ ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการพูดภาษาไทยของเด็กปฐมวัย โดยใช้คำคล้องจองประกอบภาพระดับชั้นอนุบาล 2 โรงเรียนบ้านโนนเมืองมะทั้น อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางทักษะการพูดภาษาไทยของเด็กปฐมวัยระหว่างการจัดกิจกรรมการใช้คำคล้องจองประกอบภาพ มีพัฒนาการดีขึ้น 2) ทักษะการพูดภาษาไทยของเด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมการใช้คำคล้องจองประกอบภาพมีเพิ่มสูงขึ้น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พวงพิศ เรืองศิริกุล, ชวนชม เครือเขียว, และ สุมิตรา ชาดานันท์¹⁸ ที่ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจอง

¹⁵ วินัย รอดจ่าย, การเขียนและจัดทำหนังสือเด็กและเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540).

¹⁶ พิรยา กิตติวรกุล, "การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาด้านการฟัง การพูด ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลตำบลจิม (คือเวียงจ่า)." วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2 (6), หน้า 89.

¹⁷ ไพรสุวรรณ คณะพันธ์ และคณะ, "การพัฒนาทักษะการพูดภาษาไทยของเด็กปฐมวัย โดยใช้คำคล้องจองประกอบภาพระดับชั้นอนุบาล 2 โรงเรียนบ้านโนนเมืองมะทั้น อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี". การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 5, 2563.

¹⁸ พวงพิศ เรืองศิริกุล, ชวนชม เครือเขียว, และ สุมิตรา ชาดานันท์, "การจัดกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาด้านการฟังและการพูดสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ชุดเที่ยวไปในจังหวัดของหนู". วารสารการบริหารนิเทศและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7 (4), หน้า 43-55.

ประกอบภาพเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาด้านการฟังและการพูดสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ชุดเที่ยวไปในจังหวัดของหนู ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาทักษะทางภาษาด้านการฟังและการพูดก่อนจัดกิจกรรมและหลังกิจกรรมโดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาด้านการฟังและการพูดสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2/1 ชุดเที่ยวไปในจังหวัดของหนู ก่อนจัดกิจกรรมได้คะแนนเฉลี่ย 14.54 คะแนน และหลังกิจกรรมได้คะแนน 23.43 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏว่า คะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เช่นเดียวกับ อารีย์ คำสังพะ¹⁹ ศึกษาการส่งเสริมความเข้าใจภาษาของเด็กปฐมวัยโดยผู้ปกครองใช้ชุดกิจกรรม“เล่นกับลูกปลูกภาษา” ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจภาษาโดยผู้ปกครองใช้ชุดกิจกรรม “เล่นกับลูกปลูกภาษา” มีความเข้าใจทางภาษาสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2) ความสามารถด้านการพูดของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะการจัดประสบการณ์ดังกล่าวนั้นเปิดโอกาสให้เด็กได้อ่าน และสนทนาพูดคุยร่วมกันซึ่งทำให้เด็กจดจำและเข้าใจได้ง่าย ในขณะที่ฟังเด็กต้องใช้สมาธิจดจำประเด็นที่ได้ยินมาสานต่อเป็นคำศัพท์เป็นประโยคที่ถ่ายทอดไปสู่การพูด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดวงสมศรีไสคำ²⁰ ได้ศึกษาผลของกิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้านที่มีต่อพัฒนาการทางภาษาด้านการพูดของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย มหาสารคาม พบว่า 1) ประสิทธิภาพของแผนการจัดกิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้านที่มีต่อพัฒนาการทางภาษาด้านการพูดของนักเรียนอนุบาลปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 82.77/88.33 2) ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดกิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้านที่มีต่อการพัฒนาทางภาษาด้านการพูดชั้นอนุบาลปีที่ 2 มีค่าเท่ากับ 0.7558 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของและ สอดคล้องกับ นางลักษณ กัณปัญญา²¹ ได้ทำการศึกษาผลการพัฒนาทักษะการใช้ภาษาในการสื่อสารของเด็กปฐมวัยโดยใช้หนังสือภาพประกอบการเล่าเรื่อง หน่วยเที่ยว สวนสะออน โดยใช้กระบวนการปฏิบัติการ ของ Kemmis และ Mc Taggart ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนร่วมกิจกรรมด้วยความกระตือรือร้น สนุกสนานกับกิจกรรมที่ทำ แต่มีนักเรียนบางคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่ตอบคำถามครู และนักเรียนส่วนใหญ่ไม่กล้าทำกิจกรรมรายบุคคล คือ ไม่กล้าออกมาหน้า ชั้นเรียนในชั้นการสะท้อนการดำเนินการพัฒนาในวงจรปฏิบัติการที่ 2 พบว่า นักเรียนเกิดความมั่นใจในการแสดงออก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพลอย สุภิษะ²² ได้ศึกษาการพัฒนาและหาประสิทธิภาพแผนการจัดประสบการณ์โดยใช้หนังสือภาพประกอบการเล่าเรื่องในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ ชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า คะแนนการพัฒนาความสามารถทางภาษาเพิ่มขึ้นจากก่อน

¹⁹ อารีย์ คำสังพะ. “การส่งเสริมความเข้าใจภาษาของเด็กปฐมวัยโดยผู้ปกครองใช้ชุดกิจกรรม“เล่นกับลูกปลูกภาษา.” วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 34 (1-2), 164-172.

²⁰ ดวงสมศรี ไสคำ, ผลของกิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้านที่มีต่อพัฒนาการทางภาษาด้านการพูดของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. การศึกษาค้นคว้าอิสระ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.

²¹ นางลักษณ กัณปัญญา. การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาในการสื่อสารของเด็กปฐมวัยโดยใช้หนังสือภาพประกอบ การเล่าเรื่อง หน่วยเที่ยวสวนสะออน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

²² พลอย สุภิษะ, การพัฒนาและหาประสิทธิภาพแผนการจัดประสบการณ์โดยใช้หนังสือภาพประกอบการเล่าเรื่องในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 2. งานวิจัยโรงเรียนบ้านบักจิ้ง. สุรินทร์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3, 2553.

การจัดประสบการณ์ ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Simpson²³ พบว่าการพูดของเด็กปฐมวัยที่ได้รับ การจัดประสบการณ์การเล่นแบบเล่าเรื่องซ้ำ เด็กสามารถถ่ายทอดภาษาได้ชัดเจน เนื่องจากธรรมชาติของเด็กปฐมวัยมีลักษณะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ทำให้เด็กพูดแต่สิ่งที่ตนเองพอใจเท่านั้น ครูจึงต้องจัดสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ขึ้นเพื่อให้เด็กเกิดความสนใจที่จะเล่น หรือกระทำพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งนั้น ๆ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ นารินทร์ จันทวฤทธิ์²⁴ ศึกษาผลการส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมคำคล้องจองพบว่า คะแนนเฉลี่ยของทักษะภาษาด้านการฟัง พูด อ่าน เขียน หลังการเรียนรู้เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยชั้นปีที่ 1 หลังการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเป็นนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูปฐมวัยสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ บรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้ และอำนวยความสะดวกเพื่อให้เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของอีริคสัน กล่าวว่า วัยเด็กเป็นวัยที่สำคัญและพร้อมเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัวหากประสบการณ์และสภาพแวดล้อมตัวเด็กดีเด็กจะมองโลกในแง่ดีมีความเชื่อมั่นในตนเองในทางตรงกันข้ามหากประสบการณ์และสภาพแวดล้อมไม่ดีไม่เอื้อหรือส่งเสริมต่อการเรียนรู้ของเด็กเด็กจะกลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้ายไม่ไว้วางใจผู้อื่นขาดความเชื่อมั่นในตนเอง การที่เด็กจะมีทัศนคติอย่างไรย่อมขึ้นอยู่กับ การตอบสนองที่ทำให้เด็กรู้สึกพึงพอใจหรือไม่การตอบสนองที่ทำให้เด็กพอใจเด็กจะมีความสุขและคิดว่าโลกที่ตนอยู่น่ารื่นรมย์เช่นเดียวกันหากการตอบสนองที่ทำให้เด็กไม่พึงพอใจเด็กจะมีความสุขเด็กจะมองโลกว่าไม่น่าอยู่เป็นทุกข์โหดร้ายดังนั้นการปฏิบัติของพ่อแม่และผู้เลี้ยงดูเด็กจึงสำคัญยิ่งเนื่องจากการปฏิบัติต่อเด็กอย่างเข้าใจรวมทั้งพยายามตอบสนองเมื่อเด็กต้องการยอมทำให้เด็กมีความสุขและส่งผลต่อการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองแก่เด็ก²⁵ และทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของฮาวิกเกอร์ส (Havighurst's Theory of Development) ได้กล่าวถึง พัฒนาการทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยเขาได้อธิบายว่าในแต่ละช่วงวัยของชีวิตนั้นมีงานประจำวันซึ่งเป็นงานที่เด็กแต่ละคนควรจะได้ทำในช่วงนั้น ๆ ซึ่งถ้าบุคคลใดไม่ประสบผลสำเร็จในงานนั้นจะมีผลต่อการสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุภาภรณ์ สงนวน²⁶ ได้เปรียบเทียบทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยระหว่างการจัดการประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านกับการจัดการประสบการณ์การเล่นปกติของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ปีการศึกษา 2550 สรุปผลได้ดังนี้ 1) เด็กปฐมวัยหลังการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านมีคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมมากกว่าก่อนการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 2) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดการประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านมีคะแนน

²³ Simpson, T, Characteristic of Oral Language used by selected four-years old in Story Retelling. Ph.D., University of Missouri-Columbia, 1988.

²⁴ นารินทร์ จันทวฤทธิ์, การส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมคำคล้องจองทำนองสรภัญญะตามแนวคิดสมองเป็นฐาน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

²⁵ บุตรินทร์ สิริบุญญาร. "กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย." วารสารการศึกษาปฐมวัย, 6 (3): หน้า 11.

²⁶ สุภาภรณ์ สงนวน, การเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเล่นพื้นบ้านกับการจัดการกิจกรรมแบบปกติ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

เฉลี่ยทักษะทางสังคมสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมตามปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อริสา โสคำภา²⁷ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นอิสระประกอบการใช้สถานการณ์จำลองผลการศึกษาพบว่า 1) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นอิสระประกอบการใช้สถานการณ์จำลองในแต่ละช่วงสัปดาห์ก่อนและหลังการทดลองมีคะแนนพฤติกรรมทางสังคมโดยรวมเท่ากับ 0.09 และ 0.75 คะแนนด้านความร่วมมือเฉลี่ยเท่ากับ 1.30 และ 0.52 คะแนนด้านการช่วยเหลือเฉลี่ยเท่ากับ 0.66 และ 0.41 คะแนนด้านการแบ่งปันเฉลี่ยเท่ากับ 1.12 และ 0.25 ตามลำดับ 2) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นอิสระประกอบการใช้สถานการณ์จำลองมีพฤติกรรมทางสังคมรายด้านมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $P < .01$ โดยด้านความร่วมมือการช่วยเหลือด้านการแบ่งปันมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นเท่ากับ 3.38 3.48 และ 3.71 แสดงว่าการจัดกิจกรรมการเล่นอิสระประกอบการใช้สถานการณ์จำลองส่งเสริมให้เด็กปฐมวัย มีพฤติกรรมทางสังคมสูงขึ้นอย่างชัดเจนสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล²⁸ ได้ศึกษาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยออกทิสติกที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นแบบร่วมมือและเพื่อเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยออกทิสติกก่อนและหลังได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นแบบร่วมมือพบว่าเด็กปฐมวัยออกทิสติกที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นแบบร่วมมือมีทักษะทางสังคมสูงกว่าก่อนได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นแบบร่วมมืออย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ทั้งโดยรวมและรายด้านได้แก่ด้านการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้านการแบ่งปันและการปฏิบัติตามข้อตกลงกลุ่มและพบว่าทักษะทางสังคมด้านการมีส่วนร่วมมีการเปลี่ยนแปลงดีขึ้นมากเป็นอันดับแรกรองลงมาคือการปฏิบัติตามข้อตกลงและอันดับสุดท้ายคือด้านการแบ่งปัน และสังเกตในช่วงเวลาที่หลากหลายนั้นทำให้ครูสามารถเห็นความแตกต่างทางพฤติกรรมสังคมได้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับการประเมินพัฒนาการทักษะทางสังคมของนักเรียนระดับปฐมวัยควรจะมีการประเมินอย่างน้อย 2-3 ครั้ง เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลง และเมื่อประเมินแล้วไม่เป็นไปตามจุดประสงค์ผู้ประเมินควรหาวิธีการแก้ไขโดยการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมให้แก่เด็ก การประเมินพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมจะช่วยให้ครูเข้าใจเด็ก รู้ระดับพัฒนาการทางสังคมของเด็ก สามารถช่วยเด็กให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้เข้ากลุ่มเพื่อนได้ ซึ่งจะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่มั่นคงจากผลการวิจัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นสอดคล้องกับปรัชญาของ Dewey²⁹ ที่ว่า เด็กปฐมวัยเรียนรู้ได้ดีจากการกระทำ (Learning by Doing) และเรียนรู้ได้ดีจากประสบการณ์ตรง จะเห็นได้ว่าการที่เด็กได้ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มนั้น ทำให้เด็กได้รู้จักโลก รู้จักสังคม และรู้จักชีวิตดีขึ้น จนทำให้เด็กเจริญเติบโตขึ้นมีทักษะทางสังคมดีขึ้น

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ครูผู้สอนควรศึกษาทำความเข้าใจในการจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพ เพื่อพัฒนาทักษะทางด้านการพูด การฟัง และพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยให้

²⁷ อริสา โสคำภา. พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่นอิสระประกอบการใช้สถานการณ์จำลอง. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2551.

²⁸ อัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยออกทิสติกที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นแบบร่วมมือ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2552.

²⁹ Dewey, John, **Experience and education**, (New York: Macmillan Publishing Company, 1963).

ชัดเจนและนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับสภาพหรือบริบทของท้องถิ่นโดยคำนึงถึงวัยและพัฒนาการของเด็กเป็นหลักจึงจะเกิดผลดีกับเด็กมากที่สุด

2) ครูควรฝึกให้เด็กกล้าแสดงออกและมีความมั่นใจในการพูดโดยการให้คำชมเชยหรือให้กำลังใจในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

3) ครูควรสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการจัดกิจกรรม เช่น การปฏิบัติตามข้อตกลง ความอดทนการมีความรับผิดชอบการกล้าแสดงออกการเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้น

7.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาถึงวิธีการจัดกิจกรรมในรูปแบบอื่น เช่น ใช้นิทานจากท้องถิ่น หรือ เหตุการณ์ที่น่าสนใจ

2) ควรมีการศึกษาการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการคิด ความมีระเบียบวินัย การแก้ปัญหา เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2561

กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2561

กุลยา ตันติผลาชีวะ. **การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย**. กรุงเทพมหานคร: เบิร์นเบสบุ๊คส์, 2551

ดวงเดือน ศาสตรภัทร. **การวัดและประเมินพัฒนาการด้านการคิดของเด็กปฐมวัย**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2549

ดวงเดือน ศาสตรภัทร. **พัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีเพียเจต์**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529

ดวงสมร ศรีใสคำ. **ผลของกิจกรรมการเล่นิทานพื้นบ้านที่มีต่อพัฒนาการทางภาษาและการพูดของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. การศึกษาค้นคว้าอิสระ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.**

นงลักษณ์ กันปัญญา. **การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาในการสื่อสารของเด็กปฐมวัยโดยใช้หนังสือภาพประกอบ การเล่าเรื่อง หน่วยเที่ยวสวนสะออน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.**

นารีรัตน์ จันทวฤทธิ์. **การส่งเสริมทักษะทางภาษาของเด็กปฐมวัยโดยใช้กิจกรรมคำคล้องจองทำนองสรภัญญะตามแนวคิดสมองเป็นฐาน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.**

นิตยา ประพุดติกิจ. **คณิตศาสตร์สำหรับปฐมวัย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2549

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. **การจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก**. กรุงเทพมหานคร: อักษรไทย, 2544

- บุศรินทร์ สิริปัญญาธร. “กิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย.” วารสารการศึกษาปฐมวัย. 6 (3). หน้า 11.
- พลอย สุภิชะ. การพัฒนาและหาประสิทธิภาพแผนการจัดประสบการณ์โดยใช้หนังสือภาพประกอบการเล่าเรื่องในกิจกรรมเสริมประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 2. งานวิจัยโรงเรียนบ้านบักจิ้ง. สุรินทร์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3, 2553.
- พวงพิศ เรืองศิริกุล. ชวนชม เครือเขียว. และ สมิตรา ชาทานนท์. “การจัดกิจกรรมเสริมสร้างประสบการณ์โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาด้านการฟังและการพูดสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ชุดเที่ยวไปในจังหวัดของหนู”. วารสารการบริหารนิเทศบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 7 (4). หน้า 43-55.
- พีรยา กิตติวรกุล. “การจัดประสบการณ์การเรียนรู้โดยใช้หนังสือคำคล้องจองประกอบภาพเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาด้านการฟัง การพูด ของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 3 โรงเรียนเทศบาลตำบลจิม (คือเวียงจ่า).” วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2 (6). หน้า 89.
- ไพโรสุวรรณ คณะพันธ์ และคณะ. “การพัฒนาทักษะการพูดภาษาไทยของเด็กปฐมวัย โดยใช้คำคล้องจองประกอบภาพระดับชั้นอนุบาล 2 โรงเรียนบ้านโพธิ์เมืองมะทั้น อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี”. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 5, 2563.
- เยาวพา เดชะคุปต์. กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาบรรณการพิมพ์, 2542
- รติรส ก้อนเงิน. ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือต่อพฤติกรรมจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550
- วินัย รอดจ่าย. การเขียนและจัดทำหนังสือเด็กและเยาวชน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ภาคการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. แผนการศึกษาชาติ (พ.ศ. 2560 – 2579). ฉบับสรุป กรุงเทพมหานคร: พริกหวาน กราฟฟิก, 2545
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พุทธศักราช 2560-2564. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559
- สิริมา ภิญญอนันตพงษ์. การจัดการศึกษาปฐมวัยในมลรัฐโอไฮโอและมลรัฐมินนิโซตา ประเทศสหรัฐอเมริกา. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.
- สุภาภรณ์ สงนวน. การเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเล่นพื้นบ้านกับการจัดกิจกรรมแบบปกติ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

อริสา ไสคำภา. พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่นทานอีสปประกอบการใช้
สถานการณ์จำลอง. **ปริญญาพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, 2551.

อัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล. ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยออกทิสติกที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นแบบร่วมมือ.

ปริญญาพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2552

อารีย์ คำสังฆะ. “การส่งเสริมความเข้าใจภาษาของเด็กปฐมวัยโดยผู้ปกครองใช้ชุดกิจกรรม“เล่นกับลูกปลูก
ภาษา.” **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 34 (1-2), หน้า164-172.

อาลัย เนรานนท์. **การอบรมเลี้ยงดูเด็ก**. ลพบุรี: คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2548

Dewey, John. **Experience and education**. New York: Macmillan Publishing Company, 1963

Erik Erikson. **Experience in Science for Young Children**, (New York: A Division of Litton
Educational Publishing, 1980

Simpson, T.. **Characteristic of Oral Language used by selected four-years old in Story Retelling**.

Ph.D., University of Missouri-Columbia, 1988.

การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไป ของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

PUBLIC POLITICAL PARTICIPATION IN ELECTIONS OF THE LOWER NORTHERN REGION PROVINCE

สุกัญญาณัฐ ออบสิน^{*}

Sukanyanat Opsin

Received: 2021-08-5

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

จ๋ามงค๋ อติวัฒน์สิทธิ^{**}

Chamnong Adivadhanasit

สุรพล สุยะพรหม^{***}

Surapon Suyaprom

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของกระบวนการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 เพื่อนำเสนอการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่างโดยบูรณาการตามหลักพุทธธรรม การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 ตัวอย่างจากประชากร ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวนทั้งสิ้น 2,199,250 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 18 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติเชิงบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง คือ ปัจจัยด้านจิตวิทยาการเมือง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งประกอบด้วย ความสนใจทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง การกล่อมเกลางทางการเมือง ค่านิยมทางการเมือง และอุดมการณ์ทางการเมือง 2) การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่างโดยบูรณาการตามหลักพุทธธรรม คือ

* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, เบอร์โทร: 093-4942351, E-mail:

Namtan.ka081@gmail.com

** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

*** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กิจกรรมที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมทางการเมือง เป็นต้นว่าการเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกันทางการเมือง การมีความพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง การยึดมั่นในหลักและอุดมการณ์ทางประชาธิปไตย

คำสำคัญ: การพัฒนา, การมีส่วนร่วม, การเมือง

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1. to study general condition of process and factors influencing people's political participation in general elections of the lower northern provinces 2. to present the development people's political participation in general election of lower northern provinces by integrating Buddhism, the research is an integrated research method sample of 400 people from population of voters, total of 2,199,250 were randomly selected by stratified sampling. The research tools were questionnaires, qualitative research in-depth interview with key informants that were specifically selected as qualified experts in various fields related: 18 persons, the data were analyzed using package for social science research, descriptive statistics. Findings were as follows: 1) Factors influencing people's political participation in general elections, lower northern provinces were political psychology factors. It is an important factor that will result in political participation, especially participation general elections which consists of political interest, political behavior, political trolling, political values and political ideology. 2) The development of people's political participation in general elections, lower northern provinces by integrating according to Buddhist principles, for example activities in which people are involved or play a key role in political activities, such as attending political consultation meeting being in unison rose up to defend the country also adherence to democratic principles and ideology.

Keywords: development, participation, politics

1. บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนชาวไทยทุกคน ที่มีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ เพื่อไปทำหน้าที่คัดเลือกตัวแทนของตนเข้าไปออกกฎหมายและเข้าไปบริหารประเทศ ดังนั้น ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง และทำให้การเลือกตั้งสุจริตและเที่ยงธรรม ขณะเดียวกันยังได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้มากขึ้น โดยมีการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งถูกบรรจุไว้ในมาตรา 247 ถึง 254 ในหมวด 14 นับว่าเป็นการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง มีความ

รับผิดชอบและเกิดการเรียนรู้การปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อร่วมกันคิดร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง¹ ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประเทศไทยนั้นจะขึ้นอยู่กับโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างน้อยใน 4 มิติ ตั้งแต่การมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการเมืองเป็นฝ่ายบริหารตั้งแต่ระดับประเทศลงไปถึงระดับชุมชนและท้องถิ่น ประกอบกับการเมืองเป็นเรื่องอำนาจจัดสรรผลประโยชน์ในสังคมและเป็นตัวกำหนดกิจกรรมของสังคมนั้น ๆ ในทุกแง่มุม โดยในทางการเมืองอำนาจในการจัดสรรผลประโยชน์ในสังคมนั้น ๆ จะต้องเป็นธรรม และยั่งยืน² ทั้งนี้การเมืองไทยในระบบประชาธิปไตยนั้นได้เลือกรูปแบบการควบอำนาจ (Fusion of Power) โดยทั่วไปเรียกว่าระบบรัฐสภา (Parliamentary System)³ ซึ่งเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและยึดรูปแบบเดียวกันกับสหราชอาณาจักรหรือประเทศอังกฤษ⁴ โดยตั้งบนพื้นฐานทางความคิดที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมและเป็นสัตว์การเมือง “ไม่ว่าคุณจะทำอะไรก็เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่ แต่การเมืองจะเกี่ยวข้องกับชีวิตคุณแน่นอน” ซึ่งนั่นหมายความว่าเมืองจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตและการดำรงชีวิตทุกด้านทุกมิติ เศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม⁵ ฉะนั้นการเมืองจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวม ขณะที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้นก็ถือเป็นบริบทที่สำคัญยิ่งในการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งจะเป็นแนวทางที่จะสะท้อนอำนาจประชาธิปไตยที่เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือ ส.ส. ในเขตจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มที่ 2 หากนับย้อนกลับไปตั้งแต่ได้มีพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2548 ซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 และเป็นการแบ่งเขตเลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียว โดยในเขตกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง⁶ ซึ่งประกอบด้วย จังหวัด กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ และอุทัยธานีนั้น ประชาชนได้ให้ความสนใจออกมาเลือกตั้งถึงสถิติที่รวบรวมโดยสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง พบว่า จังหวัดกำแพงเพชรมีการแบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 5 เขต มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 533,473 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 360,909 คน คิดเป็นร้อยละ 67.65 จังหวัดพิจิตรมีการแบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 4 เขต มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 425,670 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 292,980 คน คิดเป็นร้อยละ 68.83 จังหวัดนครสวรรค์มีการแบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 7 เขต มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 810,668 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง

¹ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก 6 เมษายน 2560).

² Nie, N. H., & Verba, S. “Political Participation”, In Handbook of Political Science, Fred I. Greenstein and Nelson Polsby (eds.), Readings, Mass: Addison Wesley, 1975: 9-12.

³ วิทยา จิตนุพงศ์, “ความมั่นคงทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา”, วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2562), หน้า 280-287

⁴ ปวีตร เลิศธรรมเทวี, “ระบอบการปกครอง ระบบกฎหมาย และรัฐธรรมนูญของอังกฤษ: ป่อเกิดแห่งประเพณีทางรัฐธรรมนูญ”, รัฐสภาสาร, ปีที่ 66 ฉบับที่ 5 เดือนกันยายน - ตุลาคม พ.ศ. 2561, หน้า 9-56.

⁵ ณรงค์ เล็งประชา, มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, 2538), หน้า 5

⁶ ราชกิจจานุเบกษา, ประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ เรื่องการจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด, (กรุงเทพมหานคร: ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนพิเศษ 28 ง, 2552), หน้า 35.

581,228 คน คิดเป็นร้อยละ 71.70 และจังหวัดอุทัยธานีมีการแบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 2 เขต มีผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 241,097 คน มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 179,042 คน คิดเป็นร้อยละ 74.26⁷

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ทั้ง 4 จังหวัดประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยเฉพาะการเลือกตั้งอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างสูง กล่าวคือ มีค่าเฉลี่ยจากการเลือกตั้งในปี 2548, 2550, 2554 และ 2562 อยู่ที่ร้อยละ 71.99 จึงถือเป็นพื้นที่การศึกษาที่มีความน่าสนใจในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งที่ผ่านมาและการเลือกตั้งที่จะมีขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เพื่อจะได้องค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งในระดับอื่น ๆ โดยเฉพาะการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ทั้งด้านการติดตามข่าวสารการเลือกตั้ง การใช้สิทธิเลือกตั้งและการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง การสนทนาเรื่องการเมือง การเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมือง การติดต่อกับนักการเมือง การเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง และการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของกระบวนการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

2.2 เพื่อนำเสนอการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่างโดยบูรณาการตามหลักพุทธธรรม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เกิดประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ใช้วิธีการเชิงปริมาณเพื่ออธิบายผลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Method to Explain Qualitative Results) ซึ่งผู้วิจัยตั้งคำถามการวิจัยเชิงปริมาณ และการตอบคำถามวิจัย โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาอธิบายเสริมเพิ่มเติมให้ได้คำตอบที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น มุ่งเน้นการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา

การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 400 ตัวอย่าง จากประชากร ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจาก 4 จังหวัดในเขตจังหวัดภาคเหนือล่าง ได้แก่ นครสวรรค์ พิจิตร กำแพงเพชร และอุทัยธานี จำนวนทั้งสิ้น 2,199,250 คน โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) และการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากประชากรที่เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยใช้สถิติ วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อศึกษาลักษณะและการแจกแจงของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

⁷ คณะกรรมการการเลือกตั้ง, สำนักงาน, ข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2548, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2548)

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ถูกเลือกแบบเฉพาะเจาะจงเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 18 รูป/คน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาเก็บให้เป็นระบบระเบียบ ให้ความหมายกับข้อมูล จัดหมวดหมู่ ความหมายของข้อมูล วิเคราะห์และสรุปรวบรวมความหมาย ผู้วิจัยเลือกใช้ “การตรวจสอบสามเส้า (Triangulation)” โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บข้อมูล รวมถึงวิเคราะห์ สังเคราะห์ จากแนวคิด ทฤษฎี ผลการวิจัย และนำข้อมูลทั้งหมดมาพิจารณาแล้ว แม้จะมาจากแหล่งที่แตกต่างกันทั้งเวลา สถานที่ และบุคคลเพื่อที่จะตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนการนำไปวิเคราะห์

4. ผลการวิจัย

4.1 สภาพทั่วไปของกระบวนการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านจิตวิทยาการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.41$, S.D. = 0.35) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการกล่อมเกลางานการเมือง ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง ($\bar{X} = 3.41$, S.D. = 0.60) ด้านพฤติกรรมทางการเมือง ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = 0.44) ด้านความสนใจทางการเมือง ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 0.55) และด้านค่านิยมทางการเมือง ($\bar{X} = 3.38$, S.D. = 0.65) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

ด้านความสนใจทางการเมือง โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ท่านออกไปเลือกตั้งเพราะคิดว่าการเลือกตั้งเป็นต้นทางของการพัฒนาประเทศ ($\bar{X} = 3.57$, S.D. = 0.95) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ท่านออกไปเลือกตั้งเพราะมีความสนใจในตัวผู้สมัครว่าเป็นคนดี มีวิสัยทัศน์ที่สามารถจะพึ่งพาได้ ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.80) ตามลำดับ

ด้านพฤติกรรมทางการเมือง โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.40$, S.D. = 0.44) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ท่านออกไปเลือกตั้งเพราะท่านคือการเมืองตัวจริงเสียงจริง ($\bar{X} = 3.63$, S.D. = 0.57) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ท่านออกไปเลือกตั้งเพราะท่านเป็นอาสาสมัครหรือทีมงานของพรรคการเมืองอยู่แล้ว ($\bar{X} = 3.48$, S.D. = 0.68) ตามลำดับ

ด้านการกล่อมเกลางานการเมือง โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ท่านออกไปเลือกตั้งเพราะเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการศึกษาค้นคว้าประกอบการตัดสินใจมาดีแล้ว ($\bar{X} = 3.65$, S.D. = 0.68) รองลงมาคือ ท่านออกไปเลือกตั้งเพราะเกิดจากแรงกระตุ้นหรือชักชวนจากกลุ่มเพื่อน ๆ ที่ต้องการออกไปใช้สิทธิ์ ($\bar{X} = 3.55$, S.D. = 0.72) ตามลำดับ

ด้านค่านิยมทางการเมือง โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$, S.D. = 0.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ท่านออกไปเลือกตั้งเพราะทุก ๆ คนในหมู่บ้านหรือตำบลก็ออกไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งกันทั้งนั้น ($\bar{X} = 3.61$, S.D. = 0.69) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ท่านออกไปเลือกตั้ง

เพราะเกี่ยวกับการระบุคุณที่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองมีต่อท่าน ครอบครัว หรือชุมชน ($\bar{X} = 3.47$, S.D. = 0.74) ตามลำดับ

ด้านอุดมการณ์ทางการเมือง โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.41$, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ท่านออกไปเลือกตั้งเพราะต้องการที่จะเป็นหนึ่งในเสียงส่วนใหญ่ที่จะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเทศนี้ ($\bar{X} = 3.70$, S.D. = 0.68) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ท่านออกไปเลือกตั้งเพราะอยากจะได้นโยบายสาธารณะที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ประโยชน์สุขและความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ($\bar{X} = 3.44$, S.D. = 0.82) ตามลำดับ

4.2 การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่างโดยบูรณาการตามหลักพุทธธรรม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองบูรณาการตามหลักพุทธธรรม (อปฺริหานิยธรม) ของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37$, S.D. = 0.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการให้ความสำคัญต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หรือสถาบันนิติบัญญัติ บริหาร และสถาบันตุลาการ ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 0.38) รองลงมาคือ ด้านนโยบายเกี่ยวกับความเป็นธรรม ความเสมอภาค โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ($\bar{X} = 3.44$, S.D. = 0.66) ด้านการอนุรักษ์รักษาศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีงาม ($\bar{X} = 3.39$, S.D. = 0.55) ด้านการยึดมั่นในหลักการและอุดมการณ์การเมืองการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.49) ด้านความพร้อมเพรียงในการลุกขึ้นมาปกป้องบ้านเมือง หรือออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง ($\bar{X} = 3.34$, S.D. = 0.54) ด้านการสนับสนุนการเลือกตั้งเพื่อดำรงรักษาความผาสุกและความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของประเทศ ($\bar{X} = 3.31$, S.D. = 0.60) ด้านการหมั่นประชุมปรึกษาหารือกันทางการเมือง ($\bar{X} = 3.30$, S.D. = 0.59) มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 สภาพทั่วไปของกระบวนการและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

ปัจจัยด้านจิตวิทยาการเมือง คือปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งทั่วไป ซึ่งประกอบด้วย ความสนใจทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง การกล่อมเกลางทางการเมือง ค่านิยมทางการเมือง และอุดมการณ์ทางการเมืองความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านจิตวิทยาการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง มีการออกไปเลือกตั้งเพราะคิดว่าการเลือกตั้งเป็นต้นทางของการพัฒนาประเทศ มีความสนใจในตัวผู้สมัครว่าเป็นคนดี มีวิสัยทัศน์ที่สามารถจะฟังพาได้ ดังนั้น การออกไปเลือกตั้งจึงเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือการศึกษาค้นคว้าประกอบการตัดสินใจจากแรงกระตุ้นหรือชักชวนจากกลุ่มเพื่อน ๆ ที่ต้องการออกไปใช้สิทธิ์ หรือการถูกปลูกฝังจากสถาบันการศึกษาถึงความสำคัญตลอดจนถูกสั่งสอนมาจากพ่อแม่หรือบรรพบุรุษว่าเป็นหน้าที่ เพราะคิดว่าจะได้รัฐบาลที่ดีมาช่วยแก้ไขปัญหามากท้งหรือปัญหาทางเศรษฐกิจ เพราะต้องการที่จะเป็นหนึ่งในเสียงส่วนใหญ่ที่จะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนประเทศนี้ เพราะอยากจะได้นโยบายสาธารณะที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์ประโยชน์สุขและความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนในการบริหารประเทศ

ซึ่งสอดคล้องกับสุไรยา หนีเร่ และ สุรัชย์ (ฟูอาด) ไวยวรรณจิตร (2561)⁸ ศึกษาวิจัยเรื่อง “มุมมองประชาชนต่อนโยบายภาครัฐที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา “ทุ่งยางแดงโมเดล” แล้วพบว่า ด้านการรับรู้และเข้าใจของประชาชนต่อนโยบาย “ทุ่งยางแดงโมเดล” ประชาชนในพื้นที่เคยได้ยินและรับรู้โดยตลอดต่อนโยบายทุ่งยางแดงโมเดล และได้มีความเข้าใจพอสมควร ผ่านการรับรู้จากการจัดเวทีทำความเข้าใจในเรื่องการทำงานในพื้นที่ให้แก่ทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดสังคมสงบสุขสู่แดนใต้ และได้มีการประชาสัมพันธ์ในช่องทางต่าง ๆ เช่น ผ่านสื่อโทรทัศน์ วิทยุ ตลอดจนมีการพูดถึงต่อ ๆ กัน และมีการชี้แจงกิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้ทุ่งยางแดงโมเดล ให้แก่ประชาชนและหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะทางอำเภอได้เชิญฝ่ายการศึกษาในพื้นที่เพื่อเข้าไปปรับปรุงข้อชี้แจงโครงการ นโยบายต่าง ๆ ส่งผลให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้คนในพื้นที่เกิดความรักและหวงแหนพื้นที่ชุมชนตนเอง ซึ่งประชาชนในพื้นที่มองว่านโยบายทุ่งยางแดงโมเดลนั้น ถือว่าเป็นนโยบายที่ดีมาก แต่ในทางกลับกันชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจะมีความเข้าใจลึกซึ้งในความปรารถนาดีจากหน่วยงานภาครัฐที่ได้มอบให้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ “ไม่กล้าการันตีว่าดี” แต่ดูเหมือนว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะแค่รับรู้ว่ามีอะไรใหม่เข้ามาในพื้นที่ ผ่านการเสนอจากหน่วยงานภาครัฐ เสมือนกับว่าเป็นพื้นที่ที่ตกลงเป็น “ยาตัวใหม่และเป็นยาทาแผลสด” ส่วนในด้านมุมมองของประชาชนต่อนโยบาย “ทุ่งยางแดงโมเดล” ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตประชาชนในด้านเศรษฐกิจ ด้านความมั่นคงในชีวิต (ความปลอดภัย) ด้านสุขภาพจิต และด้านความเชื่อมั่นต่อองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่พบว่า ของประชาชนในพื้นที่มองว่า นโยบายนี้เป็นนโยบายที่ดีมาก เพราะกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาและป้องกัน และ เกวลี ศรีหะมงคล (2555)⁹ ศึกษาวิจัยเรื่อง “ธรรมนูญหมู่บ้านเรื่องการเลือกตั้ง: กรณีศึกษาหมู่บ้านเสียงแคน อำเภอดอกคูน จังหวัดนครพนม” แล้วพบว่า จากการศึกษาทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้ง แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม การเมืองของสังคมไทย รวมทั้งการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของชาวบ้านในหลายแง่มุมรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการเลือกตั้งของทั้งกระแสหลักและกระแสมองมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก “คนดี” ที่ควรได้รับเลือกตั้งของคน 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ของสังคมไทยไม่ใช่ “คนดี” คนเดียวกัน ซึ่งจากความวุ่นวายทางการเมืองของไทยในช่วง 7-8 ปี มาแล้ว แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างเหล่านี้เป็นปัญหาสำคัญที่สังคมไทยควรมองเห็นและให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อสถานการณ์ทางการเมืองของไทยจะได้ก้าวเข้าสู่สังคมประชาธิปไตยที่ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

5.2 การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่างโดยบูรณาการตามหลักพุทธธรรม

การมีส่วนร่วมตามหลักอภิธานิธรรม คือกิจกรรมที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมทางการเมือง เป็นต้นว่า การเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกันทางการเมือง การมีความพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง การยึดมั่นในหลักและอุดมการณ์ทางประชาธิปไตย การเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมือง การร่วมกันอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีงาม และการดำรงรักษาความผาสุกและพอเพียงให้คงอยู่อย่างยั่งยืนหลักอภิธานิธรรม ว่าเป็นหลักธรรมกับความสำเร็จและความมั่นคงของหมู่

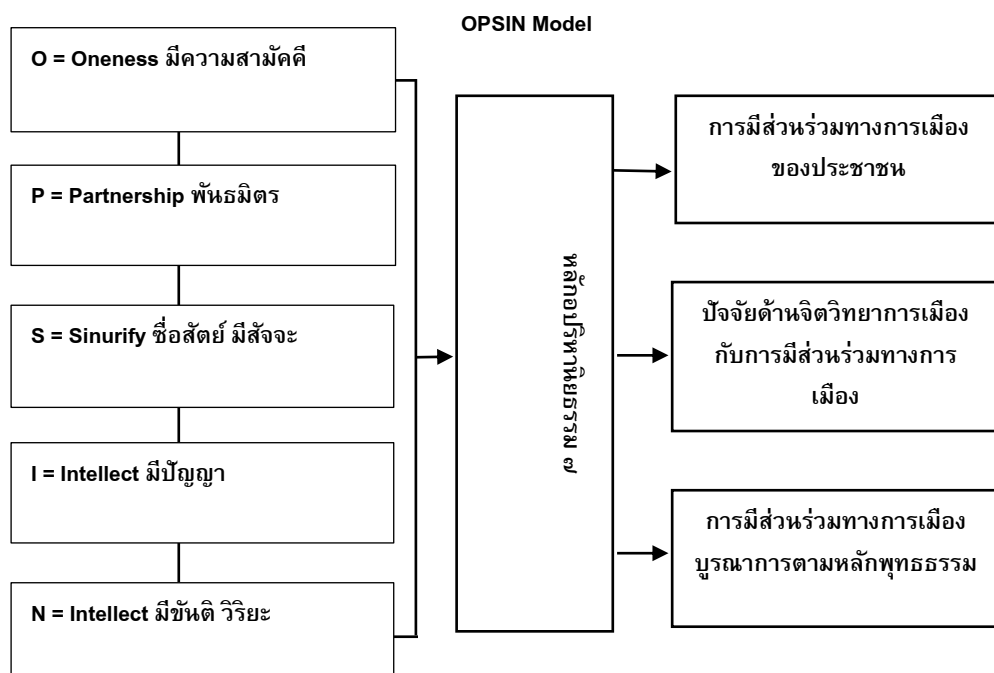
⁸ สุไรยา หนีเร่ และ สุรัชย์ (ฟูอาด) ไวยวรรณจิตร, “มุมมองประชาชนต่อนโยบายภาครัฐที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา “ทุ่งยางแดงโมเดล”, รายงานวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, 2561)

⁹ เกวลี ศรีหะมงคล, “ธรรมนูญหมู่บ้านเรื่องการเลือกตั้ง: กรณีศึกษาหมู่บ้านเสียงแคน อำเภอดอกคูน จังหวัดนครพนม”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, 2555).

คณะโดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงพบสิ่งที่เป็นต้นเหตุแห่งความไม่เข้าใจกัน ต้นเหตุแห่งความกระทบกระทั่งกันจนก่อให้เกิดเป็นปัญหาในการอยู่ร่วมกันแต่ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการพุดจา การสื่อสาร การประสานงานที่ไม่เหมาะสม ความไม่เข้าใจความต้องการพื้นฐานนั้นไม่ใช่เป็นต้นเหตุแต่เป็นผลซึ่งต้องเร่งแก้ไขเพื่อให้ปัญหานั้นบานปลายรุนแรงองค์กรที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือสมาชิกในองค์กรต้องทำงานร่วมกันอย่างมีความสุขหรือครอบครัวจะอยู่กันอย่างมีความสุขได้ ซึ่งสอดคล้องกับจารุวรรณ แก้วมะโน (2561)¹⁰ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมชุมชนพลเมืองเข้มแข็งผ่านการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง” แล้วพบว่า กระบวนการส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่เน้นความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล และการมีจิตอาสา มาเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมที่ไม่เฉพาะแต่เรื่องการเมือง แต่เป็นไปเพื่อจัดการปัญหาที่คนในชุมชนประสบร่วมกัน เพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละคนแต่ละฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด เพื่อสร้างสำนึกร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนรวมตัวกัน มีความสมานฉันท์ และไม่มีการซื้อสิทธิ์ขายเสียงเมื่อมีการเลือกตั้ง

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ที่สังเคราะห์จากการวิจัยสามารถสรุปแผนภาพองค์ความรู้ได้ ดังนี้

¹⁰ จารุวรรณ แก้วมะโน, “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมชุมชนพลเมืองเข้มแข็งผ่านการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิ์ขายเสียง”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, 2561)

ภาพประกอบที่ 1: องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

จากแผนภาพดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่สังเคราะห์จากการวิจัยการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่างตามหลักการบริหารนิยาม 7 สามารถอธิบายได้ดังนี้

O = Oneness มีความสามัคคี เนื่องจากสังคมไทยเผชิญกับวิกฤติความขัดแย้ง แยกแยกทางการเมืองมายาวนาน อันเนื่องมาจากความเชื่อทางการเมืองที่แตกต่างกัน ในช่วงหนึ่งถึงกับนำไปสู่ความรุนแรง จนเกือบจะกลายเป็นสงครามกลางเมือง จึงเป็นความร้ายแรงที่บั่นทอนชีวิตอันสุขสงบของสังคมไทย อันส่งผลกระทบต่อกระเทือนถึงการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจของคนไทยทั่วประเทศอีกด้วย จึงถึงเวลาที่สังคมไทยควรหันหน้าเข้าหากัน สร้างหนทางแห่งสามัคคีธรรม นำประเทศชาติออกจากหลุมดำแห่งความขัดแย้ง เพื่อน้อมนำประเทศคืนสู่แผ่นดินแห่งสันติสุขได้อย่างสร้างสรรค์และสง่างาม ตามหลักหลักการบริหารนิยาม ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับชุมชนหรือผู้บริหารบ้านเมืองประกอบด้วย 7 ประการ คือ การหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ ข้อนี้แปลอีกอย่างหนึ่งว่า พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง พร้อมเพรียงกันทำกิจทั้งหลาย

P = Partnership การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชนถือเป็นแนวทางอย่างหนึ่งในการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ดีหลักแห่งความเป็นเจ้าของในการมีส่วนร่วมทางการเมืองยังไม่ลึกเพียงพอที่จะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางการเมืองเท่าที่ควร ทุนส่วนทางการเมืองหรือพันธมิตรจึงเป็นประเด็นนำพิจารณาให้มากขึ้น ทั้งนี้ทุนส่วนทางการเมืองหรือพันธมิตรหมายถึงการที่บุคคลหรือองค์กรได้เข้าร่วมแรงร่วมใจอย่างเป็นเจ้าของดำเนินกิจกรรมทาง เช่น ความรับรู้เข้าใจการเมือง ความรู้สึกต่อการเมือง ความตระหนักในคุณค่าต่อการเมืองความรู้สึกเป็นเจ้าของการเมือง รักและหวงแหนรูปแบบการเมือง อุดมการณ์ทางการเมือง พฤติกรรมทางการเมือง อุปนิสัยทางการเมือง จิตวิทยาร่วมทางการเมือง การแสวงหาแนวร่วมทางการเมือง การรวมตัวทางการเมืองการเคลื่อนไหวทางการเมืองร่วม การควมรวมเป็นหนึ่งเดียว การกลมกลืนเป็นเอกภาพ การขยายผลแนวร่วมทางการเมือง พันธมิตร” ที่จะต้องมีลักษณะของ “ความมั่นคงแข็งแรง” ของกลุ่ม ที่จะมีขึ้นได้ก็ด้วย “พันธสัญญา” ระหว่าง “มิตร” เพราะสิ่งแรกที่แต่ละฝ่ายจะต้องมีก็คือ “ความเป็นมิตร” ซึ่งหมายถึง ความไว้วางใจ ความเชื่อถือ และการให้เกียรติระหว่างกัน จากนั้นจึงจะสามารถมาทำข้อตกลงหรือพันธสัญญาร่วมกันนั้นต่อไป ที่อาจจะเพียง “คำสัญญาของสุภาพบุรุษ” ที่พูดคุยกันด้วยวาจา มีพยานรับรู้เป็นมันเหมาะ ซึ่งก็คือระหว่างมิตรต่าง ๆ ที่มาร่วมกันนั่นเอง หรืออาจจะ “ลายลักษณ์อักษร” คือมีการเขียนขึ้นเป็นข้อตกลงแล้วลงนามร่วมกัน ก็จะทำให้ดูชัดเจนและได้รู้เห็นกันทั่วไป

S = Sinurify ซื่อสัตย์ มีสัจจะ ประชาชนต้องการผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีความซื่อสัตย์สุจริต โปร่งใส แต่ยังไม่ให้ความสำคัญเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนมากนัก อย่างไรก็ตามประชาชนมีความเห็นว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในปัจจุบันไม่ค่อยมีจริยธรรมซึ่งผลการสำรวจนี้ไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่เน้นเรื่องจริยธรรมและความซื่อสัตย์สุจริต นอกจากนี้ประชาชนยังทนและยอมรับได้กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ไม่เก่งแต่ไม่โกง มากกว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เก่งแต่โกง และประชาชน

ต้องการให้มีการลงโทษผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่โกง ต้องมีการตรวจสอบที่เข้มข้น และมีการคัดกรองนักการเมืองที่ดี

I = Intellect มีปัญญา เครื่องมือที่ดีที่สุด ที่ช่วยให้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ไม่ใช่เทคโนโลยีที่ทันสมัย แต่เป็น “สติปัญญา” เครื่องมือที่สร้างขึ้นนั้นอาจจะช่วยแก้ปัญหาได้ก็จริง แต่เป็นการแก้ปัญหาได้แค่เป็นกรณีเท่านั้น ถ้าเป็นสติปัญญาแล้ว เราจะสามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างยืดหยุ่น เพียงแค่หยุดคิด ใช้สติปัญญาพิจารณาปัญหา อย่างเที่ยงตรง และสมเหตุสมผลก็จะมองเห็นต้นเหตุของปัญหาและสามารถคิดวางแผนวิธีแก้ปัญหาได้ว่าเกิดขึ้นมาจากอะไร อันดับแรกเราจำเป็นต้องมองปัญหาในภาพรวมก่อน พยายามทำความเข้าใจกับปัญหา ว่าอะไรคือปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหาเกิดมาจากอะไร และจะสามารถมีวิธีไหนที่สามารถแก้ปัญหาได้ เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษา วิเคราะห์ได้อย่างละเอียด ลึกซึ้ง และรอบด้าน เพื่อหาว่าปัญหาเกิดจากอะไร และแนวทางในการแก้ไขปัญหาจะเป็นวิธีใดได้บ้าง ก็จะสามารถแก้ปัญหาด้วยปัญญาได้

N = Intellect มีขันติ วิริยะ ในสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ บุคคลย่อมมีสิทธิในการดำรงวิถีชีวิตอย่างเสรีบนพื้นฐานของโลกทัศน์ ความเชื่อ และวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มของตนเอง ตลอดจนการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การแสดงออกทางการเมือง ตลอดจนการมีส่วนร่วมในทางการเมืองในหลายกรณี ความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้คนที่มีความคิด ความเชื่อ และความต้องการที่แตกต่างกัน กลับนำไปสู่ความขัดแย้ง และการเผชิญหน้ากันด้วยความรุนแรง เพราะต่างฝ่ายต่างมองว่าอีกฝ่ายไม่ใช่พวกเดียวกับตน หรือแม้กระทั่งมองไม่เห็นว่าเป็นคนที่เป็นศัตรูกัน เป็นคนที่มีศักดิ์ศรีและสิทธิในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคมการเมืองไม่ต่างกัน หากมองอีกฝ่ายที่ต่างไปจากตนด้วยอคติที่เหยียดหยามว่าคนเหล่านั้นต่ำต้อยด้วยค่ากว่าพวกของตนเอง เมื่อเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งบนฐานของความแตกต่างของกลุ่มคนในสังคมที่มีความต้องการผลประโยชน์ ตลอดจนโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน สังคมจึงจำเป็นต้องมีพื้นที่ที่เป็นกลางสำหรับทุกฝ่าย ในการประสานความขัดแย้งบนพื้นฐานของความเสมอภาคและเป็นธรรม และเพื่อเสริมสร้างความอดทนอดกลั้น ต่อความแตกต่างระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ มิให้ความขัดแย้งขยายไปสู่ความแตกแยกในสังคม และการเผชิญหน้ากันด้วยความรุนแรงในที่สุด

ดังนั้น การมีส่วนร่วมตามหลักอภิธานิธรรม คือกิจกรรมที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทสำคัญในกิจกรรมทางการเมือง เป็นต้นว่าการเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือกันทางการเมือง การมีความพร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง การยึดมั่นในหลักและอุดมการณ์ทางประชาธิปไตย การเคารพนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ในบ้านเมือง การร่วมกันอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีงาม และการดำรงรักษาความผาสุกและพอเพียงให้คงอยู่อย่างยั่งยืนหลักอภิธานิธรรม

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

- 1) ควรจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือตอนล่างทั้งทางตรงและทางอ้อม
- 2) ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้ง
- 3) มีการประชาสัมพันธ์การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) มีการศึกษาวิจัยพฤติกรรม เจตคติของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในการเลือกตั้งทั่วไปของจังหวัดภาคเหนือ
- 2) ศึกษาให้ครอบคลุมทุกจังหวัดในเขตภาคเหนือ แล้วนำผลการศึกษาที่ได้แต่ละอำเภอมารเปรียบเทียบกัน และนำผลการศึกษาที่ได้มาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหา
- 3) ศึกษาปัญหาการป้องกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เพื่อนำผลการวิจัยดังกล่าวไปวางแผน ปรับปรุง กลยุทธ์ในการบริหารงาน เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกวลี ศรีหะมงคล. “ธรรมนูญหมู่บ้านเรื่องการเลือกตั้ง: กรณีศึกษาหมู่บ้านเสียงแคน อำเภอดอกคูณ จังหวัดนครพนม”. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, 2555
- คณะกรรมการการเลือกตั้ง. สำนักงานข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2548, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2548
- จารุวรรณ แก้วมะโน. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมชุมชนพลเมืองเข้มแข็งผ่านการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง”. รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, 2561
- ณรงค์ เสียงประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, 2538
- ปวีตร เลิศธรรมเทวี. “ระบอบการปกครอง ระบบกฎหมาย และรัฐธรรมนูญของอังกฤษ: บ่อเกิดแห่งประเพณีทางรัฐธรรมนูญ”. รัฐสภาสาร. ปีที่ 66 ฉบับที่ 5 เดือนกันยายน - ตุลาคม พ.ศ. 2561, หน้า 9-56
- ราชกิจจานุเบกษา. ประกาศคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการเรื่องการจัดตั้งกลุ่มจังหวัดและกำหนดจังหวัดที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด, กรุงเทพมหานคร: ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนพิเศษ 28 ง. 2552. หน้า 35.
- วิทยา จิตนุพงศ์. “ความมั่นคงทางการเมืองของระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา”. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2562), หน้า 280-287
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก 6 เมษายน 2560
- สุไรยา หินเระ และ สุรัชย์ (ฟูอาด) ไวยวรรณจิตร. “มุมมองประชาชนต่อนโยบายภาครัฐที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษา “ทุ่งยางแดงโมเดล”. รายงานวิจัยชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า, 2561
- Nie, N. H., & Verba, S. “Political Participation”. In Handbook of Political Science, Fred I. Greenstein and Nelson Polsby (eds.), Readings, Mass: Addison Wesley, 1975

ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิ

CHAIYAPHUM PROVINCE HISTORY

ณัฐดนัย แก้วโพนงาม^{*}
Nutdanai Kaewponngam

Received: 2021-07-6
Revised: 2021-08-13
Accepted: 2021-08-31

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ 1. ศึกษาประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิในแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง 2. ศึกษาวิวัฒนาการพัฒนาการของประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 3. เผยแพร่ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิให้คนโดยทั่วไปรู้จักอย่างแพร่หลาย ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของจังหวัดชัยภูมิ ชอนทับกันอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนาและอุดมการณ์ เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวพันกันเป็นระบบตั้งแต่ในอดีตต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงในปัจจุบัน โดยจังหวัดชัยภูมิมีคอนอปปมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมากเนื่องจากมีพื้นที่ป่าและเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำชีมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ โดยประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิเกี่ยวข้องกับ การแสวงหาถิ่นที่อยู่ใหม่ที่อุดมสมบูรณ์ วัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ วิถีชีวิต ภัยพิบัติ สงคราม และโรคระบาด ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย ซึ่งจังหวัดชัยภูมิมีพัฒนาการ มีการเคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า มีพลวัต มีสังคมที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ โดยพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีชนเผ่าพื้นเมือง มียุค มีระยะ ประวัติศาสตร์ในอดีตต่างเชื่อมโยงกับปัจจุบัน หากจะมองย้อนไปในประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิโดยเริ่มตั้งแต่อดีต ซึ่งในอดีตเคยเป็นชุมชนโบราณที่คนอยู่อาศัยจำนวนมากตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี ต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจังหวัดชัยภูมิได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน ทั้งนี้ควรมีการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิให้คนชัยภูมิและคนโดยทั่วไปได้รู้จักประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิอย่างแพร่หลาย

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์, จังหวัดชัยภูมิ, เศรษฐศาสตร์การเมือง

ABSTRACT

Research on Chaiyaphum Province History objective of the research are: 1. To study the history of Chaiyaphum Province in terms of political economy. 2. To study evolution and

^{*} สาขาวิชารัฐศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, เบอร์โทร 086-6207196
Email: Kokocu.nut@hotmail.com

development of Chaiyaphum Province History from the past to present. 3. To disseminate Chaiyaphum Province History widely known to general public. The population used in this study was people living in Chaiyaphum Province.

The results showed that; The relationship between various components of Chaiyaphum Province overlap in terms of economic, political, social, cultural, religious and ideological aspects. Because these factors are all systematically related from the past to present. Chaiyaphum has a large number of settled immigrants because of forest area and source of Chi River, which is fertile suitable for growing crops and raising animals. By Chaiyaphum Province History is related to the pursuit of fertile new habitat, culture, language, beliefs, way of life, fleeing war and epidemic in accordance with research hypothesis. in which Chaiyaphum Province has developed in motion and has changed in other words, it is dynamic, not a stationary society. The historical development of Chaiyaphum Province has changed all the time. There are steps, eras, the past history is connected to the present. If you look back on the history of Chaiyaphum Province starting from the past. Which in the past used to be an ancient community where many people lived since prehistoric times. The historical period, Dvaravati period, continued until the present. Which Chaiyaphum Province has undergone a long history of change. In this regard, the history of Chaiyaphum Province should be disseminated to Chaiyaphum people and the general public to know Chaiyaphum Province history widely.

Keywords: History, Chaiyaphum Province, Political economy

1. บทนำ

ประวัติศาสตร์ถือว่ามีความสำคัญเนื่องจากจะบอกเล่าถึงเรื่องราวความเป็นมาในอดีตต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน การศึกษาประวัติศาสตร์จะทำให้เข้าใจและเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นมาในเรื่องราวต่าง ๆ เช่นบรรพบุรุษ วิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนเกิดความรักความหวงแหนในท้องถิ่นและชุมชนตนเอง ทำให้รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชนตนเอง เข้าใจชุมชน ความเป็นมา เหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้น

การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองในแนวประวัติศาสตร์ก็เช่นเดียวกันจะทำให้เราเข้าใจเรื่องราวในอดีตตามสภาพความเป็นจริงมากขึ้นโดยจะมองสังคมแบบองค์รวมแทนที่จะมองสังคมแยกที่ละส่วนโดยมุ่งไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคมที่ซ้อนทับกันอยู่อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านศาสนาและอุดมการณ์ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมล้วนมีความเกี่ยวพันกันเป็นระบบ ซึ่งหากเราวิเคราะห์เรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยไม่เชื่อมโยงไปถึงปัจจัยอื่น ๆ ในสังคม เราจะไม่เข้าใจระบบทั้งหมดได้ การวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ เพราะการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งยืนยันแก่เราว่า สังคมมีพัฒนาการ มีการเคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลง นั่นคือ มีพลวัตร ไม่ใช่สังคมที่

หยุดนิ่งอยู่กับที่'นอกจากนี้การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นวิเคราะห์ที่ความขัดแย้งและการขัดกัน โดยมีได้มีการศึกษาในการวาดภาพของสังคมหรืออธิบายสังคมเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สิ่งที่กำลังอยู่นั้นเป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง และต้องนำทฤษฎีไปประสานกับการปฏิบัติในการต่อสู้เพื่อชีวิตและความเป็นธรรมของคนส่วนใหญ่ในสังคม

จังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ตั้งแต่อดีต โดยในอดีตเคยเป็นชุมชนโบราณที่คนอยู่อาศัยจำนวนมากตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี ต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบันซึ่งจังหวัดชัยภูมิได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนาน โดยการศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิจะทำให้เราเข้าใจความเป็นมาของจังหวัดชัยภูมิ พัฒนาการในด้านต่าง ๆ ของจังหวัดชัยภูมิ รวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อต่าง ๆ ของชาวชัยภูมิ ประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ของชาวชัยภูมิ ที่สะท้อนผ่านการบันทึกทางประวัติศาสตร์การบอกเล่า การเล่าสืบต่อกันมาที่ก่อให้เกิดความรักและความหวงแหนในความเป็นคนชัยภูมิ โดยในอดีตจังหวัดชัยภูมิเป็นเส้นทางเดินทัพที่สำคัญที่กองทัพไทยยกไปตีเวียงจันทน์และต้องใช้เส้นทางนี้ ชาวบ้านเรียกเส้นทางโบราณนี้ว่า“ทางเสด็จ”สงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่2ถึงสมัยธนบุรี (พ.ศ. 2310– พ.ศ. 2325) ชัยภูมิเป็นเมืองร้างเนื่องจากผู้คนตายในสงคราม บางส่วนถูกต้อนไปในดินแดนชนะสงคราม และบางส่วนอพยพหลบหนีเข้าป่าเพื่อความปลอดภัย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ หรือศึกเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ พ.ศ. 2369 ข้าศึกใช้กลลวงเคลื่อนทัพเข้ามายึดเมืองภาคอีสานหวังเข้าจู่โจมกรุงเทพฯ โดยหลอกเจ้าเมืองต่าง ๆ ในภาคอีสานว่าจะยกทัพมาช่วยไทยรบกับอังกฤษ เจ้าเมืองโคราชความจริงและต่อต้านเจ้าอนุวงศ์ก็จะสังหารเสีย รวมถึงเจ้าเมืองชัยภูมิก็ถูกฆ่าสังหาร นายครุผู้จงรักภักดีได้นำอัฐิพระภักดีชุมพล (แล) สร้างศาลเพียงตาขึ้นใต้ต้นมะขามริมฝั่งหนองปลาเฒ่าขึ้นเพื่อเก็บอัฐิพระภักดีชุมพล (แล) ที่หนองปลาเฒ่าบริเวณอำเภอเมืองชัยภูมิ ในปัจจุบันเพื่อให้ชาวเมืองชัยภูมิได้บูชากราบไหว้

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงจัดการปกครองหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแบบ “เทศาภิบาล” แบ่งหัวเมืองเป็น 3 มณฑล คือ มณฑลลาวกาว กองบัญชาการตั้งอยู่ที่เมืองอุบลราชธานี กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์เป็นข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑล มณฑลลาวพวน กองบัญชาการตั้งอยู่ที่บ้านหมากแข้ง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมเป็นข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑล มณฑลลาวกลาง กองบัญชาการตั้งอยู่ ณ เมืองนครราชสีมา พระยาสิงหเสนี (สะอาด สิงหเสนี) เป็นข้าหลวงใหญ่สำเร็จราชการมณฑล มีอำนาจปกครองเมืองชัยภูมิ นางรอง บุรีรัมย์ เขตการปกครองมณฑลขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย เป็นการรวมอำนาจการควบคุมข้าราชการ การคลัง การทหาร และการบริหารหัวเมืองต่าง ๆ เข้าไว้ที่ส่วนกลางในกระทรวงเดียวกัน การจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลจึงเป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ราชธานีทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เจ้าเมืองไม่อาจสืบเชื้อสายกันอีกต่อไป และส่งผลให้การปกครองหัวเมืองในพระราชอาณาเขตเป็นแบบเดียวกันและทำให้ราชอาณาจักรไทยกลายเป็นรัฐเดียวกัน ไม่มีคนไทย คนลาว แต่เป็นคนไทยเหมือนกัน และในปี พ.ศ. 2443 บรรดาเมืองเล็ก ๆ ถูกยุบลงมีฐานะเป็นอำเภอขึ้นกับเมืองชัยภูมิ คือ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ อำเภอภูเขียว อำเภอจัตุรัส อำเภอบำเหน็จณรงค์

¹ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารทางวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551)

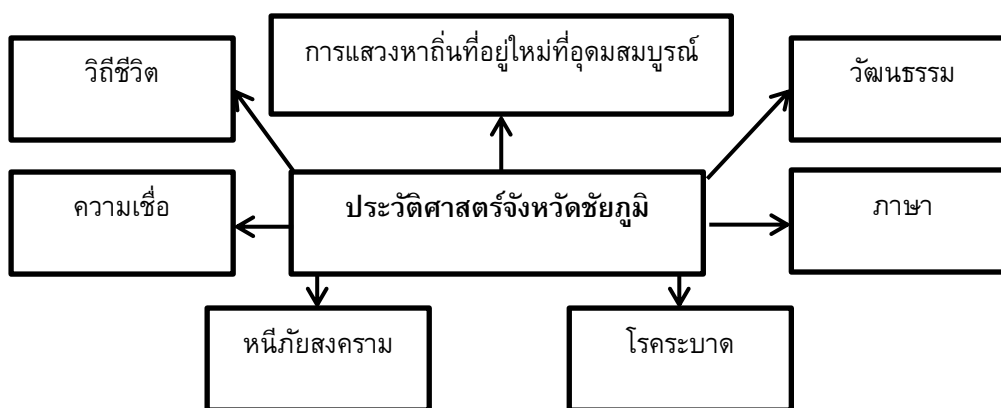
ในสมัยรัชกาลที่ 7 รัฐบาลได้ยกเลิกการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล เมื่อ พ.ศ. 2476 และจัดการปกครองใหม่ โดยแยกเป็นส่วนกลางส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะส่วนภูมิภาคจัดการปกครองในรูปจังหวัดและอำเภอ เมืองชัยภูมิถูกยกเลิกเป็นจังหวัดชัยภูมิ และตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัด เปลี่ยนเป็นตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดตั้งแต่ พ.ศ. 2495 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิในแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะเข้าใจถึงประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิอย่างถ่องแท้ตามความเป็นจริง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิในแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง
- 2.2 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการพัฒนาการของประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2.3 เพื่อเผยแพร่ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิให้คนโดยทั่วไปรู้จักอย่างแพร่หลาย

3. กรอบแนวคิดของการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดของการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิเกี่ยวข้องกับ การแสวงหาถิ่นที่อยู่ใหม่ที่อุดมสมบูรณ์ วัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ วิถีชีวิต หนี้ภัยสงคราม และโรคระบาด

5. แนวคิดทฤษฎี

5.1 แนวคิดและกรอบการวิเคราะห์แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และกนกศักดิ์ แก้วเทพมองว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจถึงแนวคิดและกรอบการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง นอกจากนี้ได้เสนอว่าจุดร่วมที่เป็นลักษณะร่วมกันของบรรดาสำนึกคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่หลากหลายเหล่านี้⁶

1) การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิพากษ์ (critical) เพราะการวิเคราะห์ดังกล่าว เท่ากับเป็นการปฏิเสธหรือไม่ยอมรับต่อการอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ในสังคม โดยต้องการเน้นให้มีการ ตั้งคำถามต่อข้อสรุปต่าง ๆ ที่เราได้รับตกทอดมาจากอดีต ในกระบวนการนี้เป็นการคัดของปลอมออกจาก ของจริงหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการแยกปรากฏการณ์ออกจากเนื้อแท้ซึ่งในที่สุดแล้วการวิพากษ์อย่าง ถึงที่สุดก็จะนำไปสู่ความจริงที่เป็นแก่นแท้ที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ที่เรามองเห็น

2) การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิเคราะห์แบบเป็นองค์รวม (holistic or totality) เพราะการวิเคราะห์ไม่ได้ให้ความสำคัญหลักที่ปัจเจกชนหากแต่เน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลต่าง ๆ ตัวแปรที่ใช้วิเคราะห์จึงไม่ใช่ตัวแปรนามธรรมเช่นระดับราคาอัตราดอกเบี้ย ฯลฯ โดยจะมองที่มนุษย์ เป็นหลัก ดังนั้นการศึกษาแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองจะพยายามเน้นและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาของ สังคมทั้งสังคมที่เป็นหน่วยรวม โดยมุ่งไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคมที่ซ้อนทับกัน อยู่อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านศาสนาและอุดมการณ์ทั้งนี้เนื่องจากว่าปัจจัยต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมล้วนมีความเกี่ยวพันร้อยรัดกันเป็นระบบ ซึ่งหากเราเน้นวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจให้อยู่ในขอบเขตแคบ ๆ เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยไม่เชื่อมโยงไปถึงปัจจัย อื่น ๆ ในสังคม เราก็อาจไม่เข้าใจระบบทั้งหมดได้ และที่สำคัญมากไปกว่านั้นก็คือ เราจะไม่สามารถอธิบาย ได้ว่า ทำไมปัญหาทางเศรษฐกิจหลายเรื่องจึงยังดำรงอยู่ได้ทั้ง ๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบถึงชีวิตของผู้คนใน สังคมอย่างมากมาย

3) การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ (historical analysis) เพราะการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ยืนยันแก่เราได้เป็นอย่างดีว่า สังคมมีพัฒนาการ มี การเคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า มีพลวัต (dynamic) มิใช่สังคมที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ (static)

4) การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นวิเคราะห์ที่ความขัดแย้งและการขัดกัน (conflict and contradiction) การวิเคราะห์ดังกล่าวเท่ากับเป็นการปฏิเสธเรื่องความสมดุลหรือความราบเรียบของ ระบบสังคมหากแต่เชื่อว่า พัฒนาการของระบบสังคมนั้นเกิดจากพลังผลักดันที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับ ความขัดแย้ง และการต่อสู้ระหว่างปัจจัยที่ขัดแย้งกัน การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองจะชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในท่ามกลางกระบวนการพัฒนาการของระบบสังคมนั้นมีความขัดแย้งเกิดขึ้นในลักษณะใดบ้าง ความขัดแย้งสามารถแก้ไขได้ภายในระบบสังคมหรือไม่ หรือเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้างมี ปัญหา อะไรบ้างที่เราไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งเหล่านี้ได้อีกต่อไป และทำไมพัฒนาการทางสังคมแบบถอนรากถอนโคนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น

5) การวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ในเศรษฐศาสตร์การเมือง⁷

⁶ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, *มาศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองกันเถิด*, (กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัดสำเนา.ม.ป.ท., 2547)

- (1) การมองปรากฏการณ์อย่างเป็นระบบ
- (2) ระบบความสัมพันธ์ของกระบวนการผลิต
- (3) ความสัมพันธ์ทางการผลิตกับระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต
- (4) การวิเคราะห์วิถีการผลิต และระบบสังคมทั้งหมด
- (5) โครงสร้างส่วนบนและวิถีการผลิต
- (7) โครงสร้างชนชั้นและวิถีการผลิต

6) เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวสถาบันและประวัติศาสตร์

ให้ความสำคัญแก่การวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์เป็นอย่างมากโดยมองว่าเศรษฐกิจคือพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดย มองว่าการพัฒนาทางประวัติศาสตร์มักมีขั้นตอน มียุค มีระยะของมัน การมองประวัติศาสตร์ไม่มองบางส่วน แต่มองระบบทั้งระบบ การมองทั้งระบบทำให้เราเห็นความเชื่อมโยงชัดเจน และมองดูความเชื่อมโยงนี้เปลี่ยนไปตามขั้นตอนของประวัติศาสตร์⁷

5.2 แนวคิดท้องถิ่นนิยม

การเกิดแนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยม⁸

เหตุการณ์ “กม. 11” ได้สร้างความสนใจของประชาชนภาคอีสาน ซึ่งเกิดในเวลาไม่นานนักหลังจากการกลับคืนสู่อำนาจการปกครองประเทศโดยคณะทหารอีกครั้งหนึ่ง ผลกระทบของเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อประเทศไทย ได้เริ่มส่งผลต่อการกระตุ้นสำนึกในเรื่องท้องถิ่นภาคอีสานนิยม ในขณะที่กรุงเทพฯ ได้ขยายตัวกลายเป็นเมืองใหญ่ขึ้น และพื้นที่ภาคกลางได้พัฒนาเข้าสู่วงจรเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ ภาคอีสานยังคงอยู่ในระบบเศรษฐกิจการผลิตแบบพออยู่พอกิน⁹ ความยากลำบากในการผลิตทางด้านเกษตรกรรมอันเนื่องมาจากการขาดแคลนน้ำ ทำให้เกษตรกรไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูก เศรษฐกิจของ ภาคอีสานในชนบททำให้ชาวอีสานต้องอพยพออกไปทำงานชั่วคราวในกรุงเทพฯ และในที่ต่าง ๆ นอกภาคอีสาน ความด้อยพัฒนาทางเศรษฐกิจและการอพยพไปขายแรงงานชั่วคราวที่กรุงเทพฯ ก่อให้เกิดความรู้สึกขมขื่นของชาวอีสานในการสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นภาคอีสานนิยม

ภาคอีสานไม่สามารถตอบสนองต่อระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้ดีเท่ากับภาคกลางเพราะภาคอีสานมีลักษณะธรรมชาติที่แห้งแล้ง ภาวะน้ำท่วม ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เพาะปลูกของภาคอีสานสะท้อนถึงความไม่อุดมสมบูรณ์เมื่อเปรียบเทียบกับภาคกลาง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การผลิตข้าวส่งออกของภาคกลางขยายตัวอย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศเพื่อนบ้านที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากสงครามและการปฏิวัติภายในประเทศ ภาคอีสานแตกต่างไปจากภาคกลางตรงที่ผลิตข้าวส่วนเกินได้เพียงจำนวนน้อยและข้าวที่ผลิตได้ส่วนมากก็ขายไม่ได้ง่าย

⁷ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, เศรษฐศาสตร์การเมืองและทฤษฎีสังคมวิพากษ์, (ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2557).

⁸ เรื่องเดียวกัน

⁹ Keyes, Charles F, *Isan: Regionalism in Northeastern Thailand. Ithaca*, (NY: Cornell University Southeast Asia Program, 1967).

¹⁰ รัดนา โตสกุล, *อีสานนิยม: ท้องถิ่นนิยมในสยามประเทศไทย*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556).

นัก เพราะนิยมปลูกข้าวเหนียวไว้เพื่อรับประทานมากกว่าการผลิตข้าวเจ้า นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่จำกัดและระบบการเชื่อมโยงการขนส่งสื่อสารที่ยังไม่ดีเพียงพอซึ่งเป็นอุปสรรคของชาวนาภาคอีสานเข้าสู่ระบบการผลิตการเกษตรเพื่อการค้าพาณิชย์ ในช่วงต้นคริสต์ทศวรรษที่ 1950 ความต่างในเรื่องรายได้ระหว่างประชากรในภาคอีสานกับภาคกลางเห็นได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ.1953 รายได้เฉลี่ยต่อปีต่อครัวเรือนของเกษตรกรในภาคอีสานมีเพียง 954 บาท เมื่อเทียบกับ 2,888 บาท ของครัวเรือนเกษตรกรในภาคกลาง ซึ่งรายได้ครัวเรือนเกษตรกรอีสานน้อยกว่าครัวเรือนเกษตรกรในภูมิภาคอื่น ๆ¹¹ ประชากรในภาคอีสานยังคงไม่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเศรษฐกิจ ในขณะที่กรุงเทพฯพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ชาวจีนที่อพยพเข้ามาประกอบกันเข้าเป็นแรงงานไร้ฝีมือส่วนใหญ่ในสังคมไทย เป็นกลุ่มผู้อพยพที่สามารถเลื่อนระดับชั้นทางสังคมในเวลาต่อมา จากเดิมซึ่งเป็นกลุ่มอพยพใหม่ที่มีสถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจอยู่ที่บันไดชั้นล่างสุดของสังคมเมือง ภายหลังปี ค.ศ.1949 การอพยพเข้าประเทศไทยของคนจากประเทศจีนได้ยุติลงและตามมาด้วยมาตรการของรัฐบาลไทยในการจำกัดโควตาผู้อพยพเข้าจากแต่ละประเทศไม่ให้เกิน 200 คนต่อปี ความต้องการแรงงานในเขตเมืองหลวงที่กำลังขยายตัวมาพร้อมกับมาตรการปิดกั้นการอพยพเข้าของแรงงานจากนอกประเทศ ทำให้เกิดการขาดแคลนแรงงานในเขตเมืองหลวง ช่องว่างนี้ถูกเติมเต็มโดยแรงงานจากกลุ่มคนท้องถิ่นต่าง ๆ ภายในสังคมไทย เฉลี่ยประมาณ 37,800 คนต่อปีภายในช่วงระยะเวลาจากปี ค.ศ. 1947-1954

ผู้อพยพเข้ามาทำงานในเมืองหลวง มีชาวนาจากภาคอีสานจำนวนมากเข้ามาทำงานเป็นแรงงานรับจ้างเพื่อหารายได้เสริมจากการเกษตรกรรม ชาวนาจากภาคอีสานส่วนใหญ่อพยพเข้ามาในกรุงเทพฯแบบชั่วคราว ผู้อพยพส่วนใหญ่อพยพเข้ากรุงเทพฯตามฤดูกาล โดยมากเข้ามาระหว่างช่วงเก็บเกี่ยวข้าวแล้วจนถึงก่อนช่วงการปลูกข้าวใหม่ในปีถัดไป หรืออพยพเข้ามาทำงานอยู่ในกรุงเทพฯ ประมาณ 2-3 ปี ก่อนจะกลับไปตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านเกิดอย่างถาวร ซึ่งผู้อพยพชาวชนบทส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาว มีอายุระหว่าง 20-29 ปี ชาวนาอีสานที่อพยพเข้ามาทำงานในเขตกรุงเทพฯส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ ประกอบอาชีพเป็นคนถือปาล์มรับจ้าง (จนกระทั่งมีกฎหมายยกเลิกการถือปาล์มรับจ้างในเขตกรุงเทพฯ ในปี ค.ศ. 1960) เป็นกรรมกรก่อสร้าง กรรมกรโรงสีข้าวหรือโรงงานที่คนจีนเป็นเจ้าของ ผู้อพยพจากภาคอีสานถูกคนไทยในเมืองหลวงมองว่าด้อยกว่า คนที่เมืองหลวงคิดว่าพวกเขาเป็นกลุ่มคนบ้านนอกต่างจังหวัดที่มีการศึกษาน้อยยังไม่ค่อยพัฒนาและด้อยในทางวัฒนธรรม ทำให้คนอีสานมีแนวโน้มที่จะรวมกลุ่มกันเมื่อมาอยู่กรุงเทพฯเนื่องจากมีความรู้สึกร่วมในวัฒนธรรมย่อย ภาษาถิ่น รสนิยมเรื่องอาหาร ดนตรี และอื่น ๆ ประสบการณ์การใช้ชีวิตในกรุงเทพฯทำให้แรงงานอพยพจากภาคอีสานรู้สึกได้ถึง การดูถูกทางชนชั้นและชาติพันธุ์จากคนไทยที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวง ซึ่งช่วยยกระดับสำนึกของพวกเขาในเรื่องวัฒนธรรมและปัญหาที่คนจากภูมิภาคนี้เผชิญร่วมกัน กล่าวโดยสรุป แบบแผนของการอพยพเข้ามาทำงานชั่วคราวในกรุงเทพฯของชาวนาจากภาคอีสานที่เริ่มต้นตั้งแต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สร้างกระแสและพัฒนาสำนึกในเรื่อง “เรา เขา” ให้เกิดขึ้นในหมู่ชาวนาอีสาน และคำว่า “เรา” ยังได้เริ่มที่จะมีลักษณะที่เชื่อมโยงกับภูมิภาคมากขึ้น

การคืนกลับสู่อำนาจอีกครั้งของจอมพล ป. พิบูลสงครามช่วงปี ค.ศ. 1947 และ 1957 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานได้แสดงบทบาทเรื่องภูมิกายนิยมเพื่อกดดันรัฐบาลให้หันมาเอาใจใส่

¹¹ Thailand, Ministry of Agriculture, **Division of Agricultural Economics, Office of the Under – Secretary of State**, (Thailand Economic Fram Survey, 1953, Bangkok, 1955).

ภูมิภาคอีสานมากขึ้น โดยการขจัดอคติความลำเอียงที่รัฐบาลมีต่อภูมิภาคอีสานออกไป มีหลักฐานที่ชัดเจนที่ยืนยันได้ว่ารัฐบาลเพิกเฉย ละเลย และปราบปรามผู้นำทางการเมืองจากภาคอีสาน (เช่น กรณีเหตุการณ์ “กม. 11” และการหายไปของ นายเตียง ศิริขันธ์) รวมทั้งสนับสนุนการปกครองที่รวมศูนย์อำนาจราชการเข้าสู่ส่วนกลางจนถึงขั้นเป็นอันตรายต่อภูมิภาคอีสาน รัฐบาลไม่ได้พยายามที่จะพัฒนาภูมิภาคอีสาน ปฏิบัติต่อคนภาคอีสานในฐานะที่เป็นผู้ด้อยกว่าในทางวัฒนธรรมและชนชั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากอีสานพยายามเปิดประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการมีอคติและความลำเอียงในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลต่อภูมิภาคอีสาน เช่น ในเดือนกรกฎาคม ปี ค.ศ. 1949 นายบุญเพ็ง พรหมคุณ จากพรรคประชาชน จังหวัดศรีสะเกษ โจมตีรัฐบาลเกี่ยวกับการละเลยการพัฒนาเศรษฐกิจในภาคอีสาน ในเดือนเดียวกัน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานหลายคนหยิบยกประเด็นอภิปรายเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่แตกต่างไปจากการอภิปรายที่มาก่อนหน้านี้ ยกตัวอย่าง ความลำเอียงของภาครัฐต่อผู้ประกอบการโรงสีข้าวจากภาคอีสานในตลาดการค้าข้าวต่างประเทศ ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1950 นายเลียง ไชยกาล (จังหวัดอุบลราชธานี) นัดชุมนุมมวลชนจากภาคอีสานที่อยู่ในกรุงเทพฯ เพื่อชี้แจงให้เห็นถึงความไม่โปร่งใสของรัฐบาลในการใช้งบประมาณโครงการชลประทานในจังหวัดต่าง ๆ ของภาคอีสาน อย่างไรก็ตามในช่วงเวลานั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานท่านอื่น ๆ รวมทั้งร้อยโทจากรูปตร เรืองสุวรรณ (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอิสระ จังหวัดขอนแก่น) และนายบุญคุ้ม จันทศรีสุริยวงศ์ (สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอิสระ จังหวัดอุดรธานี) ต่างก็ใช้โอกาสนี้ในการชุมนุมผู้คนในพื้นที่สาธารณะเพื่อประท้วงต่อกรณีที่รัฐบาลให้ความสนใจในการพัฒนาภาคอีสานน้อยมาก¹²

5.3 วิเคราะห์แนวคิดท้องถิ่นนิยม

จากการวิเคราะห์พบว่าคนอีสานถูกกดทับครอบงำโดยรัฐบาลและผู้ปกครองมาเป็นระยะเวลายาวนานโดยผ่านนโยบายของรัฐ รวมถึงการปลุกระดมในความเป็นชาติไทย เมื่อมีโอกาสนคนอีสานจะแสดงออกทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งโดยเฉพาะการเลือกตั้งในการเมืองระดับชาติ ซึ่งคนอีสานมักจะเลือกพรรคที่ไม่ได้ถูกคนอีสาน เห็นความสำคัญของคนอีสานเพราะคนอีสานมีประชากรมากที่สุดของประเทศไทย โดยจากข้อมูลของสำนักงานกลางทะเบียนราษฎรกรมการปกครอง ข้อมูล ณ เดือน มิถุนายน 2564 ประเทศไทยมีประชากรทั้งประเทศ 66,181,982 คน ในขณะที่ภาคอีสานมีประชากรทั้งสิ้น 21,837,827 คน คิดเป็นร้อยละ 33¹³ ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งมากกว่าประชากรภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย ดังนั้นหากคนอีสานตัดสินใจทางการเมืองไปในทิศทางใดก็จะส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในภาพรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่น หากพรรคการเมืองใดได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคอีสานที่ได้รับการเลือกตั้งจำนวนมาก ก็จะมีโอกาสในการเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลมากตามไปด้วย ในปัจจุบันพรรคการเมืองต่าง ๆ ในประเทศไทยจึงหันมาให้ความสนใจกับภาคอีสานมากขึ้น จะเห็นได้จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งล่าสุดซึ่งเป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 28 เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2562 ทุกพรรคการเมืองต่างให้ความสำคัญกับการหาเสียงเลือกตั้งในเขตภาคอีสาน เนื่องจากเป็นภาคที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งมากที่สุดของประเทศ โดยในภาคอีสานมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต

¹² อ้างอิงแล้ว, อีสานนิยม: ท้องถิ่นนิยมในสยามประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556).

¹³ สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง, ประชากรในภาคอีสาน, กรุงเทพมหานคร, จำนวนประชากรในประเทศไทย ข้อมูล ณ เดือน มิถุนายน, 2564

เลือกตั้งทั้งหมด 116 คน จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งทั่วประเทศทั้งหมด 350 คน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิดท้องถิ่นนิยมที่มีผลต่อการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น

6. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นการวิพากษ์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมีรูปแบบการวิเคราะห์ที่จะใช้เพื่อช่วยตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

6.1 การวิเคราะห์เพื่อแบ่งช่วงเวลา (periodization) การวิเคราะห์มุ่งสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยจัดเป็นช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ของชุมชนโดยอาศัยเกณฑ์ทางการปกครองและเกณฑ์ทางวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม

6.2 การวิเคราะห์ความคิดความเชื่อ โดยอาศัยการตีความจากคำบอกเล่าที่ได้จากการสัมภาษณ์

6.3 การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิ โดยอาศัยการวิเคราะห์แนวประวัติศาสตร์หรือพัฒนาการคือ การเชื่อมความสัมพันธ์ในเชิงเหตุและผลจากความต่อเนื่องของอดีตมาสู่ปัจจุบัน โดยเป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาจัดทำเป็นระบบและหาความหมายแยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิบนพื้นฐานประวัติศาสตร์แบบวิภาษวิธี (Dialectic) ในแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง

7. บทสรุป

สรุปผลการวิจัยตามสมมติฐานการวิจัย

จากการวิจัยพบว่าประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิเกี่ยวข้องกับ การแสวงหาถิ่นที่อยู่ใหม่ที่อุดมสมบูรณ์ วัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ วิถีชีวิต หนี้ภัยสงคราม และโรคระบาด ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย โดยมีการอพยพจากประเทศลาวข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดชัยภูมิเนื่องจากพื้นที่จังหวัดชัยภูมิมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ประกอบกับมีวัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่ใกล้เคียงกันระหว่างไทยลาว และในบางช่วงของประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิเกี่ยวข้องกับโรคระบาด และการหนีภัยสงคราม โดยเฉพาะในช่วงสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ถึงสมัยธนบุรี (พ.ศ. 2310–2325) ชัยภูมิเป็นเมืองร้างเนื่องจากผู้คนตายในสงคราม บางส่วนถูกต้อนไปในดินแดนชนะสงคราม และบางส่วนอพยพหลบหนีเข้าป่าเพื่อความปลอดภัย

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และอภิปรายผล

1) ประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิในแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง

จากการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิในแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของจังหวัดชัยภูมิ ช้อนทับกันอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนาและอุดมการณ์ เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวพันกันเป็นระบบตั้งแต่นิเวศน์ต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงในปัจจุบัน โดยจังหวัดชัยภูมิมีคนอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมากเนื่องจากมีพื้นที่ป่าและเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำชีมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ด้วยทำเลที่ตั้งที่อยู่ตอนกลางของประเทศไทยจึงเป็นจุดยุทธศาสตร์หรือชัยภูมิที่โดดเด่นตามชื่อเมือง เป็นเส้นทางเดินทัพผ่านในการทำสงคราม เป็นต้นกำเนิดของนายฮ้อยที่ต้อนวัวควายไปขายยังเมืองลำปางหรือภาค

กลาง ประกอบกับผู้คนที่ย้ายเข้ามาอยู่อาศัยและคนพื้นถิ่นเดิมต่างมีวัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อและ
อุดมการณ์คล้ายคลึงกันจึงสามารถอยู่รวมกันได้อย่างมีความสุขและเหนียวแน่น เมื่อคนที่ย้ายเข้ามาเพิ่มขึ้นเป็น
จำนวนมากก็มีการติดต่อค้าขายไปมาหาสู่ซึ่งกันและกันมีการแต่งงานเกี่ยวดองกันเกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยง
ในด้านสังคมและด้านการเมืองกันของคนในจังหวัดชัยภูมิจากงานวิจัยของณัฐดนัย แก้วโพนงาม¹⁴ พบว่า ผู้ที่
มีอิทธิพลในจังหวัดชัยภูมิ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อและอุดมการณ์ใน
จังหวัดชัยภูมิคือกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชัยภูมิและกลุ่มลูกหลานเจ้าเมืองชัยภูมิ ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มนี้ต่าง
มีการแต่งงานกันเพื่อเกี่ยวดองและรักษาผลประโยชน์รวมถึงฐานอำนาจในด้านต่าง ๆ นอกจากนี้คนชัยภูมียัง
มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนชัยภูมิ เป็นลูกหลานเจ้าพ่อพญาแล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดท้องถิ่นนิยมที่
คนอีสานต่างภาคภูมิใจในความเป็นคนอีสานมีความรักในพวกพ้องและถิ่นฐานที่ให่กำเนิด

2) วิวัฒนาการพัฒนาการของประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จังหวัดชัยภูมิเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญตั้งแต่ในอดีตต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน โดยพัฒนาการ
ทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีขั้นมีตอน มียุค มีระยะ โดย
ประวัติศาสตร์ในอดีตต่างเชื่อมโยงกับปัจจุบัน จากจะมองย้อนไปในประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิโดยเริ่มตั้งแต่
อดีต โดยในอดีตเคยเป็นชุมชนโบราณที่คนอยู่อาศัยจำนวนมากตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ สมัย
ประวัติศาสตร์ สมัยทวารวดี ต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบันซึ่งจังหวัดชัยภูมิได้ผ่านการเปลี่ยนแปลงทาง
ประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานโดยในอดีตจังหวัดชัยภูมิเป็นเส้นทางเดินทัพที่สำคัญที่กองทัพไทยยกไปตี
เวียงจันทน์และต้องใช้เส้นทางนี้ ชาวบ้านเรียกเส้นทางโบราณนี้ว่า“ทางเสด็จ”สงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่
2 ถึงสมัยธนบุรี (พ.ศ. 2310– 2325) ชัยภูมิเป็นเมืองร้างเนื่องจากผู้คนตายในสงคราม บางส่วนถูกต้อนไปใน
ดินแดนชนะสงคราม และบางส่วนอพยพหลบหนีเข้าป่าเพื่อความปลอดภัย เมื่อเกิดสงครามระหว่างธนบุรีกับ
กรุงศรีสัตนาคนหุต พ.ศ. 2321 สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกทรงทัพที่เมืองนครราชสีมา ยกกองทัพไทย
ผ่านดินแดนเมืองชัยภูมิไปตีเมืองเวียงจันทน์ เมื่อชนะศึกครั้งนั้นได้เมืองเวียงจันทน์ เมืองหลวงพระบางกับหัว
เมืองทั้งปวงมาเป็นขอบขันทีสีมา ที่สำคัญคือได้ัญเชิญพระมหามณเฑียรบันปฏิมากรแก้วมรกตกับพระบางลง
มายังกรุงธนบุรีด้วย กองทัพไทยเดินทางกลับมาทางภาคอีสานผ่านดินแดนเมืองชัยภูมิ ในสมัยสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีหลักฐานระบุว่า เมืองภูเขียวซึ่งปัจจุบันคือ อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ได้
ถวายช้างเผือกสำคัญ 2 เชือก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พ.ศ. 2362 อ้ายแล ชาว
เวียงจันทน์ได้อพยพครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานบริเวณอำเภอเมืองชัยภูมิในปัจจุบัน ในตอนแรกอ้ายแลได้ส่ง
เครื่องราชบรรณาการแก่เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ต่อมาภายหลังได้ส่งให้กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งอ้ายแลหรือขุนภักดีชุมพลขึ้นเป็น พระภักดีชุมพล (แล) เจ้าเมือง
ชัยภูมิคนแรก ขึ้นกับเมืองนครราชสีมา ชัยภูมิได้นำส่วยทองคำทูลเกล้าฯถวายเป็นประจำทุกปี
จำนวนส่วยทองคำมากกว่าทุกเมืองในสมัยเดียวกัน ทำให้เมืองชัยภูมิพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วและเป็นที่โปรด
ปรานของกรุงเทพฯ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ หรือศึกเจ้าอนุวงศ์แห่ง
เวียงจันทน์ พ.ศ. 2369 ข้าศึกใช้กลลวงเคลื่อนทัพเข้ามายึดเมืองภาคอีสานหวังเข้าจู่โจมกรุงเทพฯ โดยหลอก

¹⁴ ณัฐดนัย แก้วโพนงาม, เศรษฐศาสตร์การเมืองในบริบทสังคมไทยภายใต้สภาวะความขัดแย้งในจังหวัด
ชัยภูมิ, (ชัยภูมิ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ, 2560).

เจ้าเมืองต่าง ๆ ในภาคอีสานว่าจะยกทัพมาช่วยไทยรบกับอังกฤษ เจ้าเมืองใดทราบความจริงและต่อต้านเจ้าอนุวงศ์ก็จะสังหารเสียรวมถึงเจ้าเมืองชัยภูมิก็ถูกฆ่าสังหาร นายครวัผู้จงรักภักดีได้นำอัฐิพระภักดีชุมพล (แล) สร้างศาลเพียงตาขึ้นใต้ต้นมะขามริมฝั่งหนองปลาเฒ่าขึ้นเพื่อเก็บอัฐิพระภักดีชุมพล (แล) ที่หนองปลาเฒ่าบริเวณอำเภอเมืองชัยภูมิ ในปัจจุบันเพื่อให้ชาวเมืองชัยภูมิได้บูชากราบไหว้ สาเหตุที่เจ้าอนุวงศ์ประหารชีวิตเจ้าเมืองชัยภูมิเนื่องจากต่อต้านเจ้าอนุวงศ์และไม่ยอมสวามิภักดิ์และมีการกวาดต้อนราษฎรไปเป็นจำนวนมาก โดยเมืองชัยภูมิเจ้าอนุวงศ์กวาดต้อนราษฎรไปจำนวน 300 ครอบครัว ต่อมาประชาชนชาวจังหวัดชัยภูมิได้ปลุกสร้างอนุสรณ์สถาน ณ ริมฝั่งหนองปลาเฒ่า เรียกว่า “ศาลเจ้าพ่อพญาแล” ถือเป็นศาลศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะของชาวชัยภูมิตลอดมา ในทุก ๆ ปีพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดชัยภูมิจะจัดงานเทศกาลบุญเดือนหกในวันพุธแรกของเดือนหกของทุกปีและจะจัดให้มีพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าพ่อพญาแล ณ “ศาลเจ้าพ่อพญาแล” ริมฝั่งหนองปลาเฒ่า ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 นายช่วย นนทะนาคร ผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิในขณะนั้น ร่วมกับประชาชนชาวชัยภูมิได้จัดสร้างอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแล ขึ้นประดิษฐานบริเวณด้านหน้าศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ โดยอนุสาวรีย์แห่งนี้นับเป็นปูชนียสถานที่สำคัญ และในวันที่ 12 มกราคม ของทุกปีผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิและชาวจังหวัดชัยภูมิจะจัดให้มีพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าพ่อพญาแลอีกเช่นกันและมีการเฉลิมฉลองโดยการจัดงานเจ้าพ่อพญาแลและงานกาชาดจังหวัดชัยภูมิในวันที่ 12-20 มกราคม ของทุกปีบริเวณอนุสาวรีย์เจ้าพ่อพญาแลกลางเมืองชัยภูมิ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงจัดการปกครองหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแบบ “เทศาภิบาล” แบ่งหัวเมืองเป็น 3 มณฑล คือ มณฑลลาวท้าว กองบัญชาการตั้งอยู่ที่เมืองอุบลราชธานี กรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์เป็นข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑล มณฑลลาวพวน กองบัญชาการตั้งอยู่ที่บ้านหมากแข้ง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมเป็นข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑล มณฑลลาวกลาง กองบัญชาการตั้งอยู่ ณ เมืองนครราชสีมา พระยาสิงหเสนี (สะอาด สิงหเสนี) เป็นข้าหลวงใหญ่สำเร็จราชการมณฑล มีอำนาจปกครองเมืองชัยภูมิ นางรอง บุรีรัมย์ เขตการปกครองมณฑลขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทย เป็นการรวมอำนาจการควบคุมข้าราชการ การคลัง การทหาร และการบริหารหัวเมืองต่าง ๆ เข้าไว้ที่ส่วนกลางในกระทรวงเดียวกัน การจัดตั้งมณฑลเทศาภิบาลจึงเป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ราชธานีทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เจ้าเมืองไม่อาจสืบเชื้อสายกันอีกต่อไป และส่งผลให้การปกครองหัวเมืองในพระราชอาณาเขตเป็นแบบเดียวกันและทำให้ราชอาณาจักรไทยกลายเป็นรัฐเดียวกัน ไม่มีคนไทย คนลาว แต่เป็นคนไทยเหมือนกัน และในปี พ.ศ. 2443 บรรดาเมืองเล็ก ๆ ถูกยุบลงมีฐานะเป็นอำเภอขึ้นกับเมืองชัยภูมิ คือ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอกะหรดสมบูรณ์ อำเภอภูเขียว อำเภอจัตุรัส อำเภอป่าหน่็จณรงค์

ในสมัยรัชกาลที่ 7 รัฐบาลได้ยกเลิกการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล เมื่อ พ.ศ. 2476 และจัดการปกครองใหม่ โดยแยกเป็นส่วนกลางส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะส่วนภูมิภาคจัดการปกครองในรูปจังหวัดและอำเภอ เมืองชัยภูมิถูกยกเลิกเป็นจังหวัดชัยภูมิ และตำแหน่งข้าหลวงประจำจังหวัด เปลี่ยนเป็นตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดตั้งแต่ พ.ศ. 2495 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

โดยในปัจจุบันจังหวัดชัยภูมิมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็นทั้งหมด 16 อำเภอ มีการปกครองทั้งจากส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และการปกครองแบบท้องถิ่นในจังหวัดชัยภูมิ โดยชาวชัยภูมิต่างมีความภาคภูมิใจในความเป็นคนชัยภูมิ เป็นลูกหลานเจ้าพ่อพญาแลซึ่งเป็นเจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก และกลุ่มที่มีอิทธิพลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและวัฒนธรรมในจังหวัดชัยภูมิได้แก่ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดชัยภูมิและกลุ่มลูกหลานเจ้าเมืองชัยภูมิ

3) เผยแพร่ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิให้คนโดยทั่วไปรู้จักอย่างแพร่หลาย

เพื่อเป็นการเผยแพร่ประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิให้คนโดยทั่วไปรู้จักอย่างแพร่หลาย ควรมีการเผยแพร่ประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิให้คนชัยภูมิและคนโดยทั่วไปได้รู้จักประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิอย่างแพร่หลายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สื่อออนไลน์ หนังสือรวบรวมประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิ การเผยแพร่ในรูปแบบการประชุมวิชาการระดับชาติ และระดับนานาชาติ เป็นต้น

8. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของจังหวัดชัยภูมิ ซ้อนทับกันอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านศาสนาและอุดมการณ์ เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวพันกันเป็นระบบตั้งแต่ในอดีตต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งผู้วิจัยมองว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบโดยจากงานวิจัยของ ณัฐดนัย แก้วโพนงาม¹⁵ พบว่า กลุ่มที่มีอิทธิพลที่ควบคุมเศรษฐกิจของจังหวัดชัยภูมิและชี้นำสังคมได้แก่ กลุ่มพ่อค้าที่มีเชื้อสายจีนและกลุ่มลูกหลานเจ้าเมืองชัยภูมิ ในขณะที่งานวิจัยของ บุษดี เวทยากร¹⁶ พบว่าเมืองชัยภูมิมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ยาวนานมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในสมัยประวัติศาสตร์เมืองชัยภูมิเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณที่รับอิทธิพลทางศาสนาและศิลปกรรมสมัยทวารวดีจากบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยผสมผสานกับศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมเขมรที่เข้ามาเมื่ออิทธิพลในสมัยต่อมา ผู้วิจัยมองว่าจังหวัดชัยภูมิเป็นจังหวัดชายแดนของภาคอีสานที่มีพรมแดนติดต่อกับภาคกลางจึงเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญที่คอยรับและส่งต่อวัฒนธรรมไปยังภาคกลางและภาคอีสาน ในขณะที่เดียวกันจังหวัดชัยภูมิก็พยายามสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองทั้งนี้พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดชัยภูมิมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีขึ้นมีตอน มียุคมีระยะ โดยปัจจัยที่มีผลต่อประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิได้แก่ การแสวงหาถิ่นที่อยู่ใหม่ที่อุดมสมบูรณ์ วัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ วิถีชีวิต หนีภัยสงคราม และโรคระบาด

9. ข้อเสนอแนะ

ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิบางส่วนยังไม่เข้าใจในประวัติศาสตร์และความเป็นมาของจังหวัดชัยภูมิ ส่วนราชการ นักการเมืองท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการจัดทำหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จังหวัดชัยภูมิเผยแพร่แก่ประชาชนและผู้สนใจโดยทั่วไป

เอกสารอ้างอิง

¹⁵ อ้างอิงแล้ว, เศรษฐศาสตร์การเมืองในบริบทสังคมไทยภายใต้สภาวะความขัดแย้งในจังหวัดชัยภูมิ, (ชัยภูมิ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ, 2560).

¹⁶ บุษดี เวทยากร, “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และความสำคัญของเมืองชัยภูมิสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325 – 2394)”, สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2549).

- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. **มรรควิธีเศรษฐศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์บริการเอกสารทางวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551
- ณัฐดนัย แก้วโพนงาม. **เศรษฐศาสตร์การเมืองในบริบทสังคมไทยภายใต้สภาวะความขัดแย้งในจังหวัดชัยภูมิ**. ชัยภูมิ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ, 2560
- บุษดี เวทยากร. "พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และความสำคัญของเมืองชัยภูมิสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.2325 – 2394)". **สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**, 2549
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. **มาศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองกันเถิด**. กรุงเทพมหานคร: เอกสารอัดสำเนา.ม.ป.ท., 2547
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **เศรษฐศาสตร์การเมืองและทฤษฎีสังคมวิพากษ์**. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2557
- รัตนา โตสกุล. **อีสานนิยม: ท้องถิ่นนิยมในสยามประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2556
- สำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง. **ประชากรในภาคอีสาน**. กรุงเทพมหานคร. จำนวนประชากรในประเทศไทย ข้อมูล ณ เดือน มิถุนายน, 2564
- Keyes, Charles F. **Isan: Regionalism in Northeastern Thailand**. Ithaca. NY: Cornell University Southeast Asia Program, 1967
- Thailand, Ministry of Agriculture. **Division of Agricultural Economics, Office of the Under – Secretary of State**. Thailand Economic Fram Survey, 1953, Bangkok, 1955

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี

A STUDY OF THE POTENTIAL OF TOURIST ATTRACTIONS IN PRACHINBURI PROVINCE

จิติกา คุ่มเรือน และคณะ*

Jatika Kumruan And Others

Received: 2021-06-15

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

บทคัดย่อ

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี และ 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อ ทราบถึงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อความต้องการการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของ จังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 400 คน โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก

ผลการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ศักยภาพด้านพื้นที่มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.96 รองลงมา คือ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.89 ด้านการจัดการ ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.69 และด้านการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 3.61 และพบว่าศักยภาพอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งนี้พบว่าควรให้ความสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม ระหว่างคนในชุมชนในการ บริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงการออกแบบกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี

คำสำคัญ: ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว, การพัฒนาการท่องเที่ยว

ABSTRACT

The Studying Potential of Tourist Attractions in Prachinburi intended to 1) To study the Potential of Tourist Attractions in Prachinburi. 2) To develop the potential tourist attractions in Prachinburi. This research is quantitative research using questionnaires as a tool to collect data to know opinions Thai tourists needs for developing tourism potential Prachinburi province 400 people by choosing a convenient sample group. The results of studying potential of tourist attractions in Prachinburi were found that the area potential mean 3.96, the activities and processes mean 3.89, management mean 3.69 and the participation 3.61. And found that the potential was high level in all

* สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

ชมพูนุช จิตติถาวร สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

ผกาภาต ชัยรัตน์ สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา

สันติธร ภูริภักดี สาขาวิชาการจัดการงานนิทรรศการและงานอีเว้นท์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

aspects. The suggestion of this research found that the importance engagement should be made concerning people in community tourism management. Including of the design to activities cause participation between people in the community and tourists traveling to travel in Prachinburi.

Key words: Potential of Tourist Attractions, The Development of Tourism

1. บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่มีการสนับสนุนจากภาครัฐ และภาคเอกชนในการดำเนินการส่งเสริม พัฒนาสนับสนุนการท่องเที่ยว การจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ทำให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นที่รู้จัก เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น ที่ผ่านมามีการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวจากความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชน อาทิ แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 2560-2564 โดยเน้นการสร้างรายได้ให้ประเทศไทยบนพื้นฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชน นำเอาเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ความเป็นไทย มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า บริการทางการท่องเที่ยว อันเป็นการสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยวที่

ประเทศไทยเป็นอีกประเทศหนึ่งในทวีปเอเชียที่มีความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และพบว่ามีนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน โดยนำเอาความหลากหลายของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวเชิงศิลปะ ซึ่งล้วนแล้วแต่มาจากการจัดการโดยชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการ อันก่อให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นการยกระดับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ธรรมชาติในพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติได้รู้จักและสามารถสัมผัสประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวได้¹ จังหวัดปราจีนบุรี เป็นจังหวัดที่มีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ประกอบด้วยทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ อุทยานแห่งชาติปางสีดา และอุทยานแห่งชาติทับลาน ถือเป็นแหล่งโอเอซิสลำดับที่ 7 ของโลก ปัจจุบันองค์กรสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นผืนป่ามรดกโลก ทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตพื้นบ้านไทยพวน กลุ่มโบราณสถานเมืองศรีมโหสถ เป็นต้น และจังหวัดปราจีนบุรียังสามารถเชื่อมโยงไปยังจังหวัดในภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างสะดวกสบาย อีกทั้งยังตั้งอยู่บนเส้นทาง Southern Economic Corridor อันเป็นเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างประเทศไทย ประเทศกัมพูชา ประเทศเวียดนามได้³

จากความสำคัญของพื้นที่ปราจีนบุรีข้างต้น ทำให้เห็นถึงโอกาสทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ ที่จะสามารถเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างรายได้ สร้างอาชีพ ให้กับคนในพื้นที่ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีความโดดเด่นมาพัฒนาสร้างมูลค่าให้เกิดเม็ดเงินทางด้านเศรษฐกิจ ดังนั้น การศึกษาศักยภาพทางการ

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564, 2559, สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?id=6422

² หัสณัย ผิดวงศ์ และไพฑูรย์ มนต์พานทอง, การศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้านมังกัวกาญจน์, วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี ปีที่ 14 (2)(2563), หน้า 200-216

³ สำนักงานจังหวัดปราจีน, จังหวัดปราจีนบุรี,(มปป.), สืบค้นจาก <http://www.prachinburi.go.th/main.htm>

ท่องเที่ยวของจังหวัดปราจีนบุรี จึงเป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดทิศทางการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม อันเป็นการนำไปสู่การยกระดับศักยภาพของพื้นที่สู่การรองรับนักท่องเที่ยวที่เลือกจุดหมายปลายทางมายังพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี ตลอดจน เป็นการกระตุ้นให้คนในพื้นที่ได้เห็นถึงทิศทางการเตรียมความพร้อม ในการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสมได้ต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี
- 2.2 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี

3. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

3.1 แนวคิดองค์ประกอบของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา⁴ ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวควรมีอย่างน้อย 3 องค์ประกอบ คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมในพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มจะมีความต้องการที่แตกต่างกัน ด้านคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) เป็นการกล่าวถึงความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงเส้นทางการเข้าถึง สภาพการคมนาคมขนส่งนักท่องเที่ยว และทรัพยากรท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ซึ่งเป็นการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความประทับใจในการเดินทาง อาทิ สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบการสื่อสาร ระบบน้ำ ระบบไฟฟ้า การสุขาภิบาล ถนนหนทาง การสาธารณสุข รวมถึง สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัยจากการใช้บริการท่องเที่ยว ถือเป็นองค์ประกอบดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวจากการใช้บริการท่องเที่ยว เช่น ความปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย อุบัติเหตุ การหลงทาง และจากภัยธรรมชาติ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึง กุลวดี ละม้ายจีน⁵ ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้ต้องพิจารณาถึง องค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ

- 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) หมายถึง ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้เกิดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งทรัพยากรทางการท่องเที่ยวจะต้องมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ความงดงาม มีคุณค่า อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นมา
- 2) ด้านความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) หมายถึง การคำนึงถึงการเดินทางเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางการเข้าถึง พาหนะในการเข้าถึง การพัฒนาการคมนาคมที่สะดวกสบาย
- 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) คือ การให้ความสำคัญเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานภายในแหล่งท่องเที่ยว อาทิ ไฟฟ้า น้ำประปา ระบบการสื่อสาร เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยือนในพื้นที่

⁴ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, 2548)

⁵ กุลวดี ละม้ายจีน (ผู้บรรยาย), วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชา วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.), หน้า 26

4) ด้านที่พัก (Accommodation) คือ สถานที่พักแรม เนื่องจากนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ต้องการพักค้างแรม จึงมีความจำเป็นต้องพิจารณาถึงคุณภาพการให้บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกในห้องพัก จำนวนห้องพักที่เพียงพอ เป็นต้น

5) ด้านกิจกรรม (Activity) คือ กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความสุข สนุกสนาน เพลิดเพลิน สามารถสร้างความประทับใจ และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวได้

ทั้งนี้ ในการศึกษาได้คำนึงถึงความสำคัญขององค์ประกอบที่สำคัญข้างต้น และได้พิจารณาถึงองค์ประกอบด้านพื้นที่ ที่พิจารณาถึงสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ด้านการจัดการ ที่คำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ (Amenity) และการเข้าถึง (Amenity) ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ที่สอดคล้องกับองค์ประกอบของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวด้านกิจกรรม (Activity) และเพื่อให้เกิดการศึกษาที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงได้ศึกษาด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมด้วย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี มุ่งศึกษาเฉพาะพื้นที่อำเภอเมืองปราจีนบุรี อำเภอศรีมโหสถ อำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอประจันตคาม อำเภอกบินทร์บุรี อำเภอนาดี และอำเภอบ้านสร้าง จำนวน 7 พื้นที่ ได้ดำเนินการเก็บข้อมูล โดยได้ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากการศึกษาค้นคว้า เอกสาร งานวิจัย และศึกษาข้อมูลปฐมภูมิโดยการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีน จำนวน 400 คน เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience Sampling) โดยมีค่าเฉลี่ยระดับศักยภาพทางการท่องเที่ยว 4.21 - 5.00 อยู่ในระดับมากที่สุด 3.40 - 4.20 อยู่ในระดับมาก 2.61 - 3.40 อยู่ในระดับปานกลาง 1.81 - 2.60 อยู่ในระดับน้อย และ 1.00 - 1.80 อยู่ในระดับน้อยมากที่สุด

5. ผลการศึกษา

5.1 วิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี

จากการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี ในพื้นที่อำเภอเมืองปราจีนบุรี อำเภอศรีมโหสถ อำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอประจันตคาม อำเภอกบินทร์บุรี อำเภอนาดี และอำเภอบ้านสร้าง โดยการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีน จำนวน 400 คน พบว่าในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.79$) และมีคะแนนรายด้าน ดังภาพต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 1: แสดงค่าเฉลี่ยของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรีในภาพรวม

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านพื้นที่ ($\bar{X} = 3.96$) รองลงมา คือ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ ($\bar{X} = 3.89$) ด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.69$) และด้านการมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 3.61$) อยู่ในระดั้มากตามลำดับ

ตารางที่ 1: แสดงผลศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ศักยภาพด้านพื้นที่			
1. แหล่งท่องเที่ยวมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม	4.06	0.85	มาก
2. แหล่งท่องเที่ยวมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ	4.01	0.75	มาก
3. แหล่งท่องเที่ยวมีวัฒนธรรมประเพณีของถิ่นที่มีเอกลักษณ์	3.93	0.82	มาก
4. แหล่งท่องเที่ยวมีเส้นทางที่อำนวยความสะดวกในการเข้าถึง	3.86	0.84	มาก
รวม	3.96	0.68	มาก
ศักยภาพด้านการจัดการ			
1. แหล่งท่องเที่ยวในการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นระบบ อาทิ ถนน ระบบไฟฟ้า แหล่งน้ำ เป็นต้น	3.74	0.88	มาก
2. บริเวณพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย มีเจ้าหน้าที่ดูแลอย่างเพียงพอ และมีอุปกรณ์ในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น	3.71	0.88	มาก
3. แหล่งท่องเที่ยวมีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ	3.68	0.87	มาก

4. แหล่งท่องเที่ยวที่มีการควบคุมกิจกรรมทางการเที่ยวในพื้นที่อย่างเป็นระบบ	3.65	0.82	มาก
รวม	3.69	0.74	มาก
ศักยภาพด้านกิจกรรมและกระบวนการ			
1. แหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย	4.02	2.12	มาก
2. กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม	3.88	0.78	มาก
3. แหล่งท่องเที่ยวได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาระบบนิเวศ	3.85	0.79	มาก
4. กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นระบบและสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม	3.83	0.77	มาก
รวม	3.89	0.86	มาก
ศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม			
1. ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.64	0.86	มาก
2. ร้านค้าในชุมชนรวมถึงภาคเอกชนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.62	0.86	มาก
3. สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดการพัฒนา	3.59	0.91	มาก
4. ภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลและร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	3.58	0.92	มาก
รวม	3.61	0.79	มาก
ภาพรวมทั้งหมด	3.79	0.65	มาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ศักยภาพด้านพื้นที่ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม ค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.06$) รองลงมา คือ แหล่งท่องเที่ยวมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ ($\bar{X} = 4.01$) แหล่งท่องเที่ยวมีวัฒนธรรมประเพณีของถิ่นที่มีเอกลักษณ์ ($\bar{X} = 3.93$) และแหล่งท่องเที่ยวมีเส้นทางที่อำนวยความสะดวกในการเข้าถึง ($\bar{X} = 3.86$) เรียงตามลำดับและพบว่าอยู่ในระดับมาก

ด้านการจัดการ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวในการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นระบบ อาทิ ถนน ระบบไฟฟ้า แหล่งน้ำ เป็นต้น พบว่ามีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.74$) รองลงมา คือ บริเวณพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัย มีเจ้าหน้าที่ดูแลอย่างเพียงพอ และมีอุปกรณ์ในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ($\bar{X} = 3.71$) ด้านแหล่งท่องเที่ยวมีการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ ($\bar{X} = 3.68$) และแหล่งท่องเที่ยวมีการควบคุมกิจกรรมทางการเที่ยว ในพื้นที่อย่างเป็นระบบ ($\bar{X} = 3.65$) เรียงตามลำดับและพบว่าอยู่ในระดับมาก

ด้านศักยภาพกิจกรรมและกระบวนการ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 4.02$) รองลงมา คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวหลากหลายกลุ่ม ($\bar{X} = 3.88$) แหล่งท่องเที่ยวได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาระบบนิเวศ ($\bar{X} = 3.85$) และกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นระบบและสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ($\bar{X} = 3.83$) เรียงตามลำดับและพบว่าอยู่ในระดับมาก

สำหรับศักยภาพด้านการมีส่วนร่วม พบว่าประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\bar{X} = 3.64$) รองลงมา คือ ร้านค้าในชุมชนรวมถึงภาคเอกชนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมและสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.62$) สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนให้เกิดการพัฒนา ($\bar{X} = 3.59$) และภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลและร่วมพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.58$) เรียงตามลำดับและพบว่าอยู่ในระดับมาก

5.2 แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี

จากผลการวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี โดยการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ค้นคว้า เอกสาร งานวิจัย และการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิโดยการเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีน จำนวน 400 คน สามารถวิเคราะห์และได้สรุปประเด็นสำคัญ จนสามารถพิจารณาข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วย ด้านการจัดการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ด้านการจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และด้านคุณภาพการบริการ สามารถอธิบาย ได้ดังต่อไปนี้

5.2.1 ด้านการจัดการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม

- 1) มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนโดยเฉพาะและมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจน การกำหนดบทบาท ขอบเขตการดำเนินงาน ซึ่งอาจมีตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดตั้งการบริหารจัดการ
- 2) ชุมชนมีการจัดทำแผนเพื่อการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวร่วมกัน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งคำนึงถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
- 3) การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวร่วมกับคณะกรรมการจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชน
- 4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการผลักดัน การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ระหว่าง คนในชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา
- 5) การสร้างภาคเครือข่าย โดยให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง อันเป็นสร้างเส้นทางเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวในอนาคตได้
- 6) การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกินขีดความสามารถในการรองรับ อันเป็นการควบคุมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเป็นระบบ

5.2.2 ด้านการจัดการการตลาดและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

- 1) การสร้างสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนอันมีข้อมูลที่ถูกต้อง มีความจริงแท้ การส่งเสริมการตลาดที่ให้ข้อมูลเคารพแก่นักท่องเที่ยว

- 2) การสร้างสื่อประชาสัมพันธ์ที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ข้อมูลได้หลากหลายช่องทาง อาทิ แผ่นพับ คู่มือท่องเที่ยว เว็บไซต์ เป็นต้น อันจะต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมาย
- 3) การออกแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ในรอบ 1 ปี อาจเป็นการจัดทำปฏิทินการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี เพื่อสร้างประสบการณ์แต่ละช่วงเวลาให้เกิดความเหมาะสม
- 4) การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่สามารถจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยว อาทิ การร่วมออกบูธนำเสนอกิจกรรมท่องเที่ยว อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง การเผยแพร่ข้อมูลชุมชนแก่โรงแรมในบริเวณใกล้เคียง
- 5) การจัดการอบรมให้แก่คนในชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจในรูปแบบการตลาด การประชาสัมพันธ์ ที่มีประสิทธิภาพในปัจจุบัน

5.2.3 ด้านคุณภาพการบริการ

- 1) การพัฒนานักสื่อความหมายของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ สามารถถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน
- 2) การสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว โดยการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ ถนน ระบบไฟฟ้า แหล่งน้ำ รวมถึง การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวให้มีความปลอดภัย เจ้าหน้าที่ดูแลอย่างเพียงพอ และมีอุปกรณ์ในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น คำนึงถึงการพัฒนาลิขสิทธิ์อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งหมด (Tourism for all)
- 3) การสร้างระบบการประสานงานด้านการบริการที่มีประสิทธิภาพ การกำหนดรูปแบบขั้นตอนการจองการท่องเที่ยว ช่องทางการจองที่ใช้งานได้จริง เพื่อการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการข้อมูลทางการท่องเที่ยวในพื้นที่
- 4) การจัดทำเครื่องมือในการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว เพื่อนำผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขในการให้บริการ
- 5) การสร้างมาตรฐานการรองรับฉุกเฉิน อันเป็นการลดความเสี่ยงจากการท่องเที่ยวในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุในระหว่างการเดินทางร่วมกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน โดยการจัดทำแผนการจัดการฉุกเฉิน ทั้งนี้ แผนควรมีการปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

6. อภิปรายผลการวิจัย

ในการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดปราจีนบุรี ได้ศึกษาศักยภาพที่พิจารณาถึงด้านพื้นที่ภูมิทัศน์ที่สวยงาม เอกลักษณ์เฉพาะของธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ความสะดวกในการเข้าถึง ในด้านการจัดการ คำนึงถึงศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว กิจกรรมทางการเที่ยว สำหรับด้านกิจกรรมและกระบวนการ ได้พิจารณาถึงความเหมาะสม การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างจิตสำนึกในการรักษาระบบนิเวศ ตลอดจนด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรม การสนับสนุนจากภาคเอกชน การพัฒนาจากภาครัฐ เป็นต้น เช่นเดียวกันกับ มณีรัตน์ สุขเกษม⁶ ที่ได้ศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดปราจีนบุรี และได้ศึกษาคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในความเป็นเอกลักษณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของพื้นที่ ความมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้น

⁶ มณีรัตน์ สุขเกษม, แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น ปีที่ 10 (4) (2559), หน้า 97-112

กิจกรรมระยะสั้นและสามารถสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนได้ ซึ่งการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงด้านการมีส่วนร่วม ด้านการบริหารจัดการที่เน้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ด้านการบริการพบมีบุคลากรมีอัตราค่าจ้างไม่ตรึง เป็นเจ้าบ้านที่ดี ตลอดจนประเด็นด้านการตลาดที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ควรเข้ามาสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยวในการนำเสนอข่าวสาร ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณะอย่างต่อเนื่อง รวมถึง ปุณยวีร์ วิเศษสุนทรสกุล และคณะ⁷ ที่ได้ศึกษาระดับศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้พิจารณาในด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านบริการที่พักแรม ด้านการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านกิจกรรม ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และการเรียนรู้ ตลอดจน ฐานกานต์ รองทอง⁸ ที่ได้ศึกษาศักยภาพรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน โดยประเมินศักยภาพทางด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเดินทางเข้าถึง ด้านที่พัก ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านกิจกรรม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ยังได้พิจารณาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งให้ความสำคัญประเด็นการจัดการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม โดยเน้นการดำเนินงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน มีการกำหนด บทบาทหน้าที่การทำงานที่มีความชัดเจน ในด้านการจัดการการตลาด และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ได้เน้นการสร้างข้อมูลที่ถูกต้อง ความหลากหลายของช่องทางในการประชาสัมพันธ์ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย และด้านคุณภาพการบริการ ที่คำนึงถึง การพัฒนาโครงสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ พระครูวิรุฬห์สุวรรณดิตรัต (กนฺตมโม)⁹ ที่กล่าวว่า การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อการวางแผนพัฒนาศักยภาพสู่ความยั่งยืน ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ มาผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชน การกำหนดบทบาทหน้าที่การให้บริการ การจัดทำเส้นทาง การประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว การบริหารจัดการการท่องเที่ยว อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน อันนำมาสู่การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนในการสร้างรายได้เสริม การพึ่งพาของตนเองต่อไป รวมถึง ปัทมา โกเมนทร์จรัส¹⁰ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีประเด็นที่ให้ความสำคัญ คือ การประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงรายละเอียดเส้นทางท่องเที่ยวในพื้นที่ การคำนึงถึงคุณภาพการให้บริการให้ดีขึ้น โดยการอำนวยความสะดวกการขนส่งให้มีความหลากหลาย การจัดการระบบโครงสร้างพื้นฐาน คุณภาพการให้บริการที่พัก ร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ภาครัฐให้ความสำคัญกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยการจัดตั้งเครือข่ายท่องเที่ยวระดับตำบล ระดับ อำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อร่วมกันกำหนดนโยบายแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวของ

⁷ ปุณยวีร์ วิเศษสุนทรสกุล และคณะ, การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, วารสารรัชต์ภาคย์ ปีที่ 14 (34)(2563), หน้า 31-43

⁸ ฐานกานต์ รองทอง และวงศวิภา โสสุวรรณจินดา, แนวทางการพัฒนาศักยภาพรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนบ้านสาขลา อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ, วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี ปีที่ 14 (1)(2563), หน้า 109-129

⁹ พระครูวิรุฬห์สุวรรณดิตรัต (กนฺตมโม), การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของจังหวัดอุตรดิตถ์, วารสารศิลปศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ ปีที่ 2 (1)(2563), หน้า 321-330

¹⁰ ปัทมา โกเมนทร์จรัส, แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม, วารสารช่อพะยอม ปีที่ 30 (2)(2562), หน้า 249-257

พื้นที่ที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน อันนำไปสู่การจัดสรรเงินงบประมาณในการพัฒนาโครงการพื้นฐานที่สำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

7.2 ภาครัฐและภาคเอกชน ควรส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญในการใส่ใจสิ่งแวดล้อมและเน้นการพัฒนาความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่อยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญในระดับโลก

7.3 ภาคชุมชน ให้ความสำคัญในการนำการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสืบทอดเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของพื้นที่ เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักเห็นความสำคัญ และเกิดการสืบทอดต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กุลวดี ละม้ายจีน (ผู้บรรยาย). **วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. เอกสารประกอบการบรรยายรายวิชา วัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, ม.ป.ป.
- ณัฐกานต์ ร่องทอง และวงศ์วิภา โสสุวรรณจินดา. แนวทางการพัฒนาศักยภาพรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน บ้านสาขลา อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ. **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี** ปีที่ 14 (1)(2563), หน้า 109-129
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: เพรส แอนด์ ดีไซน์, 2548
- ปัทมา โกเมนทร์จรัส. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. **วารสารช่อพะยอม** ปีที่ 30 (2)(2562), หน้า 249-257
- ปยุตวิทย์ วิเศษสุนทรสกุล และคณะ. **การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดนครราชสีมา**. **วารสารรัชต์ภาคย์** ปีที่ 14 (34)(2563), หน้า 31-43
- พระครูวิรุฬห์สุวรรณดิตรัต (กนฺตมโม). **การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของจังหวัดอุตรดิตถ์**. **วารสารศิลปศาสตร์ราชชมงคลสุวรรณภูมิ** ปีที่ 2 (1)(2563), หน้า 321-330
- มณีนรัตน์ สุขเกษม. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี. **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น** ปีที่ 10 (4) (2559), หน้า 97-112
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564**. 2559. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- สำนักงานจังหวัดปราจีน. **จังหวัดปราจีนบุรี**. (มปป.). สืบค้นจาก <http://www.prachinburi.go.th/main.htm>
- หัตถ์นัย ผัดวงศ์ และไพฑูรย์ มนต์พานทอง. **การศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหมู่บ้านมังกัวกาญจน์**. **วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี** ปีที่ 14 (2)(2563), หน้า 200-216

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยว
ชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยว แบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา

THE FACTORS AFFECT DESTINATION SELECTION OF INDIVIDUAL
CHINESE TOURISTS IN LANNA CIVILIZATION AREA, THAILAND

พิศาล แก้วอยู่*
Pisarn Kaewyuu

Received: 2021-06-15

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

ประกอบศิริ รักดีพินิจ**
Prakobsiri Pakdeepinit

วราวัธ มัธยมบุรุษ***
Warach Madtyampurush

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยว การสังเกตและการเก็บแบบสอบถามในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนจำนวน 400 คน ในพื้นที่อารยธรรมล้านนา ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่เป็นกลุ่ม Gen Y ส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ที่มณฑลยูนนาน ยังพบว่า ปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในภาพรวมมากที่สุด คือ แรงจูงใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$) (S.D. = 0.95) รองลงมาคือ การเรียนรู้และประสบการณ์ ($\bar{X} = 3.77$) (S.D. = 1.13) การรับรู้ ($\bar{X} = 3.61$) (S.D. = 1.00) และทัศนคติ ($\bar{X} = 3.25$) (S.D. = 1.40) ตามลำดับ ส่วนปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในภาพรวมมากที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.51$) (S.D. = 0.81) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านกลุ่มอ้างอิง ($\bar{X} = 3.35$) (S.D. = 0.91) และด้านสังคม ($\bar{X} = 3.03$) (S.D. = 1.19) โดยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ ทั้งนี้ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกจุดหมายปลายทาง พบว่า ปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวกับตัวแปรการเลือก

* นิสิต หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา เบอร์โทร 0816885413, Email: pisar_n@hotmail.com.

** อาจารย์ หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา

*** อาจารย์ หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา

จุดหมายปลายทางมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.744 และตัวแปรปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับตัวแปรการเลือกจุดหมายปลายทาง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.439

คำสำคัญ: การเลือกจุดหมายปลายทาง, นักท่องเที่ยวชาวจีน, อารยธรรมล้านนา, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว

ABSTRACT

This Research study about Factors Affect Destination Selection of Individual Chinese Tourists in Lanna Civilization Area, Thailand. Its objective is to study demographic factors. Internal and external factors of the Chinese tourist group and the factors affect destination selection of individual Chinese Tourists in Lanna Civilization Area. By in-depth interviews with both public and private agencies Including tourism operators Observations and questionnaires were collected among 400 Chinese tourists in the Lanna civilization area. The results of the study showed that The majority of Chinese tourists are Gen Y, and most of them are domiciled in Yunnan. It is also found that the internal factor of most Chinese tourists that affects the overall tourism the most is the motivation in the country. High level ($\bar{X} = 3.88$) (SD = 0.95), followed by learning and experience ($\bar{X} = 3.77$) (SD = 1.13) Perception ($\bar{X} = 3.61$) (SD = 1.00) and attitude ($\bar{X} = 3.25$) (SD = 1.40), respectively. The external factors of most Chinese tourists that affect overall tourism the most are cultural ($\bar{X} = 3.51$) (SD = 0.81) at the highest level, followed by the reference group ($\bar{X} = 3.35$) (SD = 0.91) and the social side ($\bar{X} = 3.03$) (SD = 1.19). Medium level, respectively in this regard, the factors related to destination selection were found that the internal factor of tourists and the destination selection variable were statistically significant at the .001 level, with a relative size of 0.744, and the internal factor of tourists with Destination selection variable There was a statistically significant correlation at the .001 level, with correlation size of 0.439.

Keywords: Destination Selection, Chinese Tourists, Lanna Civilization, Tourists Behavior

1. บทนำ

ภูมิภาคอาเซียนจะเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้ประสบการณ์การท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และความหลากหลาย ภายใต้การพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ มีความยั่งยืน ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมและมีความสุข และสามารถส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีทั้งด้านสังคมและเศรษฐกิจของประชาชน ชาวอาเซียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹ แสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนับเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทอย่างมากต่อเศรษฐกิจของประเทศไทย และเป็นอุตสาหกรรมที่สามารถเติบโตได้

¹ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, แผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2559 - 2568 (ASEAN Tourism Strategic Plan), กรุงเทพมหานคร, 2558, หน้า ๔

อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาความไม่แน่นอนทางการเมืองอย่างต่อเนื่องในระยะหลัง อีกทั้งการท่องเที่ยวภายในประเทศก็เติบโตขึ้นอย่างเป็นที่น่าพอใจ และมียังคงมีภาพลักษณ์ที่ดีในสายตานักท่องเที่ยวต่างชาติ² โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยพบว่าเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อปี 2562 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวจีนเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยทั้งหมด 17,695,489 คน และมีจำนวนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สำคัญต่อภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับประเทศไทยอย่างมหาศาล โดยในช่วงปี พ.ศ.2562 ประเทศไทยมีเงินหมุนเวียนจากนักท่องเที่ยวชาวจีนถึง 531,576 ล้านบาท³

การเติบโตของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในแหล่งท่องเที่ยวในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย โดยเฉพาะสถานการณ์การท่องเที่ยวของเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนามีแนวโน้มการเติบโตอย่างมาก แต่ละจังหวัดในพื้นที่ที่มีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน แต่ยังคงมีอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม และวิถีชีวิตล้านนาที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวมีการเติบโตในเชิงปริมาณทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว แต่ยังคงมีปัญหาจากการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยว⁴ จึงทำให้นักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในเมืองใหญ่ของภาคเหนือเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ที่มีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม และโลจิสติกส์ มีสนามบินนานาชาติขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของประเทศ⁵ ซึ่งท่าอากาศยานเชียงใหม่มีสายการบินมากกว่า 10 สายการบินในเส้นทางบินตรงไปยังเมืองสำคัญของสาธารณรัฐประชาชนจีนมากกว่า 10 เมืองสำคัญ อาทิ กว่างโจว หางโจว หนานชาง คุณหมิง ปักกิ่ง เซินเจิ้น เป็นต้น⁶ รวมถึงจังหวัดเชียงรายมีจุดผ่านแดนที่สามารถเดินทางทางบกได้ 2 จุด คือ ด้านพรมแดนแม่สาย และด้านพรมแดนเชียงของ (สะพานมิตรภาพไทย-ลาว) การเดินทางด้วยรถยนต์ระหว่างประเทศที่ผ่านด่านพรมแดนที่เชียงของสามารถเดินทางเชื่อมโยงไปสาธารณะรัฐประชาชนจีนได้ในเส้นทาง R3A⁷ อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ร้อยละ 86.30 ที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่เป็นครั้งแรก เกิดจากกระแสของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ที่กำลังเป็นที่นิยม แต่ขณะเดียวกันกลุ่มจังหวัดอื่น ๆ ในเขตอารยธรรมล้านนา เช่น ลำปาง ลำพูน พะเยา นักท่องเที่ยวชาวจีน

² กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 – 2564), กรุงเทพมหานคร, 2560, หน้า ค

³ กรมการท่องเที่ยว, สถิตินักท่องเที่ยว, 2563, สืบค้นจาก

https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=618 เมื่อ วันที่ 18 มกราคม 2564, 2563), หน้า 1

⁴ วีรคานต์ สหสพาศน์, นรินทร์ สังข์รักษา, การท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา : ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, (SDU Res. J. 13 (3): Sep-Dec 2017., 2560), หน้า 87

⁵ กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่, บรรยายสรุปจังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่, 2560, หน้า 21

⁶ Airports of thailand public company limited (AOT), **Summary Report. Air Traffic Report.** (Air transport information and slot coordination division. Corporate strategy department, 2019), p. 112

⁷ อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, คมกริช ณะเพทย์, โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แนวทางการออกแบบและพัฒนาเมืองท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทย 4.0: กรณีศึกษาภูเก็ต เชียงราย และพัทลุง, สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2562, หน้า 226

ส่วนใหญ่ยังไม่รู้จัก หรือยังไม่เคยไปท่องเที่ยว⁸ จากสถานการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนไม่เกิดการกระจายตัวไปยังพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ จึงทำให้เกิดข้อจำกัดในการกระจายรายได้ไปยังพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ในเขตเมืองรอง หรือในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง

ประกอบกับด้วยตลาดนักท่องเที่ยวชาวจีน ได้มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหลักจากรูปแบบที่เป็นกรุ๊ปทัวร์ มาเป็นนักท่องเที่ยวอิสระมากขึ้น เนื่องจากอิทธิพลของเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นสิ่งสำคัญ จึงทำให้พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวจีนรุ่นใหม่ได้เปลี่ยนไปจากเดิมซึ่งมีแนวโน้มว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยในอนาคต ดังนั้นธุรกิจทัวร์ในเมืองไทยที่ทำการตลาดแบบกรุ๊ปทัวร์ ต้องทำการปรับตัวอย่างมาก⁹ จึงเป็นโอกาสที่สำคัญของกลุ่มจังหวัดอายุธรรมล้านนาในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยว และกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวจีนที่กระจุกตัวอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ให้เกิดภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวเดียวกัน อันนำไปสู่โอกาสในการตัดสินใจ หรือการเลือกจุดหมายปลายทางในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวชาวจีนอยู่ในพื้นที่ได้นานยิ่งขึ้น และเกิดการกระตุ้นทางเศรษฐกิจในชุมชนได้เพิ่มมากขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ที่มีผลต่อพฤติกรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา

2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา

2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา

3. เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมโดยนำทฤษฎี งานวิจัย แนวคิดที่เกี่ยวข้องมาประกอบใช้ในการดำเนินการวิจัย ด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว โดยการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยว พบว่าปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวควรให้ความสำคัญในด้าน ความเชื่อ แรงจูงใจ/ความต้องการ การรับรู้ การเรียนรู้ การดำรงชีวิต ทักษะคติ ประสบการณ์ และอารมณ์¹⁰ ทั้งนี้ เลิศพร ภาระสกุล (2555)¹¹ ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า ปัจจัยภายในยังควรให้ความสำคัญในด้าน จิตวิทยา ประกอบกับ Pinki Rani

⁸ กรวรรณ สังขกร และคณะ, รายงานฉบับสมบูรณ์ แผนงานวิจัยการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว: ตลาดนักท่องเที่ยวจีน, สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2562, หน้า 15

⁹ รัชพล เตชะพงศ์กิต, พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยวชาวจีนรุ่นใหม่ ผู้ประกอบการ SME ควรปรับตัวอย่างไร, (ส่วนพัฒนาเครื่องมือและประมาณการทางเศรษฐกิจ ฝ่ายวิเคราะห์สถานการณ์และเตือนภัยทางเศรษฐกิจ, สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.), 2561), หน้า 5

¹⁰ ฉลองศรี พิมลสมพงษ์, การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว, ภาควิชาศิลปปะชีพ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร, 2556, หน้า 35-39

¹¹ เลิศพร ภาระสกุล, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 181

(2014)¹² และ Delia FRATU (2011)¹³ กล่าวถึงปัจจัยด้านสังคมว่ายังเป็นอีกตัวแปรที่สำคัญในการกำหนดความรู้สึกนึกคิด และการรับรู้ของนักท่องเที่ยวที่แตกต่างกันออกไป จากทฤษฎีด้านปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้เลือก 1) การเรียนรู้/ประสบการณ์ในอดีต 2) แรงจูงใจ 3) ด้านทัศนคติ และ 4) การรับรู้ มาใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สำหรับปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยว บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2555)¹⁴ กล่าวว่า ปัจจัยด้านวัฒนธรรม สังคม/ชั้นของสังคมเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อการกำหนดปัจจัยภายนอก ซึ่งนอกจากนี้ ปัจจัยทางด้านกลุ่มอ้างอิง และครอบครัว ก็ยังเป็นอีกตัวแปรที่สำคัญต่อการสร้างแรงผลักดันในการเดินทางท่องเที่ยว^{15 16 17} โดยผู้วิจัยได้เลือกปัจจัยด้าน 1) ด้านสังคม 2) ด้านวัฒนธรรม และ 3) ด้านกลุ่มอ้างอิง มาใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้

สำหรับตัวแปรที่ส่งผลทำให้เกิดปัจจัยการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน มีนักวิชาการได้กล่าวถึงตัวแปรที่สำคัญอย่างหลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านภาพลักษณ์ว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของนักท่องเที่ยวในการเลือกจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว^{18 19 20 21} ในขณะที่ตัวแปรปัจจัยด้านการส่งเสริมการตลาด ก็เป็นอีกตัวแปรที่สำคัญในการกระตุ้นหรือจูงใจให้นักท่องเที่ยวเกิดแรงบันดาลใจในการเลือกจุดหมายปลายทาง²² ดังนั้นนักวิจัยจึงเลือกใช้ปัจจัย

¹² Pinki Rani, **Factors influencing consumer behaviors**, Institute of Law Kurukshetra, (University Kurukshetra, India. Excellent Publishers. 2(9), 2014), p. 13

¹³ Delia FRATU, **Factors of Influence and Changes in the Tourism Consumer Behaviors**. (Bulletin of the Transilvania University of Braşov. Vol. 4 (53) No. 1, 2011), p. 120

¹⁴ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, **การจัดการด้านการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**, (หจก.เฟิร์นข้าหลวง พรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง. นนทบุรี, 2555), หน้า 74

¹⁵ นิศดา ศิลปเสฐฐ, **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**, (พิมพ์ครั้งที่ 8. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561), หน้า 376

¹⁶ จุลองศรี พิมพ์สมพงษ์, **การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว**, (ภาควิชาศิลปและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร, 2556), หน้า 35

¹⁷ Um S, Crompton JL, **The Roles of Image and Perceived Constraints at Different Stages in the Tourist's Destination Decision Process**" (In A Pizam, Y Mansfeld (Eds.). *Consumer Behavior in Travel and Tourism* (pp. 81-102). New York: Haworth Press, 1999), p. 98

¹⁸ ชูชัย สมิทธิไกร, **พฤติกรรมผู้บริโภค**, (สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร, 2556), หน้า 95

¹⁹ รวีวรรณ โปรรุ่งโรจน์, **พฤติกรรมนักท่องเที่ยว Tourist behavior**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2558), หน้า 82

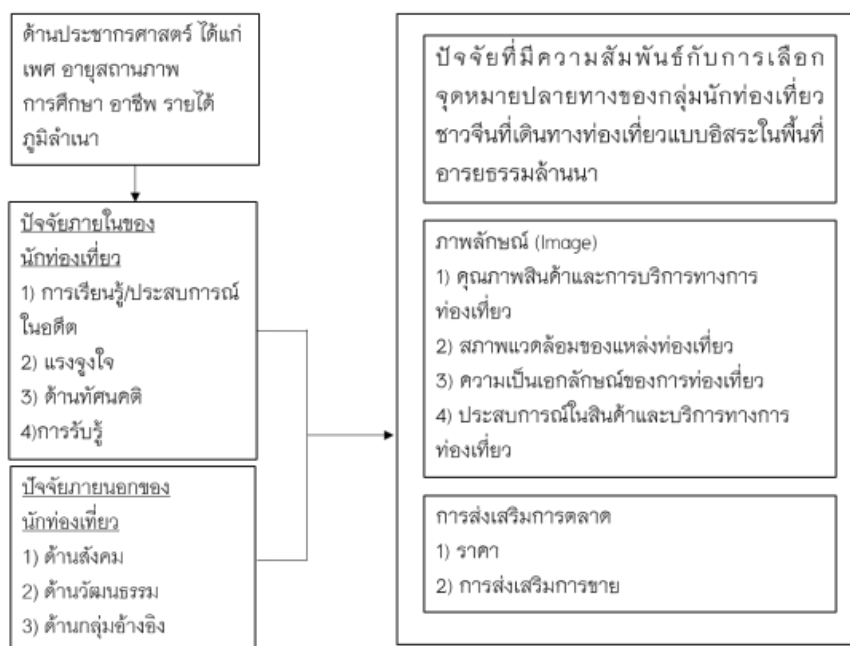
²⁰ วิวัฒน์ จันทร์กัณฑ์, **ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย Destination Image in Thailand**, (คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่, *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, ปีที่ 34 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2557, 2557), หน้า 1

²¹ Leisen, B., **Image Segmentation: the Case of Tourism Destination**, (*Journal of Service Marketing*, 15(1), 49-69, 2001), p. 18

²² Xin Lui, **แนวทางการตลาดสำหรับบริษัทตัวแทนการท่องเที่ยวไทยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวจีนแบบอิสระ**, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2556), หน้า 82

ด้านภาพลักษณ์ และการส่งเสริมการตลาดเพื่อนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ถึงปัจจัยการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนในครั้งนี้²³

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1: กรอบแนวคิดการวิจัย

5. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย 1) ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง และจังหวัดลำพูน จังหวัดละ 7 คน 2) ตัวแทนผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง และจังหวัดลำพูน จังหวัดละ 7 คน

ลงพื้นที่วิจัยโดยใช้วิธีการสังเกต (Observation) แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant) สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาด้วยตนเอง (FIT) เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาจัดเรียง และแยกประเด็น เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาประกอบใช้ในการออกแบบสอบถามร่วมกับกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี และนำ

²³ เลิศพร ภาวะสกุล, พฤติกรรมนักท่องเที่ยว, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555), หน้า 218

แบบสอบถาม (Questionnaire) มาเก็บในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวชาวจีนสูงที่สุด โดยมีนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่เมื่อปี 2561 จำนวน 1,037,696 คน²⁴ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยจากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามวิธีการของ Taro Yamane²⁵ โดยกำหนดค่าความคาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% จากการคำนวณได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน

จัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในกลุ่มที่มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มจังหวัด อารยธรรมล้านนา ประกอบไปด้วย 1) ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง และจังหวัดลำพูน 2) ตัวแทนผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยวในจังหวัด เชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง และจังหวัดลำพูน 3) ตัวแทนจากคนในชุมชนท่องเที่ยว ในจังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง และจังหวัดลำพูน เพื่อสรุป ประเด็น และระดมความคิดเห็นด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวชาวจีน

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ ผู้วิจัยได้ใช้สถิติการวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐาน คือ การหาค่าความสัมพันธ์ Correlations และการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

6. ผลการศึกษา

6.1 ปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ที่มีผลต่อพฤติกรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา

จากการศึกษาปัจจัยทางด้านประชากรศาสตร์ที่มีผลต่อพฤติกรรมของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 54.80 รองลงมา ได้แก่ เพศชาย คิดเป็นร้อยละ 39.50 ไม่ระบุเพศ คิดเป็นร้อยละ 5.70 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 24-41 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยว Gen Y ถึงร้อยละ 66.30 มีสถานภาพโสด มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 52.80 รองลงมา ได้แก่ ระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาโทคิดเป็นร้อยละ 22.00 และส่วนใหญ่มีอาชีพการงานแล้ว คิดเป็นร้อยละ 59.10 โดยมีอาชีพรับจ้างอิสระคิดเป็นร้อยละ 18.50 รองลงมาคือ บริษัทเอกชนคิดเป็นร้อยละ 13.00 รวมถึง นักศึกษา ร้อยละ 30.80 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 3,000 หยวนคิดเป็นร้อยละ 29.00 รองลงมา ได้แก่ 3,000-4,000 หยวนคิดเป็นร้อยละ 20.50 อย่างไรก็ตามมีกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 10,000 หยวน คิดเป็นร้อยละ 8.30 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีทั้งนักท่องเที่ยวที่มีกำลังจ่ายปานกลาง จึงถึงกลุ่มที่ค่อนข้างมีกำลังจ่าย ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาอยู่ที่ มณฑลยูนนาน คิดเป็นร้อยละ 55.50 รองลงมา ฉงชิ่ง คิดเป็นร้อยละ 7.00 แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่เลือกเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ที่สามารถควบคุมค่าใช้จ่าย และเวลาได้ ซึ่งระยะทาง รวมถึงการเดินทางโดยเครื่องบิน

²⁴ กรมการท่องเที่ยว, สถิตินักท่องเที่ยว. สืบค้นจาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=618 เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2564

²⁵ อัคริน แสงพิกุล, ระเบียบวิธีวิจัยด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2556), หน้า 156

ระหว่าง มณฑล ยูนนาน หรือเมืองคุนหมิงใช้เวลาไม่นานมากนัก จึงอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่อารยธรรมมากขึ้น ทั้งนี้เมื่อนักท่องเที่ยวชาวจีนเดินทางมาถึงท่าอากาศยานนานาชาติเชียงใหม่ และท่าอากาศยานนานาชาติแม่ฟ้าหลวงเชียงราย ภาพรวมของพฤติกรรมการใช้ยานพาหนะเพื่อสำหรับการเดินทางท่องเที่ยวทั้งจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน และลำปาง โดยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ รถยนต์ ร้อยละ 24.00 รองลงมาคือ เดินเท้า ร้อยละ 19.26 จักรยานยนต์ ร้อยละ 14.20 รถบัส ร้อยละ 13.93 รถตุ๊ก ร้อยละ 12.18 จักรยาน ร้อยละ 10.15 รถไฟ ร้อยละ 6.28 ตามลำดับ

6.2 ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา

1) ด้านปัจจัยภายในของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา

ปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในภาพรวมมากที่สุด คือ แรงจูงใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.88$) (S.D. = 0.95) รองลงมาคือ การเรียนรู้และประสบการณ์ ($\bar{X} = 3.77$) (S.D. = 1.13) การรับรู้ ($\bar{X} = 3.61$) (S.D. = 1.00) และทัศนคติ ($\bar{X} = 3.25$) (S.D. = 1.40) ตามลำดับ โดยอธิบายแยกตามรายละเอียดได้ดังนี้

ด้านแรงจูงใจ พบว่า การพักผ่อนหย่อนใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.26$) (S.D. = 0.84) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวในผืน ($\bar{X} = 3.91$) (S.D. = 0.97) การหลีกเลี่ยงความจำเจของชีวิต ($\bar{X} = 3.88$) (S.D. = 0.95) โดยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$) (S.D. = 0.92) การหาแรงบันดาลใจในความคิด และการทำธุรกิจ ($\bar{X} = 3.83$) (S.D. = 0.98) การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อยกระดับทางสังคม ($\bar{X} = 3.80$) (S.D. = 1.02) และการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับคนรู้จัก ($\bar{X} = 3.66$) (S.D. = 1.01) โดยอยู่ในระดับมากตามลำดับ

ด้านการเรียนรู้และประสบการณ์ พบว่า ความประทับใจ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.00$) (S.D. = 1.08) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ประสบการณ์ใหม่ ($\bar{X} = 3.98$) (S.D. = 1.06) การเรียนรู้วัฒนธรรมจากการเดินทางท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.77$) (S.D. = 1.16) เพื่อนใหม่ต่างถิ่นในระหว่างท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.63$) (S.D. = 1.17) โดยอยู่ในระดับมากตามลำดับ และประสบการณ์เดินทางท่องเที่ยวเฉพาะในตัวเมืองใหญ่ เมืองหลัก ($\bar{X} = 3.47$) (S.D. = 1.06) โดยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

ด้านการรับรู้ในภาพรวมพบว่า ด้านความสนใจอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.68$) (S.D. = 0.95) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ แรงกระตุ้น ($\bar{X} = 3.61$) (S.D. = 1.09) และช่องทางการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสื่อออนไลน์ ($\bar{X} = 3.61$) (S.D. = 1.00) โดยอยู่ในระดับที่เท่ากัน และอยู่ในระดับมากตามลำดับ และสามารถอธิบายเป็นรายละเอียดได้ดังนี้

ด้านความสนใจ พบว่า ผู้คนที่อัธยาศัยดี ให้ต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี และแหล่งท่องเที่ยวด้านศาสนสถานที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน สวยงาม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.76$) (S.D. = 0.98, 0.95) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ประเทศไทยมีอารยธรรมล้านนา ที่เป็นเอกลักษณ์ น่าค้นหา ($\bar{X} = 3.75$) (S.D. = 1.00) แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง และเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวทั่วโลก ($\bar{X} = 3.64$) (S.D.

= 0.90) และแหล่ง Shopping ศูนย์การค้าที่ทันสมัย มีคุณภาพ ($\bar{X} = 3.53$) (S.D. = 0.92) โดยอยู่ในระดับมากตามลำดับ

ด้านแรงกระตุ้น พบว่า ระยะเวลาการเดินทางไม่มากเกินไป สามารถควบคุมเวลาได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.73$) (S.D. = 1.02) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ สาธารณรัฐประชาชนจีนมีการประชาสัมพันธ์ โฆษณาแหล่งท่องเที่ยวผ่านสื่อ ทีวี และ Website ต่าง ๆ และละครไทย ภาพยนตร์ไทย หรือ Series ต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.69$) (S.D. = 1.08, 1.16) โดยอยู่ในระดับมากตามลำดับ และสายการบินนานาชาติมีการจัดโปรโมชั่น ($\bar{X} = 3.33$) (S.D. = 1.13) โดยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

ด้านช่องทางการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสื่อออนไลน์ พบว่า การชำระค่าบริการการจอง และการบริการผ่าน Application อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.67$) (S.D. = 0.98) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การติดต่อสอบถามข้อมูลด้านการท่องเที่ยวผ่านระบบ chat online หรือ การสนทนากับเจ้าหน้าที่แบบ เรียลไทม์ ($\bar{X} = 3.54$) (S.D. = 0.97) โดยอยู่ในระดับมากตามลำดับ การจองสินค้าและบริการในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวผ่าน Application ($\bar{X} = 3.48$) (S.D. = 0.96) และการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านแหล่งท่องเที่ยวจาก Application ($\bar{X} = 3.44$) (S.D. = 1.01) โดยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ ด้านปัจจัยภายนอกของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา

2) ปัจจัยภายนอกของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในภาพรวมมากที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.51$) (S.D. = 0.81) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ด้านกลุ่มอ้างอิง ($\bar{X} = 3.35$) (S.D. = 0.91) และด้านสังคม ($\bar{X} = 3.03$) (S.D. = 1.19) โดยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ โดยอธิบายแยกตามรายละเอียด ดังนี้

ด้านวัฒนธรรม พบว่า ความนิยมความสะดวกสบาย ความครบครัน ความโอ่อ่า หรือผู้ให้บริการที่สามารถปรับนับได้ตลอดเวลา อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.67$) (S.D. = 0.62) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ นิยมเลือกใช้สินค้าและบริการที่มีรูปแบบที่ทันสมัย หรือที่เป็นที่นิยมในกลุ่มสังคมปัจจุบัน เช่น เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ กระเป๋า เป็นต้น ($\bar{X} = 3.47$) (S.D. = 0.70) และนิยมเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศในช่วงวันหยุดยาว เช่น วันชาติจีน วันตรุษจีน เป็นต้น ($\bar{X} = 3.39$) (S.D. = 1.12) โดยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

ด้านกลุ่มอ้างอิง พบว่า การเดินทางท่องเที่ยวของท่านส่วนใหญ่มักเกิดจากการชักชวนจากเพื่อนสนิท อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.81$) (S.D. = 0.59) โดยอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การเดินทางท่องเที่ยวของท่านเกิดแรงบันดาลใจจาก Blogger ที่มีชื่อเสียงด้านการเดินทางท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.58$) (S.D. = 0.66) การเดินทางท่องเที่ยวของท่านส่วนใหญ่มักเกิดจากการชักชวนจากคู่รัก หรือแฟน ($\bar{X} = 3.53$) (S.D. = 0.83) การเดินทางท่องเที่ยวของท่านส่วนใหญ่มักเกิดจากการชักชวนจากคนในครอบครัว ญาติ ($\bar{X} = 3.51$) (S.D. = 0.86) โดยอยู่ในระดับมากตามลำดับ การเดินทางท่องเที่ยวของท่านส่วนใหญ่มักเกิดจากการชักชวนจากเพื่อนร่วมงานในวิชาชีพ ($\bar{X} = 2.86$) (S.D. = 1.26) การเดินทางท่องเที่ยวของท่านส่วนใหญ่มักเกิดจากการชักชวนจากคนรู้จักในแวดวงสังคม เช่น แวดวงกีฬา แวดวงรถแข่ง ชมรมต่าง ๆ เป็นต้น ($\bar{X} = 2.84$) (S.D. = 1.27) โดยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

ด้านสังคม พบว่า ค่านิยมของการไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก เพื่อสร้างความภูมิใจ และยกระดับทางสังคม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.19$) (S.D. = 1.16) โดยอยู่ในระดับปาน

กลาง รองลงมาคือ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารระดับสูง เจ้าของกิจการ หรือ ผู้ที่มีชื่อเสียงทางสังคม ($\bar{X}=2.99$) (S.D. = 1.17) และสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวที่เลือกใช้ส่วนใหญ่ มีความหรูหรา ราคาแพง เช่น การใช้บริการ First Class ของสายการบิน การเลือกใช้โรงแรม 5 ดาว เป็นต้น ($\bar{X}=2.93$) (S.D. = 1.25) โดยอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

6.3 ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา

การศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางท่องเที่ยวแบบอิสระในพื้นที่อารยธรรมล้านนา เป็นการนำข้อมูลปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนมาหาค่าความสัมพันธ์ และการพยากรณ์ปัจจัยด้านความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน โดยมี 4 สมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยว (B) ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้/ประสบการณ์(B1) 2)แรงจูงใจ (B2) 3)ทัศนคติ(B3) 4)การรับรู้(B4) กับตัวแปรการเลือกจุดหมายปลายทาง (E) ประกอบด้วย 1) ภาพลักษณ์ (E1) 2) การส่งเสริมการตลาด (E2) 3) การส่งเสริมการขาย (E3)

ตารางที่ 1: แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยวกับตัวแปรการเลือกจุดหมายปลายทาง

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	B1	B2	B3	B4	E1	E2	E3	B	E
B1	3.774	1.000	0.360**	-0.159**	0.378**	0.365**	0.562**	0.340**	0.752**	0.598**
B2	3.893		1.000	-0.099*	0.495**	0.698**	0.238**	0.441**	0.755**	0.590**
B3	3.234			1.000	-0.264**	-0.042	0.091	-0.153**	0.142**	-0.029
B4	3.615				1.000	0.414**	0.159**	0.695**	0.663**	0.540**
E1	3.832					1.000	0.275**	0.474**	0.620**	0.744**
E2	4.020						1.000	0.183**	0.484**	0.743**
E3	4.201							1.000	0.554**	0.704**
B	3.629								1.000	0.744**
E	4.018									1.000

หมายเหตุ: ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 1 พบว่า ตัวแปรปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยว (B) กับตัวแปรการเลือกจุดหมายปลายทาง (E) มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.744

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยว สามารถทำนายการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน

การวิเคราะห์สมการถดถอยของปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยว (B) ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้/ประสบการณ์ (B1) 2) แรงจูงใจ (B2) 3) ทักษะ (B3) 4) การรับรู้ (B4) ที่ส่งผลต่อการเลือกจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว

ตารางที่ 2: แสดงสัมประสิทธิ์การถดถอย (b) สัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) และการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของปัจจัยภายในที่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกจุดหมายปลายทาง

ปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยว	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		t	p
	b	Std. Error	β			
Constant	1.157	0.163			7.116	0.000*
1. การเรียนรู้/ประสบการณ์(B1)	0.224	0.020	0.403		11.032	0.000*
2. แรงจูงใจ (B2)	0.223	0.026	0.329		8.488	0.000*
3. ทักษะ(B3)	0.110	0.028	0.136		3.979	0.000*
4. การรับรู้(B4)	0.219	0.034	0.261		6.521	0.000*
R=0.757		R²=0.573	Adjusted R²=0.568	F=132.294	Sig.=0.000*	

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 2 พบว่า ปัจจัยภายในที่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกจุดหมายปลายทางมากที่สุด คือ การเรียนรู้/ประสบการณ์ ($\beta = 0.403$) รองลงมา ได้แก่ แรงจูงใจ ($\beta = 0.329$) การรับรู้ ($\beta = 0.261$) และ ทักษะ ($\beta = 0.136$) ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุ (R) ระหว่างชุดตัวแปรอิสระ ได้แก่ การเรียนรู้/ประสบการณ์(B1) แรงจูงใจ (B2) ทักษะ(B3) การรับรู้(B4) กับตัวแปรตาม (การเลือกจุดหมายปลายทาง) เท่ากับ 0.757 สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ 0.573 และสัมประสิทธิ์การอธิบาย (Adjusted R^2) เท่ากับ 0.568 โดยมีประสิทธิภาพร่วมกันในการทำนายปัจจัยภายในที่มีผลต่อการเลือกจุดหมายปลายทางได้ ร้อยละ 56.80 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเขียนเป็นสมการพยากรณ์ (คะแนนดิบ) และสมการพยากรณ์ (คะแนนมาตรฐาน) ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 1.157 + 0.224B1 + 0.223B2 + 0.110B3 + 0.219B4 \text{ (คะแนนดิบ)}$$

$$\hat{Z}_y = 0.403 Z_{B1} + 0.329 Z_{B2} + 0.136 Z_{B3} + 0.261 Z_{B4} \text{ (คะแนนมาตรฐาน)}$$

สมมติฐานที่ 3 ปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยว (C) ได้แก่ 1) ด้านสังคม (C1) 2) ด้านวัฒนธรรม (C2) 3) ด้านกลุ่มอ้างอิง (C3) กับตัวแปรการเลือกจุดหมายปลายทาง (E) ประกอบด้วย 1) ภาพลักษณ์ (E1) 2) การส่งเสริมการตลาด (E2) 3) การส่งเสริมการขาย (E3)

ตารางที่ 3: แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยวกับตัวแปรการเลือกจุดหมายปลายทาง

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	C1	C2	C3	E1	E2	E3	C	E
C1	3.043	1.000	0.327**	0.380**	0.140**	0.073	0.073	0.868**	0.126*
C2	3.514		1.000	0.523**	0.653**	0.243**	0.494**	0.695**	0.598**
C3	3.362			1.000	0.578**	0.291**	0.379**	0.711**	0.547**
E1	3.832				1.000	0.275**	0.474**	0.475**	0.744**
E2	4.020					1.000	0.183**	0.213**	0.743**
E3	4.201						1.000	0.321**	0.704**
C	3.306							1.000	0.439**
E	4.018								1.000

หมายเหตุ: ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 , * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ตัวแปรปัจจัยภายในของนักท่องเที่ยว (B) กับตัวแปรการเลือกจุดหมายปลายทาง (E) มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยมีขนาดความสัมพันธ์เท่ากับ 0.439 เมื่อพิจารณาตัวแปรย่อย

สมมติฐานที่ 4 ปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยว สามารถทำนายการเลือกจุดหมายปลายทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน

การวิเคราะห์สมการถดถอยของปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยว (C) ประกอบด้วย ตัวแปรสังคม (C1) วัฒนธรรม (C2) และกลุ่มอ้างอิง (C3) ที่ส่งผลต่อการเลือกจุดหมายปลายทาง

ตารางที่ 4: แสดงสัมประสิทธิ์การถดถอย (b) สัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (β) และการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของปัจจัยภายนอกที่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกจุดหมายปลายทาง

ปัจจัยภายนอกของนักท่องเที่ยว	Unstandardized		Standardized		t	p
	Coefficients		Coefficients			
	b	Std. Error	β			
Constant	1.591	0.138			11.523	0.000*
1. สังคม (C1)	-0.073	0.018	-0.164		-4.033	0.000*
2. วัฒนธรรม (C2)	0.403	0.039	0.458		10.395	0.000*
3. กลุ่มอ้างอิง (C3)	0.367	0.045	0.370		8.213	0.000*
R=0.675	R ² =0.456	Adjusted R ² =0.452	F=110.533	Sig.=0.000*		

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 4 พบว่า ปัจจัยภายนอกที่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกจุดหมายปลายทางมากที่สุด คือ วัฒนธรรม ($\beta = 0.458$) รองลงมา ได้แก่ กลุ่มอ้างอิง ($\beta = 0.370$) และสังคม ($\beta = -0.164$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุ (R) ระหว่างชุดตัวแปรอิสระ ได้แก่ ตัวแปรสังคม (C1) ตัวแปรวัฒนธรรม (C2) และตัวแปรกลุ่มอ้างอิง (C3) กับตัวแปรตาม (การเลือกจุดหมายปลายทาง) เท่ากับ 0.675 สัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) เท่ากับ 0.456 และสัมประสิทธิ์การอธิบาย (Adjusted R^2) เท่ากับ 0.452 โดยมีประสิทธิภาพร่วมกันในการทำนายปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการเลือกจุดหมายปลายทางได้ ร้อยละ 45.20

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเขียนเป็นสมการพยากรณ์ (คะแนนดิบ) และสมการพยากรณ์ (คะแนนมาตรฐาน) ได้ดังนี้

$$\hat{Y} = 1.591 - 0.073C_1 + 0.403C_2 + 0.367C_3 \text{ (คะแนนดิบ)}$$

$$\hat{Z}_y = -0.164Z_{C_1} + 0.458Z_{C_2} + 0.370Z_{C_3} \text{ (คะแนนมาตรฐาน)}$$

7. อภิปรายผลการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอารยธรรมล้านนามีภูมิลำเนาจากมณฑลยูนนาน ซึ่งมีเมืองเอกคือ เมืองคุนหมิง มากถึงร้อยละ 55.50 ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวหลักที่นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยระยะทางที่สามารถจัดการเวลาได้ และมีเส้นทางบินตรงจากหลาย ๆ เมืองในสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเฉพาะจากเมืองคุนหมิง อย่างไรก็ตาม สรรเพชญ ภูมิรินทร์ และอานนท์ ศักดิ์วรวิญญู (2560) ²⁶ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวจีนตามพฤติกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย พบว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางแบบ FIT ที่มีถิ่นที่อยู่เมืองคุนหมิงและใกล้เคียง ไม่มีการเดินทางท่องเที่ยวกลุ่มเชียงใหม่เลย นักท่องเที่ยวจากคุนหมิงนั้นเนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นหุบเขา ซึ่งคาดว่าคงไม่ยากท่องเที่ยวที่เชียงใหม่ อีกทั้ง Lei Jun (2553) ²⁷ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย ยังพบอีกว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนส่วนใหญ่ที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มีถิ่นที่อยู่อาศัยในเขตที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีนโดยเฉพาะเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) กวางตุ้ง (Guangdong) ปักกิ่ง (Beijing) และเจียงซู (Jagsu) สะท้อนให้เห็นว่านักท่องเที่ยวชาวจีนจากเขตเมืองสำคัญดังกล่าวเป็นกลุ่มที่มีรายได้และมีฐานะทางเศรษฐกิจสูง หากเปรียบเทียบจากผลการศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวจีนจากมณฑลยูนนานในอดีตยังไม่นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่เท่ากับปัจจุบัน ดังนั้นพฤติกรรมการเลือกจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวชาวจีนในอดีตกับปัจจุบันจึงอาจมีความแตกต่างกัน ซึ่งแนวโน้มของกลุ่มนักท่องเที่ยวมีจำนวนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่ามีการเปิดเส้นทางการบินตรงระหว่างกลุ่มจังหวัดอารยธรรมล้านนากับเมืองสำคัญในมณฑลยูนนานมากขึ้น โดยเฉพาะเส้นทาง เชียงใหม่ – คุนหมิง โดยสายการบิน China Eastern Airlines และ Lucky Air เส้นทางเชียงราย – คุนหมิง โดยสายการบิน China Eastern Airlines และเชียงใหม่/เชียงราย-สิบสองปันนา โดยสายการบิน Ruili Airlines ²⁸ ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง, ตลอดจน กรวรรณ สังขกร และคณะ (2559) ²⁹ ยังพบว่า หากนักท่องเที่ยวจาก

²⁶ สรรเพชญ ภูมิรินทร์ และอานนท์ ศักดิ์วรวิญญู, การวิเคราะห์แบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวจีนตามพฤติกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย, วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ฉบับที่ 13 ปีที่ 1 2560, 2560, หน้า 127

²⁷ Lei Jun, พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย, (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้, จังหวัดเชียงใหม่, 2553), หน้า 97

²⁸ ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง, มณฑลยูนนาน. Thailand Business Information Center in China, (สืบค้นจาก <https://thaibizchina.com/country/yunnan/print/>, เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2563, 2561)

²⁹ กรวรรณ สังขกร, อาชว์บาร์มี มณีตระกูลทอง, กาญจนา จีรัตน์, ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจีน ในประเทศไทย หลังกระแสภาพยนตร์ The Lost in Thailand. ศูนย์วิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยว สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2559), หน้า 72

เมืองคุนหมิง มณฑลยูนนานจะเดินทางออกนอกประเทศ ไปเที่ยวต่างประเทศในครั้งแรก นักท่องเที่ยวชาวจีนจะเลือกเดินทางที่สะดวก ระยะทางไม่ห่างเกินไป ค่าใช้จ่ายไม่สูงมาก โดยเฉพาะการเปิดเส้นทางบินระหว่างเชียงใหม่-คุนหมิง และเหตุผลอีกประการจากการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวจีนบางกลุ่มมีการวางแผนเดินทางโดยเครื่องบินเพื่อลง กรุงเทพมหานคร และเดินทางต่อไปยังพญา ภูเก็ต และใช้จังหวัดเชียงใหม่เป็นจุดหมายปลายทางสุดท้ายก่อนกลับสาธารณรัฐประชาชนจีน จากปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจเป็นไปได้ว่านักท่องเที่ยวชาวจีนในมณฑลยูนนานในอดีตเลือกบินไปลงจังหวัดอื่นก่อนเชื่อมโยงมาในจังหวัดเชียงใหม่และกลุ่มจังหวัดอารยธรรมล้านนาเป็นจุดหมายปลายทางสุดท้ายก่อนเดินทางกลับภูมิลำเนา

8. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

- 1) ผู้ประกอบการธุรกิจทางการท่องเที่ยวสามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการให้บริการที่สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางแบบอิสระได้
- 2) หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดแผนแม่บท หรือแผนเชิงนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ อย่างสอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวได้

ข้อเสนอแนะการวิจัยในครั้งต่อไป

- 1) การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปควรให้ความสำคัญกับกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางแบบอิสระในกลุ่มคุณภาพ หรือกลุ่มที่มีกำลังจ่ายสูง
- 2) การศึกษาวิจัยในครั้งต่อไปควรให้ความสำคัญกับนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางแบบอิสระในกลุ่มที่เดินทางมาจากมณฑลยูนนาน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. สถิตินักท่องเที่ยว. 2563. สืบค้นจาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=618 เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2564, 2563
- กรมการท่องเที่ยว. สถิตินักท่องเที่ยว. สืบค้นจาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=618 เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2564
- กรวรรณ สังขกร และคณะ. รายงานฉบับสมบูรณ์ แผนงานวิจัยการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว: ตลาดนักท่องเที่ยวจีน. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2562
- กรวรรณ สังขกร. อาชีวภารมี มณีตระกูลทอง. กาญจนา จีรัตน์. ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจีน ในประเทศไทย หลังกระแสภาพยนตร์ The Lost in Thailand. ศูนย์วิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยว สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2559
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. แผนยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอาเซียน พ.ศ. 2559 - 2568 (ASEAN Tourism Strategic Plan). กรุงเทพมหานคร, 2558

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ยุทธศาสตร์กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560 – 2564). กรุงเทพมหานคร, 2560

กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. บรรยายสรุป จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดเชียงใหม่, 2560

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. ภาควิชาศิลปปะชีพ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร, 2556

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. ภาควิชาศิลปปะชีพ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร, 2556

ชูชัย สมธิกร. พฤติกรรมผู้บริโภค. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร, 2556

ธีรศานต์ สหสพาศน์. นรินทร์ สังข์รักษา. การท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนา : ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์, SDU Res. J. 13 (3): Sep-Dec 2017. 2560, หน้า87

นิศศา ศิลปเสฐ. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 8. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การจัดการด้านการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. หจก.เฟิร์นข้าหลวง 프린ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. นนทบุรี, 2555

รวีวรรณ โปรยรุ่งโรจน์. พฤติกรรมนักท่องเที่ยว **Tourist behavior**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2558

รัชพล เตชะพงศ์กิต. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ผู้ประกอบการ SME ควรปรับตัวอย่างไร. ส่วนพัฒนาเครื่องมือและประมาณการทางเศรษฐกิจ ฝ่ายวิเคราะห์สถานการณ์และเตือนภัยทางเศรษฐกิจ, สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.), 2561

เลิศพร ภาระสกุล. พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2555

เลิศพร ภาระสกุล. พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555

วิวัฒน์ จันทรกิจทอง. ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย Destination Image in Thailand. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 34 ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2557, ศูนย์ข้อมูลเพื่อธุรกิจไทยในจีน สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงปักกิ่ง. มณฑลยูนนาน. Thailand Business Information Center in China. สืบค้นจาก <https://thaibizchina.com/country/yunnan/print/>. เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2563, 2561

สรพรเพชญ์ ภูมิรินทร์ และอานนท์ ศักดิ์วีระชัย. การวิเคราะห์แบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวจีนตามพฤติกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ฉบับที่ 13 ปีที่ 1 2560. 2560, หน้า 127

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. คมกริช ชนะเพทย์. โครงการวิจัยย่อยที่ 2 แนวทางการออกแบบและพัฒนาเมืองท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทย 4.0: กรณีศึกษาภูเก็ต เชียงราย และพัทลุง. สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2562

อัศวิน แสงพิกุล. ระเบียบวิธีวิจัยด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2556

Airports of thailand public company limited (AOT). **Summary Report. Air Traffic Report.** Air transport information and slot coordination division. Corporate strategy department, 2019

Delia FRATU. **Factors of Influence and Changes in the Tourism Consumer Behaviors.** (Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Vol. 4 (53) No. 1. 2011, p.120

Lei Jun พฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวจีนที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย
วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการนันทนาการและการ
ท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้, จังหวัดเชียงใหม่, 2553

Leisen, B. Image Segmentation: the Case of Tourism Destination. **Journal of Service Marketing.** 15(1). 49-69. 2001, pp. 18

Pinki Rani. **Factors influencing consumer behaviors, Institute of Law Kurukshetra.** University Kurukshetra, India. Excellent Publishers. 2(9). 2014

Um S, Crompton JL. **The Roles of Image and Perceived Constraints at Different Stages in the Tourist's Destination Decision Process"** (In A Pizam, Y Mansfeld (Eds.). Consumer Behavior in Travel and Tourism (pp. 81-102). New York: Haworth Press, 1999

Xin Lui. **แนวทางการตลาดสำหรับบริษัทตัวแทนการท่องเที่ยวไทยเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวจีนแบบอิสระ.** ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2556

ทุนนิยมกับงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง (พ.ศ. 2557 – 2563)

CAPITALISM WITH IN LONG SAPAO FESTIVAL OF NAKHON LAMPANG PEOPLE (2014 – 2020)

ทองบริบูรณ์ นนททอง*

Thongboriboon Northong

Received: 2021-06-24

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

สร้อยดี อ่องสกุล**

Sarassawadee Ongsakul

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ทุนนิยมของเทศบาลนครลำปางในการจัดงานเพื่อส่งเสริมประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์, การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ประกอบกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องประวัติความเป็นมาของประเพณีล่องสะเปาของจังหวัดลำปาง มาตั้งประเด็นคำถามในการศึกษา เพื่อวิพากษ์หลักฐานต่าง ๆ ที่ความวิเคราะห์และสรุปเรียบเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์ให้ผู้อ่านได้ทราบ และเป็นกรณีศึกษารูปแบบทุนนิยมกับงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง

ผลการศึกษาพบว่า มีการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดซื้อวัสดุที่เกี่ยวข้อง และจัดจ้างบริษัท ห้าง ร้าน เอกชน เข้ามาดำเนินการ อีกทั้งมีการสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมประเพณีด้วยการมอบเงินรางวัลแก่ทุกหน่วยงาน สถานศึกษาและชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การประกวดสะเปาลอยน้ำ การประกวดประดิษฐ์กระทงเรือสำเภา “สะเปา” อันเป็นอัตลักษณ์ประเพณีดังกล่าว เพื่อยกระดับงานประเพณีท้องถิ่นสู่งานเทศกาลการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจภายในจังหวัด

คำสำคัญ: ทุนนิยม, ประเพณีล่องสะเปา, ชาวนครลำปาง

ABSTRACT

This article aims to examine the use of capitalism by Lampang City Municipality organization of cultural activities to promote “ Long Sapao” festival which is a local festival event of Jao La Khon or Lampang City people. using interview, participant and non-participant observation

* บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เบอร์โทร 064-8935596,

E-mail Chokthongtaer2538@gmail.com

** ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาลำนานาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

methods. together with documents and research on the history of the Long Sa Pao tradition of Lampang Province to raise questions in the study to critique the evidence Interpret, analyze and summarize in a descriptive form for readers to know. the evidence, interpret and analyze and summarize, compile descriptive, analytical form for readers to know and be a case study of capitalist style and Long Sa Pao tradition of Lampang people.

The study found that some budget was earmarked for procuring relevant materials and hiring a private firm/company to organize the event. Furthermore, other supports or incentives like prizes for contest winners were arranged to encourage the involvement of different agencies, educational institutes, and communities in cultural promotion activities. One activity worth noting is the floating Sapao contest in which each contestant must build a “Sapao” or junk in the form of decorated banana leave vessel which is cultural identity of the local Loy Kratong Festival. The whole effort signifies process of commodification of local culture and tradition to upgrade local attractions to tourism festivals and stimulate the economy within the province.

Keywords: Capitalism, Long Sa Pao tradition and festival, Lampang.

1. บทนำ

ประเพณีล่องสะเปาเป็นประเพณีที่มีชื่อเสียงของจังหวัดลำปาง จัดขึ้นในเทศกาลลอยกระทงมีการประดิษฐ์กระทงเป็นรูปเรือสะเปาจากวัสดุต่าง ๆ อย่างสวยงาม เช่น ไม้ไผ่ กระดาษว่าว กาบกล้วย เป็นต้น และนำเครื่องอุปโภคบริโภคนานาชนิดใส่ลงในสะเปา ตามคติความเชื่อของท้องถิ่น เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแด่บรรพบุรุษที่ล่วงลับ แล้วจึงนำไปลอยในแม่น้ำวังในคืนวันเพ็ญ เดือน 12 (เดือนยี่เป็ง)¹

ประเพณีดังกล่าวในอดีตเริ่มจากชุมชนลุ่มแม่น้ำวัง ต่อมาภายหลังภาครัฐให้การสนับสนุนส่งเสริมประเพณี ล่องสะเปาเพื่อฟื้นฟูประเพณีของเมืองลำปางที่เชื่อกันว่าเป็นประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น มาจัดเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน² โดยอาศัยแนวคิดและวิธีการแบบทุนนิยม ภาครัฐเป็นนายทุนจัดซื้อจัดจ้างบริษัท ร้านค้า และเอกชนที่รับจัดกิจกรรมต่าง ๆ การมอบเงินรางวัลแก่ทุกหน่วยงานที่เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมในงาน และการใช้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมที่สร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น ส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ³ ทั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งหมายวิเคราะห์บทบาทของการใช้แนวคิดทุนนิยม ในการจัดงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง หัวปี พ.ศ. 2557 – 2563 ซึ่งผู้ศึกษามองเห็นถึงวิธีการที่ซับซ้อน นำศึกษาและนำติดตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการดำเนินงาน ด้วยการทุ่มงบประมาณหลายล้านบาทในงานประเพณีและกิจกรรมทุกประเภท อย่างยิ่งใหญ่อลังการ โดยเทศบาลนครลำปางเป็นเจ้าของโครงการและเป็นหน่วยงานหลักหรือนายทุนหลักในการจัดตั้งงบประมาณค่าใช้จ่าย และได้รับความร่วมมือจากนายทุนย่อยได้แก่ หน่วยงาน สถานศึกษา ชุมชน เข้าร่วม¹

¹ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 11. (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542), หน้า 5850

² สุคนธ์ อินตะชะ, สมาชิกสภาเทศบาลนครลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2562.

³ กิตติภูมิ นามวงศ์, อดีตนายกเทศมนตรีนครลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2562.

คำว่า “สะเปา” ในภาษาล้านนา มาจาก “สะเภา” หมายถึง เรือสำเภา คือเรือชนิดหนึ่งที่ใช้ใบแล่นในทะเล แต่ความหมายกว้าง ก็คือเรือนั่นเอง ส่วนคำว่า “ล่องสะเปา” (ล่องสะเภา) หมายถึง การนำเรือสำเภาลอยไปตามลำน้ำ กิจกรรมต่าง ๆ และมีการจัดจ้างแรงงานทั้งก่อนวันงานและวันงานประเพณีเพื่อบรรลุนิติประสงค์ของการจัดงาน รวมถึงประโยชน์ที่คาดหวัง และเหนืออื่นใด คือ ประชาชนชาวลำปางในฐานะเป็นเจ้าของประเพณีที่แท้จริงมีส่วนใดบ้างที่จะมีส่วนร่วมต่องานดังกล่าว

2. คติความเชื่อ และการจัดงานประเพณีล่องสะเปาก่อนวิธีแบบทุนนิยม

ลำปางมีการล่องสะเปาซึ่งเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งที่เชื่อว่า เป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชนลุ่มแม่น้ำวัง⁴ โดยเฉพาะหมู่บ้านในเขตตำบลปลงแสนทองและตำบลชมพู อำเภอเมืองลำปาง และหมู่บ้านบางแห่งของอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ประเพณีดังกล่าวอาจเป็นไปได้ว่าแต่เดิมอาจมีการจัดงานในเดือนยี่ ซึ่งเป็นช่วงวันใดนั้นไม่อาจจะระบุได้แน่ชัด แต่จะมีการจัดประเพณีแบบผลัดเวรกัน หรือ “เอามือ” ซึ่งบางชุมชนลุ่มแม่น้ำวังจัดพิธีในวัน หลังออกพรรษาหนึ่งวัน บางชุมชนจะจัดติดต่อกันไปเรื่อย ๆ จนกว่าถึงวันเดือนยี่เป็ง โดยชุมชนแถบบ้านลำปางกลางเป็นผู้จัดงานก่อน เริ่มตั้งแต่ต้นเดือนยี่ จากนั้นชาวบ้านชมพู บ้านแม่กีย บ้านสำเภา บ้านฟ่อน บ้านด้า และหมู่บ้านอื่น ที่จัดถัดมา⁵ ซึ่งสำหรับบางแห่งในเขตอำเภอเมือง (เวียงพระธาตุเสด็จ) หมู่บ้านเสด็จ และหมู่บ้านพระแก้วดอนเต้าจะประกอบพิธีกรรมในวันขึ้น 15 ค่ำ หรือคืนวันยี่เป็ง⁶ ตรงกับวันลอยกระทงของภาคกลาง

อย่างไรก็ตามประเพณีดังกล่าวเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนสังคมเกษตรกรรม สังคมที่พึ่งพาอาศัยกัน เวลาว่างงานใหญ่ประจำหมู่บ้านก็จะมาช่วยกันจัดเตรียมงาน ตามความคิดและกำลังความสามารถของคนในชุมชน ด้วยสภาพสังคมที่กล่าวนี้ เมื่อมีการจัดประเพณีล่องสะเปาแต่ละครั้ง ชาวบ้านในชุมชนลุ่มแม่น้ำวังแต่ละหมวดแต่ละกลุ่มจะรวมตัวกันประดิษฐ์สะเปาเป็นรูปแบบเรือสำเภา หรือรูปหงส์ ขนาดใหญ่ตามจินตนาการ ด้วยวัสดุต่าง ๆ ที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ กาบกล้วย กระดาษสีโปรง และบรรจุเครื่องอุปโภค บริโภคนานาชนิดที่แต่ละคนนำมาจากเรือนของตนลงในเรือสะเปา เมื่อถึงเวลากลางคืนก็จะช่วยกันแห่สะเปาแต่ละลำไปรวมกัน ณ จุดใดจุดหนึ่งของหมู่บ้าน เพื่อไปสู่แม่น้ำวังในเขตชุมชนของตน และก่อนลอยลงแม่น้ำจะให้อาจารย์วัดกล่าวคำขอขมา กล่าวคำโอกาสเวรदान⁷ สิ่งของที่ให้ทานพร้อมกล่าวยอคุณแม่น้ำวัง ซึ่งเป็นการขอขมาแม่น้ำวังที่เคยได้ใช้อุปโภคบริโภคมาทั้งปี⁸ สำหรับบางครอบครัวในหมู่บ้านก็มีการประดิษฐ์ตกแต่งและแห่สะเปาขนาดใหญ่ของครอบครัวไปร่วมด้วย⁹ บางคนก็มีสะเปาเล็กของตนเองไปร่วม

⁴ ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น, ลำปาง เมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ, (ลำปาง: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏลำปาง, 2551), หน้า 171.

⁵ สราวุธ รูปิน, “การศึกษาสะเปาในเขตจังหวัดลำปาง”, ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

⁶ สราวุธ รูปิน, “แนวคิดและความหมายสะเปาในล้านนา”, ภาคนิพนธ์กระบวนวิชาศึกษาคติศึกษา, 022701 ความรู้พื้นฐานล้านนา, สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

⁷ “เวรदान” เป็นภาษาของชาวบ้านภาคเหนือตอนบน กล่าวคือ เวร แปลว่า การยกให้ दान แปลว่า การให้ทาน คำว่า เวรदान หมายถึง การกล่าวคำถวายเพื่อยกให้ซึ่งของท่าน (พงศธร หน่อทอง, ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงมหาดไทย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2563).

⁸ พระอธิการอนุวัฒน์ สิริภักโท, เจ้าอาวาสวัดชมพู ต. ชมพู อ. เมือง จ. ลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563.

⁹ สันเวียน อนุรักษไชยวิทย์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563.

ลอย โดยเชื่อว่าเป็นการสะเคาะเคราะห์ ลอยทุกข์ลอยโศก เพื่อเสริมความสุขความเจริญของตนและครอบครัวสืบไป¹⁰ สำหรับในเขตเมืองลำปาง การเกิดขึ้นของประเพณีล่องสะเปาแต่เดิมเชื่อว่า ในตัวเมืองลำปางไม่มีการล่องสะเปา อาจรับอิทธิพลหรือเป็นการยืมกิจกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำวังมา เชื่อว่าเริ่มจัดในช่วงปี พ.ศ. 2440 – 2465¹¹ สมัยพลตรีมหาอำมาตย์โท เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย โดยมีการตั้งสะเปาหลวงขึ้นในคุ้มเจ้าหลวงนครลำปาง ลักษณะของสะเปาเป็นรูปเรือสำเภานขนาดใหญ่ ทำด้วยกระดาดสีโปรง มีเสากระโดงผูกติดกับสายธงทิว และมีการแขวนโคมที่ทำด้วยกระดาษชั้นเล็ก ๆ และภายในสะเปามีการบรรจุอาหารคาวหวานและรูปปั้น เป็นข้าทาสบริวารและช้าง ม้า วัว ควาย เจ้าผู้ครองนครลำปางสมัยนั้นได้ทำพิธีสะเกล้าดำหัวลงบนสะเปา ต่อจากนั้นจะนำสะเปาไปลอยที่แม่น้ำวังพร้อมกันนี้ประชาชนชาวเมืองลำปางต่างได้นำสะเปาของตนเองมาร่วมลอยกับเรือสะเปาหลวงอีกด้วย ทั้งนี้ การที่คุ้มเจ้าหลวงนครลำปางและสังคมเมืองลำปางรับเอาประเพณีดังกล่าวมาจัดขึ้น อาจมีเหตุผลทางการเมืองเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นของคนในสังคม เนื่องจากในสมัยพลตรีมหาอำมาตย์โท เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง ได้มีนโยบายหลอมรวมผู้คนต่างเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายในเมืองลำปางให้มารวมเป็นคนเมืองลำปางโดยใช้ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือและเป็นสื่อกลางให้ผู้คนทั้งหลายมาร่วมสนุกสนานและสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมเมืองลำปาง

จากการศึกษาประเพณีล่องสะเปาทั้งในเขตชุมชนลุ่มแม่น้ำวังและสังคมในเมืองลำปาง เมื่อวิเคราะห์ประเด็นด้านแนวคิดและวิธีการจะพบว่า ประเพณีล่องสะเปาทั้ง 2 พื้นที่ดังกล่าว มีการจัดประเพณีที่อาศัยแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน คือ การพึ่งพาอาศัยกันแบบวิถีสังคมท้องถิ่น การเข้ามาช่วยเหลือร่วมมือกันตกแต่งจัดเตรียมเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีตามกำลังความสามารถของประชาชนในเขตลุ่มแม่น้ำวังและในแถบใกล้เคียง แม้กระนั้น แนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น ในคุ้มเจ้าหลวงนครลำปางและเมืองลำปาง เมื่อวิเคราะห์ลึกลงไปพบว่า แนวคิดดังกล่าวมีความซับซ้อนมาก เพราะการพึ่งพาอาศัยกันในที่นี้ ได้รับอิทธิพลจากระบบอุปถัมภ์ผสมกับระบบข้า ไพรที่ต้องทำงานสนองความประสงค์ของเจ้าหลวง ซึ่งได้ให้การอุปการะข้าไพร่เหล่านั้นในคุ้มหลวง

อีกประการหนึ่งเพื่อนำข้า ไพรมาขัดเกลาฝีมือสร้างระเบียบแบบแผนที่ยั่งยืนกว่าชาวบ้านทั่วไป¹² เช่นเดียวกับประเพณีล่องสะเปาในคุ้มเจ้าหลวงนครลำปางที่มีความพิเศษกว่าประเพณีของชาวบ้าน ที่แสดงออกทั้งด้านงานฝีมือในการประดิษฐ์สะเปาขนาดใหญ่ รวมถึงเครื่องอุปโภคบริโภคที่ดียิ่งขึ้น การประดิษฐ์พิธีกรรมในแบบเฉพาะของเจ้าหลวง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่เสริมมาแต่ดั้งเดิมด้วยการใช้ประเพณีในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมลำปางในอดีต อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของประเพณีทั้ง 2 แห่ง มีรูปแบบดำเนินการในเชิงช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นการเกิดขึ้นเพื่อความสุขสนุกสนานในท้องถิ่นนั้น ๆ ยังไม่มีเรื่องส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่อย่างใด¹³

¹⁰ สารรอง ลารุณี, ประธานชุมชนบ้านชมพู ต. ชมพู อ. เมือง จ. ลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563.

¹¹ ไพโรจน์ ไชยเมืองขึ้น, ลำปาง เมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ, (ลำปาง: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏลำปาง, 2551), หน้า 166 – 167.

¹² บุญศรี วรรณศรี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2563.

¹³ อัญชลินทร์ วงศ์ประเสริฐ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2562.

3. แนวคิดแบบทุนนิยมที่มีบทบาทต่องานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง

ระบบทุนนิยม คือ ระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตราว่าจ้างงานเพื่อให้มีความสะดวกรวดเร็ว และบรรลุวัตถุประสงค์ของนายจ้าง เป็นแนวคิดสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินการจัดงานล่องสะเปาชาวนครลำปางในปัจจุบัน ซึ่งเทศบาลนครลำปาง ในฐานะผู้รับผิดชอบดำเนินการจัดงานและเป็นทุนหลักจัดสรรงบประมาณปีละหลายล้านบาทในการจัดงานและกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยมีกลุ่มลูกจ้าง อาทิ หน่วยงาน สถานศึกษา ชุมชน บริษัท ห้าง ร้าน เป็นต้น ให้ความร่วมมือในการจัดงาน อีกกรณีพบว่า ได้ใช้ระบบทุนนิยมในรูปของเงินรางวัลที่เทศบาลนครลำปางมอบให้หน่วยงานที่เข้าร่วมการประกวดสะเปาลอยน้ำ สะเปารถใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกวดสะเปาลอยน้ำ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เด่นของลำปาง ในการจัดงานดังกล่าว เทศบาลนครลำปางได้ประชาสัมพันธ์ว่า “แห่งเดียวในประเทศไทย”¹⁴ ที่มีกิจกรรมการประกวดสะเปาลอยน้ำ เพื่อเชิญชวนประชาชนทั้งในและต่างจังหวัดให้มาเที่ยวชมงานล่องสะเปาชาวนครลำปาง สาเหตุสำคัญของระบบทุนนิยมในที่นี้คือ การใช้งบประมาณเพื่อการขับเคลื่อนงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง จากงานประเพณีท้องถิ่นสู่งานเทศกาลทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวระดับประเทศ โดยนอกจากเป็นการส่งเสริมประเพณีให้เจริญรุ่งเรืองแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของเมืองลำปางให้เงินหมุนเวียนแพร่สะพัด และยังเป็นการใช้เงินเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ทุกหน่วยงาน บริษัท ร้านค้า สมาคม ชมรม สโมสร วัดวาอารามต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันเสริมสร้างอัตลักษณ์ “การประกวดสะเปาลอยน้ำ” ในงานประเพณีดังกล่าว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ส่งเสริมการท่องเที่ยว และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง¹⁵

นอกจากนี้ ยังเป็นการกระจายรายได้สู่ทุกภาคส่วน ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัดลำปางอีกด้วย ผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่า เป็นวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งที่เทศบาลในฐานะนายทุนระบบทุนนิยมมุ่งหวังให้บรรลุเป็นผลสำเร็จของการจัดงาน แต่สำหรับกลุ่มลูกจ้างในระบบทุนนิยมดังกล่าว ได้แก่ หน่วยงาน สถานศึกษา บริษัท ห้าง ร้าน ชุมชน เอกชน และกลุ่มต่าง ๆ ที่ส่งกิจกรรมเข้าร่วมการประกวดและเกี่ยวข้องในการจัดงานต่างได้รับเงินสนับสนุนหรือเงินรางวัลจากเทศบาลนครลำปางด้วย ในประเด็นนี้ ผู้ศึกษาได้ไปสัมภาษณ์เจาะลึกจากหลายที่หลายบุคคลที่ส่งกิจกรรมเข้าประกวด พบว่าแต่ละกลุ่ม มีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน คือ บางกลุ่มก็ต้องการเงินกำไรจากการประกวด บางกลุ่มก็ต้องการแสดงออกในความสามารถของตนเองเพื่อให้เป็นที่รู้จักของสังคมบางกลุ่มก็ต้องการประชาสัมพันธ์หน่วยงาน ห้าง ร้านของตนเองให้มีชื่อเสียงมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

4. กลไกทุนนิยมที่มีต่อการจัดงานล่องสะเปาชาวนครลำปาง

4.1 นายทุนลำดับหนึ่ง คือ เทศบาลนครลำปาง (ผู้ดำเนินการจัดงาน)

เทศบาลนครลำปาง เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่บริการ บริหารงานด้านต่าง ๆ ภายในเขตพื้นที่ และหนึ่งในงานที่เทศบาลรับผิดชอบ คือ การฟื้นฟู ส่งเสริม อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นรวมถึงภูมิปัญญาและความเชื่อของคนในท้องถิ่น โดยจัดสรรงบประมาณประจำปีในรูปของกิจกรรมโครงการต่าง ๆ เพื่อดำเนินการโดยเฉพาะ งานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง ก็เป็นกิจกรรมหนึ่งที่เทศบาลนครลำปาง

¹⁴ เจ้าหน้าที่งานประชาสัมพันธ์ เทศบาลนครลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2563.

¹⁵ เทศบาลนครลำปาง. (2560 - 2563), ขอเชิญส่งสะเปาลอยน้ำ สะเปารถใหญ่เข้าประกวดในงานล่องสะเปา จาวละกอน, เอกสารทางราชการ, ลำปาง: สำนักการศึกษา เทศบาลนครลำปาง

ดำเนินการจัดขึ้นเป็นประจำเป็นประเพณีติดต่อกันมานานนับเวลาหลายสิบปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เนื่องจากเป็นประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นที่จัดขึ้นใน แต่ละชุมชนลุ่มแม่น้ำวังเป็นเวลานาน ต่อมาหน่วยงานภาครัฐ เช่น จังหวัดลำปาง เทศบาลนครลำปางได้กำหนดจัดเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างยิ่งใหญ่ ในช่วงเดือนยี่เป็งหรือวันลอยกระทง โดยใช้ชื่อการจัดงานว่า “ประเพณีล่องสะเปาจาวเวียงละกอน” ภายหลังเปลี่ยนชื่องานเป็น “ประเพณีล่องสะเปาจาวละกอน” หมายถึง ประเพณีลอยกระทงของชาวลำปาง¹⁶ โดยในงานดังกล่าว มีการจัดขบวนแห่สะเปาลอยน้ำ และสะเปารถใหญ่ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน การประกวดธิดาสะเปาแก้ว สะเปาคำ และกิจกรรมอื่นๆ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีดังกล่าว¹⁷ กิจกรรมทั้งหมดนี้มีเทศบาลนครลำปางรับหน้าที่เป็นนายทุนดำเนินการจัดงานทั้งหมด โดยตั้งงบประมาณสำหรับจัดงานแต่ละปีเพื่อนำงบประมาณไปดำเนินการจัดซื้อ จัดจ้าง เช่น จัดซื้อโคมไฟล้านนา จัดซื้อสะเปาขนาดเล็ก จัดซื้อถ้วยรางวัล โล่รางวัล จัดจ้างพิธีกร จัดจ้างทำขบวนแห่ ขบวนสะเปาลอยน้ำ ขบวนสะเปารถใหญ่ และสะเปาประเภทโชว์ เป็นต้น รวมถึงการจัดจ้างบริษัทเอกชนเข้ามาดำเนินการจัดตั้งเวทีและแสงสีเสียงอย่างอลังการ จัดจ้างช่างไฟฟ้า มาติดตั้งไฟฟ้าและประดับโคมไฟล้านนาให้สวยงามตระการตาในพื้นที่การจัดงาน และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการจัดงบประมาณประจำปีสำหรับใช้ในโครงการดังกล่าวนี้ นับเป็นเรื่องที่ดีที่ทำให้เกิดความสะดวคล่องตัวต่อการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ สามารถขับเคลื่อนผลงานให้เป็นที่พึงพอใจต่อผู้บังคับบัญชาและประชาชนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ การใช้งบประมาณดังกล่าวยังสามารถแสดงให้เห็นถึงกลไกของการจัดบริหารงานเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยว งบประมาณช่วยให้งานประเพณีล่องสะเปาของท้องถิ่นให้กลายเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่ ปรากฏการณ์ดังที่กล่าวมาวิเคราะห์ได้ว่า “เป็นรูปแบบของการจัดการทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ต้องระบบทุนนิยมนำมาใช้ให้สอดคล้องกับวิธีการจัดงานประเพณีในสังคมปัจจุบันโดยมีภาครัฐเป็นนายทุนซึ่งได้เงินทุนจากเงินภาษีของประชาชนแล้วนำมาจัดโครงการกิจกรรมต่าง ๆ ให้หลากหลายและยิ่งใหญ่”

4.2 นายทุนลำดับสอง คือ หน่วยงานอื่น ๆ ที่สนับสนุนการจัดงาน

สืบเนื่องจากการจัดงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง ที่มีเทศบาลนครลำปางเป็นนายทุนหลัก ดำเนินการจัดงานและจัดกิจกรรมต่าง ๆ หนึ่งในกิจกรรมที่สอดคล้องกับประเด็นศึกษาคือ การจัดสรรเงินรางวัลให้แก่ทุกหน่วยงานที่เข้าร่วมกิจกรรมการประกวดสะเปาลอยน้ำและสะเปารถใหญ่ โดยแต่ละปีจะรับสมัครไม่เกิน 15 ขบวนต่อ 1 กิจกรรมการประกวดนั้น มีข้อสังเกตว่า สะเปาลอยน้ำของทุกหน่วยงานที่ส่งเข้าประกวด มีรางวัลชนะเลิศ รางวัลรอง-ชนะเลิศอันดับ 1 รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 และสะเปาลอยน้ำนอกนั้นได้รับเงินรางวัลชมเชยเท่า ๆ กันทุกสะเปา ส่วนสะเปารถใหญ่ก็มีการจัดรางวัลไว้เช่นเดียวกับรางวัลสะเปาลอยน้ำ แต่เงินรางวัลจัดไว้มากกว่าสะเปาลอยน้ำ เพราะสะเปารถใหญ่มียอดประกอบของขบวนมากกว่า

จากข้างต้น ผู้ศึกษาอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า เดิมทีจะจ่ายเงินอุดหนุน หมายถึง เงินช่วยเหลือสำหรับดำเนินการจัดทำขบวนสะเปาลอยน้ำ หรือสะเปารถใหญ่ ซึ่งต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ทางเทศบาลนครลำปาง จึงได้จัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่ง เพื่อมาช่วยอุดหนุนในการจัดทำทุกขบวนที่ส่งเข้าร่วมประกวด ต่อมาภายหลัง ระบุว่าด้วยการใช้จ่ายงบประมาณได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง โดยไม่ให้อำนาจ

¹⁶ พงศธร หน่อทอง, ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงมหาดไทย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562.

¹⁷ เจ้าหน้าที่ประจำห้องสมุดประชาชน สังกัดสำนักการศึกษา เทศบาลนครลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2563.

เป็นเงินอุดหนุน จึงเปลี่ยนเป็นการจ่ายเงินรางวัลแทน¹⁸ ซึ่งจะจ่ายเงินรางวัลให้เมื่อการประกวดนั้นเสร็จสิ้นลง ทั้งนี้ ผู้ศึกษานำมาประกอบการวิเคราะห์และนำมาเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ในส่วนนายทุนลำดับที่สอง คือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง คือหน่วยงานที่เข้าร่วมการประกวดสะพานลอยน้ำและสะพานรถไฟใหญ่ ถือเป็นนายทุนชั่วคราวอย่างหนึ่ง เพราะมีความประสงค์อยากจะเข้าร่วมการประกวดเป็นครั้ง ๆ ไปเท่านั้น แม้กระนั้นนายทุนลำดับนี้ วิเคราะห์เสริมได้อีกว่า เป็นลักษณะกึ่งลูกจ้างกึ่งนายทุน คือ กึ่งเป็นลูกจ้าง เนื่องจากมีข้อผูกมัดกับนายทุนใหญ่ คือ เทศบาลนครลำปาง ด้วยการที่ลูกจ้างสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมการประกวด โดยเทศบาลนครลำปางได้จัดค่าตอบแทนด้วยการจ่ายเงินรางวัลหลังจากการประกวดเสร็จสิ้นลง คำว่ากึ่งนายทุน คือ หน่วยงานที่ส่งเข้าประกวดขบวนแห่สะพานลอยน้ำ หรือ สะพานรถไฟใหญ่ ส่วนหนึ่งหน่วยงานหรือชุมชนนั้น ๆ ต้องจัดเตรียมงบประมาณของตนเองเพื่อใช้ในการจัดซื้อ จัดจ้าง จัดทำทุก ๆ อย่างที่เกี่ยวข้อง เช่น ติดต่อเช่ารถทำขบวน เช่าเครื่องกำเนิดไฟฟ้า เชื้อวัสดุ อุปกรณ์ เป็นต้น เพื่อให้ขบวนแห่ของหน่วยงานมีความสวยงามมากพอที่จะส่งเข้าประกวดและแห่โชว์ให้ประชาชนชาวลำปางได้ชื่นชม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์หน่วยงานและเป็นการเข้าร่วมเพื่อให้ความร่วมมืออันดีต่อกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐด้วยกัน อีกทั้งเป็นการแสดงศักยภาพของหน่วยงานเอกชนที่มีความสามารถทำขบวนแห่อย่างสวยงามอลังการ โดยใช้กิจกรรมการประกวดเป็นเครื่องมือประกาศความสามารถและศักยภาพของตนให้ปรากฏแก่สาธารณชน

4.3 ลูกจ้าง คือ บุคคล กลุ่มคนที่รับจ้างช่วงในการจัดงานต่าง ๆ ต้องทำงานให้นายทุนตามที่ต้องการได้

กลุ่มสุดท้ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบทุนนิยม คือฝ่ายจัดซื้อจัดจ้างที่นำมาใช้ในการจัดงานประเพณีล่องสะพานขบวนนครลำปาง คือ กลุ่มบริษัทและห้างร้านรับจัดงานและจัดขบวนแห่ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณี อาทิ โคมไฟล้านนา สะเปาการฝีมือ กลุ่มเหล่านี้มีบทบาทเป็นลูกจ้างทำงานตามที่นายทุนมอบหมาย หรือนายจ้างลำดับที่ 1 และ 2 ได้มาจัดซื้อจัดจ้างโดยลูกจ้างจะได้รับผลตอบแทนเป็นเงินค่าตอบแทนตามที่ได้ตกลงกับนายทุน ซึ่งเป็นไปตามกลไกของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม โดยพบว่าลูกจ้างกลุ่มนี้มีส่วนสำคัญในการทำให้งานประเพณีเกิดเป็นรูปร่างขึ้นมา โดยนายทุนได้ไปจัดซื้อโคมไฟล้านนาจากร้านค้าที่รับทำและจำหน่าย อาทิ แหล่งจำหน่ายโคมไฟล้านนาตลาดราชวงศ์, ร้านค้าหน้าโรงเรียนเทศบาล 4, ร้านสังฆภัณฑ์ทั่วไป และการได้รับจ้างทำขบวนกลุ่มสุดท้ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบทุนนิยม คือฝ่ายจัดซื้อจัดจ้างที่นำมาใช้ในการจัดงานประเพณีล่องสะพานขบวนนครลำปาง คือ กลุ่มบริษัทและห้างร้านรับจัดงานและจัดขบวนแห่ กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณี อาทิ โคมไฟล้านนา สะเปาการฝีมือ กลุ่มเหล่านี้มีบทบาทเป็นลูกจ้างทำงานตามที่นายทุนมอบหมาย หรือนายจ้างลำดับที่ 1 และ 2 ได้มาจัดซื้อจัดจ้าง โดยลูกจ้างจะได้รับผลตอบแทนเป็นเงินค่าตอบแทนตามที่ได้ตกลงกับนายทุนซึ่งเป็นไปตามกลไกของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม โดยพบว่าลูกจ้างกลุ่มนี้มีส่วนสำคัญในการทำให้งานประเพณีเกิดเป็นรูปร่างขึ้นมา โดยนายทุนได้ไปจัดซื้อโคมไฟล้านนาจากร้านค้าที่รับทำและจำหน่าย อาทิ แหล่งจำหน่ายโคมไฟล้านนาตลาดราชวงศ์, ร้านค้าหน้าโรงเรียนเทศบาล 4, ร้านสังฆภัณฑ์ทั่วไป และการได้รับจ้างทำขบวนแห่สะพานลอยน้ำ, สะเปาการฝีมือ, สะพานรถไฟใหญ่ และริ้วขบวนแห่ทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดจ้างและการทำสัญญาเช่าอุปกรณ์เวที แสง สี เสียง และการแสดง

¹⁸ เจ้าหน้าที่สำนักการศึกษา เทศบาลนครลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2562

ศิลปวัฒนธรรมตลอดงานอย่างใหญ่โต ส่วนนี้ ผู้ศึกษาวิเคราะห์จากการลงพื้นที่ศึกษางานประเพณีดังกล่าว พบว่า นอกจากผลตอบแทนที่ลูกจ้างได้รับจากนายทุนแล้ว ยังเป็นพื้นที่ที่ลูกจ้างมีโอกาสแสดงฝีมือสร้างความน่าเชื่อถือและแสดงให้เห็นถึงความสามารถ โดยมุ่งหวังให้เกิดการจ้างงานลักษณะนี้ในโอกาสต่อไป และทำให้ลูกจ้างเหล่านี้ มีส่วนร่วมต่องานประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ศึกษาถือว่าเป็นผลพลอยได้ที่ลูกจ้างได้รับในการรับจ้างทำงานครั้งนี้

5. รูปแบบทุนการใช้ทุนนิยม กับการจัดงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง (พ.ศ. 2557 – 2563)

การจัดงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปางในห้วงเวลาดังกล่าว จากการลงพื้นที่ศึกษาและสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสังเกตการณ์การจัดงาน พบว่าการจัดการโดยใช้รูปแบบทุนนิยมเข้ามาเป็นเครื่องมือในการช่วยดำเนินการจัดงานแทบทั้งหมด ด้วยวิธีการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดซื้อ จัดจ้าง จัดกิจกรรมหลัก กิจกรรมรองซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีวัตถุประสงค์ และผลพลอยได้ด้านต่าง ๆ ทั้งผลที่เป็นประโยชน์ส่วนรวมของจังหวัดและท้องถิ่น และประโยชน์ส่วนบุคคลด้วยการใช้กิจกรรมส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือสร้างประโยชน์เหล่านี้ขึ้นมาโดยจำแนกออกมาเป็นวัตถุประสงค์ใหญ่ ๆ 3 ข้อ คือ

5.1 สร้างอัตลักษณ์เมืองลำปางสู่การท่องเที่ยว

ในปัจจุบันการจัดงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปางมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของวัตถุประสงค์หลัก ซึ่งแต่เดิมเป็นการจัดขึ้นเพื่อบูชารอยพระพุทธรบาท ณ ริมฝั่งแม่น้ำนัมทานทีตามคติความเชื่อของชาวพุทธเพื่อบูชา ในคืนวันเพ็ญเดือน 12¹⁹ ซึ่งในบางแห่งพบว่า เป็นการจัดขึ้นเพื่อเป็นการให้ทานไปยังญาติผู้ล่วงลับทางสายน้ำ²⁰ รวมถึงเป็นการลอยเคราะห์และอธิฐานขอสิ่งที่ดีตนปรารถนา²¹ ภายหลังเมื่อภาครัฐมีบทบาทเข้ามาจัดการกับประเพณีนี้ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านแนวคิดและวัตถุประสงค์ โดยมุ่งเน้นเรื่องการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการกระจายรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการท่องเที่ยว²² เพราะการท่องเที่ยวถือเป็นที่มาของรายได้สำคัญเข้าสู่ประชาชน ทำให้เกิดการหมุนเวียนของเศรษฐกิจท้องถิ่นมีการกระจายรายได้เป็นวงกว้าง ซึ่งเป็นผลมาจากรูปแบบทุนนิยม รวมไปถึงเป็นเครื่องมือช่วยในการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นด้วย

ประเด็นดังกล่าวผู้ศึกษาวิเคราะห์จากการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลพบว่า เป็นการนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างอัตลักษณ์โดยมีเงินรางวัลเป็นแรงจูงใจ ตรงนี้อธิบายเพิ่มเติมได้ว่า เทศบาลนครลำปางในฐานะผู้ดำเนินการหลักในการจัดงานและเป็นผู้กำหนดกิจกรรมในงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง หากให้เทศบาลดำเนินการโดยลำพังฝ่ายเดียว คงไม่เกิดเป็นอัตลักษณ์ที่ยิ่งใหญ่ตระการตาอย่างที่ปรากฏ แต่เมื่อได้ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนชาวลำปางทุกหมู่เหล่ามาร่วมมือร่วมใจกัน ด้วยการจัดกิจกรรมการประกวด “ขบวนสะเปาลอยน้ำ” ซึ่งเป็นกิจกรรมเด่นและเป็น “แห่งเดียวในประเทศไทย”

¹⁹ บุญศรี วรรณศรี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2564.

²⁰ บุญโชติ ไชยโลกา, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2563.

²¹ ศักดิ์ รัตนไชย, ตำนานล่องสะเปาลำปาง, เอกสารแผ่นพับเผยแพร่ในงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง

ประจำปี 2543

²² กิตติภูมิ นามวงศ์, อดีตนายกเทศมนตรีนครลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2563.

กิจกรรมดังกล่าวถูกสร้างขึ้นโดยใช้รูปแบบทุนนิยม เริ่มจากเทศบาลนครลำปางที่ใช้วิธีการจ่ายเงินรางวัลทุกขบวนที่เข้าร่วมการประกวดขบวนแห่สะเปาลอยน้ำ ซึ่งวิธีการดังกล่าววิเคราะห์ได้ว่า เป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ที่ประสงค์จะเข้าร่วมกิจกรรม เพราะอย่างน้อยแม้จะไม่ได้รับรางวัลที่ 1 – 3 ก็ตาม แต่ก็ได้รับรางวัลชมเชย ประเด็นนี้วิเคราะห์ได้อีกว่า ถือเป็นเงินสนับสนุนการดำเนินการจัดขบวนแห่สะเปาลอยน้ำในทางอ้อม เป็นการแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายการดำเนินการจัดขบวนแห่ สะเปาลอยน้ำในระดับหนึ่ง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้กิจกรรมการประกวดสะเปาลอยน้ำเป็นที่น่าสนใจของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนทั่วไป เมื่อถึงคืนวันลอยกระทง (วันลอยสะเปา) ก็จะมีการแห่สะเปาลอยน้ำของทุกหน่วยงานที่ส่งเข้าประกวด ด้วยวิธีการใช้แรงคนถือแพและเครื่องมือเตอรไฟไฟในการขับเคลื่อนสะเปาเพื่อให้ล่องลอยไปตามแม่น้ำวัง²³ โดยเริ่มต้นจากทำน้ำวัดเกาะวาลุการามไปถึงเขื่อนเฉลิมพระเกียรติ (เขื่อนยาง) เพื่อให้ประชาชนชาวลำปางและนักท่องเที่ยวได้ชมความงดงามตระการตาของขบวนแห่สะเปาลอยน้ำ ซึ่งมีประชาชน ไปชมอย่างเนืองแน่นเต็ม 2 ฝั่งแม่น้ำวัง

นอกจากนี้ มีสื่อมวลชนหลายแขนงเข้ามาเที่ยวชมในฐานะผู้สื่อข่าว และยูทูบเบอร์หลายท่านได้มาบันทึกภาพ-นิ่ง และภาพเคลื่อนไหวบรรยากาศการประกวดขบวนแห่สะเปาลอยน้ำ²⁴ เกิดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางซึ่งทำให้มีนักท่องเที่ยวรายใหม่ได้รับทราบ และอยากจะเดินทางมาลำปางเพื่อมาชมขบวนแห่สะเปาลอยน้ำด้วยตนเองในปีถัดไป สิ่งนี้ถือเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มีผลจากการใช้รูปแบบทุนนิยมในการเผยแพร่อัตลักษณ์ด้วยการจัดกิจกรรมการประกวดขบวนแห่สะเปาลอยน้ำจนประสบความสำเร็จเป็นที่ประทับใจแก่ประชาชน และถือเป็นกิจกรรมเด่นของงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง อันนี้ รูปแบบทุนนิยม ด้วยวิธีการจัดจ้างทำขบวนแห่สะเปาลอยน้ำอย่างวิจิตรสวยงาม ยักรวมไปถึงการจัดจ้างทำขบวนแพสะเปาลอยน้ำ ประเภทโหรีของเทศบาลนครลำปาง และหน่วยงานต่าง ๆ ที่ส่งสะเปาลอยน้ำเข้าร่วมโหรี ซึ่งเป็นสะเปาลอยน้ำสำหรับใช้น้ำขบวนแห่สะเปาทั้งหมดที่เข้าร่วมประกวด โดยเทศบาลนครลำปางในฐานะผู้รับผิดชอบจัดงานล่องสะเปาชาวนครลำปางเป็นผู้จัดทำขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นต้นแบบและกระตุ้นการเผยแพร่ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง รวมถึงแสดงตัวอย่างของขบวนสะเปาลอยน้ำประเภทสวยงามที่ส่งเข้าประกวด อีกทั้งเพื่อสร้างความตื่นตา ตื่นใจ เกิดสีสันทางวัฒนธรรมบนสายน้ำแก่ผู้เที่ยวชม ถือได้ว่าเทศบาลนครลำปางเป็นองค์กรตัวอย่างที่สร้างปรากฏการณ์ที่ดังมาผ่านงานประเพณี ส่งผลให้เกิดแรงกระตุ้นแก่หน่วยงานอื่นให้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่นและเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในโอกาสต่อไปด้วย ซึ่งห้วงเวลาศึกษา พ.ศ. 2557 – 2563 ได้มีหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานลำปาง, องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.แม่เมาะ) ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ได้ประดิษฐ์ขบวนสะเปาลอยน้ำเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี

5.2 ประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงหน่วยงานเพื่อธุรกิจ

ระบบทุนนิยมที่ถูกแปรเป็นงบประมาณสำหรับดำเนินกิจกรรมการสร้างและส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง คือ การประกวดสะเปาลอยน้ำ นอกจากมีวัตถุประสงค์

²³ จีระศักดิ์ บันล้า, อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2563.

²⁴ เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2563.

ดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว การส่งเสริมปลอดยน้ำเข้าร่วมประกวดในแต่ละครั้งพบว่ามิได้มีเหตุผลเพื่อเป็นการประกาศชื่อเสียงหน่วยงานของตนให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด อันเป็นภาพที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และส่งผลให้หน่วยงานนั้น ๆ มีชื่อเสียงเพิ่มมากขึ้น

จากการลงพื้นที่ศึกษาและเก็บข้อมูลพบว่า ระบบทุนนิยมมีส่วนช่วยให้หน่วยงานข้างต้นบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยมีบริษัท ห้าง ร้านที่รับจ้างทำขบวนแห่เข้ามาจัดทำให้อย่างไรก็ตามบางหน่วยงานมีการใช้บุคลากรในหน่วยงานของตนเข้ามาดำเนินการเองโดยไม่ต้องไปว่าจ้างบุคลากรจากหน่วยงานอื่นมาทำให้แต่อย่างใด นอกจากนี้ยังพบว่า ห้าง ร้าน หน่วยงานบางแห่งที่ส่งขบวนปลอดยน้ำเข้าร่วมประกวดต้องการประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงหน่วยงานของตนอาจนำมาซึ่งประโยชน์ด้านการค้า การสร้างความน่าเชื่อถือให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาคนในท้องถิ่นทุกระดับ²⁵ หน่วยงานเอกชนเหล่านี้เป็นกลุ่มของร้านค้าที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับงานกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการจัดตกแต่งสถานที่ทุกรูปแบบ , การจัดเครื่องแต่งกายการแสดง และจัดขบวนแห่ เป็นต้น นอกจากนี้พบว่ากลุ่มธุรกิจ (ลูกจ้าง) ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่หน่วยงานภาครัฐจัดตั้งว่าจ้างให้จัดทำ อีกทั้งกลุ่มธุรกิจดังกล่าวยังจัดทำขบวนปลอดยน้ำส่งเข้าร่วมการประกวดอีกด้วย เห็นได้ว่านอกจากเป็นลูกจ้างเพื่อทำงานให้กับนายทุนแล้ว กลุ่มธุรกิจร้านค้ายังใช้กิจกรรมการประกวดขบวนปลอดยน้ำที่เป็นอัตลักษณ์เด่นในงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปางเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของตนตามที่กล่าวมาข้างต้น

อีกมุมหนึ่ง พบว่าระบบทุนนิยมได้แทรกแซงวิธีการดำเนินงานของกลุ่มร้านค้าเหล่านี้ด้วยการไปว่าจ้างบุคคลอื่นเข้ามาร่วมทำให้กับขบวนปลอดยน้ำของตนเอง ขออธิบายให้ชัดเจนว่า ร้านค้าเหล่านี้ ก็ยังมีการจ้างทำอุปกรณ์ประกอบขบวนแห่ในบางส่วน อีกส่วนหนึ่งก็เป็นการร่วมมือของคนในร้านหรือคนในเครือข่ายเดียวกันช่วยกันทำขบวนแห่ปลอดยน้ำเพื่อส่งเข้าร่วมการประกวดแข่งขันกับหน่วยงานและห้างร้านอื่น ๆ ปรากฏการณ์นี้ ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลจากการลงพื้นที่ศึกษา ทั้งการสัมภาษณ์การสังเกตการณ์ และนำมาวิเคราะห์เพื่อแสดงผลของปรากฏการณ์ จึงพบว่า ห้างร้านเหล่านี้มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในเมืองลำปางมีการจ้างงานทำขบวนแห่ปลอดยน้ำ โดยห้างร้านเป็นผู้รับจ้างทำแทบทุกปี ทั้งการจ้างทำอุปกรณ์ประกอบการประดับตกแต่งขบวนแห่ปลอดยน้ำ และเครื่องแต่งกาย ตัวพระ ตัวนาง ตัวประกอบ รวมไปถึงช่างฟ้อนนักแสดงในขบวนแห่ปลอดยน้ำ รวมไปถึงการจ้างงานในส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปางอีกด้วย

ระบบทุนนิยมยังเป็นแนวคิดและวิธีการสำคัญอย่างหนึ่งในการแปลงงบประมาณในการจัดงานเพื่อการจัดสรรเงินสนับสนุนกิจกรรมส่งเสริมประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง ซึ่งมีหลายกิจกรรมที่มีส่วนช่วยในการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดลำปาง นอกจากนี้ วัตถุประสงค์ที่สำคัญอีกประการของการจัดงานประเพณี คือ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งจะมีผลต่อการหมุนเวียนของระบบเศรษฐกิจจังหวัดลำปาง ระบบทุนนิยมจึงมีบทบาทสำคัญที่สามารถสนองต่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยเทศบาลนครลำปางในฐานะที่เป็นนายทุนในระบบเศรษฐกิจ มีวิธีการแบบทุนนิยมเพื่อสร้างงานกิจกรรมส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในรูปของการจ่ายเงินรางวัลให้แก่ทุกขบวน ในที่นี้ขอยกกล่าวถึงกิจกรรมประกวดขบวนแห่ปลอดยน้ำใหญ่ในแต่ละปีเทศบาลนครลำปางจะประกาศรับสมัครให้หน่วยงานต่าง ๆ สถาบันการศึกษา บริษัท ห้าง ร้าน สมาคม ชมรม สโมสร วัด ชุมชนต่าง ๆ ให้ได้มีโอกาสแสดงความสามารถ ในด้านศิลปวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมส่งเสริมประเพณี โดยเทศบาลได้ประกาศมอบเงินรางวัลให้แก่ขบวนปลอดยน้ำใหญ่ของทุก

²⁵ ชัยวัฒน์ เรืองเมือง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2562.

หน่วยงานที่ส่งเข้าประกวด มีรางวัลชนะเลิศ รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 รางวัล รองชนะเลิศอันดับ 2 และ ขบวนสะเปารถใหญ่ นอกนั้นจะได้รับเงินรางวัลชมเชยเท่าๆ กันทุกสะเปา จากการลงพื้นที่- เก็บข้อมูลพบว่ามี หน่วยงานต่าง ๆ ที่ให้ความสนใจประดิษฐ์ขบวนแห่สะเปารถใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก เพราะเงิน รางวัลขบวนสะเปารถใหญ่ที่เทศบาลตั้งไว้มากกว่าสะเปาลอยน้ำ เมื่อเงินรางวัลบวกกับมีผู้สนใจส่งขบวน สะเปารถใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก จึงทำให้งานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปางมีความคึกคักเป็นที่ สนใจตามมา

เทศบาลนครลำปางยังใช้วิธีการแบบทุนนิยมในการจัดซื้อโคมโพลีลันนาจากแหล่งผลิตและจำหน่าย โคมโพลีลันน่ายานตลาดราชวงศ์, ตลาดหน้าโรงเรียนเทศบาล 4 และร้านสังฆภัณฑ์ทั่วไปเป็นจำนวนมาก รวมถึงจัดจ้างช่างไฟฟ้ามาดำเนินการติดตั้งไฟราวและโคมโพลีลันนาในบริเวณงานและถนนสายสำคัญในตัว เมืองลำปางให้เกิดสีสันสวยงามอลังการ สร้างบรรยากาศในคืนยี่เป็งเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีการจัดจ้าง การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม โดยเทศบาลนครลำปางดำเนินการจัดจ้างสถานศึกษาในเขตเทศบาลพร้อมกับ มอบหมายงานให้โรงเรียนในสังกัดเทศบาลนครลำปางจัดนักเรียนนักศึกษาไปร่วมแสดงศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ในบริเวณงาน²⁶ เป็นการเพิ่มบรรยากาศ ในงานล่องสะเปาจากองค์การตมมีสีสันระยิบระยับยิ่งใหญ่อลังการ ตาทั้งเวทีการแสดง บริเวณงานและสองฝั่งแม่น้ำว้า สม่กับเป็นงานประเพณีประจำปีของจังหวัดลำปาง

5.3 กิจกรรมการส่งเสริมประเพณีท้องถิ่น

กิจกรรมส่งเสริมงานประเพณีล่องสะเปานั้นมีมากมายหลายกิจกรรม อาทิ การประกวดธิดาสะเปา แก้ว สะเปาคำ, การประกวดสะเปาลอยน้ำ, การประกวดสะเปารถใหญ่, การประกวดสะเปาการฝีมือ เป็นต้น แต่กิจกรรมเด่น คือ การประกวดขบวนแห่สะเปารถใหญ่ ซึ่งกิจกรรมนี้ระบบทุนนิยมถูกนำมาใช้ในรูปแบบการ จัดจ้างทำขบวนแห่สะเปารถใหญ่และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การจัดจ้างแกะหุ่นโพนเป็นรูปสัตว์ป่าหิมพานต์ ตามเนื้อเรื่องที่ผู้ประดิษฐ์ขบวนแห่ สะเปารถใหญ่ต้องการถ่ายทอดผ่านรถขบวนแห่ การจัดจ้างติดตั้งไฟฟ้า แสง สี เสียง รวมไปถึงเครื่องแต่งกายของผู้ร่วมเดินในขบวนแห่ให้ออกมางดงามตระการตาสมราคาที่ดีกลง ว่าจ้างกัน ซึ่งแต่ละขบวนที่ส่งเข้าประกวดนั้นต่างทุ่มงบประมาณก้อนใหญ่เพื่อให้ขบวนแห่สะเปารถใหญ่ของ ตนดูสวยงาม หรูหราอลังการ ซึ่งเป็นผลพลอยได้นำมาซึ่งรางวัล ชื่อเสียง และได้รับการยอมรับในสังคม แม้กระทั่งห้าง ร้าน เอกชนที่เพิ่งเปิดทำกิจการใหม่ในตัวเมืองลำปาง ก็ใช้กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นสื่อ ประชาสัมพันธ์ในการเปิดห้าง ร้านของตนให้สังคมได้รู้จัก

การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อประชาสัมพันธ์ด้านธุรกิจ ที่นำมาซึ่งความน่าเชื่อถือแก่หน่วยงาน ห้าง ร้าน ของตนพบว่า หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการประกวดขบวนแห่สะเปารถใหญ่หลายแห่ง ต่างนิยมใช้วิธีการลักษณะนี้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์ให้แก่องค์กรของตน นอกจากนี้ยังพบว่า หน่วยงานที่ส่งเข้า ร่วมประกวดต่างมีความร่วมมือร่วมใจช่วยสนับสนุนงานของท้องถิ่นและเทศบาลนครลำปางให้มีความคึกคัก ยิ่งใหญ่²⁷ มีพลังที่สามารถชักจูง เชิญชวนนักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดเข้ามาเที่ยวชมงานอย่าง ล้นหลาม ทั้งนี้ อาศัยวิธีการแบบทุนนิยมเป็นหลักในการสร้างสรรค์กิจกรรมส่งเสริมประเพณีให้ยิ่งใหญ่ดังที่ กล่าวมา

²⁶ เจ้าหน้าที่สำนักการศึกษา เทศบาลนครลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2564.

²⁷ กมลทิพย์ กาวีเต, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2563.

6. ทวนหวนกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง (พ.ศ. 2557 – 2563)

กรณีศึกษาการจัดงานประเพณีล่องสะเปาชาวละกอน พบแนวคิดและวิธีการจัดการจัดซื้อ จัดจ้างเป็นหลัก ตั้งแต่การประดิษฐ์ขบวนแห่สะเปาลอยน้ำ ขบวนแห่สะเปารถใหญ่ การประดับประดาตกแต่งสถานที่จัดงาน การแสดงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งวิธีการแบบทุนนิยมดูเผิน ๆ เหมือนว่าจะมีแต่การว่าจ้างคนกลุ่มบางกลุ่มเท่านั้น แต่จากการลงพื้นที่ศึกษาและนำมาวิเคราะห์พบว่า วิธีการแบบทุนนิยมของการจัดงานไม่ได้กีดกันการมีส่วนร่วมของประชาชนกลุ่มอื่น ๆ ยังเปิดโอกาสให้ประชาชนชาวลำปางทั่วไป ซึ่งเป็นเจ้าของประเพณีที่แท้จริงได้มีส่วนร่วมด้วย ซึ่งเทศบาลนครลำปางได้สร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการจัดสร้างประดิษฐ์สะเปาการฝีมือ และนำแจกจ่ายสะเปาการฝีมือที่ประดิษฐ์เสร็จแล้วให้แก่ประชาชนต่อไป

โดยงานประเพณีสัมพันธ์ เทศบาลนครลำปางร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานลำปาง และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปางได้แจ้งประกาศให้ประชาชนชาวลำปางที่มีความรู้ ความสามารถในการประดิษฐ์สะเปาการฝีมือได้ทราบและร่วมดำเนินการสร้างให้คนลำปางทุกเพศทุกกลุ่มร่วมประดิษฐ์สะเปาการฝีมือด้วยกัน โดยแจ้งล่วงหน้าก่อนวันงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง ประมาณ 1 เดือน ด้วยการไปจัดตั้งจุดสร้างตามถนนคนเดินสายวัฒนธรรม และภาคกองตำ รวมถึงการจัดจุดสร้างภายในบริเวณงานอีกด้วย

นอกจากนี้ การเข้าร่วมประดิษฐ์สะเปาการฝีมือของประชาชน เมื่อประดิษฐ์เสร็จเรียบร้อยแล้วสามารถนำไปใช้ล่องสะเปาที่แม่น้ำวังในคืนวันยี่เป็งได้ด้วย งบประมาณอีกส่วนหนึ่งยังดำเนินการจัดซื้อสะเปาการฝีมือจำนวนหลายลำจากผู้ผลิตสะเปาการฝีมือกลุ่มอื่น ๆ ในเมืองลำปาง ใช้สำหรับมอบให้แขกบ้านแขกเมืองผู้มีเกียรติที่ให้เกียรติมาร่วมในงานนำไปลอยในแม่น้ำวังร่วมกับประชาชนชาวลำปาง อันเป็นการเผยแพร่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเป็นตัวอย่างแก่ประชาชนทั่วไปหันมาใช้สะเปาที่ทำจากวัสดุธรรมชาติแทนกระถางแบบอื่นที่จำหน่ายในท้องตลาดทั่วไป ซึ่งทางเทศบาลได้ทำเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนสิ่งดังกล่าวทำให้เกิดการฟื้นฟูจารีตการใช้กระถางที่ประดิษฐ์เป็นรูปเรือสะเปาจากวัสดุธรรมชาติต่าง ๆ อย่างสวยงาม เช่น ใบตอง ดอกไม้ กาบกล้วย เป็นต้น

กิจกรรมรณรงค์ข้างต้น เป็นการสร้างแรงจูงใจให้ชาวอารามและกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแบบลำปางและประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลนครลำปาง เกิดความสนใจและอยากทำตาม ด้วยการประดิษฐ์สะเปาด้วยวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น²⁸ และบางคนก็ไปหาว่าจ้าง หรือหาซื้อสะเปาแบบดังกล่าวเพื่อนำไปลอยแม่น้ำวัง ปรากฏการณ์ดังกล่าว ผู้ศึกษาวิเคราะห์ว่าเป็นผลมาจากวิธีการแบบทุนนิยมที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนคนเมืองลำปางในฐานะเจ้าของประเพณีที่แท้จริง ด้วยการจัดงบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อสร้างกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ฟื้นฟูวิถีการใช้สะเปาแบบลำปางดั้งเดิม ซึ่งเป็นจุดสำคัญในการส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง และสร้างกระแสสังคมที่ดีงาม รวมถึงปลูกจิตสำนึกให้ถือปฏิบัติตามแบบโบราณประเพณีด้วยการใช้สะเปาการฝีมือแทนกระถางแบบอื่น ๆ อีกทั้งเป็นการสร้างพฤติกรรมที่ดีให้สังคมได้คุ้นชินกับสะเปาลอยน้ำแบบดั้งเดิม

²⁸ อติศักดิ์ โกศลธิพงษ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2562.

7. บทสรุป

ระบบทุนนิยมถือเป็นแนวคิดและวิธีการที่เทศบาลนครลำปางซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่ดำเนินการรับผิดชอบ จัดงานประเพณีล่องสะเปาจาวละกอมาโดยตลอด ซึ่งใช้ทุนที่มาจากเงินภาษีของประชาชนคนในเมืองลำปางมาจัดตั้งเป็นงบประมาณประจำปีเพื่อใช้สำหรับดำเนินการในแต่ละด้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีดังกล่าว ซึ่งก่อนหน้านี้ประเพณีล่องสะเปาที่เกิดจากคติความเชื่อในชุมชนจนกลายเป็นประเพณีท้องถิ่นของชุมชนลุ่มแม่น้ำวัง ต่อมาวัฒนธรรมของราษฎรถูกนำเข้ามาเป็นวัฒนธรรมในคุ้มหลวงนครลำปาง และในที่สุดกลายเป็นวัฒนธรรมในเมืองลำปางเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสมัยพลตรีมหาอำมาตย์โท เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตย์ เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย (พ.ศ. 2440 – 2465) ซึ่งภายหลังจากยุคดังกล่าวในปี พ.ศ. 2537 เทศบาลนครลำปาง ได้ฟื้นฟูประเพณีล่องสะเปาที่เชื่อกันว่าเป็นประเพณีท้องถิ่นของเมืองลำปาง ด้วยการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้กระทงที่ประดิษฐ์เป็นรูปสะเปาจากวัสดุธรรมชาติ หรือวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นเป็นประจำทุก ๆ ปี จนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของจังหวัดลำปางที่มีชื่อเสียง ซึ่งควรค่าต่อการส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันให้มีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ให้ใหญ่โตยิ่ง ๆ ขึ้นไป

กรณีศึกษาทุนนิยมกับการจัดงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปาง พ.ศ. 2557 – 2563 มีผลการศึกษาพบการใช้แนวคิดและวิธีการแบบทุนนิยมจัดงาน ด้วยการจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการประกวดขบวนแห่สะเปาลอยน้ำ และการจัดซื้อกระทงที่ประดิษฐ์เป็นรูปเรือสะเปา และจัดจ้างกลุ่มช่างฝีมือในท้องถิ่นมาผลิตการประดิษฐ์กระทงรูปเรือสะเปาแก่ประชาชนผู้ที่สนใจ พร้อมทั้งแจกจ่ายให้ประชาชนเพื่อนำไปลอยน้ำในคืนเดือนยี่เป็ง รวมไปถึงการสร้างกิจกรรมส่งเสริมงานประเพณี ทั้งการจัดจ้างผู้รับจัดงานมาจัดสร้างเวที มีแสง สี เสียง พลุ ดอกไม้ไฟรวมถึงว่าจ้างให้จัดทำการแสดงด้านศิลปวัฒนธรรมตลอดงาน รวมถึงการประกวดขบวนแห่สะเปารถใหญ่อย่างสวยงามตระการตาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่าง ๆ ด้วยวิธีการดำเนินแบบกึ่งนายทุนกึ่งลูกจ้าง ที่มีผลประโยชน์ตอบแทนต่าง ๆ เข้าสู่หน่วยงาน สถานศึกษา บริษัท ห้าง ร้านค้า วัด ชุมชน ชุมรม และสโมสรต่าง ๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมและเป็นผู้รับมาดำเนินการกิจกรรมดังกล่าว แม้กระนั้นระบบทุนนิยมที่นำมาใช้จัดงานมีส่วนทำให้กลุ่มบุคคลสองกลุ่ม มีส่วนร่วมต่องานประเพณี คือ กลุ่มผู้รับจ้างจัดงาน และ กลุ่มประชาชนคนเมืองลำปางทั่วไป ต่างกันที่บทบาท และการเข้ามารับผิดชอบต่อกิจกรรมภายในงาน กล่าวคือส่วนใหญ่พบการว่าจ้างผู้รับจ้างจัดงานเข้ามาปฏิบัติงาน และสร้างสรรค์ทุกกิจกรรมซึ่งเป็นกลุ่มคนจำนวนหนึ่งเท่านั้น ส่วนประชาชนทั่วไปพบว่ามีส่วนร่วมที่น้อยลงไปกว่าอดีตที่ผ่านมา เนื่องด้วยปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นผลกระทบกำลังค่อย ๆ ลดบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนคนเมืองลำปางทุกเพศทุกวัย หากมีการฟื้นฟูกิจกรรมในอดีตที่เลิกจัดไป อาจสามารถสร้างการมีส่วนร่วมที่กระจายสู่ประชาชนมากที่สุด เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าของวัฒนธรรมได้แสดงออกซึ่งความสามารถความคิดสร้างสรรค์ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมถึงสร้างความสุขสนุกสนานของประชาชนทุกหมู่เหล่าในงานประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปางที่จัดขึ้นโดยอาศัยรูปแบบทุนนิยม ในปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นผลต่อการดึงดูด เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด อาจรวมถึงนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ให้เกิดความรู้สึกอยากจะมาสัมผัสวิถีประเพณีล่องสะเปาชาวนครลำปางที่มีความเป็นท้องถิ่น หรือเป็นแบบท้องถิ่นสร้างสรรค์จากความคิดของคนรุ่นใหม่ ที่เกิดจากประชาชนคนลำปางทุกหมู่เหล่าได้มีส่วนแสดงออกอย่างเต็มที่ในฐานะเจ้าของประเพณีที่แท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- เทศบาลนครลำปาง (2560 - 2563). **ขอเชิญส่งสละปาลอยน้ำ สะเปารถใหญ่เข้าประกวดในงานล่องสะเปาจาวละกอน**. เอกสารทางราชการ. ลำปาง: สำนักงานการศึกษา เทศบาลนครลำปาง
- ไพโรจน์ ไชยเมืองชื่น. **ลำปาง เมื่อห้วงหนึ่งศตวรรษ**. ลำปาง: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏลำปาง, 2551
- ศักดิ์รัตน์ไชย. **ตำนานล่องสะเปาลำปาง**. เอกสารแผ่นพับเผยแพร่ในงานประเพณีล่องสะเปาจาวเวียงละกอน ประจำปี 2543
- สรารัฐ รูปิน. “การศึกษาสะเปาในเขตจังหวัดลำปาง”. **ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะไทย คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, 2544.
- สรารัฐ รูปิน. “แนวคิดและความหมายสะเปาในล้านนา”. **ภาคนิพนธ์กระบวนวิชาล้านนาคดีศึกษา, 022701 ความรู้พื้นฐานล้านนา. สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, 2547.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคเหนือ เล่ม 11. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542

สัมภาษณ์

- กมลทิพย์ กาวิต. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2563
- กิตติภูมิ นามวงศ์. อดีตนายกเทศมนตรีนครลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2563
- จิระศักดิ์ บันล้า. อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2563
- เจ้าหน้าที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานลำปาง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2563
- เจ้าหน้าที่งานประชาสัมพันธ์ เทศบาลนครลำปาง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2563
- เจ้าหน้าที่ประจำห้องสมุดประชาชน สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครลำปาง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2563
- เจ้าหน้าที่สำนักงานการศึกษา เทศบาลนครลำปาง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2562 และวันที่ 9 เมษายน 2564
- ชัยวัฒน์ เรืองเมือง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2562
- บุญโชติ ไชยโลกา. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2563
- บุญศรี วรรณศรี. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2563
- พงศธร น้อยทอง. ข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงมหาดไทย, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 25 มิถุนายน 2562
- พระอธิการอนันต์ สิริภักโ. เจ้าอาวาสวัดชมพู ต. ชมพู อ. เมือง จ. ลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563
- สังเวียน อนุรักษไชยวิทย์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563
- สำรอง ลารุณี. ประธานชุมชนบ้านชมพู ต. ชมพู อ. เมือง จ. ลำปาง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2563
- สุคนธ์ อินเดชะ. สมาชิกสภาเทศบาลนครลำปาง. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2562

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

อดิศักดิ์ โกศลธิตินพงษ์. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2562

อัญชลินทร์ วงศ์ประเสริฐ. สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2562

อาสนันกรรม

ASANNAKAMMA

โสภณ จาเลิศ*

Sophon Jalerd

Received: 2021-06-18

Revised: 2021-08-13

Accepted: 2021-08-31

พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวัตนโน**

Phrakrusangkarak Supanat Puriwatanano

บทคัดย่อ

อาสนันกรรม เป็นกรรมชนิดหนึ่งใน 4 ชนิด จากการแบ่งประเภทของกรรมโดยการพิจารณาจากน้ำหนักของกรรมนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 1) ครุกรรม คือกรรมหนัก ทำให้ตกไปสู่อบายภูมิ 2) พหุลกรรม หรือ พหุลกรรม คือกรรมที่ทำมาก ๆ จนเคยชิน 3) อาสนันกรรม คือกรรมที่ทำให้เมื่อใกล้จะตาย ในขณะที่จิตดับ 4) กตัตตวาปนกรรม คือกรรมที่ทำการด้วยการสะเพร่า อาสนันกรรม เป็นเรื่องสำคัญ เพราะมีผลต่อผู้ตายว่าจะไปสู่สุคติ หรือจะตกไปสู่อบายภูมิ ขณะที่จิตดับ เมื่อจิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง ก็ไปสู่สุคติภูมิ หากจิตเศร้าหมองไม่ผ่องใส ก็ตกไปสู่อบายภูมิ ดังนั้น ระหว่างที่มีชีวิตอยู่ จึงควรทำความดี สร้างบุญกุศล ซื่อสัตย์ โอบอ้อมอารี มีเมตตาอยู่เป็นนิจ สร้างกุศลกรรมไว้มาก ไม่กระทำการสิ่งผิดศีลธรรมอันดี ไม่คดโกง โหดร้าย ใจดำ โกรธแค้น พยาบาท ไม่สร้างอกุศลกรรมต่าง ๆ เมื่อใกล้ตาย จิตจะได้เห็นแต่ภาพความดีที่ได้เคยกระทำ ทำให้จิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง ทำให้จิตวิญญาณไปสู่สุคติ ดังพระบาลีกล่าวไว้ว่า จิตเต อสงฺกิลฺลฺเห สุคติ ปาฏิกงฺขา (เมื่อจิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง สุคติเป็นที่ไป) จิตเต สงฺกิลฺลฺเห ทุกฺคติ ปาฏิกงฺขา (เมื่อจิตเศร้าหมอง ไม่ผ่องใส ทุกคติเป็นที่ไป)

คำสำคัญ: กรรม, กุศลกรรม, อกุศลกรรม, อาสนันกรรม

ABSTRACT

Asannakamma is one of four types of kamma, classified by weight, which can be divided into: 1) gurukamma, weighty kamma causing one to fall into hell, 2) bahulakamma, habitual kamma, 3) asannakamma, death proximate kamma, and 4) katatta vapana kamma, kamma conducted by carelessness. Asannakamma is important because it affects those who die on whether they will go to heaven or hell, when their mind is extinguished. If the mind is not sad, it will lead to heaven.

* อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, เบอร์โทร: 095-9945595, E-mail: djalard@gmail.com

** อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

However, if the mind is sad, it will lead to hell. Therefore, while we are still alive, we should do good deeds, make merit, be honest, be generous, have mercy constantly, make a lot of charities, avoid wrongdoings, cheating, cruelty, being unkind, angry, and revengeful. We do not create bad deeds because when we nearly die, the mind will recognize only the pictures of good deeds conducted causing the mind to be away from sadness and the soul to rest in peace as written in Pali scripture, jitte asangilitte sukati patigankha (When the mind is not sad, it will lead to heaven.) and jitte sangilitte tukkati patigankha (When the mind is sad, it will lead to hell).

Keywords: Kamma, Akusala - kamma, Kusala - kumma, Asannakamma

1. บทนำ

ปัจจุบันมนุษย์ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีด้านการสื่อสารโทรคมนาคม, ด้านการแพทย์, ด้านการเกษตร, ด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการสื่อสารโทรคมนาคม ทำให้มนุษย์สามารถรับรู้เรื่องราวข่าวสารข้อมูลทั้งทางบวกและทางลบได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ สื่อต่าง ๆ ที่เผยแพร่ในช่องทางการสื่อสารที่ไร้พรมแดนจำนวนไม่น้อย ที่เป็นสิ่งชั่วร้าย กิเลส ตัณหา ทำให้ผู้คนมัวเมาไปกับสิ่งชั่วร้าย ไม่นึกถึงเรื่องของบาปบุญคุณโทษ ไม่ถึงนึกถึงบาปกรรมที่ตนกำลังประพฤติดังปฏิบัติ

ดังมีภาษาบาลีกล่าวไว้ว่า “ปภสฺสรมิํ ภิขฺชเว จิตฺตํ ตณฺจ โข อาคณฺตุเกหิ อุปฺภิเกเลเสหิ หมายความว่า จิตนี้ เป็นธรรมชาติประภัสสร แต่จิตที่เป็นธรรมชาติประภัสสรนั้นแล เสร้าหมองแล้ว เพราะอุปฺภิเกเลเสเป็น แฉก จรมา”¹ การนำเสนอเรื่อง “อาสันนกรรม” น่าจะเป็นสิ่งเตือนใจสำหรับคนรุ่นใหม่ และบุคคลทั่วไป ในการทำความชั่ว หรือการกระทำที่ไม่ดี ที่เรียกว่า อุกุศลกรรม ทั้งด้านการครองเรือน การประกอบอาชีพ อาจจะมีการทำผิดเป็นลูก ทำถูกเป็นผิด คดโกง ไม่ซื่อสัตย์ หากบุคคลมีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง เชื่อในเรื่องชีวิตหลังความตาย เรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ก็จะประกอบอาชีพด้วยความสุจริต ไม่คดโกง ไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีเมตตา ซื่อสัตย์ จริงใจ ทำให้มนุษย์ในสังคมโดยรวมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รู้จักบาปบุญคุณโทษจากการทำความชั่ว (อกุศลกรรม) หันมาประกอบกรรมดี (กุศลกรรม) กันมากขึ้น

2. ความหมายของกรรม

กรรม หมายถึง การกระทำ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)² ได้กล่าวถึงคำว่า “กรรม” ว่า กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ทางกายก็ตาม ทางวาจาก็ตาม ทางใจก็ตาม (Kamma: action; deed) กรรมแบ่งออกเป็น

¹ Pantip, "จิตนี้ เป็นธรรมชาติประภัสสร," สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2562. จากเว็บไซต์ <<https://pantip.com/topic/32881416>>,

² พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 24, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2556), หน้า 8.

1) อุกุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นอกุศล, กรรมชั่ว, การกระทำที่ไม่ดี, ไม่ฉลาด, ไม่เกิดปัญญา ทำให้เสื่อมเสียคุณภาพชีวิต หมายถึงการกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ หรือโมหะ (Akusala Kumma: Unwholesome action; evil deed; bad deed)

2) กุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นกุศล, กรรมดี, การกระทำดี ฉลาด เกิดจากปัญญา ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของจิตใจ หมายถึง การกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ หรือ อโมหะ (Kusala – kumma: wholesome action; good deed)

พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.9) ได้กล่าวว่า กริยาดีดี กมฺม “สภาวะใด อันสัตว์ทั้งหลาย กระทำ สภาวะนั้นแล ชื่อว่า กรรม” หมายความว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมมีการกระทำ ก็สิ่งที่สัตว์บุคคลทั้งหลาย กระทำต่าง ๆ นั้นเอง เรียกว่า กรรม แยกเป็นประเภทได้ดังนี้ คือ ถ้าเป็นกุศล เรียกว่า **กุศลกรรม** ถ้าเป็นอกุศลเรียกว่า **อกุศลกรรม** ถ้าเป็นการกระทำด้วยกาย เรียกว่า **กายกรรม** ถ้ากระทำด้วยวาจา เรียกว่า **วจีกรรม** ถ้ากระทำด้วยใจ เรียกว่า **มโนกรรม** การกระทำที่เกี่ยวเนื่องด้วยกาย วาจา ใจ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำดี หรือกระทำชั่ว เรียกว่า **กรรม**³

“กรรม” หมายถึง การกระทำ, การงาน, กิจ เช่น พลีกรรม ต่างกรรมต่างวาระ เป็นกรรมดีก็ได้ ชั่วก็ได้ เช่น กุศลกรรม อกุศลกรรม กรรมที่ส่งผลร้ายมายังปัจจุบัน หรือส่งผลร้ายต่อไปในอนาคต เช่น บัณฑิตกรรม ตามทันแล้ว⁴

3. วิธีแบ่งกรรม

วิธีแบ่งกรรมว่า มีกี่ประเภท ก็ชนิดนั้น พุทธทาส อินทปัญโญ⁵ ได้แบ่งไว้ โดยมีเกณฑ์อยู่ 3 เกณฑ์ คือ แบ่งโดยเอาเวลาเป็นเกณฑ์, แบ่งโดยเอาหน้าที่ของกรรมนั้น ๆ เป็นเกณฑ์, และ แบ่งโดยพิจารณาจากน้ำหนักของกรรมนั้น ๆ เป็นเกณฑ์

3.1) การแบ่งกรรมโดยเอาเวลาเป็นเกณฑ์ จะได้กรรมเป็น 4 ชนิด คือ

(1) กรรมที่จะได้ผลทันตาเห็น เรียกว่า **ทิวฐธรรมเวทนียกรรม** หมายถึง กรรมที่เข้าไปอย่างรุนแรงมาก ด้วยจิตที่รุนแรงมาก มีผลที่จะให้ผลทันตาเห็นในชาตินี้ (2) กรรมที่ไม่รุนแรงถึงอย่างนั้น จะให้ผลในอันดับต่อไป เรียกว่า **อุปปัชเวทนียกรรม** ท่านเรียกว่าให้ผลในชาติหน้า ในการเกิดคราวหน้า เราใช้คำว่า ในการเกิดคราวหน้า ก็คือไม่ใช่การเกิดคราวนี้ ที่นี้ถ้าไม่ถึงอย่างนั้นก็เป็นการประเภทที่สาม (3) กรรมที่จะให้ผลในการเกิดคราวต่อไป เรียกว่า **อุปราเวทนียกรรม** ถ้าไม่ถึงนั้นเพลาว่านั้นอีก ก็คือ (4) กรรมที่เป็นหมัน หรือว่าหมดโอกาสที่จะให้ผล เพราะยอมประณีประนอมกันหรือเพราะผู้ทำกรรมนั้น ๆ ซึ่งเป็นพระอรหันต์เสียก็ดี เรียกว่า **อุปอโหสิกรรม**

ที่ว่าเอาเวลาการให้ผลเป็นเกณฑ์นี้ ที่แท้ก็น้ำหนักแห่งการกระทำต่าง ๆ กัน ถ้ากระทำด้วยจิตที่รุนแรง กระทำด้วยเจตนารุนแรง ในลักษณะที่รุนแรง หรืออัตราที่รุนแรง มันก็ให้ผลทันตาเห็น ถ้าไม่ถึงนั้นก็ให้ผลในการเกิดคราวต่อไปอีก

³ พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.9), **กรรมที่ปณี เล่ม 1**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2545), หน้า 22

⁴ ราชราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, 2556), หน้า 16

⁵ พุทธทาส อินทปัญโญ, **กฎแห่งกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ดอกโมกข์, 2556), หน้า 24 - 30

3.2) การแบ่งกรรมโดยเอาหน้าที่ของกรรมนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ จะได้กรรมเป็น 4 ชนิด คือ

(1) กรรมที่เป็นเครื่องปรุงแต่งสัตว์ให้เกิดขึ้น นี่ท่านเรียกว่า **ชนกกรรม** เป็นกรรมที่ทำให้เกิดขึ้น (2) กรรมที่อุปถัมภ์ให้มันยิ่ง ๆ ขึ้นไปตามนั้น เรียกว่า **อุปถัมภกกรรม** (3) กรรมที่บีบคั้นหรือตัดรอนให้มันน้อยลงแทนที่จะอุปถัมภ์ เลยกลายเป็นการบีบหรือตัดรอนให้น้อยลง เรียกว่า **อุปปีฬกกรรม** (4) กรรมที่ตัดรอนกรรมที่แรกให้ขาดเสียทีเดียว เรียกว่า **อุปฆาตกรรม**

เมื่อพูดถึงความสัมพันธ์กันก็จะเห็นได้ คือ กรรมประเภทหนึ่งมีหน้าที่ก่อให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้น เช่น ก่อให้เกิดปฏิสนธิญาณ ที่นี้กรรมอีกประเภทหนึ่งมีหน้าที่ที่จะส่งเสริมให้เป็นอย่างนั้นยิ่ง ๆ ขึ้นไปและมีกรรมอีกประเภทหนึ่ง แทนที่จะส่งเสริมอย่างนั้นกลับตัดรอนหรือปิดกั้นให้เป็นอย่างอื่น เราจะเห็นได้ว่าบางทีคนเกิดมาในตระกูลที่ดีแล้ว บางทีก็เลิศขึ้นไป บางทีก็กลับตรงกันข้ามกลายเป็นคนที่เลว ไม่สมกับการที่เกิดในตระกูลที่ดี แต่ว่ากรรมที่ส่งเสริมหรือตัดรอนในที่นี้ยังไม่เพ่งเล็งถึงว่าตัดขาดเสียทีเดียว ยังมีกรรมอีกประเภทหนึ่ง ถ้ามีมาแล้วเป็นตัดขาดเสียทีเดียว หมายถึง การทำที่ตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง เช่น เกิดมาเป็นคนดีในตระกูลดี แล้วก็ทำเลวสิ้นเชิง เลยหมดความเป็นคนดี กลายเป็นคนชั่วโดยสิ้นเชิง ในกรณีนั้นในเรื่องนั้น ๆ เมื่อพิจารณาโดยหน้าที่เราจะได้กรรมที่ปรุงแต่งให้เกิด กรรม ที่ส่งเสริมให้ยิ่งขึ้นไป กรรมที่บรรเทาให้เพลาลงมาและกรรมที่ตัดรอนให้ขาดเสียทีเดียว

ข้อควรสังเกตในที่นี้ก็คือว่า เราคนหนึ่ง ๆ มีกรรมต่าง ๆ กัน ทั้งในอดีต ทั้งในปัจจุบัน และทั้งที่จะทำต่อไปในอนาคต เพราะฉะนั้นในสิ่งที่สมมติเรียกว่าบุคคลคนหนึ่ง ๆ นี้มีกระแสแห่งกรรมซับซ้อนยุ่งเหยิงเหลือที่จะจะสาธยายได้ แต่ว่าเป็นสิ่งที่เรามองไม่เห็นตัว ถ้าหากว่ามันเป็นสิ่งที่เรามองเห็นตัวได้ ก็ารู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ยุ่งเหยิงซับซ้อน ยิ่งกว่าของที่ยุ่งเหยิงซับซ้อนใด ๆ ในโลกเสียอีก คือ ยิ่งกว่าชุดด้ายปมด้ายที่มันยุ่งหรืออะไร ๆ ที่เรียกว่ายุ่งเสียอีก นี่เรียกว่าพิจารณาถึงกรรมโดยเอาหน้าที่ที่มันกระทำเป็นหลัก

3.3) การแบ่งกรรมโดยพิจารณาจากน้ำหนักของกรรมนั้น ๆ เป็นเกณฑ์

ถ้าจะลองพิจารณาดูต่อไปอีกแง่หนึ่ง คือ พิจารณาจากน้ำหนักของกรรมนั้น ๆ โดยเอาน้ำหนักแห่งการกระทำเป็นเครื่องกำหนด ก็จำแนกกรรมไว้เป็น 4 ชนิด คือ

(1) กรรมหนักหรือ **ครุกรรม** ถ้าเป็นอย่างฆราวาสก็เช่น ประกอบอนันตริยกรรม ฆ่าบิดา มารดา ฆ่าพระอรหันต์ เป็นต้น ถ้าเป็นเรื่องของภิกษุก็เป็นเรื่องทำกรรมชนิดที่หมดความเป็นภิกษุ หรือโดยส่วนรวมก็คือกรรมชนิดที่ทำให้ตกสู่อาย คือ ความชั่วชนิดถึงที่สุดไม่มียับยั้ง อย่างนี้เรียกว่า ครุกรรม แปลว่ากรรมหนัก

(2) กรรมที่ทำมาก ๆ จนเคยชิน นี่ไม่หมายถึงกรรมหนัก แต่ว่าเป็นกรรมที่ทำบ่อย ๆ จนเคยชิน เรียกว่า **พหุลกรรม** หรือ **พหุลกกรรม**

(3) กรรมที่ทำเมื่อใกล้จะตายในขณะที่จะดับจิต เรียกว่า **อาสันนกรรม** มีข้อควรสังเกตว่ากรรมชนิดที่ 3 นี้แม้จะมีกำลังน้อยหรือมีน้ำหนักน้อย แต่มันมีโอกาสที่จะให้ผลก่อนได้เหมือนกัน เพราะว่าการกระทำที่ใกล้จะตายนั้นท่านเปรียบว่าเหมือนกับผู้ที่อยู่ริมประตู หรือมีโอกาสดีก่อน เขาก็มีโอกาสที่จะออกไปก่อน หรือให้ผลก่อน แม้จะเป็นตัวน้อย ๆ ท่านชอบเปรียบอุปมาว่าเหมือนกับวัวอยู่ในคอก ถ้าตัวที่อยู่ใกล้ประตูคอกมีตัวนั้นแหละมันจะได้ออกก่อน แม้จะเป็นลูกวัวตัวเล็กมันก็มีโอกาสออกก่อน เพราะมันอยู่ใกล้ประตูคอก เพราะฉะนั้นกรรมที่ทำเมื่อใกล้จะตายแม้จะเล็กน้อยเพียงไร ท่านก็ถือว่ามันมีโอกาสที่จะให้ผลก่อน

(4) กตัตตาวาปนกรรม คือ กรรมสักว่ากระทำ ทำด้วยการสะเพร่า เหมือนท่านที่เป็นผู้พิพากษาจะลงโทษคนที่ทำอะไรสะเพร่า ไม่ถือว่าเป็นโทษจากการกระทำนั้น ๆ โดยตรง แต่เป็นโทษของการกระทำ อย่างนี้เรียกว่า กตัตตาวาปนกรรม คือเบาที่สุด

4. การให้ผลของกรรม

จากบทแผ่เมตตาที่ชาวพุทธคงจะคุ้น ๆ กัน คือ ยัมมํ ภิกขุสฺส นฺติ(กระทำการอันใดไว้) กลยาณํ วา ปาปํ วา (ดีหรือชั่ว) ตสฺส ทายาทา ภวิสฺส นฺติ (จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น) แสดงว่าผู้กระทำการอันใดไว้ ต้องได้รับผลแห่งการกระทำนั้น อาจจะให้ผลข้ามภพข้ามชาติ ดังในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้าว่า

ประวัติในอดีตชาติของพระพุทธเจ้าว่าด้วย บุญกรรมเก่า ในชาติก่อน เราเป็นหมอรักษาโรค ได้ถ่ายยาให้ลูกชายเศรษฐี (ถึงแก่ความตาย) ด้วยผลกรรมนั้น เราจึงป่วยเป็นโรคปากขึ้นทีกาพาธ (โรคท้องร่วง)⁶ พุทธทาส อินทปัญโญ ได้กล่าวถึงเรื่องกรรมย่อมให้ผลว่า⁷ ขึ้นชื่อว่ากรรมแล้วก็ต้องให้ผล และมีโอกาสส่งเสริมตรองบีบคั้นกันได้ เพราะฉะนั้นมันจึงเป็นโอกาสของสัตว์ที่จะกระทำดีให้มาก เพื่อจะได้ถอนกรรมชั่ว กรรมชั่วที่เคยทำมาด้วยความประมาทแต่กาลก่อนนั้น เรามีโอกาสที่จะถอนเสียได้ ด้วยการกระทำความดีให้มาก เข้าไว้เรื่อย และอย่าให้ขาดสาย เป็นการกลบกรรมชั่วนั้นให้หมดโอกาสที่จะให้ผล ให้กรรมดีให้ผลแทนไว้เรื่อย ๆ กรรมชั่วนั้นก็จะเป็นโอฬาสกรรมไปในตัวในที่สุด เพราะว่าคนนั้นจะถึงที่สุดแห่งกรรมเสียก่อน เช่น นิพพานเสียก่อน ด้วยอำนาจการกระทำกรรมที่ทำไว้เรื่อยไม่ขาดตอนนั่นเอง นี่เป็นเรื่องกล่าวตามหลักกรรมในชั้นศีลธรรม ที่เรามีโอกาสทำความดีได้เรื่อย ๆ

ในเรื่องการทำความดีนี้ ขอยกเว้นในเรื่องความละโมภ คือ ไม่มีการกล่าวหาว่า ละโมภในการทำความดี ไม่เหมือนกับการแสวงหาเงิน แสวงหาชื่อเสียง ซึ่งเมื่อเป็นไปในทางละโมภแล้วเป็นเรื่องใช้ไม่ได้ แต่ส่วนการประกอบกุศลกรรมนี้ ไม่มีการเรียกว่า ละโมภ จึงทำได้โดยไม่มีขอบเขต ข้อนี้หมายความว่า ต้องทำอย่างถูกต้อง จึงจะทำให้ได้รับผลดีด้วย และเป็นการครอบงำอำนาจของกรรมชั่วต่าง ๆ ที่เคยทำไว้แต่กาลก่อน ให้หมดโอกาสที่จะให้ผลด้วย ทั้งหมดนี้ เป็นการจำแนกกรรมเป็นลักษณะต่าง ๆ กัน แล้วก็แสดงความสำคัญของมันให้เห็นชัด และแสดงวิธีที่เราจะปฏิบัติเกี่ยวกับกรรม

5. ทำกรรมไว้อย่างไร จะได้รับผลของกรรมนั้น

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวว่า “สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม หมูสัตว์เป็นไปตามกรรม สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นเครื่องผูกพัน เปรียบเหมือนนมมุดเป็นเครื่องตรึงไว้ แล่นไปอยู่ฉะนั้น บุคคลได้เกียรติ ความสรรเสริญ ความเสื่อม การถูกฆ่า และการถูกจองจำก็เพราะกรรม บุคคลทราบชัดกรรมนั้นที่ทำให้ต่างกันได้ ไฉนเล่า จะพึงกล่าวว่ากรรมไม่มีในโลก”⁸

⁶ ขุ.อป.(ไทย) 32/91/577

⁷ พุทธทาส อินทปัญโญ, กฎแห่งกรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ดอกโมกข์, 2556), หน้า 31 - 39.

⁸ อภิ.ก. (ไทย) 37/785/821

ส่วนข้อที่เราจะต้องเป็นทนายท คือ ต้องรับผลของกรรมโดยตรงนั้น พุทธทาส อินทปัญโญ⁹ กล่าวว่า เป็นเพราะว่าการกระทำนั้น มันมีผลติดอยู่ในตัวการกระทำนั่นเอง ซึ่งเราจะพิจารณากันต่อไปถึงข้อที่พระองค์ ตรัสว่า ทำกรรมไว้อย่างไร ก็จะได้รับผลของกรรมนั้น

ในเรื่องนี้พระองค์ตรัสเป็นอุปมาเปรียบเทียบว่า หวานพืชลงไปเช่นใดเราจะได้เก็บเกี่ยวผลเช่นนั้น เช่นว่า เราหวานเมล็ดข้าวเปลือกลงไปเป็นพืช เราก็จะได้เก็บผลเป็นข้าวเปลือก ถ้าเราหวานพืชเป็นถั่ว เป็น มันลงไป เราก็จะได้เก็บผลเป็นถั่ว เป็นมันตามที่เราได้หวานลงไป ที่นี้ ถ้าเราหวานพืชของกรรมขาวลงไป เราก็ได้รับผลขาวหรือดี วานพืชของกรรมดำลงไปเราก็ได้รับผลที่เรียกกันว่าชั่ว นี่เรียกว่าเป็นผู้รับมรดก โดยตรง โดยถูกต้องที่สุดของกรรมที่กระทำ กรรมที่คนกระทำหรือสัตว์กระทำนั้นเองกลับย้อนกลับมาเป็นสิ่งที่ จะแบ่งแยกคน หรือสัตว์นั้นเสียเอง ว่าเป็นคนดีหรือคนไม่ดี

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า กมฺม สตุเต วิภชติ ยทิท หิปปณฺเฑิตาย ซึ่งแปลว่า กรรมคือการกระทำ เป็น เครื่องจำแนกสัตว์ให้ดีหรือให้เลว เพราะตัวกรรมมันก็อยู่ที่ตัวบุคคล ความดีหรือเลวมันก็อยู่ที่ตัวกรรมนั้น ๆ ฉะนั้นการกระทำนั้นเอง เป็นตัวชี้ระบุบุคคลว่าดีหรือเลว อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แยกออกจากกันไม่ได้ จึงถือว่า กรรมเป็นสิ่งที่จำแนกบุคคล ให้เป็นคนชนิดไหน คือ เป็นคนดำไปตามกรรมดำหรือเป็นคนขาว ไปตามกรรม ขาว นี่เรียกกฎแห่งกรรมในแง่ของศีลธรรม

6. ผู้ทำกรรมย่อมหลีกเลี่ยงผลกรรมไม่พ้น

เรื่องของผู้ทำกรรมย่อมหลีกเลี่ยงผลกรรมไม่พ้นนี้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไม่มีที่หลบ ไม่มีที่ซ่อนจากการต้องรับผลของกรรม คำบาลีนั้นมีว่า น อนตฺถิกฺขเ น สมฺมุตฺตมฺมฺเ น ปพฺพตฺตานํ ฯลฯ ซึ่งแปลว่า อยู่เสียบน สวรรค์ก็ตาม อยู่ในอากาศก็ตาม อยู่ในเหวลึกก็ตาม กันมหาสมุทรก็ตาม ที่ซึ่งเขาจะไม่ต้องรับผลของกรรมที่ เขากระทำไว้นั้น จะหาไม่ได้ คือ ไม่มีบางคนอาจจะเข้าใจผิดว่า เราสามารถทำกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อ ขัดเซกกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ผินใจทำกรรมดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ชนิดที่ตนไม่ประสงค์จะทำ เพื่อกลบเกลื่อนบาป ที่เคยทำไว้ตั้งมากมาย ตามนิสัยสันดานของการที่เป็นคนพาล พวกบัณฑิตหรือผู้ที่มีความรู้อันถูกต้อง ไม่มี ความคิดเช่นนี้คงยึดถือได้ตามหลักของกรรมในฝ่ายศีลธรรม ว่ากรรมดีคืออย่างนั้น ๆ กรรมชั่วคืออย่างนั้น ๆ ผู้ทำจะได้รับผลตามสมควรแก่การกระทำ อย่างไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้เลย และโดยเฉพาะที่เราจะต้องถือเป็น มนต์เป็นบทมนต์สำหรับคุ้มครองก็คือว่า ทำดีดีเสร็จ ทำชั่วชั่วเสร็จ ตั้งแต่มีการกระทำ ผลพลอยได้นั้นไม่เป็น ประมาณ แต่ถึงอย่างไรผลพลอยได้นั้นก็ต้องสมแก่กรรมเหมือนกัน คือ จะต้องดีหรือชั่วไปตามกรรม เหมือนกัน ขอแค่ให้ดูดี ๆ ก็แล้วกัน อย่าไปเข้าใจผิดจนสับสน นี่เรียกว่ากฎเรื่องกรรมในแง่ของศีลธรรมนั้น มี อยู่ดังที่กล่าวมานี้¹⁰

เมื่อได้ทราบเรื่องราวต่าง ๆ ในเรื่องของกรรมแล้ว ก็กลับมาสู่เรื่องของ อาสัณนกรรม ตามชื่อเรื่อง

อาสัณนกรรม คือการกระทำสิ่งที่ดีหรือกระทำสิ่งที่ไม่ดีในเวลาที่ไม่ตั้งใจจะตาย อีกนัยหนึ่งว่า อาสัณ นกรรมนี้ ได้แก่ การระลึกถึงสิ่งที่ดีหรือไม่ดีในเวลาที่ไม่ตั้งใจจะตาย

⁹ อ้างอิงแล้ว, กฎแห่งกรรม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ดอกโมกข์, 2556), หน้า 36.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 44 - 45.

พรพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร)¹¹ ได้อธิบายเรื่องอาสนันกรรมว่า อาสนันกรรมนี้ เมื่อจะแบ่งออกเป็นฝ่ายใหญ่ ๆ ก็มีอยู่ 2 ฝ่ายด้วยกัน คือ อาสนันกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล และอาสนันกรรมที่เป็นฝ่ายกุศล ในบรรดาอาสนันกรรมทั้งสองฝ่ายนั้น อาสนันกรรมที่เป็นฝ่ายอกุศล พึงเห็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

ในขณะที่มานดำแห่งชีวิตกำลังจะรูปติดอยู่รำไร คือ ในขณะที่จวนจะสิ้นอายุตายไปจากโลกนี้ บุคคลบางคนซึ่งไม่รู้ว่าตนจักต้องตายโหง เอาแต่โมโหโกรธาเป็นที่ตั้ง ทะเลาะวิวาทกันขึ้นกับผู้อื่นแล้วกระทำอกุศลกรรมด่าว่าเตะตีฆ่าฟันผู้อื่นด้วยฤทธิ์โทโส แต่ฝีมือสู้ผู้อื่นไม่ได้ เลยถูกเขาฆ่าเสียจนดับจิตเป็นผีตายโหงไปทั้ง ๆ ที่กำลังโทโสโกรธาก็ดี หรือผู้ที่กำลังกระทำอกุศลกรรมมิจฉาชีพ มีการฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ เป็นต้น ในขณะที่กำลังกระทำเพลินอยู่นั้น ก็ให้มีอันบังเอิญถูกยิงตาย หรือตายด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งก็ดี หรือผู้ที่กำลังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินอยู่โดยการเสพสุขขยาเมา มีอาการครึกครื้นเฮฮาเพราะฤทธิ์สุราพาไปแล้วเกิดมีเหตุปัจจุบันขึ้น ทำให้เขาต้องขาดใจตายลงในขณะที่นั้นทันทีก็ดี หรือพวกมิจฉาภิภูมิลิขังพวก เมื่อรู้ตัวจักต้องตาย มีการกระทำพิธีฆ่าสัตว์ต่าง ๆ เอามาบูชาญเพื่อตนจะได้ไปสู่สวรรค์ ตามลัทธิโง่ ๆ ที่นับถือกันมา เมื่อกระทำอกุศลกรรมบูชาญนั้นได้สำเร็จลงแล้ว เขานั้นก็ขาดใจตายไปก็ดี กรรมทั้งหลายเหล่านั้น นับว่าเป็นอาสนันกรรมฝ่ายอกุศลทั้งสิ้น เพราะเป็นอกุศลกรรมที่ทำให้ขณะที่ใกล้จะตาย

อกุศลกรรมบางอย่างที่บุคคลได้เคยกระทำมาแล้วเป็นเวลานาน และบุคคลนั้นก็ได้ตั้งใจที่จะเลิกถึงจนกระทั่งลืมไปแล้ว แต่ในขณะที่ใกล้จะตาย เกิดนึกขึ้นได้ถึงอกุศลกรรมของตนนั้นเป็นฉาก ๆ ไปแล้วอกุศลจิตก็เกิดขึ้นดังนั้นก็ดี หรือบุคคลที่มีใจหยาบช้าประกอบแต่อกุศลกรรมอยู่เนื่องเนิ่นย ตลอดชีวิตไม่เคยคิดที่จะสร้างกุศลเลย ครั้นเมื่อเกิดเจ็บป่วยขึ้นทำให้รู้สึกตัวกลัวตายและมองหาที่พึ่ง คือบุญกุศล แต่มองไม่เห็นเลย เห็นแต่บาปที่ตนทำไว้นั้นแหละเป็นจำนวนมาก จนอกุศลจิตเกิดขึ้น ดังนั้นก็ดี อกุศลจิตที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการระลึกถึงอกุศลกรรมความชั่วที่ตัวเคยกระทำเอาไว้เหล่านั้นแลเรียกชื่อว่า อาสนันกรรมฝ่ายอกุศล เพราะเป็นอกุศลที่ระลึกขึ้นได้ในขณะที่ใกล้จะตาย

ส่วนอาสนันกรรมที่เป็นฝ่ายกุศลนั้น พึงเห็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

บุคคลบางคน ตั้งแต่เกิดมาก็ไม่เคยที่จะสนใจทำบุญให้เป็นล่ำเป็นสัน แต่ประการใด เพื่อจักได้เป็นที่พึ่งต่อไปในภายหน้า และเพื่อเป็นอนุสรณ์ในชีวิตตน แล้วจึงลงมือประกอบการกุศลตามที่ตนคิดไว้ คือ ทอดกฐิน, สร้างพระอุโบสถ, สร้างวัด, สร้างศาลาการเปรียญ, สร้างพระธรรม, รักษาอุโบสถศีล, เจริญสมณวิปัสสนากรรมฐาน การสร้างกุศลอันยิ่งใหญ่เหล่านี้ ด้วยจิตใจที่เต็มไปด้วยความปิตินดี ในขณะที่กำลังกระทำกุศลเพลินอยู่นั้น ก็ถูกพญามัจจุราชมาจูดกระชากลากตัวไปเสีย ก่อนที่กุศลซึ่งตนสร้างจักสำเร็จดังนั้นก็ดีหรือเมื่ออกุศลกรรมที่เขาทำเหล่านั้นอย่างใดอย่างหนึ่ง สำเร็จสมความปรารถนาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ต่อมาไม่ช้าเขาก็ถูกพญามัจจุราช ทำให้สิ้นชีวิตลงดังนั้นก็ดี หรือเมื่อยังอยู่เย็นเป็นสุขอยู่ ก็ไม่เคยคิดที่จะสร้างกุศลแต่ประการใด แต่ครั้งเกิดมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยทำท้าวว่าจะไม่รอดชีวิต ไม่รู้ว่าจะยึดเอาอะไรเป็นที่พึ่ง เมื่อเห็นว่าตนไม่มีที่พึ่ง ไม่มีเสบียงสำหรับนำไปสู่ปรโลกแต่อย่างใด กลัวว่าตายไปจากโลกนี้จักต้องไปสู่ที่ลำบาก จึงคิดอยากจะทำบุญกุศลขึ้นในทันทีทันใด แล้วใช้ให้คนไปนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเพื่อ ถวายทานบ้าง รักษาศีลบ้าง ฟังธรรมบ้าง ในขณะที่กำลังประกอบการกุศลเหล่านั้นอยู่ก็ถูกพญามัจจุราช มาจูดกระชากลากไปก่อนที่จะทำสำเร็จดังนั้นก็ดี หรือเมื่ออกุศลกรรมที่เขาคิดทำในปัจจุบันทันด่วนนั้น สำเร็จสมตามความปรารถนาเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ต่อมาไม่ช้า เขาก็ถูกพญามัจจุราชเข้ามาทำให้สิ้นชีวิตดังนั้นก็ดี กรรมทั้งหลายเหล่านี้ได้ชื่อว่าอาสนันกรรมฝ่ายกุศลทั้งสิ้น เพราะเป็นกุศลกรรมที่ทำให้ขณะที่ใกล้จะตาย

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 158 - 160.

กุศลกรรมบางอย่างที่บุคคลได้กระทำมาแล้วเป็นเวลานาน และบุคคลนั้นก็ไม่ได้สนใจที่จะนึกถึง จนกระทั่งลืมเสียสนิทแล้ว แต่ในขณะที่ใกล้จะขาดใจตายเกิดนึกถึงกุศลกรรมนั้นขึ้นมาได้ ทำให้จิตใจชุ่มชื้น แล้วกุศลจิตก็เกิดขึ้นดังนี้ก็ดี หรือบุคคลที่มีบุญกุศลประกอบแต่กุศลกรรมความดีอยู่เนื่องเนืองนิตย์ เมื่อมาจนท่าแห่งชีวิตกำลังจะรุดปิดลงนั้น ก็มองเห็นแต่คุณงามความดีที่ตนได้เคยกระทำเอาไว้มากมาย ละเลิกได้เป็นฉาบ ๆ ไปทำให้กุศลจิตเกิดขึ้นบ่อยหลายครั้งดังนี้ก็ดี กุศลจิตที่เกิดขึ้นโดยอาศัยการระลึกถึงกุศลกรรมความดีที่ตัวได้เคยทำเอาไว้เหล่านี้แล เรียกชื่อว่าอาสนันกรรมฝ่ายกุศลกรรม เพราะเป็นกุศลที่ระลึกขึ้นได้ในขณะที่ใกล้จะตาย ดังมีพระบาลีกล่าวไว้ว่า

จิตเต อสังกิลิฏฐะ สุตติ ปาฏิกังขา หมายความว่า เมื่อจิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง สุตติเป็นที่ไป จิตเต สังกิลิฏฐะ สุตติ ปาฏิกังขา หมายความว่า เมื่อจิตเศร้าหมองไม่ผ่องใส สุตติเป็นที่ไป¹²

อาสนันกรรมนี้ มีลำดับการให้ผลเป็น 2 รองจากครุกรรม หมายความว่า ยกเว้นครุกรรมเสียแล้ว ก็ไม่มีกรรมอื่นใดที่จะมีอำนาจมากันทางขวางหน้าการให้ผลแห่งอาสนันกรรมนี้ในชาติต่อไป อาสนันกรรมนี้ถึงแม้ว่าจะมีนิดหน่อย แต่ก็อาจให้ผลก่อนกรรมทั้งหลายไม่ว่าจะมากและใหญ่สักเพียงไหนก็ตาม กล่าวอย่างนี้รู้สึกว่าจะฟังยากคืออย่างนี้ สมมติว่ามีบุคคลผู้หนึ่งซึ่งประกอบกุศลกรรมคุณงามความดีมานาน ให้ท่านรักษาศีลมาเกือบตลอดชีวิต แต่ว่าในขณะที่จะตายนั่น เกิดโทษคือโรคผู้ที่ยาบาลตนขึ้นมา ตามธรรมดาของผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ นี้เรียกว่า เป็นอาสนันกรรมฝ่ายอกุศลกรรมแล้ว อาสนันกรรมฝ่ายอกุศลเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ย่อมมีอำนาจส่งผลให้เขาผู้นั้นไปเกิดในอบายภูมิทันที ทั้ง ๆ ที่เขาได้ประกอบคุณงามความดีมากมาย! ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุไร เพราะอาสนันกรรมฝ่ายอกุศลอันเล็กน้อยนั้นได้โอกาสจึงให้ผลก่อน ส่วนกุศลกรรมความดีที่เขาทำไว้มากมายนั้น ย่อมให้ผลแก่เขาทีหลังในเมื่อมีโอกาส ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวอุปมาลำดับการให้ผลแห่งอาสนันกรรมนี้ว่า อาสนันกรรมนี้ย่อมมีอุปมาเหมือนกับโคแก่ ธรรมดาว่าโคแก่ คือ วัวเฒ่า นั้น เพลสาเย็นหสมัย เมื่อนายโคบาลต้อนฝูงโค ซึ่งมีทั้งโคหนุ่มเข้าไปอยู่ในคอก โคแก่ย่อมจะเดินงุ่มง่ามไปตามประสาที่ตนแก่แล้ว ไม่ว่องไวเหมือนโคหนุ่มปราดเปรียวทั้งหลาย โคหนุ่มโคสาวเขาเข้าไปเลือกหาที่นอนตามความพอใจ และนอนเคี้ยวเอื้องอย่างสบายอารมณ์อยู่ในคอกตั้งนานแล้ว โคแก่ผู้มีกรรม หูตา แข็งขาไม่ค่อยดี เพิ่งจะเดินงุ่มง่ามมาถึงประตูคอกเบี่ยงหาที่นอน ตั้งใจว่าจะหาที่นอนให้เหมาะใจเหมือนอย่างเขาอื่น ก็ไม่มีโอกาสจะได้ตั้งใจ ทั้งนี้เพราะว่าโคทั้งหลายจงไว้อ่อนแล้ว และเข้านอนกันเต็มคอกหมดแล้ว โคเฒ่าผู้มาทีหลังหันรีหันขวางอยู่ครู่หนึ่ง จึงล้มตัวลงนอนที่ประตูคอกนั่นเอง พออรุณรุ่งเช้า เมื่อนายโคบาลเข้ามาเปิดประตูคอก เขาย่อมปลุกเจ้าโคแก่ซึ่งนอนอยู่ที่ประตูให้ลุกขึ้นก่อน ครั้นประตูคอกเปิดออกแล้วโคแกะนั้นย่อมพลันได้โอกาสออกจากคอกก่อนกว่าโคทั้งปวง ทั้งนี้เพราะอาศัยที่ตนอยู่ใกล้ประตู ถึงแม้ว่าตนจะแก่แล้วกำลังเรี่ยวแรงมีน้อยนักหนา แต่ใครอย่ามาดูถูกดูหมิ่นในกรณีนี้ไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อาสนันกรรมคือกรรมที่ใกล้จะตายนี้ก็เหมือนกัน ถึงแม้ว่าจะเป็นกรรมนิดหน่อยมีพลังน้อยสู้กรรมอื่น ๆ ไม่ได้ก็จริง แต่ใครจะมาดูถูกดูหมิ่นไม่ได้ เพราะมีอำนาจให้ผลแก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมก่อนกรรมอื่นทั้งหมด โดยมีโอกาสให้ผลก่อนเพื่อน เปรียบเหมือนโคเฒ่าซึ่งอยู่ใกล้ประตูคอก ย่อมมีโอกาสดูออกจากคอกก่อนโคที่มีกำลังทั้งปวงฉะนั้น¹³

คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดลได้กล่าวถึง การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย (Terminal care) ตอนหนึ่งว่า ผู้ดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ควรช่วยให้จิตใจของผู้ป่วยจดจ่อกับสิ่งดีงาม อาจน้อม

¹² กองแก้ว กวีวรรณ, "จิตเต อสังกิลิฏฐะ สุตติ ปาฏิกังขา (นโมสรรคพระคุณเจ้า)", สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2562. จากเว็บไซต์ <<http://oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=235190>>.

¹³ อ่างอิงแล้วม กระมที่ปนี เล่ม 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2545), หน้า 161 - 162.

นำได้หลายวิธี เช่น นำสิ่งของผู้ป่วยเคารพนับถือมาไว้ที่ห้องเพื่อให้ระลึกถึง ชวนให้สวดมนต์ตามหลักศาสนา ใช้วิธีทางศาสนาช่วยสร้างบรรยากาศได้ เช่น เปิดบทสวดสรรเสริญพระเจ้า (ในชาวคาทอลิก)¹⁴

เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นเรื่องธรรมดา ที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงไปได้ เมื่อยังเป็นเด็ก เป็นหนุ่มสาว วัยกลางคน มักไม่คิดอะไรมาก ทำมาหากินไปตามหน้าที่ เที่ยว กิน สนุกสนาน เพลิดเพลินไปตามวัย แต่พอเข้าสู่วัยสูงอายุ หลายคนยังหลงระเริงกับกิเลสตัณหาต่าง ๆ หลายคนเริ่มคิดว่าเราต้องเตรียมตัวตาย หันมาสร้างกุศลกรรมมากขึ้น ผู้ที่สร้างกุศลกรรมมาตั้งแต่อายุน้อย มักได้เปรียบกว่าผู้ที่มารู้ตัวเอาตอนแก่มา ๆ ตอนใกล้จะตาย เพราะจิตได้สัมผัสกับสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เป็นบุญกุศลมาเป็นเวลานาน เมื่อใกล้ตาย ณ เสี้ยววินาทีที่จิตดับ จิตอาจจะระลึก หรือเกาะเกี่ยวอยู่กับสิ่งที่ เป็นบุญกุศล หรือความดีที่ได้ทำมาเนิ่นนาน ทำให้จิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง ก็ไม่ตกไปสู่อบายภูมิ ส่วนผู้ที่ทำบาป ทำชั่ว ไว้มาก เมื่อถึงเสี้ยววินาทีที่จิตดับ อาจเห็นภาพความชั่วร้าย หรือบาปกรรม (อกุศลกรรม) ที่ตนทำไว้ ก็มีโอกาสดังกล่าวไปสู่อบายภูมิ ดังนั้น ช่วงเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงควรพยายามทำความดี สร้างบุญสร้างกุศลให้มาก ไม่ประพดิดในเรื่องที่ผิดศีลธรรม โหดร้าย คดโกง โกรธแค้น พยาบาท ควรเมตตา โอบอ้อมอารี ซื่อสัตย์สุจริต ทำจิตให้เป็นกุศลอยู่เป็นเนืองนิตย์ ทำจิตให้ผ่องใสไม่ขุ่นมัว ที่กล่าวมาถือว่าการฝึกตนเองก่อนตาย หรือเตรียมตัวก่อนตาย ผู้ที่ทำการชั่วแม้ว่าตนเองยังไม่ตายก็อาจได้รับโทษทางกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งคนทำกรรมชั่วต้องได้รับโทษนี้มีมาตั้งแต่โบราณกาล

ทศนีย์ ปิยะเจริญเดช และคณะ ได้กล่าวถึงหลักกฎหมายและการลงโทษผู้กระทำความผิด ในสมัยโบราณว่า ในพระสูตร มีการระบุโทษหรืออาญาเป็นขั้นเป็นตอนจากโทษเบาจนไปถึงโทษหนัก เมื่อมีการจับผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การพิจารณาบทลงโทษในสมัยนั้นยังไม่มีกระบวนการที่ซับซ้อนนัก การพิจารณาบทลงโทษเป็นการพิจารณาโดยทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งมีลำดับ 3 ขั้นตอนคือ ครั้งที่ 1 ว่ากล่าวตักเตือน ครั้งที่ 2 ทำทัณฑ์บน และครั้งที่ 3 ลงทัณฑ์ ดังปรากฏในอรรถกถาสูตรนี้ว่า “แม้ครั้งที่ 3 คนทั้งหลายได้จับเขาแล้วกล่าวว่า คุณคนทำการชั่วที่รักษาส่วนตนไว้แล้วถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภคคุณอย่าได้ทำอย่างนี้อีก คนเหล่านี้ใช้ฝ่ามือบังก่อนดินบังท่อนไม้บังทำร้ายวาเสฏฐะและการทวาชะในเพราะเรื่องนั้นเป็นเหตุ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ปรากฏการครหาจึงปรากฏ การพูดเท็จจึงปรากฏ การถือท้าวาฐจึงปรากฏ”¹⁵

สำหรับผู้ที่อยู่ใกล้ชิดผู้ที่ใกล้จะตายก็ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นญาติ แพทย์ พยาบาล ก็มีโอกาที่จะทำให้ผู้ตายไปสู่สุคติ ได้ เช่น สำหรับผู้นับถือพุทธศาสนา สามารถชวนผู้ที่ใกล้ตายให้ระลึกถึงสิ่งที่เคยทำบุญกุศล เช่น เคยใส่บาตร ไปทอดกฐิน ทอดผ้าป่า บริจาคทาน ร่วมทำบุญสร้างโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ หรือการปฏิบัติธรรม เคยบวชลูก บวชหลาน บางที่อาจใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีช่วย เช่น เปิดเสียงสวดมนต์เบา ๆ ให้พอได้ยิน หรือนิมนต์พระสงฆ์ มาแสดงธรรม เป็นต้น สำหรับศาสนาอื่น ก็ทำตามธรรมเนียมของศาสนานั้น ๆ

7. บทสรุป

อสังนกรรม คือกรรมที่กระทำในเวลาใกล้จะตายหรือการระลึกถึงสิ่งที่เคยกระทำในอดีตในช่วงเวลาที่ใกล้จะตายคนที่ทำการดีไว้มากกว่าทำการชั่ว เวลาที่ใกล้จะสิ้นใจตาย จิตมักเห็นภาพการกระทำดีของตน

¹⁴ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, "การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย (Terminal care)," สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563, จากเว็บไซต์<<https://med.mahidol.ac.th/palliative/article/09may2017-0953>>"

¹⁵ ทศนีย์ ปิยะเจริญเดช และคณะ, "การกำหนดจิตตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา", วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2563), หน้า 196.

เพราะจิตเคยชินกับการทำดี คนที่ทำความชั่วไว้มากกว่ากรรมดี เวลาที่ใกล้จะสิ้นใจตาย จิตมักเห็นภาพการกระทำชั่วของตนเพราะจิตเคยชินกับการทำชั่ว ดังนั้น ขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ จึงควรทำกรรมดี หรือสร้างกุศลกรรมไว้มาก ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน รักษาศีล ภาวนา มีจิตเมตตา ไม่โกรธแค้นพยาบาท ละเว้นการกระทำความชั่วทั้งหลาย หรือ อย่สร้างอกุศลกรรม เพราะเมื่อถึงวินาทีสุดท้ายของชีวิต เวลาที่ใกล้จะตาย หรือวาระจิตสุดท้าย ขณะที่จิตดับ จิตจะได้เห็นภาพกุศลกรรมทั้งหลายที่ได้กระทำไว้ ทำให้จิตผ่องใสไม่เศร้าหมอง ก็จะทำให้ไปสู่สุคติ หากทำความชั่วอยู่เป็นเนืองนิตย์ เมื่อถึงวาระจิตสุดท้าย ขณะที่จิตดับ จิตอาจจะเห็นภาพกรรมชั่วที่ได้เคยกระทำไว้ เพราะทำความชั่วมากกว่ากรรมดี ทำให้จิตเศร้าหมองไม่ผ่องใส ก็ทำให้ไปสู่ทุคติ สิ่งที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าการทำความดีเป็นเนืองนิตย์ของผู้ใกล้ตาย ก็คือผู้ที่อยู่ใกล้ชีวิตบุคคลที่ใกล้ตาย เช่น ญาติพี่น้อง บุคลากรทางการแพทย์ เช่น แพทย์ พยาบาล ที่ดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย หากมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของอาสนกรรม ก็จะมีโอกาสช่วยให้ผู้ตายไปสู่สุคติได้ เช่น พูดเตือนสติให้ผู้ใกล้ตายระลึกถึงความดี บุญกุศลที่เคยกระทำ เช่น การทำบุญ การใส่บาตร การฟังเทศน์ฟังธรรม การอุปสมบทลูกหลาน การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ให้นึกถึงพระพุทธเจ้า ที่สมัยโบราณเรียกว่า “บอกทาง” ที่เป็นธรรมเนียมที่ชาวพุทธนิยมทำสืบต่อกันมา ทำให้จิตของผู้ป่วยใกล้ตาย เกิดปีติ ผ่องใส ไม่เศร้าหมอง เมื่อเขาสันลมหายใจขณะนั้น ย่อมไปสู่สุคติ สำหรับชาวพุทธ เมื่อทราบดังนี้ ควรหมั่นทำบุญ ทำทาน รักษาศีล ภาวนา ทำกรรมดีอยู่เสมอ เพื่อให้การดำเนินชีวิตมีความสุข สงบ เมื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิต บุญจะได้เตือนสติให้ระลึกถึงกุศลกรรมที่ได้ทำไว้ ซึ่งจะชักนำให้ไปสู่สุคติตามควรแก่กำลังบุญที่ได้ทำไว้

เอกสารอ้างอิง

- ก่องแก้ว กวีวรรณ. "จิตเต อสังกิลิฏฐะ สุคติ ปาฏิกังขา (นมัสการพระคุณเจ้า)". สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2562. จากเว็บไซต์ <<http://oknation.nationtv.tv/blog/print.php?id=235190>>.
- คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. "การดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย (Terminal care)". สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2563. จากเว็บไซต์ <<https://med.mahidol.ac.th/palliative/article/09may2017-0953>>".
- ทัศนีย์ ปิยะเจริญเดช และคณะ. "การกำเนิดรัฐตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา". วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2563), หน้า 196.
- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- ช.อป.(ไทย) 32/91/577
- อภิ.ก. (ไทย) 37/785/821
- พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.9). **กรรมที่ปณี เล่ม 1**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2545
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 24. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, 2556
- พุทธทาส อินทปัญโญ. **กฎแห่งกรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ดอกไม้มกซ์, 2556
- ราชราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, 2556

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

Pantip. “จิตนี้ เป็นธรรมชาติประภัสสร”. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2562. จากเว็บไซต์
<<https://pantip.com/topic/32881416>>

บทบาทพระสงฆ์กับความสำเร็จในการบริหารเชิงระบบในองค์กรศาสนา

LOLES OF MONK AND SUCCESS IN SYSTEMATIC ADMINISTRATION IN RELIGIOUS ORGANIZATIONS

พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ) ดีเยี่ยม*
Phrakrupaladteranuwattra (Suthep) Deeyiam

Received: 2021-06-4

Revised: 2021-08-17

Accepted: 2021-08-31

บทคัดย่อ

บทบาทของพระสงฆ์ก็มีส่วนสำคัญในร่วมจัดการบริหาร และเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงาน เพราะพระภิกษุผู้มีหน้าที่ในการส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้เจริญรุ่งเรือง สร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน โดยบทบาท หน้าที่ของพระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยให้การบริหารเชิงระบบผ่านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ความสำเร็จให้ยั่งยืนถาวรสืบไปและมีประสิทธิภาพนั้น คือการที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นภาระ หน้าที่เกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา จึงมีการร่วมกันขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ ในการปฏิรูป กิจการพระพุทธศาสนา และให้มีการนำแนวทางไปปฏิบัติ ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสน ศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ นำไปสู่ 1.การช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป 2.ช่วยให้ บุคลากรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จและความล้มเหลวล้มเหลวต่อ เป้าประสงค์ขององค์กร 3. ช่วยส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance) 4. ช่วยยกระดับระบบการ จัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance-based Budgeting) และ 5. ช่วยในการสร้างนวัตกรรม การบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, ความสำเร็จ, การบริหารเชิงระบบ, องค์กรศาสนา

ABSTRACT

The role of monks is also important in management and part of operation, because the monk is responsible for promoting the maintenance of Buddhism to prosper. The role and duties of monks have contributed to systematic management through the management of the sangha to achieve lasting success and efficiency. Therefore, monks have to do or have to be considered as engaged in monks duties the monks have to drive strategic plan. In the reform Buddhism guidelines are adopted consisting of 6 aspects: 1. To help organizations develop themselves in the way that is

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช, เบอร์โทร 0819712385,
E-mail: suthepdeey@gmail.com

appropriate changing circumstances. 2. To help people realize their roles and duties contributing to success and failure to meet the objectives of organization. 3. To promote improvement of organization's operations in order to maximize efficiency in accordance with good urban management or good governance guidelines. 4. Enhance work-focused budgeting system. 5. To help in innovation corporate management to be more modern.

Keywords: Clergy Role, Success, Systematic Administration, Religious Organizations

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สังคมไทยส่วนใหญ่นับถือ และสืบทอดกันมาเป็นช้านาน มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย และมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ทั้งเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของคนไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจ เนื่องจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาทำให้เกิดความรักความสามัคคีและมีความเมตตา กรุณาต่อกัน เป็นต้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของชนชาวไทยให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน จากเหตุผลที่กล่าวมานี้จึงเป็นเหตุผลที่ควรทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้สืบไป เพราะพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง ไม่เฉพาะพระภิกษุสามเณร และพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แต่พระพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นวัฒนธรรมยังส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองโดยรวมอีกด้วย¹ โดยเฉพาะองค์กรศาสนาจึงต้องเป็นสื่อกลางในการช่วยสืบทอดทำนุบำรุงศาสนา องค์กรศาสนาจะยั่งยืนอยู่ได้ ส่วนหนึ่งนั้นต้องขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่ดี เพราะถือได้ว่าการบริหารจัดการเป็นกลไกทำให้การดำเนินงานตามระบบบรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามขั้นตอนที่วางไว้ เนื่องจากการบริหารจัดการเป็นเรื่องของการใช้กระบวนการที่สร้างให้สังคม กลุ่มองค์กรอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม และเป็นศิลปะในการทำสิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จถึงจุดหมาย² เป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยชุดกิจกรรม อันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายและกิจกรรมต่าง ๆ นั้นมักจะเกี่ยวข้องกับการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นิเวศแมน และซัมเมอร์ (Newman and Summer)³ ซึ่งการนำหลักการบริหารจัดการมาช่วยในการจัดการหน่วยงานองค์กรให้ดีขึ้น และที่ผ่านมานั้นการบริหารงานในคณะสงฆ์ส่วนใหญ่ ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายนั้นทั้ง ๆ ที่มีการบริหารขององค์กรสงฆ์ในประเทศไทยนั้นมีลักษณะที่ค่อนข้างกว้างใหญ่ มีการกระจายอำนาจ และมีภาระหน้าที่ที่มากมาย นับตั้งแต่การบริหารงานระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาส การสนองนโยบายของภาครัฐ การส่งเสริมประชาชน การทำงานต้องมีการติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งใช้การบริหารจัดการเชิงระบบ เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานและแก้ปัญหาในองค์กรพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เพราะแนวความคิดเชิงระบบมีความเชื่อว่า การจัดการมีลักษณะต่อเนื่องกันและความสัมพันธ์ซึ่ง

¹ พระราชวรเมธี และคณะ, แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564 การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ, 2560, หน้า 18

² ถนัด เดชทรัพย์, การบริหารจัดการขององค์กรบริหารส่วนตำบลไทยชนะศึก อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ตามหลักธรรมาภิบาล, (ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, 2550), หน้า 19

³ Newman William H. and Charles B. Summer, **The process of management**. (New Jersey, prentice-Hall Inc, 1964), p. 9

กันและกัน รวมทั้งต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของหน่วยงานย่อย ๆ กับส่วนรวมทั้งหมด ความสำเร็จในการจัดการขององค์การขึ้นอยู่กับการจัดการของทุกระบบมิใช่ระบบหนึ่งระบบใด ความสำเร็จในการจัดการขององค์การซึ่งถือว่าเป็นระบบรวม (total system) ต้องอาศัยความสำเร็จของระบบย่อยทุกระบบเพราะแต่ละระบบเกี่ยวข้องผูกพันกับระบบใหญ่ คือองค์การ

ดังนั้นจากที่กล่าวมาข้างต้น การบริหารเชิงระบบในองค์กรศาสนาสำเร็จนั้นก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยและบทบาทของหลาย ๆ ฝ่าย ในการปฏิบัติสองนโยบาย อย่างต่อเนื่อง พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของคณะสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญเป็นปัจจัยหนึ่งในการทำนุบำรุงพระศาสนา ที่มีหน้าที่สำคัญในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยปฏิบัติหน้าที่ตามพุทธบัญญัติและจิตสำนึกที่ได้รับการอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย 4 จากฆราวาส⁴ เพื่อให้องค์กรศาสนานี้ขึ้นอยู่กับความมั่นคงและยั่งยืนให้การปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงสถาพรสืบไป โดยมีบทบาทหน้าที่ในการสนองนโยบายตามกรอบการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 6 ด้าน ตามพันธกิจ ดังต่อไปนี้ เป็นกรอบการดำเนินการ คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศาสนศึกษา 3) ด้านการเผยแผ่ 4) ด้านการสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารในองค์กรศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป

2. บทบาทของพระสงฆ์กับพันธกิจ 6 ด้าน

การบริหารการปกครองคณะสงฆ์ไทย อยู่ภายใต้การปกครองโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยกำหนดอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ คือ กิจการที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี 6 ฝ่าย คือ การเพื่อความเรียบร้อยดีงาม (การปกครอง) การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งในปัจจุบันอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของมหาเถรสมาคมสำหรับการบริหารจัดการวัด เป็นภาระหน้าที่โดยตรงของเจ้าอาวาส ซึ่งตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ระบุภาระงานในการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการไว้ตามพันธกิจ หรือภาระงานของคณะสงฆ์ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ สามารถแสดงรายละเอียด ได้ดังนี้

2.1 การปกครอง

การปกครอง หมายถึง การดูแล คุ้มครอง บริหาร การปกครองของคณะสงฆ์ไทย เป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาส พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขปรับปรุง พ.ศ. 2535 ได้ลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ไว้ดังนี้ มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม การจัดระเบียบการ ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ใน กฎมหาเถรสมาคม หลักการปกครองเป็นภารกิจที่วัดโดยพระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือเจ้าคณะปกครอง ดำเนินการสอดส่อง ดูแล รักษาความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัด หรือในปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง ประกาศของมหาเถรสมาคม หรือพระบัญชาของสมเด็จพระสังฆราชภารกิจด้านนี้ครอบคลุมถึงการที่พระภิกษุผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าคณะปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่

⁴ พระมหาโยธิน โยธโก, บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,

ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่พระภิกษุทำหน้าที่เป็นพระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ ในการอุปสมบทกุลบุตร

การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์นั้น มหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรสูงสุดของคณะสงฆ์ มีอำนาจ 3 ด้าน ได้แก่ 1. อำนาจนิติบัญญัติ 2. อำนาจบริหาร และ 3. อำนาจตุลาการ

2.1) การศาสนศึกษา

การศาสนศึกษา หมายถึง การเล่าเรียน ผูกฝน และอบรม ความสำคัญ การศึกษาในทางพระพุทธศาสนา เป็นการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรม และบาลีนอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วย

การศึกษาของภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม (ระดับประถมศึกษา) สนามหลวงแผนกธรรม มีหลักสูตร คือ นักธรรมจัดสำหรับพระสงฆ์ สามเณรและธรรมศึกษาจัดสำหรับคฤหัสถ์ สำหรับหลักสูตรนักธรรมแบ่งเป็น นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโทและนักธรรมชั้นเอก ส่วนหลักสูตรธรรมศึกษา แบ่งเป็นธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอก

2) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทยและแปลภาษาไทย เป็นภาษาบาลี เพราะว่าภาษาบาลี เป็นภาษาที่รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

3) การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (ระดับมัธยมศึกษา) โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นในวัดหรือธรณีสงฆ์หรือที่ดินของมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา โดยกรมการศาสนาให้การอุปถัมภ์ จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไป เพื่อที่ว่าหากพระสงฆ์ สามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานประกอบอาชีพได้

4) การศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ดำเนินการในสองสถาบัน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดังนั้น บทบาทหน้าที่ของคณะสงฆ์ในการบริหารด้านศาสนศึกษา จึงเป็นจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรหรือการสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณร ได้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาการต่างๆ คณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอื่นเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรม เป็นการศึกษาหลักสำคัญยิ่งของพระสงฆ์

2.3 การศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การให้การสงเคราะห์ด้านการฝึกฝน อบรมแก่ประชาชนความสำคัญ การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาที่วัด คณะสงฆ์ดำเนินการขึ้นเพื่อสนองต่อนโยบายของภาครัฐ ในอันที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เยาวชนได้รับการศึกษาหลักการศึกษาสงเคราะห์ เป็นภารกิจด้านการดำเนินการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนาเพื่อสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุขและเป็นพลเมืองที่มีความรู้คู่คุณธรรมของประเทศ

คณะสงฆ์กำหนดการศึกษาสงเคราะห์เป็นกิจของคณะสงฆ์ แบ่งเป็น 2 ประการ คือ

1) การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร

2) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษาส่วนการจัดการศึกษาสงเคราะห์โดยวิธีอื่น

ดังนั้น การศึกษาสงเคราะห์เป็นบทบาทของคณะสงฆ์ที่จะจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทั่วไป การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนเจือช่วยเหลือนด้านการศึกษา นอกจากการศาสนศึกษา หรือสถาบันอื่น หรือบุคคลอื่นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน พระภิกษุสงฆ์ได้ทำหน้าที่ให้ความอนุเคราะห์ในการให้การศึกษา ทั้งส่วนที่จัดการศึกษาเองโดยตรง คือ จัดตั้งโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนทุนด้านอื่น ๆ เช่น การให้ทุนสนับสนุนการศึกษา การสร้างอาคารเรียน สนับสนุนอุปกรณ์ การเรียนการสอน เพื่อพัฒนาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน

2.4 การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเผยแผ่หลายออกไป ทำให้ผู้คนพลเลื่อมใสในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านั้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์และคณะสงฆ์ ถือเป็นกิจการพระศาสนาที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่งคือ ความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนหรือการเผยแผ่ตัวเอง คณะสงฆ์ไทยเคยจัดให้มีโรงเรียนพระธรรมกถึก ภิกษุสงฆ์ที่เทศน์ดีจะได้รับการยกย่องมาก

ดังนั้น สรุปได้ว่า บทบาทของคณะสงฆ์ในการบริหารจัดการด้านเผยแผ่เป็นการประกาศศาสนธรรมประกาศคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาแก่ประชาชน เป้าหมายเพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และน้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พระสงฆ์จะต้องมีความรู้ ความสามารถ และมีกลวิธีในการเผยแผ่ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

2.5 การสาธารณูปการ

การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด ความสำคัญของการสาธารณูปการโดยรวม หมายถึง การพัฒนาวัดในด้านวัตถุทุกอย่าง ไม่เฉพาะแต่ ศาสนสถานเท่านั้น หากรวมถึงการทำวัดให้สะอาด ร่มรื่น สะดวกสบาย การทำถนน ทางเดิน ในวัด การตกแต่งวัดให้ดูสวยงามให้สบายตาแก่ผู้พบเห็น และการศาสนสมบัติของวัด “สาธารณูปการ” ที่จัดเป็นระเบียบบริหารการคณะสงฆ์ส่วนกลางในสมัยใช้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ใช้คำว่า “องค์การสาธารณูปการ” แต่ในปัจจุบัน บทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคม และระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ” ทั้งองค์การสาธารณูปการและการสาธารณูปการมีความหมายในการรวม กิจกรรมคณะสงฆ์อย่างเดียวกัน

ดังนั้น บทบาทคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณูปการ มีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคม การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นหน้าที่เจ้าอาวาส โดยตรง ในการพัฒนาวัด ด้านอาคาร สถานที่และสิ่งแวดล้อมการบูรณปฏิสังขรณ์ในเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส ดูแลความเรียบร้อย เป็นสถานที่สัปปายะ สำหรับประชาชน

2.6 การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์หมายถึง การช่วยเหลือเพื่อประชาชนทั่วไป ความสำคัญของการสาธารณสงเคราะห์ นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือประชาชน ผู้ยากไร้ และประสบภัยแล้ว ยังหมายรวมถึงการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารทางราชการ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้การฝึกอาชีพแก่ประชาชน การให้ใช้สถานที่วัดสำหรับดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หลักการสาธารณสงเคราะห์ เป็นการกิจที่วัด หรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการช่วยเหลือสังคมใน รูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ประชาชนเป็นสำคัญ

ดังนั้น บทบาทคณะสงฆ์ในด้านการสาธารณสงเคราะห์ การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสในการบริหารงานทุกด้านเกี่ยวกับสงเคราะห์ประชาชน เป็นศูนย์กลางของสังคมและศูนย์รวมทางจิตใจ สงเคราะห์ทั้งทางวัตถุและที่พึ่งทางใจของประชาชน⁴

3. หลักการบริหารเชิงระบบ

แนวคิดของหลักการบริหารเชิงระบบเกิดจากกลุ่มนักคิด นักทฤษฎีรวมทั้งนักปฏิบัติที่สนใจแนวคิดทฤษฎีระบบ เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาสร้างเสริมองค์ความรู้เกี่ยวกับองค์การและการบริหาร ต่างมีความเชื่อมั่นว่าจะส่งผลให้องค์การตามแนวทางแห่งองค์ความรู้ในมิติใหม่สามารถดำเนินกิจการได้อย่างมีประสิทธิภาพผลสูงสม่ำเสมอ แม้สภาพแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงอย่างไรก็ตาม Chester Barnard⁵ ผู้เขียนหนังสือด้านการบริหารงานโดยใช้วิธีการเชิงระบบ ขณะเดียวกัน Herbert Simon ผู้ซึ่งมององค์การในสภาพที่เป็นระบบที่มีการตัดสินใจต่าง ๆ ความสับสน ความซับซ้อนภายใน เขาพยายามศึกษาค้นคว้า หาแนวทางนำความรู้ใหม่ ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้เป็นรากฐานกำหนดทฤษฎีองค์การ ความรู้ใหม่ที่เขาสงสัยคือ วิธีการเชิงระบบนั่นเอง สำหรับ Churchman⁶ และคณะสนใจและสนับสนุนให้ใช้ วิธีการเชิงระบบ ในการศึกษาวิเคราะห์ข้อแก้ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินงาน ซึ่งเขาเป็นคนแรก ที่นำการวิจัยดำเนินงานมาใช้ในระยะแรก เขาได้ใช้วิธีทางคณิตศาสตร์มาวิเคราะห์องค์การทาง การทหารในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็เริ่มใช้ในการแก้ไขปัญหาการดำเนินงาน ซึ่งจะเห็นว่าเป็นการใช้แนวทางวิธีการเชิงระบบนั่นเอง

⁴ พระเทพพรเมธี และคณะ, การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา: นโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสังคมสันติสุข, คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560

⁵ Kast, Fromont E. and Rosensweig, James F. **Organization and Management: A systems and contingency approach**, 4th.ed., McGraw-Hill Book company, 1975. p. 109

⁶ Bowditch, Jame L., **Behavior in Organization: A systems approach to managing**, 2nd.ed., Addison - Wesley publishing company, 1973, pp.16-17

⁷ Schoderbek, Peter P. and Others, **Management System: Conceptual Consideration**, 4th .ed., Richard D. Irwin, Inc., 1990, pp. 6-10

โซเดอร์เบคและคณะ⁷ เสนอว่าการแก้ปัญหาในปัจจุบัน จำเป็นต้องมองที่ระบบมากกว่าพิจารณารายละเอียดของแต่ละปัญหา ตัวอย่างการใช้ Systems Approach ในการแก้ปัญหา ได้แก่ระบบการขนส่งต้องมีการออกแบบระบบทางสัญจรที่ดี ซึ่งจะช่วยลดการสิ้นเปลืองเชื้อเพลิงได้ หรือการออกแบบเครื่องบินที่สามารถบรรจุผู้โดยสารได้จำนวนมาก นอกจากนี้เขายังได้ขยายความว่า วิธีการเชิงระบบ มีความแตกต่างกับวิธีการเชิงวิเคราะห์ (Analytical approach) ตรงที่วิธีการเชิงระบบเป็นกระบวนการแยกแยะจากส่วนรวมทั้งหมดออกเป็นส่วน ๆ ที่เล็กกว่า เพื่อให้เข้าใจการทำหน้าที่ของส่วนรวม วิธีการเชิงระบบอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีระบบทั่วไป ซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการรวมเอาแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ได้แก่ การวิจัยดำเนินงาน การวิเคราะห์ระบบ การควบคุมระบบ และวิศวกรรมระบบ มารวมกันเข้าเพื่อการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

ความสำคัญของวิธีการเชิงระบบ สามารถสรุปได้ 4 ประการคือ 1. มีความสำคัญในฐานะที่เป็นวิธีคิดสามารถจัดการกับปัญหาที่มีความยุ่งยากซับซ้อนได้ อย่างมีประสิทธิภาพ 2. มีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือส่งเสริมวิธีคิดของบุคคลทั่วไป 3. มีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนาองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาแขนงต่าง ๆ ทั้งวิทยาศาสตร์ 4. มีความสำคัญในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับการบริหารงานในองค์กรหรือหน่วยงานด้านการวางแผนนโยบายและอื่น ๆ

ขั้นตอนของวิธีการเชิงระบบ วิธีการเชิงระบบมีขั้นตอนที่สำคัญเพื่อในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการบริหารและการแก้ไขปัญหา โอเบียน และ อุทัย บุญประเสริฐ และ เฮนรี เลมาน⁸ มีขั้นตอนวิธีการเชิงระบบกล่าว คือ โอเบียน จากมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นวอชิงตัน ได้ระบุไว้ในหนังสือ Management Information Systems: A managerial and user perspective ถึงวิธีการเชิงระบบกับการแก้ปัญหาโดยทั่วไปว่า วิธีการเชิงระบบคือการปรับ (Modify) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (the scientific method) ซึ่งเน้นที่การแก้ปัญหา โดยวิธีการเชิงระบบนี้มีกิจกรรมสำคัญ 7 สำคัญ ซึ่งสัมพันธ์กับการแก้ปัญหาทั่ว ๆ ไป โดยเปรียบเทียบให้เห็นขั้นตอนทั้งสองส่วน คือ

วิธีการเชิงระบบ ได้แก่ 1. ทำความเข้าใจปัญหา 2. พัฒนาทางเลือก 3. ปฏิบัติการแก้ปัญหา

การแก้ปัญหาทั่วไป ได้แก่ 1. ระบุปัญหา/โอกาสในเชิงบริบทของระบบ 2. รวบรวมข้อมูลเพื่ออธิบายปัญหาและโอกาส 3. ระบุทางเลือก/ทางเลือกในการแก้ปัญหา 4. ประเมินในแต่ละทางเลือก 5. เลือกทางเลือกที่ดีที่สุด 6. ปฏิบัติการตามทางเลือกที่เลือกไว้ 7. ประเมินความสำเร็จของการปฏิบัติตามทางเลือก

ดังนั้น การบริหารเชิงระบบจึงเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานตามระบบบรรลุตามเป้าหมาย ตามขั้นตอนที่วางไว้ ใช้เวลา งบประมาณบุคลากรมีประสิทธิภาพและคุ้มค่ามากที่สุด ช่วยแก้ไขวิธีการตัดสินใจมีความถูกต้องยิ่งขึ้น โดยมีกระบวนการจัดการมีลักษณะที่ต่อเนื่องกันและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งต้องพึงพาอาศัยซึ่งกันและกันของหน่วยงานย่อย ๆ กับส่วนรวมทั้งหมด สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานในองค์กร ที่มีการดำเนินการแบบโครงสร้างใหญ่ ๆ ได้ เป็นแนวทางหนึ่งที่มีบทบาทในการสร้างสรรค์งานและแก้ปัญหาในองค์กรได้เป็นอย่างดี

⁸ อุทัย บุญประเสริฐ, วิธีการหรือเทคนิคเชิงระบบและแนวทางในการบริหารโรงเรียน, ในรายงานการสัมมนาหลักและแนวทางในการบริหารโรงเรียนอย่างเป็นระบบ, หน้า 33, 20 สิงหาคม 2539 ณ สว่างคณินวาส จังหวัดสมุทรปราการ.

4. การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา จะสะท้อนให้เห็นถึงพลังของพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้บรรลุผลสำเร็จ โดยผ่านการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กร โดยแผนยุทธศาสตร์นั้น คือ ทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติตามพันธกิจและภารกิจ (Mission) ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ (Vision) และเป้าประสงค์ขององค์กร (Corporate Goal) แผนยุทธศาสตร์ที่ดีนั้น จะต้องถูกกำหนดขึ้นตามวิสัยทัศน์ขององค์กร อันเป็นผลผลิตทางความคิดร่วมกันของสมาชิกในองค์กรที่ได้ทำงานร่วมกันหรือจะทำงานร่วมกัน โดยวิสัยทัศน์นี้เป็นความเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นจุดหมายปลายทางที่องค์กรประสงค์จะไปให้ถึงและวิสัยทัศน์นี้มีการแปลงออกมาเป็นวัตถุประสงค์ (Objective) ที่เป็นรูปธรรม และสามารถวัดได้

มูลเหตุของการจัดทำแผนยุทธศาสตร์นำไปสู่การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนานั้น เมื่อคณะสงฆ์สนองงานพระพุทธศาสนาตามพันธกิจเป็นประจำ ก็จะสามารถแก้ปัญหาได้อย่างทันทั่วถึง ไม่มีวิกฤตศรัทธาปรากฏให้เห็นใจ ก็ไม่จำเป็นต้องทำอะไรอีก แต่สถานการณ์ไม่ได้เป็นเช่นนั้น การสนองงานพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน เป็นการทำงานแบบปัจเจก อาศัยความรู้ ความสามารถเฉพาะบุคคลในการบริหารงาน ขาดความเป็นเอกภาพ จึงทำให้การพัฒนาองค์กรทางพระพุทธศาสนาล่าช้า เพราะมองไม่เห็นเป้าหมายร่วมกัน สิ่งที่เราเรียกว่า สามัคคีธรรมนำสุข จึงขาดหายไป ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ จึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาขึ้น เพราะเล็งเห็นความสำคัญ ได้แก่ 1. ช่วยให้องค์กรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงไป 2. ช่วยให้องค์กรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีส่วนเอื้ออำนวยความสำเร็จและความล้มเหลวต่อเป้าประสงค์ขององค์กร 3. ช่วยส่งเสริมการปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทางการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาล (Good Governance) 4. ช่วยยกระดับระบบการจัดทำงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance-based Budgeting) และ 5. ช่วยในการสร้างนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

“การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินตามนโยบายของมหาเถรสมาคมที่เสนอคณะรัฐบาลให้ความเห็นชอบดำเนินการ ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 20 ปี การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนานั้น พระสังฆาธิการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการระดมความคิด เพื่อจัดทำแผนให้ครอบคลุมทุกภารกิจที่เราได้ทำอยู่เป็นประจำ เพราะที่ผ่านมาพระสงฆ์ทำงานอย่างมากมายแต่ไม่ได้เขียนไว้ในรูปแบบของภาษาแผนจึงเป็นปัญหาในการสื่อสารกับฝ่ายบ้านเมืองเมื่อพูดถึงแผนพัฒนาประเทศ”⁹

ด้วยเหตุนี้คณะกรรมการฯ จึงได้มีการประชุมจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากการขับเคลื่อนสถานการณ์ที่ผ่านมา จนนำมาสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม ที่จะนำไปกำหนดยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินการตามแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะสงฆ์ ดังนี้

⁹ วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์และคณะ, การวางแผนกลยุทธ์: ศิลปะการกำหนดแผนองค์การสู่ความเป็นเลิศ, 2548: น. 79

¹⁰ พระพรหมบัณฑิต, มอชนโยบายแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติ ในการประชุมคณะกรรมการประสานแผน ระดับภาคและผู้เกี่ยวข้อง ณ วัดพญานาคราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1 พฤศจิกายน 2560.

1) ด้านการปกครอง มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1.1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรผ่านสื่อ การเจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระเกียรติ การบรรพชาอุปสมบทถวายเป็นพระราชกุศล การปฏิบัติธรรม เป็นต้น

1.2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผล การพัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย การพัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

1.3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น พระสังฆาธิการ พระอุปัชฌาย์ พระจริยานิเทศก์ พระวินยาธิการ ตลอดจนไวยาวัจกร และเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

1.4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการบริหารจัดการศาสนสมบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนา

2) ด้านศาสนศึกษา มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

2.1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม ธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท

2.2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายตามหลัก บ ว ร พัฒนาระบบธรรมาภิบาล ระบบสารสนเทศ พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

2.3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารศาสนศึกษา ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี พระปริยัตินิเทศก์ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

2.4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน

3) ด้านศึกษาสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

3.1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่ทุกห้วง

3.1) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการ โดยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายด้านการศึกษา ตามหลัก บ ว ร พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน ระบบสารสนเทศที่ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น พัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาเชิงพุทธ หลักสูตรพุทธศาสนานวนาภิบาล หลักสูตรพระอภิธรรมสำหรับคฤหัสถ์ เป็นต้น

3.3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครูสอนโรงเรียนพุทธศาสนานวนาภิบาล ครูสอนโรงเรียนการกุศล เป็นต้น เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

3.4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาสงเคราะห์ เป็นต้น

4) ด้านการเผยแผ่ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

4.1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก การเพิ่มช่องทางการสื่อสารเชิงรุก สำหรับกิจการพระพุทธศาสนา พัฒนารูปแบบรายการเชิงพุทธผ่านสถานีวิทยุ โทรทัศน์ทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมกิจกรรมหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นต้น เพิ่มศักยภาพทางปัญญาของศาสนบุคคล เช่น พัฒนาพระนักเผยแผ่ ส่งเสริมชมรมทางพระพุทธศาสนาในองค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

4.2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล คือ พระนักเผยแผ่ พระนักเทศน์ พระสอนศีลธรรม พระธรรมทูต พระวิปัสสนาจารย์

4.3) พัฒนางค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง สำหรับสถานที่ปฏิบัติธรรม พระวิปัสสนาจารย์ พระนักเผยแผ่

4.4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนกิจการพระพุทธศาสนาจากภาครัฐและเอกชน เช่น โครงการจัดตั้งกองทุนเพื่อการเผยแผ่

5) ด้านสาธารณูปการ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

5.1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการวัดเสริมสร้างความสุข

5.2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย

5.3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถศาสนบุคคล เช่น เพิ่มศักยภาพของพระนวกกรรมเชิงพุทธ เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง สถาปัตยกรรมให้เข้มแข็ง

5.4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ มีแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

6.1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ ผู้ได้รับความเดือดร้อน ไร้ที่พึ่ง

6.2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน พัฒนาระบบสารสนเทศให้ทันสมัย พัฒนาหลักสูตรเชิงพุทธและนวัตกรรมวิชาการให้ทันสมัย เช่น หลักสูตรพระนักพัฒนา หลักสูตรสมาธิ หลักสูตรสาธารณสงเคราะห์เชิงพุทธ เป็นต้น

6.3) พัฒนาสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ ด้วยการเพิ่มขีดความสามารถของศาสนบุคคล เสริมสร้างองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง

6.4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา ด้วยการจัดหาแหล่งงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน และการจัดกิจกรรมระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติ

จะเห็นได้ว่า แนวทางการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ตามแผนยุทธศาสตร์นี้ จะใช้ 4 ยุทธศาสตร์ เท่านั้นในการดำเนินการ คือ 1) สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา 2) ยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน 3) พัฒนางค์กรแห่งการเรียนรู้เชิงพุทธ 4) มีทรัพยากรเพียงพอในการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาซึ่งต้องมีแผนยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ ไม่ใช่เขียนไว้เพื่อความสวยงาม แต่ไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่ดำเนินสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจ ทำใจว่าจะไม่สำเร็จในเร็ววัน Chang does not happen overnight? ฉะนั้น อันดับแรกที่ต้องเปลี่ยน คือ เปลี่ยนวิธีคิด ใจว่าทุกคนจะยอมรับกับการเปลี่ยนแปลง เพราะเกี่ยวพันกับ "อำนาจ" "ผลประโยชน์" "ทัศนคติ" "ชื่อเสียง" "ความเสียสละ" และ "เสี่ยงกับความล้มเหลว" หากไม่ได้รับความร่วมมือ และการสนับสนุนจากบุคคลในองค์กรหากไม่มีการเปลี่ยนแปลง ยังปฏิบัติแบบเดิม ๆ ความเสื่อมของพระพุทธศาสนา ไม่ได้เสื่อมที่หลักธรรม แต่เป็นพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมเสื่อมถอย (ป.อ.ปยุตโต)

5. บทสรุป

บทบาทคณะสงฆ์หรือพระสงฆ์ จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา นำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารเชิงระบบในองค์กรศาสนา โดยที่ผ่านมานั้นการบริหารจัดการองค์กรศาสนา พุทธได้มีการใช้หลักการตามแนวคิดเชิงระบบที่องค์กรศาสนามีการนำนโยบายจากลงสู่การปฏิบัติในหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องแปลงนโยบาย ออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติแผนงาน หรือโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและการกำหนดภารกิจตลอดจนมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติงาน แผนงาน หรือโครงการ นั้น ๆ ระหว่างการปฏิบัติงานตามนโยบายนั้น ผู้บริหาร ได้แก่ เจ้าคณะในส่วนต่าง ๆ มีหน้าที่หลักประการหนึ่งคือการกำกับ ติดตามการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเป็นระยะ ๆ เป็นการตรวจสอบว่าการตัดสินใจที่นำนโยบายหรือโครงการไปตามหลักการบริหารเชิงระบบ ซึ่งที่ผ่านมานั้นบทบาททางฝั่งคณะสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการประชุมจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ถกเถียงหารือ เพื่อหาแนวทางและทางออกในการแก้ไขปัญหา นำไปสู่แนวทางการปฏิรูปคณะสงฆ์ เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้จากการขับเคลื่อนสถานการณ์ที่ผ่านมา จนนำมาสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ค่านิยม ที่จะนำไปกำหนดยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ที่นำไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินการตามแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามพันธกิจคณะ โดยมีพันธกิจทั้ง 6 ด้าน เป็นกรอบในการดำเนินงาน และมีการแบ่งกระจายการทำงาน โดยมีพระสงฆ์เป็นหลักในการนำแนวทางการดำเนินการ ได้แก่ 1. ด้านการปกครอง เช่น มีการสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา ด้วยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมต่าง ๆ 2. ด้านศาสนศึกษา เช่น สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ผ่านการศึกษาพระปริยัติธรรม ธรรมศึกษา บาลีศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญาแก่ศาสนทายาท 3. ด้านศึกษาสงเคราะห์ เช่น สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนา ด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา และทรัพยากรทางการศึกษา เพิ่มศักยภาพทางปัญญา โดยการขยายโอกาสทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน 4. ด้านการเผยแผ่ เช่น สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง ด้วยการเผยแผ่เชิงรุก เช่น จัดทำแผนแม่บทการเผยแผ่เชิงรุก 5. ด้านสาธารณูปการ เช่น สร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาในพระพุทธศาสนาในโครงการต่าง ๆ เช่น วัดเสริมสร้างความสุข การยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยอาศัยการ

ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายให้เกิดสัมฤทธิ์ผล พัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน และ 6. ด้านสาธารณสงเคราะห์ เช่น การสร้างความมั่นคงด้านพระพุทธศาสนา โดยการปลูกฝังศรัทธาให้เข้มแข็ง ผ่านกิจกรรมการช่วยเหลือผู้ประสบภัย และการยกระดับกระบวนการบริหารจัดการภายใน ด้วยการพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงาน แผนยุทธศาสตร์ จึงเปรียบเหมือนตำราพิชัยสงคราม ที่ใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในทางคณะสงฆ์ การเปลี่ยนแปลงที่ได้ผลดีที่สุดต้องเริ่มจาก คณะสงฆ์ จึงจะมีความน่าเชื่อถือ ได้รับการยอมรับเต็มใจพร้อมนำไปสู่ปฏิบัติ และนำไปสู่การบริหารงานในองค์กรได้สำเร็จและมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- ถนัด เดชทรัพย์. การบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลไทยชนะศึก อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ตามหลักธรรมาภิบาล. ภาคนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, 2550
- พระเทพวรมณี และคณะ. การขับเคลื่อนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา: นโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสังคมสันติสุข. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560
- พระพรหมบัณฑิต. มอบนโยบายแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปพระพุทธศาสนาสู่การปฏิบัติ. ในการประชุมคณะกรรมการประสานแผน ระดับภาคและผู้เกี่ยวข้อง ณ วัดพญานิเวศน์วิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 1 พฤศจิกายน 2560
- พระมหาโยธิน โยธิโก. บทบาทพระสงฆ์ไทยในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **Dhammathas Academic Journal**, Vol. 17 No. 3 (September - December 2017) Special Issue
- พระราชมณี และคณะ. แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา 2560-2564 การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ, 2560, หน้า 18
- วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และคณะ. การวางแผนกลยุทธ์: ศิลปะการกำหนดแผนองค์การสู่ความเป็นเลิศ, 2548, หน้า 79
- อุทัย บุญประเสริฐ. วิธีการหรือเทคนิคเชิงระบบและแนวทางในการบริหารโรงเรียน. ในรายงานการสัมมนาหลักและแนวทางในการบริหารโรงเรียนอย่างเป็นระบบ. หน้า 33, 20 สิงหาคม 2539 ณ สว่างคนิवास จังหวัดสมุทรปราการ.
- Bowditch, Jame L., **Behavior in Organization: A systems approach to managing**. 2nd.ed. . Addison - Wesley publishing company, 1973
- Kast, Fromont E.and Rosensweig, James F. **Organization and Management: Asystems andcontingency approach**, 4th.ed.,McGraw-HillBook company, 1975
- Newman William H. and Charles B. Summer. **The process of management**. New Jersey, prentice-Hall Inc, 1964
- Schoderbek,Peter P.and Othors. **Management System: Conceptual Consideration**, 4th .ed.,Richard D.Irwin,Inc.,1990

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่

DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE OF MODERN STUDENT GROUPS

ณัฐนันท์ จิรกีจนิมิตร*

Nadthanan Chirakitnimit

Received: 2021-07-14

Revised: 2021-08-13

Accepted: 2021-08-31

บทคัดย่อ

ในสังคมประชาธิปไตยประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพที่จะชุมนุมและเคลื่อนไหวทางการเมือง ทั้งสนับสนุนและคัดค้านการกระทำของรัฐบาล การชุมนุมการเคลื่อนไหวทางการเมือง จึงถือเป็นการแสดงออกซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย หากแต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ มักเกิดความคิดที่เชื่อว่า ประเทศมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยทั้ง ๆ ที่จริงแล้วเป็นการปกครองประชาธิปไตยในคราบของเผด็จการ ทำให้กลุ่มนักศึกษา ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองด้วยความเชื่อที่ว่า สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคเป็นของประชาชน ให้ไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จะเห็นได้ว่า ด้วยขบวนการของกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่ที่ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการรัฐประหารในช่วงดังกล่าว ไม่ได้มีลักษณะเป็นขบวนการที่มีขนาดใหญ่ หรือมีองค์กรนำอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด หากแต่เป็นการเคลื่อนไหวในลักษณะเครือข่ายของกลุ่มกิจกรรมนักศึกษาเล็กๆ ที่ออกมาเคลื่อนไหวพร้อมๆ กันอย่างมีนัยยะสำคัญ โดยเน้นบทบาทไปที่การเรียกร้องประชาธิปไตยและเสรีภาพทางการเมือง ผ่านการสื่อสารทางออนไลน์ หากแต่ปรับบทบาทของการเคลื่อนไหวไปตามบริบททางสังคมและการเมืองที่เกิดขึ้น ทั้งในเชิงประเด็นการเคลื่อนไหวทางโครงสร้างของขบวนการ และยุทธวิธีการเคลื่อนไหวแบบกระจายระดมมากขึ้น ความเสมอภาคจึงเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของการอุดมการณ์ประชาธิปไตย โดยประชาธิปไตยจะพัฒนาไปได้ประชาชนต้องมีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะเมื่อประชาชนรู้จักสิทธิหน้าที่และเสรีภาพ ก็จะทำให้ประเทศเกิดการพัฒนามาตามระบอบประชาธิปไตยด้วยหลัก 2 ศ 2 ส คือ 1) หลักความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคล 2) เชื้อมั่นศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย 3) ยึดมั่นและเชื่อถือในหลักความเสมอภาค 4) สนใจการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง โดยกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่ มีกระบวนการขับเคลื่อนด้วยขบวนการนักศึกษาแบบรื้อถอนด้านอัตลักษณ์ (Identity Radicalism Student Movement) เปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดต่างๆ ที่ครอบงำสังคมสู่การเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและการปลดปล่อยเพื่อให้หลุดพ้นจากการกดขี่ทางการเมือง โดยการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่ มีการดำเนินการที่มีเป้าหมาย ถือเป็นการปะทะสังสรรค์ทางความคิด การแบ่งบานทางประชาธิปไตย เปรียบเสมือนต้นกล้าของระบอบประชาธิปไตยของประเทศ เพื่อหาทางออกในการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความคิดเห็นที่แตกต่างอย่างสันติวิธี

* นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เบอร์โทร: 086-4414411; E-mail: nadthanan199@gmail.com

คำสำคัญ: ระบอบประชาธิปไตย,วัฒนธรรมทางการเมือง,กลุ่มนักศึกษา

ABSTRACT

In democratic society people have the right and freedom to assemble and move politically, both support and oppose the government's actions, political movement rally. Therefore, it is considered expression of important political participation in democracy but most the phenomena that occur in developing countries tend to be believed. This country has democratic rule under dictatorship that make students group want to change political system with "belief" "Rights" liberties and equality belong to people. The political culture has changed from the original, it can be seen that the movement of modern student group came out to protest against the coup during that period does not look like a large movement or there is an official organization in any way but it is movement in form of network in small student activity groups that came out moving along together in significant way, and has democratic regime in spite of democratic rule under dictatorship. Student groups that want to change political system with the belief, rights, liberties and equality belong to people, democratic past time to presently by focusing on the role of advocating for democracy and political freedom. Through online communication but adjusting the role of movement according to social and political context both in terms of structural movement and more scattered movement tactics. Equality is therefore one of the key principles of democratic ideology in order for democracy to develop, people must have true understanding of democracy and democratic way of life. When people know their rights, duties and liberties they will enable develop country democratic system with the principles of 2 S. 2 S, which are: 1) The principle of importance and dignity of the person 2) Believe in principles of democratic governance 3) Adhere to and believe in the principle of equality 4) Interested in participate in political activities by modern student group. There is a process driven by identity aspect (Identity Radicalism Student Movement) changing ideas that dominate society to demand freedom and liberation to escape from political oppression by movement modern student groups. There is targeted action considered clash ideas that blossoming democracy like seedling country's democracy, among different opinions, peaceful coexistence should be sought.

Keywords: Democracy, political culture, student groups

1. บทนำ

การปกครองระบอบประชาธิปไตย มีจุดเริ่มต้นในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานรัฐธรรมนูญไว้เป็นหลักในการปกครองประเทศแก่คนไทย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง มุ่งเน้นในเรื่องของการมีสิทธิเสรีภาพเป็นหลัก ทำให้ทุกคนต่างมีสิทธิมีเสียงในการนำเสนอสิ่งต่าง ๆ โดยอยู่ภายใต้กฎหมายข้อบังคับที่ได้บัญญัติไว้ หากมองว่ากระบวนการเหล่านี้ เป็นสิ่งที่สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้กับคนอื่น ๆ ได้อย่างมากมาย แม้ทุกคนจะมีสิทธิในการออกเสียง แต่สุดท้ายมันจะต้องหยุดอยู่ที่ว่าเสียงข้างมากนั้นเป็นอย่างไร การที่ระบอบประชาธิปไตยจะพัฒนาไปได้ประชาชนต้องมีความรู้ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงเพราะเมื่อประชาชนรู้จักสิทธิหน้าที่และเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็จะส่งผลให้ประชาชนสามารถใช้อำนาจของตนได้อย่างถูกต้อง

ถึงกระนั้น ประเทศไทยจะยึดหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ก็ยังคงมีอุปสรรคอย่างมากมาในการพัฒนาประเทศ ซึ่งปัจจุบันทุกคนต่างเห็นว่า ประชาธิปไตยยังไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง จนนำไปสู่การยึดอำนาจของทหารที่ทำลายระบอบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แบบ โดยผ่านกระบวนการหลอหลอมให้เป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับภายใต้กฎหมายนั้น ๆ โดยปราศจากข้อครหาใด ๆ ก็ตาม เพราะในทางปฏิบัติประชาชนยังไม่มีสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนไม่สามารถที่จะใช้อำนาจสูงสุดของตนเองได้อย่างแท้จริง เกิดการต่อสู้ทางความคิด การปฏิบัติ การรวมกลุ่มกันแสดงความคิดเห็น การปฏิบัติตนแสดงให้เห็นถึงอารยะขัดขืนต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง จากการต่อสู้ของประชาชนที่ไม่ยอมรับในอำนาจของทหารที่เข้ามาปกครองประเทศ จากสถานการณ์นับตั้งแต่วันแรกที่กลุ่มนิสิตนักศึกษาจัดกิจกรรม "แฟลชม็อบ" เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ต่อต้านรัฐบาล การเรียกร้องของนักเรียนเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับกลุ่มนักศึกษา ที่เรียกตนเองว่า "เยาวชนปลดแอก" ลูกชิ้นการชุมนุมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความไม่พึงพอใจในการบริหารประเทศ ด้วยการต่อต้านระบอบเผด็จการเพื่อเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางสังคม (Social Culture) คือ แบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล ซึ่งมาจากความเชื่อ (Beliefs) ค่านิยม (Values) และทัศนคติทางการเมือง (Attitude) ของบุคคลซึ่งได้รับการถ่ายทอดปลูกฝังสืบต่อกันจนเกิดการยอมรับและยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติการเมืองของสังคม เกิดจากกระบวนการปลูกฝังอบรมกล่อมเกลางานทางการเมือง (Political Socialization Process) ทั้งทางตรงและทางอ้อมที่สืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน จนทำให้บุคคลในสังคมรับรู้เรื่องการเมือง (Political Knowledge) ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมือง (Political Behavior) ของบุคคลในสังคมและเมื่อบุคคลในสังคมมีพฤติกรรมทางการเมืองเป็นแบบแผน (Pattern) พฤติกรรมทางการเมืองที่เป็นแบบแผนก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลในสังคมนั้น¹ เช่นเดียวกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์² มองว่า วัฒนธรรมทางการเมือง คือ ความคิด

¹ สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, การเมืองไทย. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, 2549)

และความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมต่อการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรในสังคมและวัฒนธรรมทางการเมือง ส่วนใหญ่แสดงออกในรูปแบบของความเชื่อ สัญลักษณ์ และคุณค่า วัฒนธรรมทางการเมืองทำหน้าที่เป็นเครื่องชี้แนะแนวทางการประพฤติทางการเมืองให้แก่บุคคล โดยเปรียบเสมือนแบบแผนของค่านิยมและบรรทัดฐานทางการเมือง ซึ่งช่วยให้การทำงานของสถาบันและองค์กรทางการเมืองที่มีความสอดคล้องกัน การมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เหนียวแน่นนั้น นอกจากจะช่วยสร้างให้สังคมเกิดการพัฒนายังจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการพังทลายหรือล่มสลายของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งวัฒนธรรมการเมืองของแต่ละสังคม มาจากความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรมและทัศนคติของบุคคลในแต่ละสังคมที่ถูกปลูกฝัง กล่อมเกลாதาสังคม จนกระทั่งเกิดการยอมรับและยึดถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

ประเทศไทยนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบการปกครองประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ มีสิทธิ และเสรีภาพ เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานของประเทศ โดยมีอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนผ่านกระบวนการเลือกตั้ง หรือการแสดงออกในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การชุมนุม การลงประชามติ การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อต่าง ๆ จนไปถึงการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐสอดส่องดูแลการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลหรือตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ในองค์กรต่าง ๆ และการลงข้อถกเถียงเป็นต้น โดยอัลมอนต์และเวอร์บา³ มองว่า ความสำเร็จของการปกครองระบอบประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมการเมืองของประเทศนั้น ๆ การมีส่วนร่วม ความรู้สึกนึกคิดในการแสดงออกเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนา

จะเห็นได้ว่า นักคิดต่าง ๆ แสดงให้เห็นถึงกระบวนการวัฒนธรรมการเมืองมีลักษณะเป็นนามธรรม เน้นความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก รวมถึงกระบวนการหล่อหลอมให้เกิดความเชื่อนั้น จนนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติทางการเมือง ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในสังคมที่ทำให้สังคมการเมืองไทยนั้น มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ได้อย่างแท้จริง

การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองในระบบสังคมการเมือง จึงเป็นสาระสำคัญในการได้ภาพของสังคมหรือทัศนคติที่โน้มเอียง (orientation) ที่มีต่อระบอบการเมืองการปกครอง⁴ การที่สังคมจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นเป็นผลลัพธ์ที่ได้มาจากกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมนั้น ๆ จากประสบการณ์ การอบรมกล่อมเกลாதาสังคม ในการนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงสู่สังคม

โดยเฉพาะสำหรับการเมืองไทย คำว่า “ ปฏิวัติ ” กับ “ รัฐประหาร ” มักใช้ปะปนกัน แต่โดยเนื้อแท้แล้วมีเพียงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 เท่านั้น ที่ถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติที่แท้จริงเพียงแค่ครั้งเดียวที่เกิดขึ้นในประเทศ การเมืองตามระบอบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบที่หยิบยืมมาจากประเทศตะวันตก ซึ่งจะต้องมี

² นิธิ เอียวศรีวงศ์, วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. ในเอกสารการประชุมวิชาการวัฒนธรรมการเมือง จริยธรรม และการปกครองม กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2550

³ Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney, **The Civil Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations.** (Boston: Little, Brown, 1965).

⁴ วันเพ็ญ บุญเย็น, วัฒนธรรมทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต การเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539), หน้า 2

พื้นฐานการสนับสนุนจากประชาชนเป็นสำคัญ แต่รูปแบบการปกครองดังกล่าวถูกนำมาโดยบุคคลกลุ่มน้อย ซึ่งมีการศึกษาและมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง และบุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นบุคคลในระบบราชการโดยเฉพาะกลุ่มทหาร⁵ จึงทำให้การเมืองไทยตกอยู่ภายใต้การครอบงำและการแทรกแซงทางการเมืองโดยทหารมาตลอด⁶ ด้วยการรัฐประหารเท่านั้น เพราะผู้ยึดอำนาจไม่ได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเลย ซึ่งที่ผ่านมามีประเทศไทยก็ได้ทำการรัฐประหารมาแล้วถึง 13 ครั้ง โดยการเข้าใช้กำลังเข้ายึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลงผู้นำรัฐบาล โดยที่ระบอบการปกครองยังคงเป็นไปตามเดิม คือ ความเป็นประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งแตกต่างจากการทำปฏิวัติที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองของประเทศอย่างสิ้นเชิง

ถึงแม้ว่าจะมีการรัฐประหารในประเทศอยู่บ่อยครั้ง แต่วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยก็ยังคงอยู่ไม่สูญสลายหายไปและยืนหยัดอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน แต่อาจมีการเปลี่ยนรูปแบบไปบ้างเช่น ระบบอุปถัมภ์ค้ำชูในอดีตก็ยังดำรงอยู่ในสังคมประชาธิปไตยแบบไทยๆ แต่เปลี่ยนจากการอุปถัมภ์ค้ำชูด้วยโครงสร้างฐานันดรทางสังคม (social hierarchical structure) มาเป็นการอุปถัมภ์ค้ำชูด้วยเงินตรา (cashnexus) ศักดินานิยมและอำนาจนิยม ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองจึงแบ่งรูปแบบประเภทต่าง ๆ ตาม Almond และ Verba⁷ ดังนี้

1) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture) วัฒนธรรมการเมืองของบุคคลที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจทางการเมือง ไม่รับรู้ถึงการปฏิบัติงานขององค์กรทางการเมือง และไม่สนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง

2) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject political Culture) วัฒนธรรมการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองยอมรับ อำนาจอธิปไตย และปฏิบัติตามกฎข้อบังคับที่เป็นผลจากการตัดสินใจของรัฐบาล แต่ไม่สนใจจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นระดับใด

3) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant political Culture) วัฒนธรรมการเมืองของบุคคลในสังคมที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง และรู้ว่าตนเองมีความสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้และเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

จะเห็นได้ว่า ในประเทศไทย ไม่ได้มีวัฒนธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่มีความหลากหลาย บางคนอาจจะไม่สนใจเรื่องการเมือง ไม่รับรู้ แต่บางคนก็มีความรู้สนใจ กระตือรือร้น และสนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง นั่นเอง ทำให้สังคมไทยมีวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันทั้งแบบคับแคบ แบบไพร่ฟ้า และแบบมีส่วนร่วม บนพื้นฐานของความมีเหตุและผล

⁵ คณิน บุญสุวรรณ, ปัญหาการถ่ายถอดอำนาจทางการเมือง. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2532). หน้า 186

⁶ เบญจพล เปรมปรีดา, ทหารกับการสืบทอดอำนาจทางการเมืองไทย: กรณีศึกษาคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536. หน้า 1

⁷ Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney, **The Civil Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations**. (Boston: Little, Brown, 1965), pp. 17-22

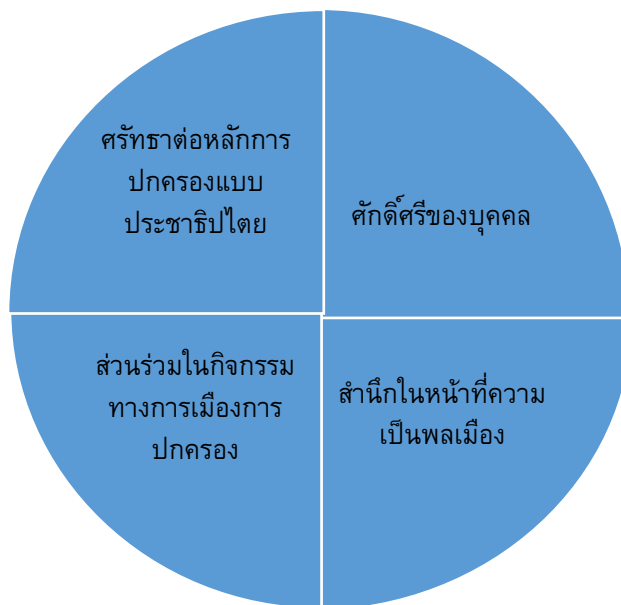
3. ลักษณะของผู้มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

จากการที่การเมืองไทยถูกครอบงำด้วยข้าราชการและทหารติดต่อกันมาหลายปี ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดชนกลุ่มใหม่ในสังคมไทย ซึ่งชนกลุ่มใหม่นี้เป็นผู้ได้รับการศึกษาในแบบตะวันตก เป็นกลุ่มคนที่เติบโตมากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม มีความมั่นใจในตัวเองและติดต่อกับชาติที่เป็นประชาธิปไตยมาก กอปรกับการเปลี่ยนของสังคมไทย วัฒนธรรมทางการเมืองของชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปตามการขยายตัวของเมืองใหญ่ การติดต่อสื่อสาร การเข้ามาทำงานในเมืองของคนจากชนบทและกลับไปรับใช้สังคมบ้านเกิด ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองในชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเคลื่อนตัวจากวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า ไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แน่นอนว่าในช่วงระยะของการเปลี่ยนผ่านของวัฒนธรรมทางการเมืองหนึ่งไปสู่อีกรัฐธรรมนูญทางการเมืองหนึ่ง ย่อมเผชิญกับการต่อต้านของกลุ่มวัฒนธรรมทางการเมืองเดิม ตามที่ แซมมวล ฮันติงตัน⁸ ได้กล่าวว่า ความเป็นสมัยใหม่และการพัฒนาทางการเมืองจะต้อง “ดำเนินไปด้วยกัน” เมื่อสังคมได้เข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากสังคมแบบดั้งเดิมหรือสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นการก้าวเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ ซึ่งจะส่งผลให้มีการเติบโตของบุคลากรในภาคการผลิตที่มีการศึกษามากขึ้น เพื่อป้อนเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งในรูปแบบการเมืองสมัยใหม่นี้ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ทางการเมืองตั้งแต่การเลือกตั้ง การเรียกร้องในแนวนโยบาย และการถอดถอนรัฐบาลที่คิดว่าตนเองไม่ชอบธรรม ในกระบวนการมีส่วนร่วมนี้ สังคมจะต้องพัฒนาสถาบันการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นสมัยใหม่ของสังคม

โดยประชาธิปไตยจะพัฒนาไปได้ประชาชนต้องมีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยและวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย เพราะเมื่อประชาชนรู้จักสิทธิหน้าที่และเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยแล้วก็จะส่งผลให้ประชาชนสามารถใช้อำนาจของตนได้อย่างถูกต้อง การมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เหนียวแน่นนั้นนอกจากจะช่วยสร้างช่วยพัฒนาและช่วยรักษาประชาธิปไตยไว้ได้แล้วยังจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการพังทลายหรือล่มสลายของประชาธิปไตย⁹ ด้วยหลัก 2 ศ. 2 ส. ดังนี้

⁸ Samuel P. Huntington, **Political Order in Changing Societies**. (Haven and London: Yale University, 1968)

⁹ ฌานีนธ์ สันตะพันธุ์, วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย. 2549, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2564, จากเว็บไซต์

ภาพประกอบที่ 1: หลัก 2 ศ. 2 ส.

1) หลักความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคลหลักความเสมอภาคแบ่งแยกบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน เคารพสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเห็นด้วยกับการปกครองที่ยึดหลักการที่ว่า การปกครองประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

2) เชื้อมั่นศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยประชาชน รู้จักการเคารพสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นทั้งการพูด การแสดงออก แม้สิ่งนั้นจะขัดแย้งกับความคิดเห็นของตนก็ตาม

3) ยึดมั่นและเชื่อถือในหลักความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคลหลักความเสมอภาค สำนึกในหน้าที่ความเป็นพลเมือง ต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด การวิพากษ์วิจารณ์ต้องมีเหตุผลและเป็นไปในทางสร้างสรรค์

4) สนใจการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะในเรื่องของการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เพื่อคัดเลือกตัวแทนในการปกครอง ในการดำเนินนโยบายที่เราได้เลือกบนยึดหลักของเสียงส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าระบอบประชาธิปไตยจะมีลักษณะของผู้มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ก็ใช่ว่าประเทศเรา จะมีการปกครองแบบประชาธิปไตยเต็มใบ โดยการปกครองของสังคมไทยสามารถแบ่งคนออกเป็น 2 ระดับชนชั้นเสมอ คือ

1) ชนชั้นผู้ปกครอง ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการปกครองประเทศนั้น เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย และให้พลเมืองของประเทศอยู่กินตามอัตภาพ เมื่อข้าราชการแนะนำหรือชักจูงไปในทางใดประชาชนจึงมักปฏิบัติตามโดยไม่โต้แย้ง ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการของประชาธิปไตย

2) ชนชั้นได้ปกครองหรือผู้ถูกปกครอง ซึ่งจะต้องเคารพกฎหมายและอยู่ภายใต้ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่ฝ่ายปกครองนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการปกครอง ประชาชนขาดความศรัทธาหรือความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ด้วยเหตุนี้การปกครองในระบบประชาธิปไตย จึงเป็นการกำหนดขั้นตอน และวิธีการถ่ายโอนอำนาจการปกครองจากมือประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจ ไปสู่ชนชั้นปกครอง ซึ่งทำหน้าที่ในการออกกฎหมายนโยบาย และใช้กฎหมายบริหารประเทศด้วยการเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่ด้านนิติบัญญัติ และทำหน้าที่ปกครองประเทศแทนตน ถึงกระนั้นประเทศไทยของเราก็คงมีอุปสรรคมากมายในการพัฒนาประชาธิปไตยด้วยเหตุปัจจัย ดังนี้

ภาพประกอบที่ 2: อุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตย

1) ระบบอุปถัมภ์ หรืออาจจะเรียกว่า วัฒนธรรมอำนาจนิยมอุปถัมภ์ กำลังถูกท้าทายโดย วัฒนธรรมทุนนิยมเสรีประชาธิปไตย แม้ว่ากระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศมิได้เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมคิดและกำหนดจากประชาชนในท้องถิ่นทั้งในเรื่องของอำนาจหน้าที่ ทำให้อำนาจของท้องถิ่นยังถูกยึดโยงอยู่ที่อำนาจส่วนกลาง คือ รัฐบาล ทำให้เกิดระบบอุปถัมภ์ขึ้นจากการที่รัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดอำนาจทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมนี้ มิได้กระตุ้นส่งเสริมพลังต่าง ๆ ในประชาสังคม หากแต่จำกัดควบคุมโดยอาศัยมาตรการทางกฎหมาย กฎระเบียบ และประกาศข้อบังคับต่าง ๆ¹⁰ ระบบความสัมพันธ์ทางการเมืองเชิงอุปถัมภ์ยิ่งมีความ

¹⁰ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, วิฤทธิการณการเงินและเศรษฐกิจการเงินไทย. (พิมพ์ครั้งที่2), (กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542), หน้า 12

ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ไม่เพียงแต่อยู่ในระบบเครือญาติ เท่านั้น แต่อาจมาในรูปของความรู้จัก การช่วยเหลือเพื่อหวังผลประโยชน์อย่างอื่น ทำให้ประชาชนยึดมั่นอยู่ในกลุ่มการเมืองที่เป็นผู้อุปถัมภ์เดิม โดยมี แนวโน้มไม่ยอมรับนักการเมืองกลุ่มอื่น เนื่องจาก ความไม่คุ้นเคย ไม่ได้อยู่ในสายอุปถัมภ์เดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในระบบอุปถัมภ์นี้ ประชาชนมักจะดูเรื่องของนโยบายเป็นเรื่องรอง แต่เห็นความสำคัญในตัวบุคคลและพรรค มากเป็นอันดับแรก ทำให้ระบบอุปถัมภ์นี้เกิดความปลูกฝังรากลึกอย่างเหนียวแน่น

2) ไม่เข้าใจระบอบประชาธิปไตย ดังที่ อับราฮัม ลินคอล์น กล่าวว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองของ ประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ประชาธิปไตยที่เป็นอยู่ปัจจุบัน บางคนเรียกว่าประชาธิปไตยที่ยังไม่ สมบูรณ์ไม่ได้เต็มใบ แต่ความไม่สมบูรณ์นี้แหละคือ ความจริง อันที่จริงแล้วทุกประเทศล้วนอยู่ภายใต้ประชาธิปไตยที่ ไม่สมบูรณ์ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองของประชาชนจึงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่ง แต่เนื่องจาก สาเหตุของความไม่เข้าใจระบอบประชาธิปไตยคือ เมื่อหน่วยงานเมือง หากปล่อยให้สถานการณ์ทางการเมืองเป็น เรื่อง นำเบื้องหน้า เกิดการละเลยไม่สนใจการเมือง โดยไม่มีการแก้ไขปัญหา ก็จะทำให้ระบอบประชาธิปไตยเป็น ระบอบที่แช่แข็งและเกิดการแสวงหาประโยชน์ในตำแหน่งและอำนาจอย่างแท้จริง โดยที่ประชาชนก็ต่างเพิกเฉย ต่อการกระทำนั้น ๆ

3) การแบ่งพรรคแบ่งพวก มีความสอดคล้องกันในระบบอุปถัมภ์ การแบ่งพรรคแบ่งพวก ทำให้รัฐบาล ขาดเสถียรภาพ เพราะต่างพรรคก็จะตั้งผลประโยชน์ให้กับพรรคการเมืองของตนเอง ก็แสดงว่าผลประโยชน์ของ ประเทศชาติบ้านเมืองที่เป็นของประชาชนทั้งประเทศก็จะถูกละเลย จนทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายกับ ระบบการเมืองที่รัฐบาลแย่งผลประโยชน์กันเอง รัฐบาลเกิดความอ่อนแอ ดังนั้น พรรคต่าง ๆ จึงยึดโยงกับระบบ อุปถัมภ์ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ หรืออำนาจก็ตาม เมื่อมีพรรคเล็กเยอะเกินไปก็เป็น โอกาสที่นายทุนจากพรรคใหญ่จะซื้อเสียงกับพรรคเล็ก ๆ ที่มีฐานเสียงในแต่ละพื้นที่ให้เข้ามาเป็นสมาชิกของ ตนเอง ซึ่งเมื่อพรรคเยอะเกินไประบบการบริหารประเทศก็จะวุ่นวายตามไปด้วย ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทาง สังคม เป็นปัญหาที่ยังรากลึก

4) การซื้อสิทธิขายเสียง โดยอาศัยการซื้อเสียงในหลายรูปแบบโดยใช้เงินซื้อโดยตรงผ่านทางหัวคะแนน เสียง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำในชุมชน หรือผู้ที่มีบทบาทต่อชุมชนนั้น ๆ ไปจนถึงการซื้อเสียงล่วงหน้า โดยการ แสวงหาประโยชน์ในทางมิชอบ เช่น การให้เงินแก่ประชาชน ที่เรียกว่า คินหมาฮอน การซื้อบัตรประจำตัว ประชาชนในเขตเลือกตั้ง การซื้อกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น การซื้อสิทธิขายเสียง จึงเป็น พฤติกรรม การทุจริตเลือกตั้ง โดยใช้เงินแลกเปลี่ยนกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง หรือการเสนอให้สิ่งอื่นใดในรูป ผลประโยชน์หรือทรัพย์สินต่าง ๆ หรืออาจเป็นการสัญญาว่าจะให้ทรัพย์สินเงินทองหรือสิ่งอื่นใดเป็นสิ่งตอบแทน แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพื่อให้ลงคะแนนหรือผู้ซื้อเสียงและจู่โจมการลงคะแนนแก่ผู้สมัครรับเลือกที่เป็นคู่แข่ง การซื้อ สิทธิขายเสียงจึงเป็นเสมือนมะเร็งร้ายที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศและระบอบประชาธิปไตย

5) การแทรกแซงของทหาร เกิดจากความอ่อนแอในการปกครอง การบริหารประเทศ สังคมเกิดความ วุ่นวาย และความขัดแย้ง ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญที่ทำให้ทหารเข้ามามีบทบาทแทรกแซงทางการเมือง ซึ่งส่งผลให้ พรรคการเมืองขาดความเป็นสถาบันทางการเมือง ขาดการยอมรับจากประชาชนโดยการแทรกแซงและการเข้ามา

มีบทบาททางการเมืองของทหารก็เป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจากลักษณะเด่นขององค์กรทหารมีความสามัคคีเป็นกลุ่มก้อนเหนียวแน่น มีเอกภาพและยังมีโครงสร้างการบัญชาเป็นลำดับชั้นที่แน่นอน อีกทั้งมีอาวุธในการทำสงครามอยู่ในการครอบครอง จึงประสบความสำเร็จในการยึดอำนาจ ทำให้ประเทศเกิดการรัฐประหาร หลายครั้ง

6) ความอ่อนแอของสถาบันทางการเมือง ขาดประสิทธิภาพในการบริหาร เมื่อรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยอ่อนแอ และมีการทุจริตเกิดขึ้น นำไปสู่การรวมกลุ่มชุมนุมเพื่อกดดันการแก้ปัญหาของรัฐบาลจนกลายเป็นสถานการณ์ความวุ่นวาย ความไม่มีเสถียรภาพของสถาบันการเมือง เช่น เกิดความอ่อนแอของสถาบันทางการเมืองของรัฐบาล พรรคการเมือง นักการเมืองขาดเจตนาธรรมที่แน่วแน่ในการปฏิบัติหน้าที่ทำให้ประชาชนได้รับผลเสีย เมื่อประชาชนได้รับผลกระทบมากก็อาจจะเรียกร้องต่อต้านหรือกดดันรัฐบาลด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยความรุนแรงของรัฐมักจะเกิดมากที่สุดในระยะเปลี่ยนผ่านทางการเมือง จนกลายเป็นความรุนแรงทางการเมือง ซึ่งเป็นความเสื่อมถอยของประชาธิปไตย¹¹

4. การเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่

การที่สังคมจะเป็นประชาธิปไตยนั้นไม่ใช่เป็นสิ่งที่ง่ายนัก ไม่ใช่เพียงแต่มีระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยเท่านั้น ความเป็นจริงอุดมการณ์และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม รวมทั้งบรรยากาศอื่นๆ ของสังคมจะต้องมีลักษณะสอดคล้องกับประชาธิปไตยด้วย โดยอุดมการณ์ประชาธิปไตย ที่แท้จริงคือ การยึดหลักความเสมอภาค และสิทธิเสรีภาพของบุคคล เคารพสิทธิของผู้อื่น เพราะ มนุษย์ทุกคนต่างมีสิทธิเท่าเทียมกัน ความเสมอภาคจึงเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่งของอุดมการณ์ประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยถือว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน โดย สุขุม นวลสกุล จำแนกไว้ 5 ประการ¹² ดังนี้

- 1) ความเสมอภาคทางการเมือง ได้แก่ ทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างเท่าเทียมตามกฎหมาย
- 2) ความเสมอภาคต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย ทุกคนจะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเท่าเทียมกัน
- 3) ความเสมอภาคทางโอกาส ที่จะแสวงหาความเจริญก้าวหน้าของชีวิตได้อย่างเท่าเทียมกัน
- 4) ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ จะต้องมีการกระจายรายได้ให้เท่าเทียมกัน ไม่ให้ตกอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อย
- 5) ความเสมอภาคทางสังคม ความเป็นคนนั้นเป็นศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันจะต้องไม่เป็นอุปสรรคในกระบวนการทางการเมืองการปกครอง ความเสมอภาคทางการเมือง จึงเป็นกลไกในการให้แต่ละบุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นความพยายามติดตามการดำเนินงานของรัฐบาล มีอิทธิพลต่อสิ่งที่รัฐบาลกระทำ จะเห็นได้อย่างชัดเจนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ถึงขั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเมืองครั้งใหญ่หลาย ๆ กรณี เช่น เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งกลุ่มนิสิต

¹¹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, อาวุธมีชีวิตแนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2546), หน้า 15

¹² สุขุม นวลสกุล, การเมืองการปกครองของไทย. (กรุงเทพมหานคร: หวิทยาลัยรามคำแหง, 2539), หน้า 195

นักศึกษาเข้าร่วมชุมนุมต่อต้านรัฐบาลเผด็จการของจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งมีการผูกขาดอำนาจการปกครองมาอย่างยาวนาน หรือเหตุการณ์เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ได้เกิดการใช้กำลังรุนแรงต่อกลุ่มนิสิต นักศึกษา เพื่อต่อต้านการเดินทางกลับประเทศ ของจอมพลถนอม กิตติขจร จนถึงขั้นเกิดการรวมกลุ่มคนเป็นอย่างมาก เกิดการต่อสู้ทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นอย่างมาก จากยุคประชาธิปไตยเบ่งบาน (พ.ศ. 2516 - 2519) ซึ่งถือเป็นยุคทองของขบวนการนักศึกษาไทย จนกระทั่งการปราบปรามนักศึกษาครั้งใหญ่ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และหลังจากนั้นก็ส่งผลให้ขบวนการนักศึกษาไทยต้องปรับลดบทบาทและถูกลดความสำคัญลงมาเรื่อย ๆ แต่ถึงกระนั้น หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 บทบาททางการเมืองของนิสิต นักศึกษา ก็มักจะเป็นกลุ่มที่มีการขับเคลื่อนและสนใจกระบวนการทางการเมืองเป็นอย่างมาก จนมาถึงปัจจุบัน ได้มีการรวมกลุ่มแสดงออกถึงพลังของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น การมีส่วนร่วมทางการเมือง จึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญของกระบวนการทางการเมืองที่มีความจำเป็นสำหรับการเมืองทุกระบบ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐและรัฐบาลได้¹³

Gill และ De Fronzo ได้ศึกษาเปรียบเทียบขบวนการนักศึกษาจากทั่วโลก และพยายามทำความเข้าใจผ่านการจัดจำแนกขบวนการ โดยสร้างเกณฑ์จำแนกที่มีพื้นฐานจากคือ มิติของการเคลื่อนไหว (Dimension) และเป้าหมายของขบวนการ (Level of Goal)¹⁴ ซึ่งแบ่งประเภทของขบวนการนักศึกษาได้ดังนี้

1) ขบวนการนักศึกษาแนวปฏิรูป (Reform Movements) เป็นขบวนการที่ต้องการมีส่วนร่วมเคลื่อนไหวทั้งเชิงสถาบันและเชิงคุณค่า ตั้งแต่ผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย เปลี่ยนแปลงตัวบุคคล หรือร่วมตีความในบรรทัดฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในสังคม

2) ขบวนการนักศึกษาแนวปฏิวัติเชิงโครงสร้าง (Structural Revolutionary Student Movement) ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงสถาบันทางสังคม ทั้งในระบบเศรษฐกิจและระบบการเมืองอาจสะท้อนถึงคุณค่าเชิงวัฒนธรรมบางประการของนักกิจกรรมที่รู้สึกว่าการกดขี่โดยสถาบันทางการเมืองในขณะนั้น ขบวนการประเภทนี้พัฒนาขึ้นจากเงื่อนไขของการกีดกัน (Deprivation) ทั้งทางด้านสิทธิมนุษยชนในระบบการเมือง หรือการกีดกันที่สร้างความเหลื่อมล้ำในระบบเศรษฐกิจ การก่อร่างของขบวนการ มักมาจากการที่นักศึกษามองเห็นทางเลือกใหม่ที่ดีกว่าในระบบเดิม อันส่งผลให้ระบบเก่าขาดความชอบธรรม

3) ขบวนการนักศึกษาริ่อดอนด้านอัตลักษณ์ (Identity Radicalism Student Movement) เป็นขบวนการที่ต้องการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ให้ความสนใจอย่างมากกับการรื้อถอนด้านอัตลักษณ์ (Identities) ระบบความคิด (Way of thinking) คุณค่า (Values) และภาคปฏิบัติของวาทกรรม (Discursive practice) เป็นการเผชิญหน้ากับประเด็นที่ไม่ใช่แค่เกี่ยวข้องกับตัวนักศึกษาเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงชุดความคิดต่าง ๆ ที่ครอบงำสังคมอยู่ อันจะนำไปสู่การเรียกร้องเกี่ยวกับเสรีภาพและการปลดปล่อย เพื่อให้หลุดพ้นจากการกดขี่ทางการเมือง

4) ขบวนการนักศึกษาแนวปฏิวัติสังคม (Social Revolutionary Student Movement) ซึ่งมีได้เพียงแค่เปลี่ยนแปลงทางการเมืองเท่านั้น หากแต่ต้องการรื้อถอนทั้งโครงสร้างและวัฒนธรรม ขบวนการประเภทนี้จึงพัฒนามาจากทั้งปัญหาการกีดกันเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรม

¹³ รุ่ง แก้วแดง, การศึกษาไทยปี ค.ศ.2000. วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2542. หน้า 134

¹⁴ Gill, J., & DeFronzo, J. **A Comparative Framework for the analysis of International Student Movement.**

ดังนั้น เมื่อสังคมการเมืองว่าด้วยรัฐเป็นสิ่งห้อมล้อมไปด้วยอำนาจรัฐ ซึ่งอำนาจรัฐที่ชอบธรรมและไม่ชอบธรรมต่างก็ต่างซ่อนเร้นไปด้วยความรุนแรง และการกำหนดแบบแผนกระบวนการเรียนรู้ (อัตลักษณ์) ที่มีความเข้มข้นแตกต่างกันไป หากแต่การเคลื่อนไหวของขบวนการนักศึกษานั้นจะมีทิศทางการเคลื่อนไหวที่ค่อนข้างแปรผันตามจังหวะของสถานการณ์ทางการเมือง เพื่อต้องการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรม ให้ความสนใจอย่างมากกับการรื้อถอนด้านอัตลักษณ์ ระบบความคิด ความเชื่อ เพื่อเรียกร้องเกี่ยวกับเสรีภาพและการปลดปล่อย เพื่อให้หลุดพ้นจากการกดขี่ทางการเมือง ด้วยวัฒนธรรมการเมืองที่ดี จะเป็นตัวช่วยกล่อมเกลาค่านิยมให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยการบ่มเพาะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ผ่านการศึกษาอบรม ปลุกฝังประชาชนให้ศรัทธาต่อวิถีประชาธิปไตย และหล่อหลอมจนกลายเป็นพฤติกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย อันจะส่งผลต่อโครงสร้างและพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนที่เป็นแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่เกิดความตระหนักตื่นตัวและมีสำนึกในทางการเมืองแบบชีวิตประจำวันและระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจเป็นของประชาชน คือ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ ที่นำไปสู่การเรียนรู้ทางการเมือง และการรับค่านิยมคุณค่าทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่แพร่หลายด้วยพลังของกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่ ในการกลับมาชี้นำการเปลี่ยนแปลงสังคมและการเมืองอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า แพลตฟอร์ม มีการออกมาแสดงพลังจำนวนมาก ด้วยรูปแบบอย่างสันติวิธี ปราศจากอาวุธ ซึ่งเป็นการแสดงอารยขัดขืน และไม่ได้ใช้ความรุนแรง การต่อสู้ทางการเมืองอย่างสันติของพวกเขา ใช้การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่คู่ขนานพร้อมไปกับการเรียกร้องประชาธิปไตย เช่น การชูสามนิ้ว การชูกระดาษเปล่า กิจกรรมร้องเพลง การอดข้าว ฯลฯ ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า พวกเขาพยายามปลดแอกจากการที่ต้องตกอยู่ภายใต้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมมายาวนาน อันเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองหรือระบบที่ไม่เคยเปิดโอกาส หรือปิดกั้นไม่ให้ได้พูดหรือแสดงออกมาก่อน และในการต่อสู้ทางการเมืองก็มักจำเป็นต้องมีแกนนำที่ผูกขาดตลอดกาล แต่ใช้การระดมการสื่อสารสมัยใหม่ในการติดต่อกับสมาชิก ผ่านสื่อออนไลน์ การติดแฮชแท็กเฉพาะเรื่อง เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนและถกเถียงแต่ละประเด็นอย่างชัดเจน ทำให้เกิดคลื่นมหาชนในการรวมกลุ่มกันในแต่ละพื้นที่จำนวนมากอย่างรวดเร็ว

ถึงแม้ว่าค่านิยมและวัฒนธรรมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่จะแสดงออกถึงความรังเกียจและปฏิเสธต่อระบอบอุปถัมภ์เชิงอำนาจและเครือข่ายผลประโยชน์แบบเดิม รวมทั้ง โครงสร้างอำนาจรัฐและสังคมแบบอภิสิทธิ์อำนาจนิยม ซึ่งเป็นที่มาของปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความไม่เท่าเทียม ความอยุติธรรมและการคอร์รัปชันที่แท้จริงของสังคมไทย เพราะพื้นฐานอย่างหนึ่งของกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ออกมาพูดเรื่องการเมือง คือ ความสนใจและติดตามข่าวสารทางการเมืองมาโดยตลอด การจับกลุ่มพูดคุยการเมืองกับเพื่อน การค้นหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและอ่านหนังสือในประเด็นที่สนใจ ทำให้พวกเขามีความเข้าใจและสามารถวิเคราะห์การเมืองบนฐานของข้อมูล เหตุผลและความรู้ได้ แม้ว่าความไม่แน่นอนทางการเมืองจะเพิ่มขึ้นหลังจากการรัฐประหาร หากเราพิจารณาองค์ประกอบของความไม่แน่นอนออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ข่าวภายนอก ระบบรัฐสภาที่เกี่ยวข้องกับ การชุมนุมประท้วง การประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินหรือกฏอัยการศึก และการปฏิวัติรัฐประหาร และ 2) ด้านที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในระบบรัฐสภาเกี่ยวข้องกับ นโยบาย และการปฏิรูปการเมือง จะ

พบว่าความไม่แน่นอนที่เกิดขึ้นภายนอกและภายในระบบรัฐสภามีความสัมพันธ์กันอย่างมาก จะเห็นได้จากกราฟที่แสดงออกต่อความไม่แน่นอนทางการเมือง¹⁵

จากความไม่แน่นอนทางการเมืองในประเทศไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอยู่บ่อยครั้ง และมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ความมั่นคงทางการเมืองหรือเสถียรภาพทางการเมืองมักจะถูกทำให้เข้าใจกันว่าเป็นเรื่องของระบบการเมืองไม่มีความคงทนต่อการเปลี่ยนแปลง เช่น ไม่มีความวุ่นวายทางการเมือง เกิดความไม่เสถียรภาพทางการเมือง การประท้วง ไม่เคารพกติกาในบ้านเมืองจนมีการละเมิดกฎกติกาทางการเมืองกันอยู่บ่อยครั้ง รวมไปถึงการทำให้รัฐประหารปรากฏการณ์ทางการเมืองและเป็นเรื่องที่สะท้อนถึงการด้อยพัฒนาทางการเมือง จากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น นับตั้งแต่สมัยนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ได้เกิดเหตุการณ์ชุมนุมขึ้นของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย จนนำไปสู่การประกาศยุบสภา แม้ว่าจะเกิดการเลือกตั้งขึ้นในเวลาต่อมา ศาลรัฐธรรมนูญได้มีวินิจฉัยให้เพิกถอนการเลือกตั้ง และประกาศเลือกตั้งใหม่ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองยังคงเกิดขึ้นต่อเนื่อง พร้อมกับการชุมนุมภายนอกสภาที่ต้องการขับไล่นายกรัฐมนตรีทักษิณ ซึ่งต่อมาเป็นชนวนให้เกิดการรัฐประหารขึ้นโดยพลเอก สนธิ บุญยรัตกลิน สำหรับครั้งที่สองเกิดขึ้นในสมัยที่นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เกิดการชุมนุมเรียกร้องให้ยุบสภา โดยกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ หรือกลุ่ม นปช. จนนำไปสู่มาตรการสลายการชุมนุม การปะทะกันระหว่างทางการและผู้ชุมนุมทำให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ส่วนครั้งที่สาม ซึ่งจะเห็นได้ว่าระดับความไม่แน่นอนเพิ่มสูงกว่าในสองครั้งที่ผ่านมา เกิดขึ้นในยุคสมัยของนายกรัฐมนตรียิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้เกิดการชุมนุมกดดันให้นายกรัฐมนตรีลาออก และได้ทำปฏิบัติการปิดสถานที่ใจกลางกรุงเทพในช่วงต้นปี 2014 การชุมนุมดังกล่าวได้เป็นชนวนให้เกิดการรัฐประหารโดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา อย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า ความไม่แน่นอนทางการเมืองจึงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ขาดเสถียรภาพและความมั่นคงในด้านการบริหาร ถึงแม้กระบวนการบริหารจะเปิดให้มีเสรีภาพทางการเมือง และการทำงานของฝ่ายค้าน เพราะอย่างน้อยเป็นการสะท้อนถึงความพยายามปรับตัวของฝ่ายผู้อำนาจ แม้ว่าอาจจะไม่ใช่อุดมคติทั้งหมดของประชาธิปไตยเต็มใบ แต่การสืบทอดอำนาจและไม่คืนอำนาจให้กับประชาชนตามเวลาที่สมควรถือว่าเป็นความไม่ปกติในการแลกเปลี่ยนทางการเมือง หรือเป็นการละเมิดความสม่ำเสมอ ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางการเมืองในการทำให้การเมืองไม่มีความมั่นคง และขาดเสถียรภาพ ถือเป็นการละเมิดกฎและสถาบันทางการเมืองที่สำคัญของบ้านของเมือง

5. บทสรุป

จะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของกลุ่มนักศึกษาสมัยใหม่ ประเทศไทยเราอยู่ในวังวนของความขัดแย้งทางการเมืองมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่เกิดรัฐประหารต่อรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในปี พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่เห็นท่าทีว่าปัญหาจะคลี่คลายได้อย่างไร ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ทางการเมืองในสังคมไทยยังมีกลุ่มคนที่เป็นพลังเจียบอยู่อีกมาก เป็นกลุ่มที่อยู่ตรงกลางและยังไม่ได้ตัดสินใจที่จะเอนเอียงไป

¹⁵ พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม และคณะ, ผลกระทบทางเศรษฐกิจของความไม่แน่นอนทางการเมืองในประเทศไทย, สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2564. จากเว็บไซต์ <https://www.pier.or.th/?abridged>

ข้างใดข้างหนึ่งอย่างชัดเจน หากมีกลุ่มการเมืองจากคนรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มอนุรักษนิยม กลุ่มปฏิรูป หรือกลุ่มอื่น ๆ ก็ตาม ที่แสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาประเทศจะก้าวหน้าไปไม่ได้ หากขาดความหลากหลายของกลุ่มการเมืองและผลประโยชน์ต่าง ๆ ด้วยการคานอำนาจระหว่างกลุ่มการเมืองด้วยหลักการถ่วงดุลอำนาจ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย และเคารพกติกา เพื่อความสงบสุขของประเทศและประชาชนทุกกลุ่ม ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจะต้องมีพื้นฐานที่มั่นคงนั่นคือ การมีวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย การพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อประชาชนมีความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน ทุกคนทำหน้าที่เป็นพลเมืองที่ดี เพราะการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดีนั้น ต้องเริ่มต้นจาก จิตนึกของความเป็นพลเมือง ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมือง จะเป็นหนึ่งในกระบวนการที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าใจหรือแสดงพฤติกรรมออกให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตย จากการแสดงออกอย่างเห็นได้ชัดเจน เช่น การเลือกตั้ง การชุมนุมเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ การหล่อหลอมให้ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมือง ถึงแม้โครงสร้างประเทศไทยจะส่งเสริมและหล่อหลอมกระบวนการประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน ให้ตระหนักถึงความเป็นประชาธิปไตย แต่ก็ยังเป็นเพียงได้แค่ทฤษฎีและความคิด อาจไม่ใช่สิ่งที่ทำให้คนในประเทศเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เปรียบเสมือนที่ปลายอุโมงค์ที่คนไทยจะลุกขึ้นมาต่อสู้กับอำนาจ

การเรียกร้องทางการเมืองของกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่และประชาชนจำนวนมากจึงไม่ได้มีจุดหมายอยู่เพียงแค่การเรียกร้องประชาธิปไตยเท่านั้น แต่ต้องการให้ประชาธิปไตยเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง ค่านิยมและคุณค่าทางสังคมใหม่อย่างแท้จริง หากเราพิจารณาสิ่งที่สะท้อนออกมาจากการแสดงความคิดเห็นบนโลกโซเชียลมีเดีย ภาพ สัญลักษณ์ทางการเมือง สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักตื่นตัว การมีโลกทัศน์และค่านิยมทางการเมืองใหม่ ที่มองว่าการเมืองนั้นสำคัญกับชีวิตของตนเองในทุกมิติ ปัญหาทุกอย่างในทางสังคมและเศรษฐกิจล้วนเชื่อมโยงกับการเมือง ฉะนั้น การเมืองจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัวและเลวร้ายไม่ควรเข้าใจแบบในอดีตหรือการมองว่าการเมืองนั้นเป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนจะกลายเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

คณิน บุญสุวรรณ. ปัญหาการถ่ายทอดอำนาจทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532

ชัยวัฒน์ สถาอานันต์. อารุณมีชีวิตแนวคิดเชิงวิพากษ์ว่าด้วยความรุนแรง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2546

มานันท์ สันตะพันธุ์. วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย. 2549. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2564. จากเว็บไซต์ www.pub-law.net.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. วัฒนธรรมทางการเมืองไทย. ในเอกสารการประชุมวิชาการวัฒนธรรมการเมือง จริยธรรม และการปกครอง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, 2550

- เบญจพล เปรมปรีดา. ทหารกับการสืบทอดอำนาจทางการเมืองไทย: กรณีศึกษาคณะรักษาความสงบเรียบร้อย
แห่งชาติ. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536
- พงศ์ศักดิ์ เหลืองอร่าม และคณะ. ผลกระทบทางเศรษฐกิจของความไม่แน่นอนทางการเมืองในประเทศไทย.
สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2564. จากเว็บไซต์ <https://www.pier.or.th/?abridged>
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. วิฤทธิการณ์การเงินและเศรษฐกิจการเงินไทย. (พิมพ์ครั้งที่2). กรุงเทพมหานคร:
โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2542
- รุ่ง แก้วแดง. การศึกษาไทยปี ค.ศ.2000. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช. 2542. หน้า 134
- วันเพ็ญ บุญยืน. วัฒนธรรมทางการเมืองของนักศึกษาสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต การเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539
- สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. การเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, 2549
- สุขุม นวลสกุล. การเมืองการปกครองของไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2539
- Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney. **The Civil Culture:Political Attitudes and Democracy in Five Nations**. Boston: Little,Brown, 1965
- Almond, Gabriel A. and Verba, Sidney. **The Civil Culture:Political Attitudes and Democracy in Five Nations**. Boston: Little,Brown, 1965
- Gill, J., & DeFronzo, J. **A Comparative Framework for the analysis of International Student Movement**. Social Movement Studies, 2009
- Samuel P. Huntington. **Political Order in Changing Societies**. Haven and London: Yale University, 1968

ภาคผนวก

ผู้เขียน

ชื่อ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

(Nakhon Lampang Buddhist College's Journal)

ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม 2564 – สิงหาคม 2564)

Volume 10 No.2 (May 2021– August 2021)

ISSN 2350-9953 (Print)

ISSN 2672-9830 (Online)

พระมหาทองล้อม สุเมโธ (อินทะสร้อย)

นิสิตปริญญาเอก บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหา-
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วิทยาลัย
สงฆ์นครลำปาง

พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช-
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

เมทินา อีสริยานนท์

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

สกฤติ อีสริยานนท์

อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ศักดา ศิลากร

นักวิชาการอิสระ

เพ็ญภา หาดุกกล้า

ศูนย์การศึกษาพิเศษ ประจำจังหวัดตราด

วรวิทย์ เพ็งพันธ์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

สุวิชัย โกศลยะวัฒน์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ศุภครจิรา พรหมสุวิชา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ณัฐฉณ ฟูเต็มวงศ์

นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

พระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พัชรนันท์ อาตมียะนันท์

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชรินทร์ มั่งคั่ง

อาจารย์ประจำสาขา หลักสูตรและการสอนคณะ
ศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เชษฐภูมิ วรรณไพศาล	อาจารย์ประจำสาขา หลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ปณตนนท์ เกียรติประภากุล	สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
เยาวทิศา นามคุณ	สาขาวิชาการวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
เกษตร วงศ์อุปราช	สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
นัตรสุดา มาทา	สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
พระมหาวุฒิฤทธิไกร วุฑฒินาโณ (วงศ์มุต)	นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช- วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
พระครูสุตขยาภรณ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
สมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ณรงค์ ปัดแก้ว	อาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน จังหวัดขอนแก่น
พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน	อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
สุทธิพร สายทอง	อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ธีรวัฒน์ แก้วลังกา	อาจารย์วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
พัฒนภาณุ ภู ธรรม	อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ราชภัฏพิบูลสงคราม
สุเทพ คำเมฆ	อาจารย์ประจำหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ราชภัฏพิบูลสงคราม
ชัยพร อุโฆษจันทร์	อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
จิระภา จันท์บัว	อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการ จัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏ- พิบูลสงคราม

อรอนงค์ ตุ่มนาค	นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ดวงจันทร์ เตียววิไล	อาจารย์ประจำหลักสูตร ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏ- ลำปาง
ชุมพล เพ็งศิริ	อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ภัทรพล โพธิ์หิรัญ	นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษา วิชาเอกสังคม ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กนกพร บุญล้อม	ครู วิทยฐานะครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเทศบาล 1 (สังฆวิทย์) สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครตรัง กระทรวงมหาดไทย
ประจักษ์ น้อยเหนือ	ครู วิทยฐานะครูชำนาญการ โรงเรียนสวนกุหลาบ วิทยาลัย ธนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1
สุกัญญาณัฐ ออบสิน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์
จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สุรพล สุยะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณัฐดนัย แก้วโพนงาม	สาขาวิชารัฐศาสตร์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
จิตกา คุ่มเรือน	สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา
ชมพูนุช จิตติถาวร	สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา
ผกามาศ ชัยรัตน์	สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยวและการโรงแรม วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยพะเยา
สันติธร ภูริภักดี	สาขาวิชาการจัดการงานนิทรรศการและงานอีเว้นท์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
พิศาล แก้วอยู่	นิสิต หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา การจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา
ประกอบศิริ ภักดีพินิจ	อาจารย์ หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา
วราวัธน์ มัธยมบุรุษ	อาจารย์ หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยพะเยา

พระครูปลัดเถรานุวัตร (สุเทพ) ดีเยี่ยม

ทองบริบูรณ์ หน่อทอง

สร้อยดี อ่องสกุล

โสภณ จาเลิศ

ณัฐนันท์ จิรกีจนิมิตร

อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

บัณฑิตศึกษา คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหา

บัณฑิต สาขาวิชาล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช-

วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

นักวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

แบบประเมินบทความตีพิมพ์วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ชื่อบทความ

.....

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ/ชื่อผู้อ่านบทความ :

.....

สถานที่ทำงาน :

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

Email.....

การประเมินคุณภาพทั่วไป

1. คุณภาพทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่ดีควรเสนอหลักวิชาการที่เชื่อถือได้ รายละเอียดที่น่าเสนอต้องผ่านการวิเคราะห์ / วิจัย และมีเอกสารหรือหลักฐานสนับสนุน

☐ ดีมาก เหตุผล

.....
.....

☐ ดี เหตุผล

.....
.....

☐ พอใช้ เหตุผล

.....
.....

☐ ยังเชื่อถือไม่ได้ เหตุผล

.....
.....

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

ประโยชน์ทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่มีความสำคัญคือบทความที่เสนอความรู้หรือประเด็นใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

☐ ดีมาก

☐ ดี

☐ พอใช้

☐ ยังไม่สมควรจัดพิมพ์

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

การใช้ศัพท์ทางวิชาการและภาษาที่ใช้

เกณฑ์ประเมิน : มีการใช้ศัพท์ที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการสาขานั้น

☐ ดีมาก

☐ ดี

☐ พอใช้

☐ ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

2. และการเขียนบรรณานุกรม

เกณฑ์ประเมิน : มีการอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมที่ถูกต้อง ครบถ้วนและเป็นระบบเดียวกัน

☐ ดีมาก

☐ ดี

☐ พอใช้

☐ ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

สรุปความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการตีพิมพ์บทความ

☐ เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยไม่ต้องแก้ไข

☐ เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยมีข้อแก้ไข ดังนี้

1.

2.

3.

☐ ไม่สมควรให้ตีพิมพ์บทความ เนื่องจาก

1.
2.
3.

☐ ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

.....
.....

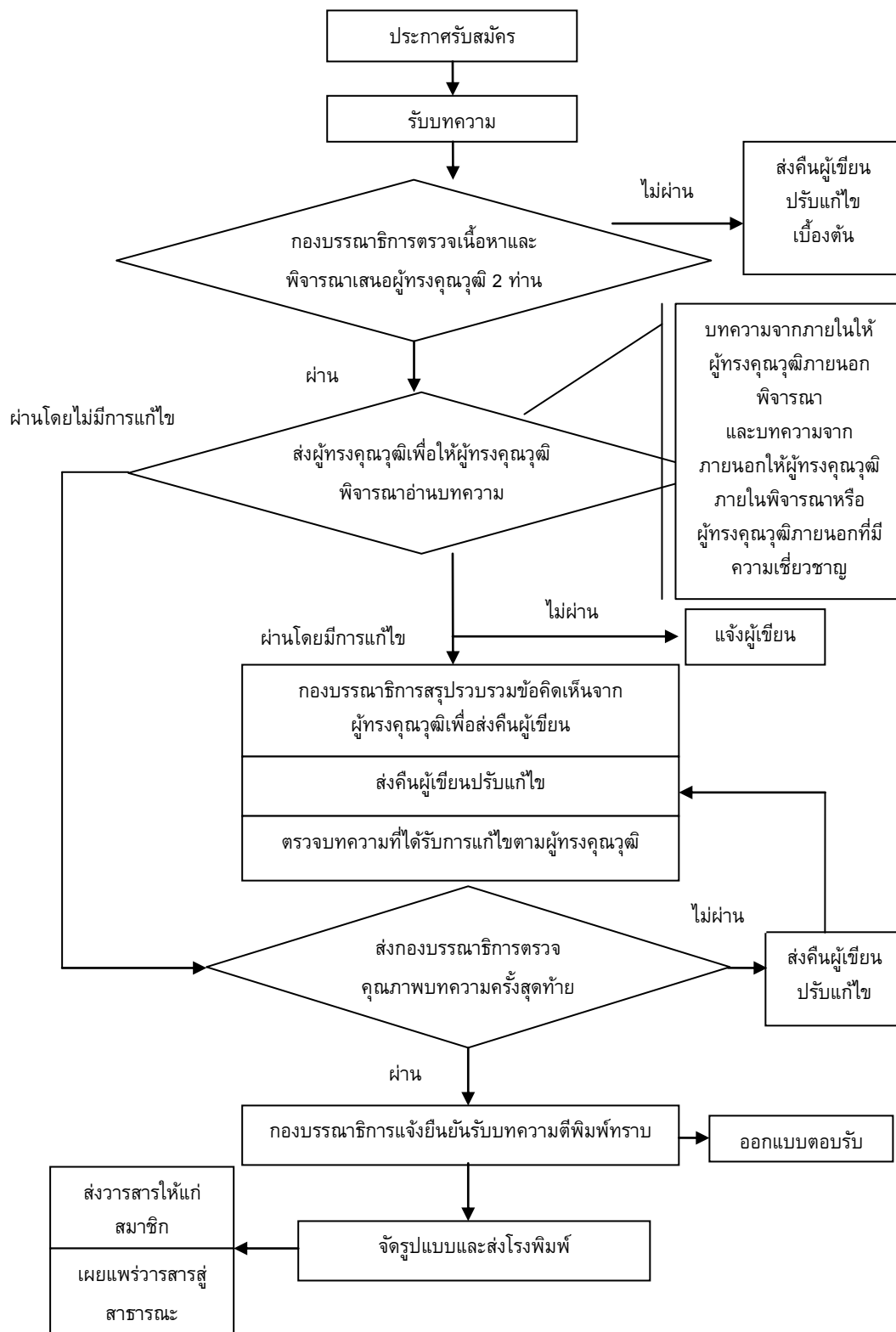
ลงชื่อ.....

()

ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้อ่านบทความ

หมายเหตุ : หากมีประเด็นชี้แนะอื่นๆ และพื้นที่ไม่เพียงพอ ท่านสามารถขยายต่อเพิ่มเติมจากนี้ได้

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
เลขที่ 662 ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 52130
โทรศัพท์ 0 5420 9454

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1.1 บทความพิเศษ บทความทางวิชาการพิเศษ ที่เสนอเนื้อหาความรู้วิชาการอย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการ/วิชาชีพ

1.2 บทความทางวิชาการ ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็น คณาจารย์ นิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.3 บทความวิจัย (Research article) ได้แก่รายงาน ผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

1.4 บทความปริทรรศน์ (Review article) เป็นบทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือและวารสารใหม่ หรือจากผลงานและประสบการณ์ของผู้พิมพ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจัยเปรียบเทียบกัน

1.5 ปกิณกะ (Miscellany) ได้แก่บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจัยค้น เสนอเครื่องมือ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและนานาชาติ

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จะต้องส่งบทความออนไลน์มายัง <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/index> ทั้งนี้ผู้พิมพ์ต้องมีสำเนาเก็บไว้ด้วยเพื่อการอ้างอิง

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การเตรียมบทความ

1. **ต้นฉบับพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้**แต่ละเรื่องจะต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษการใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักการใช้คำศัพท์และการเขียนทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ตามหลักของราชบัณฑิตยสถาน ให้หลีกเลี่ยง การเขียน ภาษาอังกฤษปนภาษาไทยในข้อความ ยกเว้นกรณีจำเป็น เช่น ศัพท์ทางวิชาการที่ไม่มีคำแปล หรือคำที่ใช้แล้ว ทำให้เข้าใจง่ายขึ้นคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เขียนปนภาษาไทยให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมดยกเว้นชื่อเฉพาะสำหรับต้นฉบับภาษาอังกฤษควรได้รับการตรวจสอบความถูกต้องด้านการใช้ภาษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษก่อน

2. **ขนาดของต้นฉบับ** ใช้กระดาษขนาด A4 (8.5 x 11 นิ้ว) และพิมพ์โดยเว้นระยะห่างจากขอบกระดาษด้านละ 1 นิ้ว (2.54 เซนติเมตร) โดยมีระยะห่างระหว่างบรรทัด เป็นแบบ double space เพื่อสะดวกในการอ่านและการแก้ไข

3. **ชนิดและขนาดตัวอักษร** ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวอักษร Browallia New

- ชื่อเรื่องใช้ตัวอักษรขนาด 18 pt. ตัวหนา
- ชื่อผู้พิมพ์ใช้ตัวอักษรขนาด 16 pt. ตัวปกติ
- หัวข้อหลักใช้ตัวอักษรขนาด 16 pt. ตัวหนา
- หัวข้อรองใช้ตัวอักษรขนาด 14 pt. ตัวหนา
- บทคัดย่อและเนื้อเรื่องใช้ตัวอักษรขนาด 14 pt. ตัวปกติ
- เชิงอรรถหน้าแรกที่เป็นที่อยู่ของผู้พิมพ์ใช้อักษรขนาด 12 pt. ตัวปกติ

4. **จำนวนหน้า** ความยาวของบทความ 7-15 หน้า รวมตาราง รูป ภาพ และเอกสารอ้างอิง

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind peer review)

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 500 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความวิจัยและบทความปริทรรศน์ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่องไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปแบบ หรือตาราง และลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีการศึกษา (Methods) ผลการศึกษา (Results) สรุป (Conclusion) และคำสำคัญ (Key words) ซึ่งควรเรียบเรียงตามลำดับและแยกหัวข้อให้ชัดเจน ดังนี้

- **วัตถุประสงค์** ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา
- **วิธีการศึกษา** ควรกล่าวถึงวิธีการค้นคว้าข้อมูล ระเบียบวิธีวิจัยที่นำมาศึกษา สถิติที่นำมาใช้
- **ผลการศึกษา** ควรประกอบด้วยผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา และผลของค่าสถิติ (ในกรณีที่มีการวิเคราะห์)

- **สรุป** ควรกล่าวถึงผลสรุปของการค้นคว้าและศึกษา
- **คำสำคัญ** ควรมีคำสำคัญ 3-6 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (review) ข้อมูลจากรายงานการวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ สมมติฐานของการศึกษา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการศึกษาให้ชัดเจน

3.2 วิธีการศึกษา (Methods) กล่าวถึงรายละเอียดของวิธีการศึกษาประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.3 ผลการศึกษา (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.4 การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.5 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

3.6 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (Footnote) เป็นการทำรายการเอกสารอ้างอิงหรือคำอธิบายเพิ่มเติมที่อยู่ด้านล่างของข้อความในหน้ากระดาษแต่ละหน้า ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงแตกต่างกันตามประเภทของเอกสารหรือแหล่งที่ใช้อ้างอิง ดังนี้

การอ้างอิงเชิงอรรถ

1. หนังสือ

1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

รูปแบบ

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์.เล่ม/ข้อ/หน้า. และให้วงเล็บคำว่า (บาลี) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหรือวงเล็บคำว่า(ไทย) ไว้หลังคำย่อในกรณีที่ใช้พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย

ตัวอย่าง

1) ชุ.ชา. (บาลี) 27/855/191.

1.2 หนังสือทั่วไป

รูปแบบ

ผู้แต่ง, ชื่อเรื่อง, (สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์, ปีที่พิมพ์), หน้า.

ตัวอย่างภาษาไทย

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544), หน้า 38.

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ

Venerable Dr. W. Rahula, **What the Buddha Taught**, (Bangkok: Haw Trai Printing, 2994), p.69.

1.3 วารสาร

รูปแบบ

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า.

ตัวอย่างภาษาไทย

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตฺติปัญโญ, ดร., “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่อง และการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, **มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2557): 14-28.

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ

K.N., Jayatileke, “The Buddhist Theory of Causality”, *The Maha Bodhi*, vol. 77 No.1: 10-15.

1.4 วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้วิจัย, “ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์”, **ระดับของวิทยานิพนธ์**, (ชื่อแผนกวิชาหรือคณะและมหาวิทยาลัย), ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่างภาษาไทย

อนุวัติ กระสังข์, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรตามแนวพุทธภายใต้กระแสบริโภคนิยม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2557.

1.5 สัมภาษณ์

รูปแบบ

สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี.

ตัวอย่างภาษาไทย

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 18 กรกฎาคม 2557.

1.6 เว็บไซต์

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อเรื่อง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [วัน เดือน ปี].

ตัวอย่างภาษาไทย

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต). ธรรมประกาศนโยบาย. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=538970572&Ntype=9> [7 กันยายน 2555].

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham, Motivation and Personnality, New York: Harper and Row Publishers, 1970.

การเขียนบรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่างภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ

รูปแบบ

ชื่อผู้แต่ง. ชื่อหนังสือ. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์, ปีที่พิมพ์.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2564)

ตัวอย่างภาษาไทย

จำนง อติพัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.

2) วารสาร

รูปแบบ

ผู้เขียน, “ชื่อบทความ”, ชื่อวารสาร, เล่มที่หรือปีที่ (เดือน ปี): หน้า.

ตัวอย่างภาษาไทย

พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ดร., “การกำหนดประเด็นปัญหา การตั้งชื่อเรื่องและการเขียนวัตถุประสงค์การวิจัยทางสังคมศาสตร์”, มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2557): 14-28.

3) วิทยานิพนธ์

รูปแบบ

ชื่อผู้เขียน. “ชื่อเรื่อง”. ชื่อปริญญา. ชื่อแผนกวิชาหรือคณะ: มหาวิทยาลัย, ปีที่พิมพ์.

ตัวอย่างภาษาไทย

ทรงวิทย์ แก้วศรี. “การศึกษาวิเคราะห์ยุทธวิธีในการประกาศศาสนาของพระพุทธเจ้า”. คุษฎิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

4) สัมภาษณ์

รูปแบบ

สัมภาษณ์ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์, ตำแหน่ง (ถ้ามี), วัน เดือน ปี.

ตัวอย่างภาษาไทย

สัมภาษณ์ พระเทพโสภณ, อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 18 กรกฎาคม 2557.

5) เว็บไซต์

พระธรรมโกศาจารย์ (ศ.ดร.ประยุร ฐมฺมจิตฺโต). ธรรมประกาศโนบาย.[ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.buddhismth.com/index.php?lay=show&ac=article&id=538970572&Ntype=9> [7 กันยายน 2555].

6) ภาษาอังกฤษ

Maslow Abraham, Motivation and Personality, New York: Harper and Row Publishers, 1970.

4. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพหรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

ใบสมัครสมาชิก

วันที่สมัคร.....

ชื่อ.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี การศึกษา.....อาชีพ.....

สถานที่ส่งเอกสาร บ้าน ☐

 ทำงาน ☐

เลขที่.....ถนน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

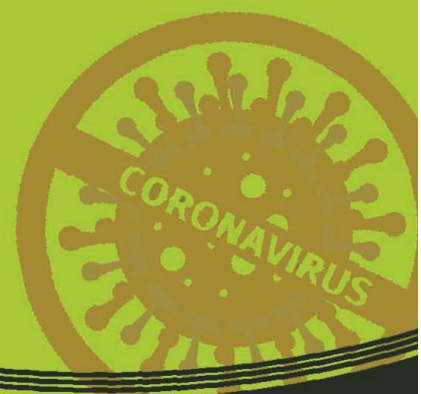
โทรศัพท์.....โทรสาร.....

E-mail:.....

กรุณาส่งหรือโทรสารใบสมัครมายัง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
เลขที่ 662 ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
รหัสไปรษณีย์ 52130
โทร/โทรสาร : 0-5420-9454, 06-2174-3987

จัดการศึกษา
พระพุทธศาสนา
บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
พัฒนาจิตใจและสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
669 ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 52130
โทรศัพท์ 054-209454 Email: Silawatchaiwong30@gmail.com
website: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ/index>